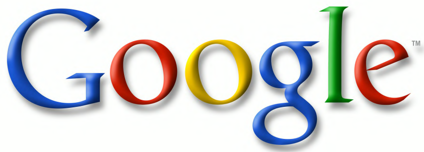

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

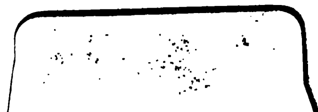
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

600094030M

MAGYAR
PÉLDABESZÉDEK,
KÖZMONDÁSOK
ÉS
SZÓJÁRÁSOK GYÜJTEMÉNYE.

ÖSSZESZEDTE, ÉRTELMEZTE, S MÁS NEMZETEKNEK HASONÉRTELMŰ MONDATAIVAL FÖLVILÁGÍTOTTA

Dr. BALLAGI MÓR.

MÁSODIK KIADÁS EGY KÖTETBEN.

Komoly a komolyaknak, mulattató
a mulatni akarónak.

PEST, 1855.
HECKENAST GUSZTÁVNÁL.

303. c. 14.

BIBLIOTHECA·BODLEIANA

Előszó.

Apáink tetteiről és viszontagságairól sokat beszéltek és énekeltek a nemzet jelesei. Én az apák egyszerű bölcseségét akarom felkölteni, és a nemzetnek elásott ősi kincsét napfényre hozni.

Nyelvünknek legszebb gyöngyei moly-ette régi könyvekben kopnak, vagy a nép száján elhangzanak, és nem akadt, ki azokat korunk igényeihez mérten a közönség számára összegyüjtené és fűzérbe illesztené. Én azt megkisértettem, és érje bár milly sors e munkámat, de tiszta honfias szándékom annak kidolgozásában, reméllem, félreismertetni nem fog. S e meggyőződésben nyugodt lélekkel bocsátom e búgondok közt ápolt szülöttemet közre. — Kisérje Istenünk áldása és a közönség tetszése utain.

A szerző.

Bevezetés.

I. A példabeszéd fogalma, eredete és fejlődése.

A társaság embere az anyanyelvvel együtt egy kincset nyer ajándékúl, mellynek élete ösvényén gyakran nagy hasznát veszi, de mivel könnyen birtokába jut, egész becsét felismerni nem tudja. E kincset képezik a közajkon forgó ***közmondások*** és ***példabeszédek,*** mindmegannyi józan ész s életrevaló bölcseségnek dúsan tenyésző sarjadékai, mellyek az előkor tapasztalatait, az apák bölcseségét rövid, velős szavakkal fris elevenségben adják az utókor fiának át. — Mint ismeretlen kéz csodái, elmúltak honából hangzanak felénk, de sem születésük helye, sem koruk nem tudatik. — Nemzedékről szállnak nemzedékre örökül s a ma bővítve adja át a hónapnak vezércsillagokúl a nép embereinek s intésül vezetőinek.

Történetét tehát a közmondásoknak nem adhatni, de elmondjuk röviden, mikép képzeljük keletkezésüket s mikép történt fenmaradásuk.

A mint rideg vad állapotjukból kikelve társaságba szerződtek az emberek, hogy kölcsönös gyámolitás által egy részt az egyesnek ügyefogyottságán segítve lőn, más részt feloszlott munka nyomán a tökéletességnek is utja nyilt, legott az ember gondolkodó és vizsgáló természete is mintegy álmából felébredve működni kezdett. — Gyakran visszaforduló tapasztalatokból nem sokára szabályok alkottatnak és felötlő házi ese-

mények, társasági viszonyok szavakba foglaltattak, nem irástudó módra sok beszédben áradozva, hanem egyszerűn és együgyűn, kevés jelentős kifejezéssel. — A mit pedig az egyik tapasztalt és kimondott, azt szomszédja hasonló alkalommal utána mondta, illy uton az elmés szó felkapatott, a jó ötlet elterjedt és megvolt a *közmondás*.

Azonban vannak másféle eredetű közmondások is. A régi világban tudomány és bölcseség nem volt úgy úton útfélen elszórva, mint a mai időkben, hol könyvek segítségével ezredek tapasztalatit és a világkerekség minden ismeretit négy falaid közt kitanulhatod. — Az őskor emberei máskép voltak: ők sokat tettek, de keveset okoskodtak. Csak testi erejökből végkép kifogyott vének, cselekvőségben leforgott életök tapasztalatira visszatekintve, és ritka ihletű egyes isten avatottjai jós pillanatokat a jövendőbe vetve szólaltak föl tanácsadólag, intőleg az ifjabb nemzedék előtt; ez pedig áhitattal hallgatott az apák bölcseségére, az ihletett dalnok s a felavatott bölcs szavára, melly törvény gyanánt és szentségképen szállt utóvilágra. — De bölcs és dalnok ismerték is hivatásukat. A bölcs intéseit és tanitásait rövidre szabta és olly dolgokkal hozta kapcsolatba, hogy vagy tárgyilag felötlők vagy alakjuknál fogva szembetünők legyenek; a dalnok pedig közel környezetéből szedte képeit s a közéletből kölcsönözött tárgyakkal hatott a közembernek lelkületére.

Midőn azonban időfolytával a családi élet egyszerüsége az elágozottabb nemzeti viszonyok bonyadalmai közé került; midőn fejlettebb tehetségekből keresettebb szükségek, s egyesek lelki ereje s a tömeg alátermettsége nyomán rendek és osztályok keletkeztek, hogy egyfelől munkátlanság és bőség, más felől munka és nyomor fejlődött; midőn a nagyok bősége fényüzést, a hivalkodás csalfa politicát szült s az együgyü erkölcs helyébe a mézes-mázos udvariasság lépett, akkor a közmondás is, *mint az egyszerüség* szülöttje, odahagyva a *pici nagyok körét a paraszt* ember gunyhójába vonult, ki mint

apái örökét, mint a multak oktató szózatát, de legfőbbkép m
faja szent ereklyéjét áhitattal őrzi és szentül ápolja, m
minden honit.

Nem is igen kedves vendég a közmondás a túlfinom na
világi körökben, hol a nyilt igazság botorságnak, az egyene
ség gorombaságnak vétetik. — A homokpuszták vad lakójá
azt beszélik, hogy víz utáni örökös nyomozásában érzéke ú
kiképződik, hogy a föld mélyében fakadó vizeret is megsej
illyen a példabeszéd: a legsimább külsőn áthatva, finom közép
találó tapintattal a lélek legmélyében honoló érzelmeket is l
puhatolja, és minthogy a mellett szavakban nem válogat, h
sonlatokban és a képek megválogatásában nem finnyás, ép
nem csodálkozhatni, ha az úgy nevezett magasabb körökb
hol a simaság első jó tulajdon és még ha valakit nyakon fel
tesz is, csak keztyűs kézzel tegyed, se baj! — számkiüzete
De a közmondás avval nem sokat gondol, nem sír az ü
pompa után, melly annyi bajjal és olly kevés élvezettel j
mert, a mint szokása mondani: *„béles sütéshez, úri nérh
sok eszköz kivántatik,"* pedig hol sok az eszköz, hamar a k
s azért jobb kevéssel beérni, mint sokhoz szokni, sokat kivár
és nem birni.

II. *Kiterjedése.*

A példabeszéd nem egy kornak, de nem is egy körn
szüleménye. A nemzetnek mintegy szellemi légkörét képe
ve minden életviszonyait körülözönli. Részt vesz minde
ben, figyelemmel tart mindent és joggal mondhatná magár
„nihil humani a me alienum puto„. De épen mivel minden
avatkozik, maga szerint, *„a sok beszéd nehezen készül m
hazugság nélkül,"* azért is a példabeszédek gyüjteményéb
a legbölcsebb útbaigazitások mellett nem ritkán kézzelfogh
tévedésekre is akadhatni, s míg egyfelől a bohóságokat kim
letlen ostromolják, másfelől az emberi gyöngeségeknek e

gedve magok is előítéleteket hirdetnek és a népbabonával *) szövetkeznek. Többnyire azomban jónak, szépnek és igaznak hirdetője a közmondás, s valamint egyrészt kedvtelve csügg az üdvös intézkedéseken, úgy más részt a hiábavalóságot, a szemfényvesztő külsőséget éles gúnynyal sújtogatja. — Igy a vallás mindenek felett legmélyebb tiszteletének tárgya, de annál jobban szeret a vallás álnok szolgáival összetűzni és míg egy felől isten iránti véghetlen bizodalmat tanít, istenfélelemre int, mint: *jó az isten, jót ád; hadd istenre dolgodat, búból vigasztalást hoz; tudja isten, minek hogy kell lenni; az isten szavát nem alku megszegni stb.*, addig azok irányában kik az ember legszentebbjével galádul visszaélve, isten dolgát önhasznukra kibányászszák, kimondja: *papra lelkedet ne bízd; ha bajod nincs, verj papot majd lesz; papzsák nem telik stb.* — Általán véve azomban a nép ajkán kelt vallást érdeklő közmondások száma annál csekélyebb, minél több olly tartalmú magasztos elvtételek és életszabályokat kölcsönzött a szent.írásból.

Tartózkodóbbnak mint a vallás ügyében mutatkozik a közmondás a politicában. A politika nem minden ember dolga. A közember úgy él a politika alkotta társadalmi viszonyok közepett a nélkül hogy azoknak egyéni jólléte és boldogságára való befolyását ismerné, vagy azoknak létrehozásába befolyni akarna, mint a levegőben, mellyet folyvást szí, de mellynek azért természetével megismerkedni vagy mérsékletét elkészíteni eszébe sem jut. De azért senki a közembert közönyösség vádjával illetni nem fogja. Életköre kötelességeit híven teljesíteni s a kormányzat gondjait azokra bízni, kiknek hivatásuk, nem annyira közönyösség, mint ama józan gondolkozásnak jele, melly dolgokba nem avatkozik, mikhez nem ért. A köz-

*) Babonás példabeszédek a magyarban: Csörög a szarka, vendég jő. Megcsendült a fülem, jó hírt hallok. Csuklik, emlegetük. Pénteki öröm, *vasárnapi üröm*. Nyulat látott, nem lesz szerencséje, stb.

ember állása mélyebb politicai belátás fejlődését nem is engedi. Hogy a részeknek az egészhezi viszonyát felfoghassuk, az egészet magasabb álláspontból kell néznünk, mint a mellybe a részek helyezvék, valamint egy vidék phisiognomiáját magasból fogjuk fel, melly szem elől azonkép eltűnik a mint egyes részeit bejárjuk.

Bővebben, mint a politicában s érzékeny bensőséggel hallatja szavát a közmondás a haza érdekében honszeretetet költve és hűséget; — mint mindenütt hol a nép lelke szabadon nyilatkozik, a közmondásban is a hazafiságnak friss élete mutatkozik s a nemzetiség virági dúson nyiladoznak. — Ha hazafiságának nyilatkozása nem harsogó is, de annál tartósabb, annál biztosabb. — A túlfinomított embernek mindég szenvedély kell, hogy drága önjét perciglen elfelejthesse és Horác, ki a harcmezőről gyávān megfutamott, hajléka négy falai közt fennyen biztatja magát, hogy *dulce et decorum pro patria mori;* a természet fia ellenben a veszedelemmel bátran szembe száll, de szavai olly mérsékelvék mint elvei s a magyarnak egyszerű mondása *„édes hazánknak szerelme“*, bizonyosan nem kevesebb honfiasságnak kifejezése, mint a rómainak fennhangu szava. — Milly boldog volna a haza, ha hogy minden, ki földjét lakja a közmondás ama egyszerű szavait szivébe vési: *„ha magyar kenyeret eszel, becsüld meg a magyart.“* A köznép ez egyszerü mondásában annyi józan ész, annyi méltányosság fekszik, hogy a politica minden bölcseségével felér, holott Szent Istvánnak nem tudom, milly szent sugallta, ama híres elve: *„unius linguae uniusque moris regnum imbecille et fragile est“* a nemzetet legszentebb igazától megfosztotta és az Árpád szerzette hont belvillongások szinhelyévé tette.

Találkozhatni azomban e mezőn némi kinövésekkel is, s ezek azon ellenszenves kifejezések, mellyekkel a nemzetet háborgató idegeneket illetni szokta. Illyenek: *tót nem ember“;* vagy *„tótnak borsó, németnek* koporsó“; „három görög, há-

rom török, három zsidó, kilencz pogány", stb. Söt sok eset van, hol önvéreit sem kiméli s valamint a görögöknél az Abderitákra, a németeknél a Krähwinkler-ekre úgy nálunk a rátótiakra, és rédeiekre a bohóság bélyege süttetvén, minden dőreség azoknakrovására iratik. Igen nevezetes még az, hogy nem kevés példabeszéd maga a nép ellen van irányozva. Illyen: „*Mennél szebben kéred a parasztot, annál inkább elbízza magát;*" „*A pénz megszédíti a parasztot;*" „*szép szóért botot, keményért kalácsot nyerhetsz paraszt embertől, stb.*"

A háztartás apró gondjaival szinte sok dolga van a közmondásnak s a házi életben, a család bizalmas körében egészen honos. Itt fejti ki legnagyobb jártasságát, s tapasztalatai egyiránt kiterjednek a gazdászat legkülömbözőbb ágaira s a benső házi viszonyokra. Figyeltet az időjárás viszonyaira,*) a szántásvetés kellékire, a marhatenyésztés módjaira és a cselédtartás gondjaira. „*Ismeretes cselédet* — úgy tanít — *hét vétekkel, mint ismeretlent egygyel inkább befogadhatni.*" Sarkallja a röst szolgát, inti a hanyagot; de a gazdának is meghagyja, hogy *a jó szolgán egy vétekért túl ne adjon,* mert a mint példában tartja; „*a jó ebet sem ütik agyon egy túróért.*" — A szolgának viszont hozzáalkalmazásul szem eleibe tartja, hogy „*dologra szegődik a szolga*" s hogy „*rosz szolgának minden órán telik esztendeje.*"

Ha a gyermeknevelés ügyében sok szót nem tesz, e szent ügy azért figyelmét ki nem kerülte; hanem e hallgatagság által is kimutatja, mikép mint minden életviszonyban, úgy a nevelésben is minden mesterkélésnek ellensége, mert legjobban nevelünk akkor, midőn legkevesebbet látszunk nevelni akarni.

Nem csekély ügyelettel van a jogviszonyokra is; söt lehetett idő, midőn az írott törvényt egészen az pótolá. Annyi

*) *Pl. Alól derül, bocskor merül.* Fekete karácson, fehér husvét. stb.

bizonyos, hogy a közmondások közt sok olly emlékmondatok találtatnak, mellyek törvényekképen szolgálhattak. Illyenek pl: *igéret adományt vár; kezes fizess stb.* később azomban az igazságkiszolgáltatási térről végkép leszoríttatván, azóta folyvást gyanus szemmel nézi a positiv törvénynek napról napra öregbedő szövevényességét és kimondja tapasztalását, miként „*sok törvény, sok vétek,*“ s ugyan azért, a pörös feleknek is azt adja intésül, hogy „*jobb az östörér alku, hogy sem a birónak kövér végzése.*“

Legfelesebb számmal vannak az életbölcseséget, erkölcsöt tárgyazó közmondások. E mezőn fejtik ki legnagyobb gazdagságukat, és túlzás nélkül mondhatni, miszerint az erkölcsiségnek nehezen van egy egy pontja, mellyet a példabeszéd szívünkre kötni elmulasztana. — Ha e tanításokat az ujabb kor túlfinomított izlése lenézi, az ő kára. Korunk elméletben az erkölcsi igényeket túlfeszíti, hogy a gyakorlatban magának annál többet engedhessen; sokkal üdvösebb volna elméletben és gyakorlatban a közmondás egyszerü erkölcstanához szegődni és tanban s életben az őskor bölcseségét követni. Az el nem fogult, és különcködési vágyaktól nem ösztönzött értelem úgy sem fogadhat el más igazságot cselekvése alapjául, mint azt, mit a közértelem és az elmúlt nemzedékek is erkölcsi igazságoknak ismertek el. Okoskodhatunk vállig azon igazságok természete, gyökerük és eredetük felett, de magok azon igazságok örökké ugyanazok lesznek és lelkünkre annál nagyobb lesz hatásuk, minél egyszerűbben, minél rövidebben és határozattabban jelenkeznek, mint ez a közmondásban történik.

Általában mondhatjuk, nincs az életnek egy egy viszonya, nincs az emberi kebelnek egy egy szándéka, mellyben a közmondás, ha komolyan megkérded, tanácsadólag, intőleg vagy serkentőleg szavát nem hallatná. — Ha sorsod új helyzetbe *lesz s hiány*zik az elv, melly lépteidet biztosítsa és az ide *amoda botorkálástól* megóvja, kérdezd meg a' közmondást, és

a viszonyok tömkelegéből a tapasztalat biztos fonalán az e
tökélés vidor világába juttat el.

De midőn az élet külömböző viszonyaira illyképen kite
jeszkedett a közmondás, mindenütt azon kornak és körn
tartotta meg nyomát, mellyben keletkezett, minélfogva
múlt korok életviszonyainak részletesb ismeretéhez, mell
nélkül fajunk fejlődését tárgyazó események rajza (a históri
kellőképen fel nem fogható, becses adatokat nyújt. —

Számos közmondásaink vannak, mellyek ősi nép szoka
sokra, szertartásokra vagy játékokra vonatkoznak, nem kev
ollyan, melly nevezetes köz-vagy magáneseménynek k
szöni eredetét. Gűjteményünknek majd minden lapján talá
hatni példabeszédeket, mellyek ez állításunkat igazolják,
miért is egyes példák felhordását ez alkalommal feleslegesn
tartottam. Nem sokat mondok, ha azt állítom, hogy mind
nemzet általában a nyelvben birja egész kifejtett észkincsé
de nincs egy egy szellemmű is, mellybe eszejárását, jellem
tisztábban kifejezte; nincs egy egy terméke, mellybe lelk
sajátságosabb alakban ihlette volna, mint a nyelv képes kif
jezésibe, a példabeszédek és közmondásokba; mert ha ezel
nek tartalmát az emberiség közkincsének mondhatjuk is, mi
után a tiszta ész, melly minden emberekkel közös, csa
egyenlő értelmi anyagot nyújt; de midőn a gondolat a kü
lömböző nemzeteknél testté válik, sajátságos alakot ölt, egyé
szellem tükrődzik arcvonásiból. Egy tőből fakadt virágo
mind, még is mindenik egyéni sajátságos létpompában tűni
fel. — Midőn az angol azt, hogy valaki tíz ezer font sterling
gel bír, úgy fejezi ki, hogy 10000 font sterlinget *ér* (he
worth ten thousand pounds), ki nem gondol e szójárásn
mindjárt azon, az embert csupán pénze szerint becsülő kalmá
világnézetre, melly azon tenger urait bélyegzi? Vagy ha
magyar, hogy valakit dicsórjen, azt mondja róla, hogy „ma
gyar anya szülte," vagy midőn bajban „a magyarok istenér
hivatkozik, *nem ismerni*-e első pillanatban azon keleti b

keségre, melly a magyarnak olly kitűnő jellemvonása? — E gyüjteménynek egyik fő feladata lesz nyelvünknek ebbeli sajátságait, különösen az egyes mondatok mellé iktatott párhuzamok által idegen nyelvekből kiemelni és figyelembe venni.

III. Rokontársai.

A példabeszédek és közmondások nem egyetlen sajátságos virágai a nyelvkincsnek s a népszellemnek; vannak számos rokontársai, mellyek vagy alakra nézve hasonlítnak a példabeszédhez vagy evvel tartalomra nézve egyezők. Illyenek *a szójárás, az elvmondat, a jeles mondat, a mese, az elmés ötlet*, egy szóval, mind mi az élő szóban képes kifejezés által sajátságos önállóságra vergődött.

Ezen önállóság mértéke szerint legutolsó, legalsóbb fokon áll a *szójárás* (die Redensart), melly nem egyébb, mint a szavaknak valami kölcsönzött értelem szerinti használata bizonyos összeköttetésben, mint: *fűnek fának panaszkodni*, az az, minden embernek elbeszélni a baját, melly mondatban azon sajátságos értelmen kívűl, mellyben a szavak használvák, semmi különös eszme kifejezve nincs.

A szójárással sarkellenesek az *elvmondat* (maxima) *és a jeles mondat* (sententia), mert ezekben alaki tekintetben a szabatos rövidségen kívül semmi feltűnő, de bennök az ember szellemi, sokszor hosszas gondolkozási munkásságának általános eredménye kifejezve.

A példabeszéd a szójárás s az elvmondat közt középet tart: amattól a képes kifejezést bírja, evvel eszmei tartalmánál fogva rokon; de míg az elvmondat általános értékű, változatlan, a példabeszéd viszonyokhoz kötött, ezekhez alkalmazkodó, a honnan az is van, hogy sokszor önmagának ellent mond.

A *mese* (Fabel) cselekvény által ábrázolt elv- vagy közmondat. Az igazság itt háttérbe vonúl, elrejtődzik, hogy ez által maga iránt annál nagyobb érdeket gerjeszszen.

Az *elmés ötletben* (Einfall) a nép értelmi találékonysága tükröződik, s a példabeszédek között csak annyiban foglal helyet, a mennyiben egy részt képes kifejezésű, más részt valami igazságot, ha bár tréfásan is képvisel.

IV. Módja és modora.

Módja és modora a közmondásnak egyenes, cikornyátlan és egyszerű, egyiránt távol a mindennapias beszéd hosszadalmasságától s a költői nyelv virágos pompájától; nem vágy fenlengeni s a költő röptét követve hallgatóit elragadni; neki elég ha szava nógat, figyelemre, gondolkozásra költ. Még kevesbé szereti a hosszú mondókákat, hanem kevés szóval megadja savát a lének, röviden és velősen: egyet mond, kettő lesz belőle. E mellett kerűli a komor pedánsságot, söt mikor sújt is, nevettet és játszva végzi a legkomolyabakat.

A mit Kölcsey nemzeti jellemünk fővonásának mond: „a nem tisztán szállongó, hanem komolyságba mártott kedv-él." ez a közmondásnak bélyegző sajátsága; mert ha tartalmára nézve mindég komoly életviszonyokkal foglalkozik is, de azért ráncba homlokát nem szedi, hanem vidor arccal szavait úgy ejti, hogy ügyes fordulatok és szúró pontokkal, valamint jelentőségének mélysége által az illetőt élénken érje, a nem illetettett mosolygásra birja.

„*Nem sok mentség kell az igazmondáshoz*" úgy tartja a példabeszéd, s ehez híven a közmondás nem szokta csűrni csavarni a dolgokat, hanem kimondja kereken, magyarán, a mi mondani valója van. —

Ha néha nyersebb a kifejezése, mint talán kellene, nem szabad elfelejtenünk, hogy a közember illyesmikben nem olly finnyás válogató, mert szavajárása szerint „*a szó be nem töri embernek fejét*"; ellenben a mézes-mázos szavak alatt rendesen rosz lelket lappangani hisz, s ebben, a mint tudjuk, igen is igaza van.

Azt sem kell felejtenünk, hogy a legdurvább kifejezés, sokszor olly helyes, sőt helyesebb lehet mint a finom szólásmód, melly keresett, virágos szavakkal él; mert ha a durva szó a maga helyén van s a tárgynak megfelel, a kifejezés természetszerü, s ez minden egyéb szépségnél többet ér.

Véleményem szerint az a bizonyos nyerseség, mellyel a közmondás gondolatait ejti, ezeknek hatását nem csak, hogy nem csökkenti, de még jóval elő is segíti. Az ember a müveletlen külső után csekély értékü tartalmat vár és kedvesen meglepetik, midőn az egészből egy gondolatgyöngyöt lát előtündökölni. — Ki a finomra köszörült cseh követ a durva gyémántnál nagyobbra becsüli, — ám lássa; mi izlését nem irigyeljük.

V. *Külömböző nevezetei.*

A nevezet a tárgyak felőli fogalmainkra sokkal tetemesb befolyást gyakorol, mint első tekintetre hinnők. Gyakran az elnevezésben a tárgy természetének lényege van ki fejezve, úgy hogy az elnevezés helyes felfogásával a tárgy fogalmát is bírjuk. Illy esetben vagyunk épen a szóban lévő tárgy kétféle magyar nevezetével is, mellyek jelentékenységüknél fogva a tárgy természetét mind anyagi mind alaki tekintetben annyira kifejezik, hogy azokat a tárgy körül tett mély tudományos vizsgálatok nyomán készülteknek mondanád. *Közmondásoknak* ugyan is neveztetnek, mért köz ajkon forógnak, országos keletben vannak; *példabeszédeknek* pedig, mert jobbára példázatok, képek és hasonlatokban szólnak.

Más nemzeteknél divatos képes elnevezései a példabeszédeknek ezeknek természetére még bővebb világot árasztand. A keleti népeknél *nyelv viráginak* mondatnak, melly képes kifejezéssel a példabeszédeknek a többi nyelvkincsekhezi viszonyuk van kiemelve; mert valamint a tavasz kedvenc szülöttje a mező virányát ékesíti, úgy nem külömben a közmondás a beszédet eleven színezettel hímezi, kedvessé teszi.

Inkább hasznos oldalukat emelik ki a nyugoti népeknél divatos elnevezéseik. A spanyol *lélekorvosságnak* mondja. Mert az igazság, melly a példabeszédekben rejlik, mint a gyógyszer gyakran keserű, csipős lehet ízre, s mégis jótékony, a léleknek felbomlott egészségét helyre állító hatással, követve az elvet: irgalomból irgalmatlannak lenni kell, ki javítani akar.

Nem kevésbé szerencsés tapintattal az olasz *népiskolának* nevezte el a példabeszédek gyüjteményét; mert a mi a népéletnek kifolyása, új életet ébresztőleg hat ismét a népre; nép szava pedig az isten szava, mellyről a sz. irásban mondva van, hogy „mikép az eső és a hó égből aláhullva, oda vissza nem tér, ha csak a' földet elébb nem itatta, termékenyítette s sarjasztotta, hogy vetést adna a vetőnek s kenyeret az evőnek, illyképen van a számból kijött szóval is, nem tér hozzám üresen vissza, hanem megteszi a mit akarok, sikerrel jár el a mibe küldtem."

VI. Haszna.

Midőn valamelly szellemmű hasznáról van szó, soha magunkat ama kalmári szempontra helyeznünk nem szabad, melly *minden* dolgok értékét fontok, rőfök szerint méregeti. — A mívelt embernek a szellemi szükségek nem kevésbé nélkülözhetlenek, mint az anyagi kellékek. Az igazság, melly a kétkedés gyötrelmét megszünteti, a teremtő lángész szépműve, melly a végetlenbe csapongó vágyódást szárnyaira veszi, a szellemnek szintolly szükségesek, s ennélfogva nem csekélyebb hasznuak az emberre nézve, mint a minden napi kenyér.

A példabeszédeket, mint a népszellem műveit szinte e szempontból kell megitélnünk, s akkor nem lehet azokat nagy becsűeknek nem mondani. Már maga az, hogy a tapasztalás bölcsesége, melly *leginkább* a példabeszédben találta kifejezését, *az egyesnek lelkét* mintegy egész fajának eszével gaz-

különös hasznát vehetni a közmondás alkalmazásának, értem a gyermekoktatást. Ebben, a mennyiben nem csupán ismeretgyarapítást céloz, hanem legfőbbkép az ismeretek felfogására szükséges lelki erők fejlesztésére irányzódik, a közmondás nem kis mértékben vonhatja a tanítók figyelmét magára. — A közmondások többnyire rejtélyes ejtésük, képleges elméneségük s azon látszólagos ellenmondásuknál fogva, mellyekben nem ritkán egymáshoz állnak, megfejtésükben olly dús forrást nyitnak folytonos, célszerű elmegyakorlatokra, hogy alig lehet egy egy tantárgyat felmutatni, melly észfejlesztés tekintetéből a közmondásokkal mérkőzhetnék.

A közmondásoknak más külömbféle hasznait egyenkint fejtegetni szintolly sikeretlen mint feleslegés dolog volna; elég, ha azokat a nemzeti szellem legeredetibb, legsajátságosb termékeinek ismertük fel, hogy egész figyelmünket már csak e tekintetből is magokra vonják.

Nyelvbeli sajátságok.

Magától értetik, hogy a nyelv, mellyel a közmondás él, a nép nyelve; már maga a név arra mutat, de benső természete is a nép szavajárásához simúl, melly ha egy részt a mívelt könyvnyelvnél durvább és minthogy a nyelvtörvényeknek tiszta tudata nélkül, csupán ösztöni tapintat szerint ejtetik — gyakran nem helyeselhető eltéréseket mutat; más részt sokkal fesztelenebb, elevenebb és — a mi fő - - létegesen teremtő. — A példabeszéd nyelvbeli sajátságai e szerint vagy a meglévő nyelvkincsnek grammaticai használatában mutatkozó eltérésekből alakulnak, vagy szóalkotási, értelem-másító újításokban nyilatkoznak.

A mi már a nyelvtani sajátságokat illeti, a népdalban előforduló hajlítási, ragozási eltérések, valamint a kihagyások és szaporítások, miket Erdélyi János a közkézen forgó *népdalgyűjtemény* 2-ik kötetéhez ragasztott jeles értekezésében *felmutatott*, *ép* olly alakban a példabeszédben is feltalálhatók;

csak hogy a példabeszéd, midőn a míveltebbnek ajkáról hangzik, azon sajátságokból néha kivetkezik, holott a népdalban a hangmérték vagy a rím a szót az egyszer bevett alakjából kiforgatni nem engedi és így sajátságai maradandóbbak. — Minden esetre feleslegesnek tartom az említett nyelvtani sajátságokról ez alkalommal bővebben szólani, miután Erdélyi János úr értekezése e tárgyról országszerte ismeretes.

De kell szót tennem a szóalkotási vagy értelemmásító sajátságokról, mellyek mint a nyelvkincs szaporításának legfőbb forrásai különös figyelmet érdemelnek.

Az értelem-másító sajátságok vagy egész mondatra vonatkozók, vagy csak egyes szavakban mutatkoznak. A mi az elsőket illeti, azok többnyire homályos eredetűek és rólok *Varro*-val mondhatni „non mediocreis enim tenebrae in silva, ubi haec captandae;“ illyenek; „*kiszedték a hinárból; uti füvet tett a talpa alá; búcsút tett a kapufától; rossz fát tett a tűzre stb.*“

Az egyes szavakra vonatkozó értelemmásítások feles számmal vannak és támadnak minden nap; egy tréfás ötlet, egy nevetséges kifejezés felkapatik és ironice egészen más értelemben használtatik, mint a mit eredetileg jelentett és megvan az értelemmásítás. Mindenki ismeri a forradalom ideje alatt divatba jött *mákrirág* szót. A szó akkor egészen új értelmet váltott, s a mi több — tökéletes önkény szerint, úgy hogy a kölcsönzött és az eredeti értelem közt semmiféle összeköttetés. Hasonló értelem-másítás *deák konyha*, gyógyszertár helyett; *görög*, kereskedő helyett stb.

Sokszor az egyes szókkal nem igazolható szeszély játékát is űzi, így, midőn gondolni helyett tudni-t mond (*azt tudnád, hogy elnyél stb*); kezemre *bírt* a jószága jutott helyett s. i. t.

Legtöbb e rovatba tartozó kifejezések azomban országos vagy házköri eseményekből veszik eredetüket. Illyenek: *Csehűl van; tatár étel, török tánc; magyar adta, ördög lánc*, stb.“

Szóalkotási *sajátságok* támadnak: a) *idegen nyelvbőli kölcsönzések által*, melly alkalommal az idegen, nem érte

szó alakjából kiforgattatik s elferdíttetik, így lett „Herr Gott Vater! német felkiáltásból *herkópáter*, Ober-Ens-ből *operenciás*, Bärenhäuter-ből pernahajder, Locomotiv-ből *lóggósmatyi* stb. b) tréfából ejtett és esetleg közdivatba felkapatott érthetetlen hangokból, illyenek: *egyedem-begyedem; ábrifábri* stb. c) Midőn adandó nyomaték kedveért a szó megkettőztetik, még pedig vagy minden módosítás nélkül, vagy olly módosítással, hogy az egyik magában véve, néha mind a kettő külön semmi határozott értelemmel nem bír.

Nem lesz érdektelen e sajátságos termékeit a nyelvnek ez alkalommal egybe állítani. Az ismeretesebbek ábécé rendben e következők:

Ág-bog, ágas-bogas, agya-bugya, agyba-főbe, ákom-bákom, aláz-felez, ángo-bángo, apró-cseprő, ála-botába, ázik-fázik.

Bara-bora, bi-bi, bű-bá (se bűt se bát nem mondott), bűbáj, bűvös-bájos, bűvöl-bájol.

Cele-cula, cók-mók, cica-maca.

Csaté-paté, csattog-pattog, csecse-becse, csele-csala, csél-csap, cseng-peng, csere-bere, csereg-bereg, csiga-biga, csihel-csahol, csinja-binja, csipeg-csöpög, csip-csup, csiri-biri, csiszeg-csoszog, csiti-pati, csonka-bonka, csóre-móré, csórál-mórál, csöng-leng, csör-pör, csöröl-pöröl, csötöl-botol, csügg-lógg, csűr-csavar.

Dér-dúr, díb-dáb, dibeg-dobog, dínom-dánom, dirib-darab, dörög-morog.

Ecke-ficke, egyes-egyedül, egyetlen-egy, egyről-egyig, egyről-egyre, elegy-belegy, élet-kelet, éllel-féllel, encsembencsem, emez-amaz, erre-arra.

Fántom-fánt, filit-falat, fity-firity, fúr-farag, fünek-fának, füle-farka.

Genye-gunya, geze-mize, gézen-gúz, ginc-gönc, gizgaz, *görbe-gurba*, gyim-gyom, gyűr-gyúr.

Hái-bái, handa-banda, handa-bandáz, hápa-hupás, hébe-

hóba, hebe-hurgya, hegyke-begyke, hejje-hujja, hére-hóra, hetye-mitye, hereg-morog, hével-lével, hí-hó, hibli-hubli, himcz-hámoz, hipp-hopp, híre-hamva, hogy-hogy, hóri-horgas, horgas-borgas, hova-tova, húza-vona, hű-hó, hűl-fűl.

Iceg,-biceg, icsog-vicsog, ide-oda, ide-tova, igygyel-bigygyel, így-úgy, ihog-vihog, illeg-billeg, illyen-amollyan, imígy-amúgy, imitt-amott, ímmel-ámmal, incen-binc, inc-finc, ingó-bingó, innen-onnan, ireg-forog, irka-firka, irkál-firkál, irúl-pirúl, itt-ott, íze-bűze, izog-mozog, izseg-pizseg.

Jaj-baj, jár-kel, jártas-keltes, jő-megy, jött-ment, ákom-bákom, kece-fice, ken-fen, kénye-kedve, kever-kavar, kencse-fencse, kereg-forog, keresztűl-kasúl, kete-puta, kesze-kusza, kézen-közön, kicsi-pici, kiper-kapor, kipez-kapoz, kipked-kapkod, kityeg-kotyog, kótya-vetye, körös-körűl.

Leg-esleg, libeg-lobog, licseg-locsog, lig-lógg, lik-lyuk, lim-lom, lity-loty, lityeg-fityeg, locs-pocs, locska-fecske, locsog-fecseg, lót-fut, lötyöm-fity.

Mende-monda, mézes-mázos, mén-mendegél, miszet-maszat.

Néha-néha, nyal-fal, nyakra-főre, nyif-nyaf, nyifeg-nyafog, nyimmeg-nyámmog, nyimmel-nyámmal, nyisz-nyusz.

Okkal-móddal, ország-világ, ollykor-ollykor.

Öhöm-böhöm, örökkön-örökké, össze-vissza, ötöl-hatol, ötött-kiáltott.

Per-patvar, pif-paf, pifeg-pofog, pity-poty, pity-palaty, pitteg-pattog.

Rettye-rutya, ringy-rongy, rip-ropp, repeg-ropog', ront-bont.

Sebbel-lobbal, serte-fertél, sí-rí, súg-búg, sunyi-bunyi, sűl-fő, süreg-forog, süt-főz, sütör-kotor.

Szánt-vet, szántó-vető, szánom-bánom, szedi-vedi, szedte-vedte, szeg-lyuk, szeglye-szuglya, szegről-végre, *szemre-főre, szemtől*-szembe, szére-szóra, szerte-szét, sze-

tye-szotya, szipeg-szöpög, szöröstül-böröstül, szörén-szálán, szuszi-muszi.

Tura-fara, tarka-barka, tátva-nyitva, teng-leng, tere-tura, teszi-veszi, té-ló, té-tova, tip-top, tipeg-topog, tily-toly told-fold, torzon-borz, tűrés-tagadás, töri-marja, töri-zúzza, tüskön-bokron.

Út-fut, úton-útfélen.

Ügygyel-bajjal, üreg-forog, üti-veri, űzi-fűzi.

Zege-zuga, zene-bona, zúg-búg, zűr-zavar.

VII. Nyelvvirágok.

A példabeszéd a köznépnek kizárólagos sajátja, mellyet mint minden köznépit, a legnagyobb egyszerűség bélyegez. Nem szereti a hasztalan cifrát s szavakban nem áradoz: csak olly kifejezéseket használ, mellyek egyenesen a tárgyhoz visznek, s legnagyobb ékessége abban áll, hogy sehol ékességet nem keres.

Azomban van az egyszerüségnek is a maga csínja, s a példabeszéd nem idegenkedik élni azon fogásokkal, mellyek a nyelvnek színt, élénkséget kölcsönöznek vagy nyomatékosságát öregbítik, s a mondatot külalakja által is feltünövé teszik, miáltal magát a lélekbe jobban befúrja és meghonosítja. E végett

a) Keresi a lehető legnagyobb rövidséget, minélfogva magát emlékezetünkbe annál könnyebben befészkeli s lelkünket annál erősebben meghatja. E tekintetben nyelvünk dicsekedve vetekedhetik a földkerekségnek akármelly nyelvével. A számos példák közűl csak egynehányat jegyzek ide: itéljen rólok, a ki akar, valljon képzelhető e nyelv, mellyben azon gondolatok kevesebb szóval lennének kifejezhetők. Illyenek: *elég szép, ha jó; ruha tisztesség, pénz emberség; sok szó, kevés só, stb.*

b) A folyó beszédnek közönségesen megszokott szerkezetét elforgatja s szokatlan rövidségre szorítja, mint: *ki hol bízik, ott hízik*, e helyett: a hol bízik az ember, ott hízik.

c) Nyomatékadás kedveért egyes kifejezéseket megkettőztet vagy azokat ellentétes összeállítás által kiemeli, mint: *szó a mi szó, de a való is való; hamar* munka, *késő* haszon. Gyakran a kettőztetés hasonértelmü szavak által történik, mint pl. *vak veti világtalannak szemére.* A mi az ellentétes összeállítást illeti az egyébkint kedvenc alak a példabeszédekben, mi által sokszor a legközönségesebb gondolat is érdekessé válik, mint: *nincs nehezebb a könnyü uti költségnél.*

d) Szereti a gúnyoló elméncséget, mellyet a beszéd negédes elferdítése alá rejti, mint: *nem keveset iszik, hanem sokszor: Ritkán hazudik, ha igazat mond.*

e) Gyakran a nagyitás és túlzás által teszi a gondolatot feltünövé, mint mikor a fösvényről mondja: „*éjjel torkát is beköti, hogy páráját hasztalanul ne fújja,*" vagy hogy „*a tiszta vizet is megszűri, hogy zsirt találjon benne.*

f) Nem ritkán találós mese alakjában jelenkezik, mint: „*Ha nem látom, fölveszem: ha látom, nem veszem fel.*" *Lyukas mogyoró.* „*Ha vize van, bort iszik: ha vize nincs, vizet iszik.*" *A molnár.*

g) Legjobban szereti a gondolatot képek és hasonlatok által kifejezni, mellyek mint az eszme érzékenyítésének leghathatósb eszközei a népszerü oktatásban mindég nagy szerepet játszottak s azért a régi bölcsek mondatait rendesen díszíték. A hasonlat és képmásítás példáját e gyüjtemény minden lapján találhatod.

h) Gyakran él általvitt értelmü kifejezésekkel (metaphora), mi az igazságoknak a kiváncsiságot ingerlő rejtélyességet kölcsönözvén, azokat hatóbbakká teszi, illyenek: *ki álnokságot vet, bút arat; Nagy konc esett ki szájából,* az az: jövedelmes hivatalt vesztett.

i) Különös gondot fordit a hangidomra és a szók kimért ejtésére, mert a mint Cleanthes helyesen mondja: valamint a hang a harsona szük csatornájából erősebben és élesebben tör ki, úgy a gondolat versbe szorítva annál élénkebben hat. Azért

is legszebb közmondásaink vagy a régi nyelvek hangmértékére fogvák, mint: *„ki mint vet, úgy arat;“* vagy rímelők, mint *„néha reggel tánc, estve pedig lánc.“*

k) gyönyörködik a hanghasonlaton alapuló szójátékban (paronomasia), illyenek; *feleség, fele segitség; hajdan volt ő hajadon: legrosszabb vallás a kárvallás.* Szintugy kedveli

l) egy és ugyanazon betünek egymásutáni előfordulatát (alliteratio), mint: *lónak, lúdnak, lednynak nem jó hinni. Mindentől, mindent mindenütt el ne végy.*

m) Ügyes fogással felcserélteti az egyes szavakkal szerepüket, úgy hogy például hajtogatott igét főnévül, ragozott főnevet jelzőül stb. használ. Illyenek: *Nebántsnak* hijják a másét; *ette* haszna, *alutta* bére; *helyre* legény stb.

Ezek lennének azon képes kifejezések, mellyekkel a közmondás eszmei előadásban él. Legyen szabad most ezekre nézve egy általános észrevételt tennem.

Az első szavak, mellyeket az ember általános fogalmak kifejezésére használt, kétségkivül az érzéki világból kölcsönözve s igy új jelentésükben mindmegannyi metaphorák voltak; a szellemi ismeretek a testi tárgyakról levont fogalmakból állottak, mellyek ihletett egyesek lelkein szerencsés pillanatban átvonulván, azokat mint csupa ötleteket azon tárgy képe alatt öltöztették szóba, melly figyelmüket felköltötte. — A mi pedig eleintén kéntelenségből történt, azt később, midőn az ész magának több utakat módokat talált, gyakran fogásból tették. — Vannak fogalmak, mellyek sokkal bonyolodottabbak, s olly sok részekből összealkotvák, hogy azokat a lélek száraz okoskodás fonalán soha fel nem foghatná. De midőn a fogalom képbe öntve hozatik a lélek elibe, azonkivül hogy a fogalom egészét egyszerre áttekinthetjük, még az is hozzájárul, hogy midőn a kép szellemi tárgyával egybevettetik, ennek sok olly homályos rejtett oldalaira figyelmeztetünk, mellyekre a kép nélkül tán soha nem akadunk.

*Mindenki tapasz*talhatta, hogy midőn valami eszmét papi-

rosra teszünk, sokszor a gondolatok egymásután élénken és bőven özönlenek tollunk alá, holott az előtt a tárgyat napokig elménkben forgattuk, és nem birtunk semmire menni vele. Igen, mert midőn a gondolatnak a szóban mintegy testet adunk, a szó szót szül, és sokszor egy használt kép által az ész új tárgyakra vezettetik s a gondolat tovább füzetik.

A mondottakból magyarázható, miért olly lényeges a példabeszédben a külalak, miért nem lehet sokszor a példabeszédet alakjából kivetkeztetni a nélkül, hogy a gondolat egészén csorba ne ejtessék. — Az eredeti példabeszéd műszeres egész, hasonló a gyógynedvet tartalmazó virághoz; ha a jótékony nedvet kifacsartad, hasznát vetted a növénynek, de alakját lerontva egy életet megöltél.

Irodalom.

Az egyes nemzetek mivelődésében feltünő az, hogy előbb mintsem az önlelkükben rejlő szellemkincseket kibányásznák, más míveltebb nemzetek utánzásában keresik üdvöket. — Csak midőn az idegenszerü mívelődés pályáján előbbre haladtak, lassankint a kölcsönzött felvilágosodás fényénél át kezdik látni, mikép minden valódi míveltség csak öngyökeréből fejlődve lesz azon terebélyes fává, mellynek árnyékában az emberek népei pihennek. — E tüneményt tapasztaljuk az ujabb kor fejlődése eredeténél, hol a görög és római míveltség fényvilágánál út nyitatott új szellemmunkásságnak, sajátságos nemzeti fejlődésnek. — Ugyan azt tapasztaljuk irodalmunk pályakezdetén is. — A francia, a római s tudja isten micsoda más iskolákon még, kellett elébb keresztül mennünk, míg oda jutottunk, hogy iróink valahára átlátták, miszerint a sajátságos magyar modor az, mellyre magyar irónak leg is legelébb kell törekednie. — Illy körülmények között nem csoda, hahogy a közmondások, mint vadon sarjadékai, mellyek kizárólag a nép sajáti, háttérbe szorítva az irók figyelmét sokáig kikerülték. — Mind a mellett találkoztak min-

dég e bölcseség-forrásnak becsülői; nem mint ha a nép egyszerü eszejárását a tudós gög valaha megtisztelte volna, de legalább utánzási viszketegből. — Rotterdámi Rázmán (Erasmus Rotteredamus) ugyan is a 16-ik század elején a görög és római példabeszédek és jeles mondatok roppant gyüjteményét kiadván, azon jeles munka a mívelt nemzetek tudósainak figyelmét olly mértékben magára vonta, hogy azonnal mindenütt támadtak, kik azokat több kevesebb szerencsével anyanyelvükre átöltöztetni törekedtek. Illyképen támadtak nálunk is már a 17-ik század elején *a Kis Vicay* és *Benickyféle* közmondási rímek, mellyekben a jeles magyarság, mellyen a görög és római gondolatok ejtvék, elfelejtetik ugyan velünk az idegen eredetet, de azért nem kevésbé idegen fa gyümölcseinek mondhatók.

Kis Vicay és Benicky után másfél századnál tovább míveletlenül hever e mező, míg végre a múlt század vége felé, nemzetiségünk ébredése hajnalán, *Kovács Péter* a nép száján élő közmondási nyelvemlékeket összeszedi, azokat Kis-Vicay és Benicky rímeivel gazdagitja, némellyeket ügyes forditásban Rázmán gyüjteményéből hozzávet, s ez elemekből egy munkát alkot, melly ha abba némi rendet hoz, jeles művé válandhatott volna.

Századunk elején két gyüjtője akadt a példabeszédeknek: *Baróti Szabó Dávid* és *Szirmay Antal* (A magyarság virági. B. Sz. D. 1803 és Hungaria in Parabolis sive commentarii in Adagia et dicteria hungarorum per Antonium Szirmay de Szirma 1804). Az első a nyelv mindennemü sajátságait, virágos, képes kifejezéseit egybe szedvén, a közmondások közül csak azokat vette fel, mellyek ejtésükben valami meglepő fordulatot mutathatnak fel.

Szirmay becsesnél becsesb ritka adatokat gyüjtött történeti alapon nyugvó példabeszédeink magyarázatára; de kár, *hogy munkáját* csak amúgy időtöltésből időtöltésül készitette, *minden komolyabb* cél és törekvés nélkül; — mind a mellett

munkájának homlokára bátran tehette volna jeligeül; „kevés de jó.“ — Hogy munkáját latinul irta elég furcsa, de csak táblabiró copfos korát jellemzi.

Utolsó, ki a magyar példabeszédeket nagyban összegyüjtötte, volt *Dugonics András*, kinek munkája: „Magyar példabeszédek és jeles mondások. Összeszedte Dugonics András. 2 köt. 1820,“ mint minden, mi e jeles igyekezetü iró keze alól kikerült, kitűnő szorgalomra mutat és minden esetre egyik örök becsü maradványa a századunk elején ébredt szent nemzeti törekvéseknek. — Sokat levon azomban a munka érdeméből az, hogy nem ábécé, hanem rovatok szerint van rendezve, mellyek a mellett nem is igen szigorún elválasztvák egymástól, úgy hogy az olvasó igen gyakran azon kellemetlenségnek van kitéve, hogy egy mondásért az egész két kötetü munkát keresztüllapozni kéntelen. Ezenkívül sok benne az önkoholta fesleg.

E gyüjtemény szerkezete.

E könyvben a példabeszédek ábécé rendben vannak összeállítva a mondat alapszava vagy kezdő betűje szerint. — Az egymásra vonatkozó mondatok idézetek által viszonyba hozattak egymással, mi által mind az egyik mind a másik jobban felvilágosíttatik. Igy e példabeszédnek *macska is szereti a halat, de kerüli a vizet,*“ teljes értelmét nyerjük a mellette álló idézet által „*Minden szereti a hasznot, de kerés a munkát.*“

Ha valamelly példabeszédnek más népek példabeszédiben megfelelőt találtunk, azt el nem mulasztottuk mellé iktatni, hogy meg mutassuk egy és ugyan azon eszme milly külömbfélekép fogatott fel a külömböző népektől. Hogy azomban a szöveget ne igen tarkázzuk, és a könyvnek közhasznusága ne csökkentessék, a keleti nyelvekből, valamint a görögből beiktatott mondatokat csak fordításban közlöttük, holott mik *a nyugoti nyelvekből* vétettek, azokat eredetiben adtuk.

Az értelmezésben a lehető rövidséget kerestük, s azért ovakodnunk kellett az okoskodástól még ott is, hol a mondat tartalma kinálkozó alkalmat szolgáltatott hosszasb értekezésre.

Mulatság kedveért, a hol alkalom adódott, itt ott népies anecdoták vétettek fel, jó részt Dugonics szerint csekély nyelvbeli változásokkal.

Ha tehát az olvasó e részben az új mellett sok ismeretest is talál, jussanak az evangélium ama szavai eszébe: *Minden bölcs irástudó hasonló a házi gazdához, ki az ő kincséből újakat és ókat hoz elő.*

A mondottak — reméllem — elegendők arra, hogy a példabeszédekkeli megismerkedést eszközöljem, de koránt sem elegendők, hogy azokat véghetetlen sokszerü viszonyaikban szem elibe állítsák. Ezt a munka végéhez ragasztott tárgy szerinti tartalommutató talán szerencsésb sikerrel teendi.

S most ezeket előre bocsátva bátrabban kezedbe adom, kedves olvasó, művemet. Élj vele, mikor kedved tart s fordítsd haszonra kincseit. A mi jó van benne, szintúgy a te sajátod, mint az enyém; az egy érdem, mellyet magamnak tulajdonítok az, hogy közös kincsünket rendbe szedni s figyelmedet reá fordítani törekedtem. Isten veled.

A.

1. *A.* Nem akart tovább menni az Á-nál.

Egy gyermeket erővel olvasni akart taníttatni az anyja, de a' mester még csak az első betű kimondására sem birhatta rávenni a gyereket. Kérdezte az anya, mért nem mondja ki az Á-t? Azért, felele a gyerek, mert aztán majd Bé-re is fogna a mester. —

A német közmondás is úgy tartja:

Wer A sagt, muß auch B sagen.

A francia: Le premier pas engage au second.

2. *Aba* nem posztó;

3. *Ábécé.* Még az ábécén sem mentél keresztül.

Igen tudatlan, tapasztalatlan emberről mondatik, ki semmit sem tanult, semmiben sem okult.

A latin: Ne Aesopum quidem trivit.

4. Nem mehetett tovább az ábécénél.

5. Ábécére tanítja a szamarat.

Az az: siker nélkül fáradozik, hogy kinek isten nem adta, azt tanitás által bölcscsé varázsolja.

A latin: In frigidum furnum panes immittere.

A francia: D'une buse on ne saurait faire un épervier.

6. Az Ábécét se tudja, még is papolni akar.

7. *Ablak.* Mindent az ablakon vetnek be neki.

Az az: keresetlen is utóléri a szerencse. *A latin* az ilylyenről azt mondja: „Quidquid calcat, rosa fit," mi körülbelül annyit mond, mint a nálunk divatozó költői szójárás: a mihez keze nyúl, mind aranynyá válik.

8. *Abrak:* Az abrak piszkálja az alfelét.

Az az: igen jó dolga van, azért nem bir kedvével.

9. Abrakját hordozó lónak nem törik föl a háta.

Mert az abrak fogyton fogyván, a teher mindinkább könynyebbedik.

10. *Ábrázat:* Elég szép, csak az ábrázatja goromba.

11. *Abrosz:* A sáhos abrosznak szebb a színe, mint visszája.
12. A melly abroszt sokan viselnek, szöszszé válik.
13. Ismerem az abroszt, szöszből fonták.

Bököszó az alacson származású szerencsefira, ki felkapván az uborkafára, magát valami nagynak képzeli és a világot csak úgy félvállról nézi.

14. *Acél:* Jó az acélja de a tűzköve rossz.

Az az: jeles tehetsége van, de rosszra használja.

15. Könnyebb az acélt eltörni, mint meghajtani.
16. *Ácsorog,* mint a boltos legény.
17. *Ácsorog,* mint a Jászok ebe a dombon.
18. *Ádám* látott illyen dolgot, nőtelen korában.
19. *Ádámfi:* Kiki közülünk Ádámfi.

Az az: Kiki részesült az emberi gyarlóságban.
A német: Keiner der nicht nach Adam schmecke und der Eva unterröcke.

20. *Ad;* Könnyen ád, a kinek van.
21. A ki nem akar adni azt mondja, hogy nincs.
22. Könnyü adni abból, a mi nem kell.
23. Szép ott adni, a hol senki sem kér.
24. Ha adsz, adj jó szívvel, ha kérsz, vedd jó kedvvel, hogy meg ne utáltassál.

A német: Ich gebe, wie ichs habe, und nehme, wie ichs kriege.

25. Nem úgy adja, a mint árulja.
26. Erősen fújja az adtát.

Az az: szórja a szitkot.

27. *Addig* kell a fát egyenesíteni, míg fiatal.
28. Addig hajtsd a fát, míg hajlik. míg vessző.

Az az: szoktasd fiadat a jóra, míg gyönge koránál fogva hajlani kész és bírsz vele: mert ha egyszer feje lágya benőtt, a megrögzött rossz hajlamokat többé ki nem vered.

A német: Biege den Baum, so lange er noch jung ist. (szintígy az angol s az olasz).

29. Addig hántsd a hársfát, míg hánlik.
30. Addig tekerd a gúzst, míg hajlik a vessző.
31. { Addig verd a vasat, míg meleg. (160)
Addig üsd a vasat, míg tüzes. }

Az az: élni kell az alkalommal, míg kedvez; mert ha a kedvező időpontot elmulasztottad, könnyen soha többé meg nem ragadod. Jól mondja a *Spanyol:* ki nem tudja megragadni a szerencsét mikor jő, ne panaszkodjék, ha eltávozott.

A francia: Il faut battre le fer, tandis qu'il est chaud.

Az angol: Make hay while the sun shines.

A német: Man soll das Eisen schmieden, weil es heiß ist.

32. Addig hajlik a vessző, míg gyönge.
33. { Addig jár a korsó a kútra, hogy egyszer oda szakad.
Addig viszik a korsót a kútra, míg bent vész.
Addig megy a korsó a vízre, míg eltörik }

A német: So lange geht der Krug zum Brunnen bis er bricht. (szintígy csak nem minden europai nyelvekben).

A francia: Addig jár a légy a mézre, míg egyszer fejét ott hagyja.

Az olasz: Addig jár a macska a szalonnára, míg egyszer körmét ott hagyja.

34. Addig jár lopni a tolvaj, míg felakasztják.
35. Addig hányja a róka a cselt, míg csávába kerül.
36. Addig játszik a macska az egérrel, míg megeszi.

A német: Der Katzen Scherz ist der Mäuse Tod.

37. Addig úszik a tök, míg el nem merül.
38. Mind addig uszkál az alma, míg elmerül.
39. Addig kell nyujtózni, meddig a takaró ér.

Az az: Tehetséged, értékedhez képest szabjad kiadásaidat és ne akarj többnek látszani, mint valósággal vagy.

A latin: Pro opibus tuis strue moenia.

A német: Strecke dich nach der Decke.

Az olasz: Non bisogna distendersi piu, ché'l lenzuol sia longo.

Az angol: Cut your cloak according to your cloth.

A francia: Il faut tailler la robe selon le corps.

40. Addig kapar a tyúk, míg szemre talál.
41. Addig hamis az ember míg eleven.
42. Addig játszik az eb, mig kutyó.
Vickándozik a gyermek, mert fel nem éri észszel az élet nyomorúságát.
43. Addig papé a fára, míg benne a pára.
44. Addig szopta-nyalta, mig elcsábította.
45. Addig zárd be istállódat, míg el nem lopták lovadat.
46. Sok bárányt elhord addig a farkas.
47. Sok csep esik le addig az eszterháról.
48. Deszkát árul addig földváron.
Az az: meghal, mert akkor az ember koporsója deszkáit magával a sírba vagy a földvárba viszi.
49. Sok pénzt vernek addig Körmöcön.
50. Sok tűt elöltenek addig a szabók.
51. Meg is őszül addig az ember.
52. Sok elpatkol addig.
53. Sokszor megjárják addig Budát.
54. Sok bakot megnyúznak addig.
55. Sok pipákat adnak el addig Debrecenben.
56. *Adós* embernek sokszor kell hazudni.
Mert akkorra is kéntelen ígérni a fizetést, mikor tudja, hogy nem fizethet.
A német: Der Schuldige schielet.
A francia: Le faiseur de dettes a toujours le mensonge en croupe.
Az angol: Deptors are liars.
57. Fülig adós.
58. Még lelkével is adós.
59. Torkig adós.
60. Sarkalással szokott az adós jól fizetni.
Az angol: Jó adósság roszszá válik, ha nem sürgetetik.
A német: Guter Mahner macht guten Zahler.

61. Ki vagyonánál többel adós, semmije sincs.

62. *Adósság:* A régi adósság annyira felmegy, hogy végre el sem éred.

63. Bizonytalan adósságnak szalma a kamatja.
Németül: Für ungewisse Schulden nimmt man auch Haferstroh.
A latin: Antiqua debita pensat saepe numero stramen.

64. Ha eszed van, adósságot ne csinálj, elveszted a hitelt.
A német: Viel Borgen verdirbt den Credit.

55. *Ág:* Ágon mutatni madarat.
Valakit hiú reményekkel tartani.
A német: Jemanden den Mund wässerig machen.

66. Ágról szakadt ember.
Nyomorult, rongyember.

67. *Ágcsap*, uram, ágcsap.

68. *Agár:* Ásítoznak az agarak, jó nyulászat lesz.

69. Hátrább az agarakkal.
Ne olly bátran büszkén előre.

70. *Ágas:* Megfejné az ágast is, ha tejet adna.
Az az: feletébb zsugori, mindenből pénzt akarna csinálni.

71. Ágasra való. (113).

72. *Agg* ebnek, vén szolgának egy a fizetése.
A német: Alte Diener, Hund und Pferd
Sind bei Hof in einem Werth.

73. *Aggódik*, mint a tőrbe szorúlt madár.

74. *Ágy* terhe.
Henyélő, idejét ágyban töltő ember.

75. Nagyobb az ágy a lepelnél.

76. Majd megkönnyebbedik ágya szalmája.
Fel nem veszi magát nyavalyájából, meghal.

77. { A mint veted ágyadat, úgy nyugszol benne.
Ha jól veted ágyadat, jól nyugszol,
Ki mint veti ágyát, úgy nyugszik benne. }
A latin: Tibi aras, tibi occas, tibi seris.

A német: Wie du dein Bett machst, so magst du darauf schlafen.

Az angol: You shall have as good, as you bring.

78. Jó ágyat vetett magának.
79. Nyomja az ágyat, mintha leszegezték volna. (74)
80. Megvetették az ágyát.
81. *Ajak:* Felbigyeszti ajakát.
82. *Ajándék* a szemest is megvakítja.
83. Ajándék a jó baráttal is nótát fordíttat.
84. Az ajándék megvakítja a birót (bibliai mondat).
85. A kérés nélkül nyújtott ajándék legkedvesebb.
86. A Krisztus koporsója őrzőjét is ajándék hazudtatta meg.
87. A szegénynek ajándéka drágába kerül.
88. Ajándék-elfogadás, szabadság-eladás.

A német: Groß Geschenk.
Bindets Gelenk. Vagy
Das Schenken pflegts mit sich zu bringen,
Daß man des Schenkers Lied muß singen.

A francia: Qui prend, se vend.

89. Ajándékkal mindent meg lehet hajtani.

Ovidius: Munera crede mihi placant hominesque deosque,
Placatur donis Jupiter ipse datis.

A német: Schmieren und Salben
Hilft allenthalben.

A francia: L'or ouvre tous les verroux.

90. Ajándék-marhának { nincs odva fogának. / nem kell borju fogát nézni.

Ha mit ajándékban kapsz, nem kell szorosan vizsgálnod, valjon megfelel-e tökéletesen kivánságodnak, hanem vedd köszönettel, a mint jő.

A német: Geschenktem Gaul, sieh nicht ins Maul. (szintígy franciául, olaszul és angolul).

91. *Ajtó:* Nyitva az ajtó, akár föl, akár alá.

Így szólunk, mikor valamelly kelletlen emberen kiadunk.

92. { Az okos nem tartja két ajtó között az újját.
Ajtó közé nem teszem'a kezemet.

A német: Zwischen Thür und Wand
Leg' Niemand seine Hand.

A francia: Il ne faut pas mettre le doigt entre le bois et l'écorce.

93. Nem sokat vásítom ajtaját.

A francia: Quand j'irai le voir, il fera beau tems.

94. Ha egy ajtón kiverik a másikon bemegy.

Szemtelen tolakodó, kin bajos kifogni; mert ha egyszer kiutasítod is, másszor még is eljő.

95. Ajtóstúl dül a tanyába be. (német)

A német: Mit der Thür ins Haus fallen.

96. Kutya se teszi be maga után az ajtót.

97. *Akár* ég, akár pokol, neki mindegy.

98. Akár túrják, akár gyúrják, mindegy.

99. Akár zuhog, akár puhog, egy dolog.

100. *Akar.* Soha ne akarj egyebet, mint a mit tenned kell; mert akkor azt teheted, a mit akarsz.

De legtöbben azt se tudják jóformán, mit akarnak, azt sem, mit tehetnek.

A német: Man kann Alles was man will, wenn man will, was man kann.

101. Ha Péter nem akarja, akarja Pál.

102. Nem mint akarnánk, hanem a mint lehet.

103. Könnyü az akarót rábeszélni.

104. *Akarat:* Nagy benne az akarat, mint a vén leányban.

105. Az akarathoz erő is kivántatik.

Igen; de a szilárd akarat az elibe gördült akadályokkal megküzdvén, új, nem sejtett erőfejlésnek lesz kútfejévé, s ezért helyesen mondja

A latin: Animus hominis quidquid sibi imperat obtinet. S

A német: Wer nur will, der kann wohl.

A francia pedig: Le vouloir fait le pouvoir.

(*Akarat teszi a hatalmat*).

106. Ki nem veheti hasznodat, értse jó akaratodat.
Horatius; Voluisse sat est.
A német: Man muß den guten Willen für die That nehmen.

107. Ha jó akaratot veszek, másnak adós leszek.

108. *Akasztás:* Az *akasztás* sem esik ingyen.
Nem tudni, hová való ítélő széknek nem volt hóhérja, ki egy tolvaj cigányt felakasztana. Azt határozták tehát, hogy a cigányt elküldik, hogy maga akasztassa fel magát. A cigány látván, kivel van dolga, azt mondá erre, hogy őt ingyen sehol sem fognák felakasztani. Ezért hát egy pár forintot adtak neki, mellyekkel elment ugyan a cigány, de felakasztatta e magát vagy nem, erről hallgat a krónika.

a) Néha az akasztással is elhíresedik az ember.

109. *Akasztófa:* Kinek akasztófa helye, nem hal a Dunába.

110. Az akasztófa senkit se hí, mindent magához fogad.

111. Nehezen ereszti el az akasztófa prédáját.

112. Homlokán az akasztófa anyajegy.

113. Akasztófa címere, hóhérpallos levele.

114. Az akasztófán is csak addig nehéz lógni, míg hozzá nem szokik a tolvaj.

115. Két lába is akasztófa formájára mered.

116. Ha templomot keres is, akasztófára talál.

117. Kit isten akasztófára rendelt, nem hal a vizbe (109).

118. Könnyü az akasztófát megszokni.
Szabadkozott a cigány, hogy az akasztófát meg nem szokhatja; felakasztatása szempillantában észre is vette, hogy kutya szokás biz az; de a nézők látván, hogy fejét lesütve meg se moccan, úgy találták, hogy hamar hozzá szokott, és úgy van, mintha mindég rajta függött volna.

119. { *Akkor* abrakolja lovát, mikor harcra indúl.
Nem akkor kell a lovat abrakolni, mikor harcba kell menni.

120. *Akkor lássam*, mikor hátam végét.
Az az: *soha.*

121. Akkor jó a berkenye s a naspolya, mikor megfől a fája alatt.

122. Ki csak akkor gondolja meg magát, mikor merül, későn bánja meg hogy vizre ment.

Hiábavaló bánkódásod, mikor már benne vagy a veszedelemben; akkor inkább tökéld el magad és utolsó próbára szedd össze minden erődet, tán valahogy még is sikerül kivergődnöd. De az okos ember előre gondolja meg, hová lép, hogy se késő bánat ne érje, se nyaktörő elszántságra ne szorúljón.

A német: Vorgethan und nachbedacht,
Hat Manchen in groß Leid gebracht.

A Scót: He that looks not ere he loup, will fall ere he wit of himself. (ki nem néz mielőtt ugrik, elbukik mielőtt magát észre venné.)

123. Akkor keresi a puskát, mikor a varju elszállt.

124. Akkor kiméli a kolbászt, mikor elfogyott.

125. Akkor vet lakatot az istállóra, mikor már lovát kilopták.

126. Még akkor Ádám is fiatal volt.

Az az: régen volt az, s a mint a szópélda hozzá adja: tán nem is igaz.

127. Még akkor Barta Erzsók is pártát hordozott.

128. Még akkor a birónak se volt ám bajusza.

129. Még akkor Debrecen is falu volt.

130. Még akkor emberek se voltak magyar országban.

131. Még akkor Éva is mennyasszony volt.

132. Még akkor a farkas is a földön járt.

Most pedig már talpán jár!

133. Még akkor a falu temploma is kápolna volt.

134. Talán még akkor a fecske sem fecsegett annyit.

135. Akkor a nap is melegebbet sütött.

136. Még akkor a világon se voltál.

137. *Az akkor volt, mikor* a tehén megellett.

138. *Akkora,* {mint a kakasugrás. / mint a veréblépés.

139. Akkora volt, mint egy lopótök.

140. Ákom-bákom.

Rendetlen irka firka.

Németül: Kikszgaks.

141. *Alábbhagyott* benne.

A latin: Leo prius, jam lepus.

142. *Alábbvaló* {a sajt kukacnál. / a fa szúnál.

143. *Alánő,* mint az ökör fark.

A latin: Nepam imitatur.

Németül: Er geht den Krebsgang.

Alázatos,

144. mint a barát.
145. mint a kin kifogtak.
146. mint a koldus.
147. mint a leforrázott kutya.
148. mint a pap macskája.
149. mint a verembe esett farkas.
150. mint az elcsapott szolga.
151. mint az ügyevesztett.

152. *Alázatosság* nem gyalázatosság.

153. *Alázni* és felezni

Született kifogásokkal valamit elszínleni akarni.

154. *Aldi.* Jól hozzá láttak az aldihoz.

155. *Áld.* Ugy áldja meg az isten, mint a Tördemici malmot:

Az az: üsse meg a menykő, a mint azt megütötte.

156. *Áldomás* áldomással jó.

157. Jobb lesz ha megisszuk az áldomást.

158. *Alfél.* Méltó volna, hogy százrétü pálcába varrnák alfelét.

Az az: száz botot érdemelne farára.

159. *Alkalmatosság.* Maga alkalmatosságán.

Az az: gyalog.

160. Élni kell az alkalmatossággal. (31)

161. *Alku:* Jobb az ösztövér alku, hogy sem a birónak kövér végzése.

Erről Hartung Kristóf, német tudós egy egész könyvet írt illy cím alatt: „De redemtione vexae. Jenae, 1751. 4." De kinek csak egyszer életében pöre volt, azt könyv nélkül is tudhatja.

Németül: Ein magerer Vergleich ist besser, denn ein fetter Prozeß. (szintígy franciául és olaszul).

Az angol: Agree, for the law is costly.

162. *Áll,* mint a bálvány.
163. *Áll,* mint ha oda szúrták volna.

164. *Áll.* Fölkopik az álla.

Az az: hiába ásítoz (koptatja állát) utána, nem kapja meg.

165. *Állandó,* mint a bástya.
166. *Állandó,* mint a halál.
167. *Állandó,* mint a kőszál.
168. *Állandó,* mint a kővár.
169. *Állandó,* mint a pokol.
170. *Állandó,* mint a szikla.

171. *Állapot.* Ugyan derék állapot, beittam a kalapot.

172. Egy állapotban van, mint a Samu nadrága.

Mező-Túri iskolatanító, Búsi Sámuel, a kikopás elleni ovatosságból, ujonnan varratott nadrágának fenekére, térdére s egyébb könnyen szakadó helyeire előlegesen foltot vetett; ha a folt megkeshedt, azt ismét újjal váltá fel. Úgy történt, hogy 34 évi hivatalkodása alatt csak két nadrágot volt képes elviselni, s nadrágának tartóssága közmondássá vált.

173. Ritkán jut embernek elébbeni állapotja eszébe.

174. *Állhatatlan,* mint Ádámfi.
175. *Állhatatlan,* mint a förgeteg.
176. *Állhatatlan,* mint a gyermekjáték.
177. *Állhatatlan,* mint az őszi idő.
178. *Állhatatlan,* mint a sátoros cigány.

179. *Állóhely:* Megmarad mindennap egy állóhelyben.

180. *Alma:* Nem esik messze alma fájától. (292)

A latin: Non procul a proprio stipite poma cadunt.

A német: Der Apfel fällt nicht weit vom Baum.

Az olasz: La scheggia ritrae del ceppo. (A millyen a tuskó, ollyan a forgácsa).

A francia: Tels parens tels enfans.

181. Késön érö alma szokott soká tartani.

182. A tilalmas alma mindenkor jobbízü.

Ovidius: Nitimur in vetitum semper, cupimusque negata.

A német: Verbotene Frucht schmeckt am besten.

A francia: Pain dérobé réveille l'appetit.

183. Ritka alma, kiben féreg nincs.

184. Akárkinek vad alma, nekem édes alma.

185. {A szép / A piros} alma is gyakran {férges. / savanyú.}

A német: Schöner Apfel ist auch wohl sauer.

A latin: Saepe nates scabras facies commendat honesta.

Az olasz: La castagna di fuora è bella, e dentro ha la magagna.

186. Kiki jól beleharapott az almába.

187. Őtet is megcsalta a kigyó almája.

188. Szelid almának van becsülete.

189. Vad almának kevés a becsülete.

190. Az almának is szépét szokták felkötni.

191. Az almának is szépe férgesül meg.

192. *Álmodik:* Nem álmodna, ha nem aludna.

193. *Álom* azt jelenti, hogy aludtál.

Annak szokták mondani, ki sokat tart az álmakról, s azokból jövendölni akar.

A német: Träume sind Schäume.

A francia: Tous songes sont mensonges.

194. Álom után jó a nyugodalom.

195. Egy jó álom minden fáradságot helyre hoz.

196. *Álomban és szerelemben* nincs lehetetlenség.

197. **A mit az elme ébren forgat, avval játszik álomidétt is.**

A német: Womit einer umgeht, davon träumt ihm.

A latin: Aurigae somni currus.

198. **Álmot hüvelyez.**

Az az: hiábavaló dolgot tesz.

199. **Minden álmot kialunni se hasznos.**

200. ***Álomszíj.***

Igy neveztetik azon gyeplőtartó szíj, melly a kocsist aludni engedi.

201. ***Álomtáska.***

Máskép „álomszuszék," felette tunya álmos ember.

A német: Schlafmütze.

202. ***Álnokság;*** **A ki álnokságot vet, bút arat.**

203. ***Alpári*** **ember.**

Ostoba együgyü ember. Azon történetről, hogy Alpáron rá hagyta magát szedetni Zalán, midőn egy fehér lovon országát eladta.

204. **Megjárta az alpári táncot.**

Ez a régi közmondás — azt mondja Dugonics — akkor származhatott, midőn Zalánt Alpárból kiverte Árpád, és minden jószágát, melly a Duna és Tisza közt vala, magáévá tette. Megjárta akkor Zalán az alpári táncot, de sírva és minden dene után bánkódva.

205. ***Alszik,*** **mint a holt.**

206. ***Alszik,*** **mint a hörcsök.**

207. **Nappal alszik, éjjel álmodozik.**

208. **Úgy alszik, hogy fejét szinte elveszti.**

209. **Úgy alszik, mintha ökörbőrt vonnának a fagyon.**

Az az: Igen hortyog álmában.

210. **Ki mennél kevesebbet alszik, annál többet él.**

211. **Mind a két fülére alszik.**

212. **Állva alszik, mint a ló.**

213. **Kinyilt szemmel aludd minden álmaidat.**

A nyulakról azt mondják, hogy kinyilt szemmel, az az *vigyázva alusznak.*

214. Csak annyit aludj, a mennyi elég.

215. A [illegible] lelik, és nem alszik, azt a [illegible] bántja.

216. Az alszik legjobban, a ki nem érzi, mily keményen fekszik.

217. *Általesik:* Ezen is általesett, mint Bakó a házán;

Bakónak háza mellett égés támadott. A meddig lehetett, egész erejéből védelmezte a házát. A [illegible] ez is meggyulladt, [illegible] a [illegible] azt mondván: hála istennek ezen is általestem már.

218. *Általfutott* rajta, mint a tyúk a szénán.

219. *Általlát* ő nem csak a rostán, hanem a szitán is.

220. *Általút:* Úgy keresd az általutat, hogy kerülőbe ne aludj.

221. *Általvető:* Az általvetőnek csak elejét láthatni.

222. Általvetőre szorult.

Koldusbotra jutott.

A latin: Ad mendicam res rediit.

A német: Er kann nur immer den Bündel schnüren.

223. *A mint* atyák fújják, fiak úgy ropják. (150)

A szülők példája után indulnak a gyermekek.

A német: Wie die Alten sungen
So zwitschern die Jungen.

224. A mint élsz, úgy halsz meg.

225. A mint fohászkodol, úgy idvezülsz.

226. { A mint főztél, úgy lakjál.
{ A mint főzöd, úgy eszed.

A latin: Colis quod [illegible], tibi [illegible].

A német: Wie man's einbrockt, muss man's essen.

Az angol: As you have brewed, so you must drink.

227. A mint érdemletted, úgy laktál.

228. A mint gyűjtöd, úgy osztogatod.

229. A mint fújják a nótát, úgy táncol.

230. A mint iparkodtál, úgy értél.

A német: Wie man's treibt, so geht's.

231. A mint kérdezed, úgy tudósittatol.
232. A mint kérted, úgy vetted.
233. A mint kötötte bocskorát, úgy járt.
234. A mint míveled a kertet, úgy termi a zöldet.
235. A mint mosod kezed, úgy veszed le a szenyet.
236. A mint öntik a harangot, úgy szól.
237. A mint rakod a tüzet, úgy forralod a vizet.
238. A mint szaladsz, úgy haladsz.
239. A mint tartod az enédet, úgy ihatod a tejedet.
240. A mint tanúlsz, úgy veszed hasznát.
241. A mint tanultad, úgy tudod.
242. A mint töltöttél, úgy lőttél.
243. A mint üszögölöd gyopárod, úgy ütsz belé.
244. A mint vágod a fát, úgy hull a forgács.
245. A mint végzed dolgodat, úgy veszed hasznát.
246. A mint veted a hálót, úgy fogsz.
247. A mint veted a pendelhálót, úgy fogod a keszeget.
248. A mint vettem, úgy adom.
A mint hallottam, úgy mondom.
A latin: Relata refero.

249. *A mit* megjobbítani nem lehet, békével tűrd.
Horatius: Levius fit patientia
Quidquid corrigere est nefas.
A német: Der trägt leichtlich, was er trägt,
Der Gedult zur Bürde legt.
Az angol: What can't be cured, must be endured.
Az olasz: Radoppia il mal, chi contro il mal si sdegna,
Ne allevà la metà, chi si rassegna.

250. *Amica*: Jobb egy szép amica, mint a legszebb processus.
251. *Ám-rád!* (101)
A vadászoknak szokásba vett szavuk, midőn a vad valamellyiktől eltávozik és más valakire fordúl. De élnek e szá-

val csintalankodva akkor is, mikor valaki haldoklik így: ámrád a halál.

252. *Andalog:* Mintha feje se volna, úgy andalog.

253. *Anda-Pál* hadából való

Ollyan férfiról mondatik, kinek felesége viszi a kormányt.

254. *Angó-bángó.*

Szája tátott, ügyetlen ember.

255. *Ángy:* Ne játszál ángyoddal.

256. *Angyal* ül a szemöldökön, ördög a szeme alatt.

257. Nem megy többé oda, a hova az angyalok se járnak.

Az az: többé még csak szükségére sem menend, ágyából fel nem kel.

258. Az ezüst angyalokat szállni tanitja.

Az az: lop.

259. *Annyi,* mint a dohánymag.
260. *Annyi,* mint a hangya.
261. *Annyi,* mint a kurta kutya.

Igen számos. Ez előtt ugyan is a kutyák farkát rendesen elvágták, s így a kurta kutyák száma tömérdek volt.

262. Annyi, mint a mákszem.
263. Annyi, mint a Mátra szele.
264. Annyi, mint a nem-ett.
265. Annyi, mint az öreg tenger vize.
266. Annyi, mint az öreg tenger fövénye.
267. Annyi, mint a polyva.
268. Annyi, mint a sajtkukac.
269. Annyi, mint a sáska.
270. Annyi, mint a seregély.
271. Annyi, mint a sváb gyerek.
272. Annyi, mint a Szegedi kofa.
273. Annyi, mint inasnadrágon a sujtás.
274. Annyi, mint nyárban a napfény.
275. Annyi, mint őszkor a hulló levél.
276. Annyi, mint télen a hidegvette légy.

277. Csak annyi neki, mint a hajdu seggén a kobak.
278. Csak annyira lát, a mennyire tapint.
279. Annyira ne vágy, a mennyire nem lehet.
280. Annyira van, mint Makó Jerusálemhez
281. Annyira van egymástól, mint az ég a földtől.
282. Annyit él az ember, a mennyi időt örömmel tölt.
283. *Antal* a fejed.
A francia: Âne bâté.
284. Antal harasztjára bocsátotta.
285. Legjobb prókátor a tokaji Antal.
Az az: a tokaji boros antalag.
286. *Anya:* A hol nyájas az anya, kényes lesz a leánya.
287. Még a rossz anya is jámbor magzatot szeret.
A német: Es ist keine Mutter so bös, sie zöge gern ein fromm Kind.
288. Nem gyűjthet annyit a fösvény anya, a mennyit tékozló ifju el nem pazarolhat.
289. Az anyának szép a gyermeke, ha taknyos is.
290. Minden anyának a maga gyermeke tetszik.
Az anyai szeretetnek nincsen szeme szülöttje fogyatkozásai iránt. Tudva van hogy a szerelem istenét szinte vaknak festették a régiek:
A latin: Quidquid amat ranam, ranam putat esse Dianam.
291. Könnyen ugrálhat, ki az anyát megfogta.
Az anyát megfogni annyit tesz, mint magát jól megszedni vagy elsőségre kapni.
292. Anyja nyelvén beszél a gyermek.
Az az: a gyermek a szülők példáját követi.
293. Anyja után csiripel a veréb.
294. Anyja után szalad a borju.
295. Anyja után járja templomot a leány.
296 *Anyja után úszik* a kácsa.

297. Anyja csalogatja a kecskegedőt a kertbe.
298. Anyja kínja.
299. Anyja leánya.
300. Az anyja hasában sem volt jobb dolga.
Igen szerencsés életre jutott.
301. A melly gyermek megijed, anyja ölébe siet.
302. Talán az anyja is megfeledkezett róla.
Olly régi dolog már.
303. Vagyon anyja, de ki tudja ki az apja.
304. Anyjuk után pípelnek a pulykák.
Az angol: The young cock crows after the old one.
305. Anyjuk után kaparnak a csirkék.
306. *Anyatej:* Az anyatej legédesebb.
307. Előbb apád anyádnál.
Intés az előre tolakodókhoz, mellyel értésükre adják hogy hátra lépjenek, mert nálokuál érdemesebbek jőnek.
308. Apádat ne tanítsd.
309. Nyakas apának fejes a fia.
310. Fiát az apja kezén fogva viszi akár merre.
311. Apja is ember volt; vas villával ette a szerdéket.
312. Apja se volt jó.
Igen rossz, hitvány ember.
313. Volt az apjának, de nincs a fiának.
314. Apjáról semmi sem maradt, maga se keresett semmit, még is dús gazdag.
315. *Apostol:* Tizenkét apostolok közt is volt egy rossz.
316. *Aprít:* A mit aprítottál, magadnak kell megenned.
A német: Wie mans einbrockt, muß mans essen.
A latin: Colo quod aptasti tibi nendum.
Az angol: As you have brewed, so you must drink.
317. *Apró:* Ne mindent apróra, néha hasábra is.

318. *Aprólék:* **Nem jó minden aprólékot arany tollal írni.**

319. **Minden aprólékra ne csiripelj.**

Ollyanoknak mondatik, kik minden csekélységen felakadnak, s apróságok miatt nagy lármát ütnek.

320. *Ár:* **Most adjuk meg az árát a többinek.**

321. **Ha megitlad, add meg az árát.**

322. *Arany:* **Az arany sárban is csak arany.**

Az az: A derék embernek, habár alárendelt állapotba helyezte is a sors, csak megmarad a becse.

323. **Az arany tűzben tisztúl, a polyva megég.**

Az az: a nagy lelket a sors csapásai még nemesbé teszik, a hitvány ember viszontagságok közt még inkább elvetemedik.

324. **Az arany is elveszti divatját ha kezébe fogja.**

Olly hitvány, semmirevaló.

325. **Kellemetes az arany, ha ganéjből jő is.**

Tudva lévő dolog, miszerint Vespasianus császár szerfelett pénzszomjas volt és minden uton azon iparkodott, hogy minél több aranyat halomra gyűjtsön. Többek közt arra is vetemedett, hogy a vizelletre adót rótt, mi miatt gyakran kellett Titus fiától szemrehányásokat hallani. Azért is, a mint azon adóból az első pénzt bekapta Vespasianus, Titusnak orra alá tartotta a pénzdarabot: Nos — mondá — rossz bűze van-e? pedig tudod honnan jő."

Az angol: Money is welkome, though it comes in dirty clout.

326. **Nem mind arany, a mi fénylik.**

Az az: nem mind az, minek külsőleg mutatkozik. „Némelyik, a mint bölcs Salamon mondja, gazdagnak mutatkozik, s mit sem bír, némellyik pedig szegénynek tetteti magát, s roppant a vagyona;" egy másik fontos arccal a titkok titkaiba avatott bölcset játsza és botor tökfilkó; egy harmadikat ma szabadelműnek, jog- és népbarátnak ismersz, holnap zsíros hivatalba lép, és álarcából kivetkezvén, rablelkű népjogtiprót látsz; egy negyedik barátodnak mutatja magát és megejteni akar, és így a végetlenségig. Egész életünk színjáték, mellyben az egyik láthatólag hamisan, a másik hívebben viszi szerepét, de mindég csak színlett szerep.

A német: Es ist nicht alles Gold was glänzt. (Szintúgy *franciául, angolul,* olaszul, és spanyolul.)

327. { Nem használ az arany, míg a föld gyomrában hever. / Míg a földben vagyon, nem használ az arany. }

328. Nem mindenütt hever az arany.

329. Ha peng az arany, bátran hallgat a prókátor.

A német: Ein Quentlein Gold wiegt mehr als ein Centner Recht.

330. Arany elmének gyöngy a gondolatja.

331. Kinek nincs aranya, szolgálatját ajánlja.

A német: Wer nicht kann mit dem Beutel, muß mit der Haut bezahlen.

332. A ki azt igéri, hogy aranyat csinál, ezüstöt akar csalni.

Az aranycsinálás kora, hála a tudomány előhaladtának, rég letünt ugyan, de a más verejtékén élősködők fogásokban kifogyhatlanok és ha egy forrásuk bedugúl, van ezer más módjuk a pénzszomj könnyenhivőségét megejteni. — Az illy erszényfejők mindég készek a kincseket hozó speculatiókkal; a jövendőre arany hegyeket igérnek, de időközben, ha kit körmeik közé keríthettek, azt fenekig kizsebelik.

333. Ne kivánd az aranyat, éhezést szerez.

Ezt mondották N. Sándornak a Szittyák.

334. Az aranyból is elcseppen.

A latin: Modica non curat praetor.

335. Aranynyal jól nem lakik az ember.

336. Kivetette sarkából aranynyal.

337. Aranyos hüvelyben fűzfa kard. (görög)

Ostoba ember cifra drága ruhában.

338. Aranygyapjas vitéz.

Igy címezett Diogenes egy dús gazdag, de ostoba embert.

339. Nincs szebb szó az aranypengésnél. (329)

A latin: Auro loquente nihil pollet quaevis oratio.

A német: Wo Geld redet, da gilt all andere Rede nicht.

340. *Arat:* Ott is arat, a hol nem vetett.

Más ember véres verejtékén él, mások fáradságának húzza a hasznát.

Ujgörög: Az ördögnek se volt kecskéje, még is sajtot árult.

1. Nem mindenkor az arat, a ki vet.
2. Rossz aratása van.
3. *Arca* ollyan, mintha kótya-vetyén szedte volna össze vonásait.
4. Olly vastag az arca bőre, mint a bocskorták.
5. Bocskorbőr az arcája.
Szemtelen, nem pirul.
6. Nincs arcája, mint a kicsapott ringyónak.
7. Arcáján hordozza az ajánló levelet.
8. Korán-későn arcájára kerül embernek a nem jó, ha alattomban cselekedte is.
9. A bélyeges arcának ne higyj.
0. *Árok:* Árkon kivül hegy mester.
Semmi sincs rábizva, semmi szólása a dologhoz, még is parancsolgat.
1. Ne ugrándoz árkon, nem esel belé.
2. *Árnyék* után kapkod.
Hiú reményekkel kecsegteti magát.
3. Ez nem árnyék, hogy vele kiköss.
4. { Vékony a hajszál, még is van árnyéka.
A hajszálnak is van árnyéka. (Szintigy a spanyol).
A német: Jedes Haar hat seinen Schatten, und jede Ameise ihren Zorn.
5. Ma is akkora árnyéka, mint tegnap.
Nagy Sándor felette kis termetü ember létére meggyőzte Archidamust, a híres Agezilausnak legvitézebb fiát, kit magos termeténél fogva szinte az óriások közé számították. Ezen nem remélt győzelmen nagyon felfuvalkodott Nagy Sándor, mit Agezilaus hallván, azt irá neki: hallom, hogy győzelmed után kevélyebb lettél; a kár, mert ma is csak akkora az árnyékod, mint tegnap.
6. A fehér liliomnak is fekete az árnyéka.
Az az: Nincs olly tiszta, jó ember, kiben valami kivetni *valót nem találhatna* a rossz nyelv.

357. A melly fának árnyékában nyugszol, azt ne nyesd.
Az az: kinek oltalma, pártfogása alatt vagy, annak kárát ne keresd.

358. { Az öreg fa árnyékában jobban megnyugodhatni.
A vén fának árnyékában jól lehet nyugodni.
Evvel biztatják a fiatal leányt, hogy az öreg emberhez menjen feleségül.

359. Az agg fát árnyékáért becsüljük.

360. Ellenséginek árnyékához sem közelít.
Igen szelíd, békeszerető ember.

361. Arra jutott, hogy maga árnyékának is köszönt
Az az: biceg a feje a nagy vénségtől és köszönteni látszik, mikor más sincs előtte, mint csak saját árnyéka.

362. A maga árnyékától is megijed,
Igen félénk, nyúlszívü ember.
A német: Seinen eigenen Schatten fürchten.

363. A ki az árnyékon kapdoz, a koncot elejti.
A kutya koncot lopott és prédáját szájában tartva megszökött. Utjában folyóra akadt, mellyen átúsznia kellett, de akkor árnyékát a vizben megpillantván, azt gondolta, hogy ott más kutya is koncot visz. Hogy ezt elmarhassa, utána kapott, s a maga valóságos koncát vizbe ejtette el is vesztette.

364. *Árpád:* Nagy apja varga volt, még is Árpádtól mondja magát eredettnek lenni.

365. *Arra* ugyan még nem jutottunk, hogy egy szűznek feltalálása okáért az egek élemessébe hágjunk.

366. *Árt* a vargának.
Midőn valami ételről vagy italról azt mondják a betegnek, hogy neki árt; erre ő másra fordítva a szó értelmét azt szokta felelni: árt a vargának, az az: ár vargának való.

367. A ki ártani akar, nem fenyegetődzik.

368. *Ártatlan,* { mint a bárány.
369. mint a ma lett gyermek.
370. mint a szűz.

371. Olly ártatlan, hogy húsvét napján a bárányhús közé lehetne állítani, hogy megszenteljék.

372. *Ártatlanság:* Az ártatlanságnak csak egy a szava.
A sz. irás: Beszédetek legyen, igen, igen, nem, nem, a mi ezen felül van, a gonosztól van.
Seneca: Veritatis oratio simplex.
A német: Die Wahrheit bedarf keiner Umschweife.

373. *Áru:* Vásár nélkül is elkel a jó áru.
A német: Gute Waare verkauft sich selbst.
Az angol: Good ware makes quick market.

374. Nem sokat hajtanak a hitvány árura.
A latin: Rubo neglecto vitis impetitur.

375. Hitvány kereset az árulkodás.

376. *Árva,* mint a lehullott levél.
377. *Árva,* mint az ágon ülő madár.

378. Árva az árva, ha kapufája arany is.

379. A szegény árvát az ág is húzza.

380. *Árviz* hajtotta ember.

381. *Ásitozik:* Egész nap ásitozik, mint Pruszkai gyereke.

382. *Ásó,* kapa címere.

383. Csak ásó es kapa választja el egymástól.

384. *Asszony* nem ember.
Az az: nem férfi.

385. Köszönjetek ludak, én is asszony vagyok.

386. Két lúd, egy asszony, egész vásár.
Három asszony egy vásár.
A hol három asszony, ott van egész sokadalom.
A latin: Quando conveniunt Catharina, Regina, Sibylla, Garrire incipiunt et ab hoc, et ab hac, et ab illa.
A német: Drei Weiber, drei Gänſ' und drei Frösche machen einen Jahrmarkt.
Az angol: Many women, many words, many gees, many turds.

387. Néha az asszony is ember.
Mikor t. i. férfiasan viseli magát.

388. Sok asszony majd egész életében örömanya.

389. Nem titok a mit két asszony tud.
De sokszor az sem titok, a mit csak egy férfi is tud.

390. Ritka madár a jó asszony.
A német: Ein frommes Weib des Lebens Heil,
Man findets aber selten feil.

391. A rossz asszony nagy gyötrelem a háznál.

392. Akkor jó az asszony, mikor nyilván rossz.
Publius Syrus után: Aperte mala cum est mulier, tum demum est bona.

393. Egy asszony sem szemérmes a sötétben.

394. Okos asszony nem marad gyermek nélkül.
Hogyan? azt kinek esze van, könnyen felérheti.

395. A melly asszony hányja-veti jámborságát, fekszik ott valami.

396. Az asszony csak gyarló,
Hamisságra hajló,
Ritkán találsz igen jót.
Impertinens, fás rímek, mellyek gyalázatunkra köz szójáratossá lettek. A szép nem ócsárlása mind azon szívtelenek-nek kedvenc tárgyuk, kiknek az elméncség és gúny mesterségük. Egy francia egész munkát írt a nők gonoszságáról e cím alatt: *„a tökéletlenségnek ábécéje vagy az asszonyok gonosssága.“* Jeligéje: Ezer ember közt találtam egy jót, de minden asszonyok közt egyet sem. Ajánlva van a munka a nők legrosszabbikának. A bevezetésben a nőt így jellemzi: az asszony a világegyetemnek legtökéletlenebb teremtése, a szerencsétlenségek tárháza, a veszekedés forrása, a bolondok játékszere. — Különös dolog az, hogy a gyöngébb iránti igaztalanság mindenben egy nyomon jár. Ha Icik vagy Móschel lop, nem mondják, hogy ez vagy amaz egyén lopott, hanem: zsidó lopott, tolvaj minden zsidó! — ha egy szerencsétlen embert az isten rossz feleséggel megvert, az egész nőnem kikapja, s már akkor nincs gonoszabb az asszonynál. Parcito

paucarum diffundere crimen in omnes!" Bizony sok a gyarlóság a világon, de nem csak a nők gyarlók, de mindnyájan az vagyunk. — Ha a nők emancipatiója túlzott álmodozás, a nők megvetése az erkölcsi elaljasodásnak legbiztosabb fokmértéke.

397. A szép asszony is, ha megvénül, csúnya időt ér.

398. Az asszony vagy szeret vagy gyülöl.

Publius Syrus után: Aut amat, aut odít mulier, nihil est tertium.

E nem volna egyébként épen rossz, ha így volna.

399. { Nagy szomoruság a rossz asszony.
Tűz, víz és az asszony épen győzhetetlen.

A talmud mondása: Tizennégy dolog, egyik erősebb a másiknál, egyik túl tesz a másikon: az örvény erős s a föld túl tesz rajta, ránehezült; a föld erős a bércek túl tesznek s felül emelkednek rajta; a bérc erős, a vas túl tesz s keresztül tör rajta; a vas erős, a tűz elolvasztja; a tűz erős; a víz túl tesz rajta, eloltja; a víz erős, a felhők elbírják; a felhők erősek, a szél szétoszlatja őket: a szél erős, a fal túl tesz rajta s megáll; a fal erős, az ember túl tesz rajta, ledönti; az ember erős, a baj megtöri; a baj erős, a bor túl tesz rajta s elfelejteti ..... a betegség erős a halál angyala túl tesz rajta, éltét elveszi; *mind ezeknél gonoszabb s erősebb a rossz asszony.*

A német: Böſem Weib kann Niemand ſteuern.

400. A szép asszony s rongyos köntös mindenütt megakad.

401. Ha szemérmes is az asszony, ne bizd idegen kézre.

A német; Verliehen Weib, Roß, Laut und Wehr,
Bekommſt im vorigen Stand nicht mehr.

402. Nem jól foly a dolog, hol az asszony viseli a gatyát.

Az olasz: In quella casa non v'é pace.
Dove gallina canta, e gallo tace.

A német: Wo Weiber regieren, ſteigen die Stühle auf die Bänke.

A tót: Szerencsétlen a ház, hol a kakas hallgat s a tyúk szól.

403. Süveges asszony, ebszokás.

404. Mennél jobban sír az asszony, annál hamarább akarja *a férfit megcsalni.* (431)

405. Vén asszony fellobban, mint a puskapor.

406. Könyebben felejti a kigyó farka vágását, mint az asszony legkisebb bosszuságát.

407. A pénz olvasva, az asszony verve jó.
Diófának, asszonynak, szamárnak verve veszik hasznát.
Ha a hörcsögös asszonyt megakarod szeliditeni, járd meg vele a táncot a mogyorósban.

A német szint olly gorombául: Weiber und Pferde wollen geschlagen sein.

408. Soha nagy titkodat asszony orrára ne függeszd.

409. Nem kell az asszonynak, mindent orrára kötni.

410. Háznál kell az asszonynak, mint az ebnek, kusolni

A német: Das Weib und der Ofen sollen zu Hause bleiben.

411. Az asszonynak fegyvere a nyelve.

E példabeszéd a chinaiaknál is meg van, de igen hamis toldalékkal: „Az asszonyok nyelve — úgy mond — az ő fegyverük, s nem hagyják soha rozsdásodni.“

412. Ne higy az asszonynak, { míg a keréknyomást átlépheti. / míg egy pénz ára borsot elbír. }

A német: Bei Leibe
Trau keinem Weibe,
Ob gleich sie todt ist.

A latin: Mulieri ne credas ne mortuae quidem.

413. Az asszonynak hosszu a haja, rövid ez elméje.

A német: Weiber haben langes Haar und kurzen Sinn.

414. Mérges asszonynak haragos a leánya.

A latin: Aspis a vipera mutuatur venenum.

415. Mosolygós asszonynak, görhés lónak, világos felhőnek nem kell hinni.

416. Asszonynak könnye, gonoszságának fűszerszáma.

417. Örökség és majorság, ház minden gazdagság nem ér jámbor asszonynyal.

Biblia: Derék nőt, ki találja?
Becsét a gyöngy távol sem éri fel (példab. 31. 10)

418. A ki szóbeli asszonynyal társalkodik, hamar kurafi név ragad rá.

419. Ha asszonyok sírnak, megnyírnak. (431)

420. Asszonyoknak fegyverjük a fenyegetés.

421. Az asszonyoknak könyárjuk hamar kiszárad.

422. A mit az ördög maga végbe nem vihet, vén asszonyra bizza.

A német: Wo der Teufel nicht hin mag, da schickt er ein alt Weib.

423. Tálban a konc, ne nézz az asszonyra.

424. Asszonyt, vászont nem jó gyertyavilágnál venni.

Németül: Weib und Leinwand kauft man nicht bei Licht.

425. Könnyebb az asszonyt táncba vinni, mint ráncba szedni.

426. Jaj az olly szegénynek sorsa, ki gazdag asszonyt vesz.

A német: Nährt das Weib den Mann, so muß er ihr Spielmann sein.

Chilonnak mondása: Alsorsu s kevés vagyonu nőt kell venni, nehogy nő helyett parancsoló asszonyt vigy házadba.

427. Legjobb ollyan asszonyt elvenni, kinek urát felakasztották; mert második urának soha szemére nem vetheti, hogy nálánál jobb volt az első.

428. Soha az asszonyt el nem lehetne tűrni, ha a világ a fától szaporodhatnék.

429. Ójjad magadat a szakállos asszonytól.

Mátyás király három dolgot tartott kelemetlennek: a kétszer főtt levest, a megbékélt barátot és a szakállos asszonyt. A kétszer főtt levesben mindég van valami izetlenség; a megbékélt barátban valami harag; a szakállos asszonyokban valami férfiasság, melly utóljára kutyasággá válik. (Dug).

A latin: Barbata eminus salutanda.

430. Asszonyfán is elkél a bor.

Asszonyfának nevezik a csapszékekben azt a törzsököt, mellyen ül a korcsmárosné, midőn bort ereszt; de néha maga is szereti a tűlüt, és az asszonyfán költi el a bort ülve.

431. Asszonysírásnak, ebszomorusságnak ritkán lehet hinni.

A német: An der Hunde Hinken,
An der Huren Winken,
An der Weiber Zähren
Und der Krämer Schwören,
Soll sich Niemand kehren.

b. Asszonyszemély ne ártsa magát a férfiak dolgába.

432. Nem sok becsületet nyer az ember az asszonyverésből.
A német: Weiber schlagen giebt schlechte Ehre. vagy
Am Weib schlägt der Mann seine Schande.

433. *Asztag:* A nagy asztag alatt nem tikkad az egér,

434. Tavali asztag nem szerez szükséget.

435. Asztagban tűt keres.
Hiábavaló munkát tesz.

436. Szamár se birja az asztagot.
Az az: a mi sok, csak sok.

437. *Asztalt:* Magas az asztala.
Nem bír tálba nyúlni, nincs mit ennie.

438. Más asztalához törüli a kését.

439. Nem asztalhoz való a veszekedés.

440. Neki dűl az asztalnak, mint ökör a járomnak.

441. Éhen marad ki az asztalnál szemérmeskedik.

442. Nehéz dolog haragos asszony az asztalnál.

443. Alacsony asztalon bátorságosb enni.

444. *Átkozódik,* mint a kereke tört kocsis.

445. *Atya:* Nem gyűjthet annyit a fösvény atya, mennyit a tékozló fiu elpazarolhat.

446. Hol gyáva az atya, ott a fiúk anyjuk nevén hivattatnak.

447. Bár komoron nézzen,
Fiára tekintsen atya:
Van más szivében.

448. Ki az atya-anyja oktatását megveti, hóhérra talál.

449. *Mint atyák dúdolnak,* fiak úgy táncolnak.

450. Atyáink sem voltak bolondok.

A német: Die Alten sind auch keine Narren gewesen.

451. *Atyáfi.* Ollyan atyafia, mint az ökör a lónak.

452. Ollyan az atyafiság köztök: egyik a dombra rakott, a másik a völgybe; a viz mind a kettőt összemosta.

453. A ki sokba avatja magát, egynek sem felel jól meg.

Mert a sok miatt egynek sem szentelheti oszthatlan erejét; ezen felől a sokféle az embert szórakozottá is teszi, mi az erő öszvegből szinte jócskán levon.

A latin: Pluribus intentus, minor est ad singula sensus.

A német: Wer zu viel anfängt, bringt wenig zu Stande.

454. *Azóta* a csillagszám is megfogyott.

455. Azóta a fák sokszor lehullatták leveleiket.

456. Azóta a nap is más oldalára fordult.

457. Sok aratás volt azóta.

458. Sok leány ment azóta férjhez.

459. Sok viz lefolyt azóta a Dunán.

460. Sok szüret volt azóta.

B.

461. *Bába:* A sok bába között elvesz a gyermek.
A latin: Multitudo imperatorum Cariam perdidit.
Horatius: Segnius expediunt commissa negotia plures.
A német: Viele Köche verderben den Brei.

462. Semmi bába nem ér vele.

463. A vén bába ördögnek nagyanyja.
A német: Ein altes Weib ist des Teufels Großmutter.

464. *Bab.* Egy babot nem adnék rajta.
A latin: Ne crepitu quidem digiti dignum.
A német: Ich möchte nicht einen Schilling darum geben.

465. *Babot* sem levelért főzik.
A hasznos dolognak ne nézd külső színét.

466. *Babuk:* A büdös babuk berzenkedik a hattyúra.

467. Keserves fia leszesz a babukának.

468. Bagoly is azt véli, hogy sólyom az ő fia. (90).
A német: Ein jeder denkt seine Braut ist die schönste.
A latin: Quisquis amat ranam, ranam putat esse Dianam.
A francia: Il n'y a point de laides amours.

469. Bagoly is { biró a barlangjában.
vagdalkozik a maga odujában.
Seneca: Gallus in suo sterquilinio plurimum potest.
A spanyol: Sz. Péter legjobban érzi magát rómában.
A német: Der Hahn ist kühn auf seinem eigenen Miste.
A francia: Tout chien est lion en sa maison.

470. A bagoly is fényre néz.

471. A bagoly nem szereti a napfényt.
A német: Die Eule lobt den Tag nicht.

472. *Nem lesz* a bagolynak soha sólyomfia.
A német: Ein Adler heckt keine Taube.

A latin: Aquila non generat columbam.
A francia: Un loup n'engendre pas des moutons.

Bagolyt akart fogni s elszalasztotta a sólymot.

Néha a bagolyt nagyobbra becsülik a sólyomnál.

A baglyokkal huhogass, a verebekkel csiripelj.

Az az: alkalmazkodjál azokhoz, kik közt élsz. Veszedelmes elv, mellyet bajosan követhetünk, a nélkül hogy erkölcsünkön csorbát ne ejtenénk. Cselekvésünkben az egész világhoz alkalmazkodni és mindennek szája ízére szólani, annyit tenne, mint legszentebb igazunkról, az erkölcsi méltóságról lemondani, mellynél fogva cselekvésünket és szavainkat saját belátásunk és nem mások szeszélye szerint intézhetjük.
A német: Wer unter Wölfen ist, muß mit den Wölfen heulen.
A francia: Il faut hurler avec les loups.

***Baj:* Mindennek van maga baja.**

A latin: Quisque suos patimur manes.
A német: Ein jeder hat sein Kreuz.

Kis bajt kerüll, nagyba esett.

***Bajusz* s szakáll férfiembert illet.**

Azt gondolod, hogy csak szőr a bajusz.

Gangosan pödörgeti kajla bajuszát.

Rátartja magát, fennhéjázó.

Mindennek bajuszat ő akarja pödörítení.

Bajuszt érdemelt.

Akkor mondatik, mikor valaki a nagyon kézre esett vadat csúfosan elhibázta.

A bajuszos kétszer iszik.

A bajuszosnak, mikor iszik, bajuszára is ragad a bor, a mit lehörpentvén, kétszer inni mondatik.

***Bak:* A kecskék közt bak a bika.**

Megadták a bak árát.

***Bakot* tenni kertészszé.**

A német: Den Bock zum Gärtner machen.
A latin: Canis canistri malus est custos.
A francia: Il ne faut pas enfermer le loup dans la bergerie.

487. { Mindég égy bakot nyúz.
Csak azon bakot nyúzza.

A latin; Chorda aberrat eadem.

488. Egyik bakot fej, a másik rostát tart alája.

Egyik hasztalanabb, hiábavalóbb dologgal bibelődik a másiknál.

489. A baktól őrizkedjél, mert seggre taszit.

490. *Bakgedő*: Ártatlan bakgedő.

491. *Bakszekér*: Nehezen lesz abból bakszekér.

492. *Bakkancs* nem csizma.

493. Felhúzta a bakkancsot, isten hozzád bocskor.

Magasb polcra jutván, felhagyott az egyszerű élettel.

494. Nem rúg patkót a bakkancsos lova.

495. *Bál*: A sok játék, a sok bál, bezzeg nekem sokban áll.

496. *Balázs* adósa.

Féleszű.

497. Hű bele Balázs, lovat ád az isten.

Igy szólitják a hebehurgyát, hogy avatosabban lásson dolgához.

498. Hetedfél Balázsnak csak egy az esze.

Egy falu kovácsát többszöri zsiványságaiért az úri szék akasztófára itélte. Ezt hallván a falu eleje, heten közülök, kik mindnyájan Balázs családbeliek s egy közülök még igen fiatal volt, tanácsot tartottak, hogy a kovácsot az akasztófától megmentsék. De minekután minden előhordott okaik nem használtak, végre arra kérték az úri széket, hogy mintán a helységnek egy kovácsa, ellenben két borbélya volna, ezek közül akasztassanak fel egyet a kovács helyett. Ezt pedig még a fiatal Balázs kérésének is lenni mondták. Erre az úri szék: ti tehát hetedfelen vagytok? de ti hetedfél Balázsok egy bolondot tesztek. — Általában a Balázsok híres bolondok voltak, innen van, hogy még több bolond ötletek a Balázs név alatt keringnek.

499. *Balkörmu*: Hol jámbor nincs, balkörmű a táncos.

Németül: Wenn man keine Jungfern hat, muß man mit Huren tanzen.

500. *Bálvány:* Mindenkinek van egy bálványa

A német: Jeder hat sein Steckenpferd,
Das ist ihm über Alles werth.

501. A képet nem az arany, hanem az imádás teszi bálványnyá.

A zsarnokot is nem önhatalma, hanem a népek gyávasága teszi félelmessé.

Martialis: Qui fingit sacros auro vel marmore vultus,
Non facit ille deos; qui rogat ille facit.

502. *Bámészkodik*, mint a borjú az új kapura.

503. *Bámul:* A ki másra bámul, magáról elfeledkezik.

504. *Bán:* Ha megbánja, se bánja.

Ollyanról mondatik, ki valaminek neki durálta magát, hogy akármi is éri, kiviszi.

505. Azt se bánja, ha életével fizeti is.

506. Nem bánja, ha belesül is.

507. *Bánat:* Késő bánat, ebgondolat.

508. Nagy bánatban nehéz víg arcot mutatni.

509. *Bánfi-hajnal*: Jól kihúzza a bánfi-hajnalt.

510. *Bánik*: Úgy bánt vele, mint eb a ganéjával.

Elrugdosta, mint a kutya ganéjára szokta a port rugdosni.

511. *Bányavirág:* Akár fodor, akár menta, elég hogy bányavirág.

512. *Bányász:* A mi legdrágább a bányászoknál legkésőbben érik.

A német; Gut Ding will Weile haben.

513. *Bárány:* A hol kevés a bárány, nehezebben esik, ha vész.

514. Kis bárányból válik a nagy kos.

515. Könnyü a báránynak vérét venni.

Mert nem védelmezi magát.

516. Nyakametszett báránynak sóhajtás a vége.

517. Mehéz a bárányt a farkassal összebékéltetni.

518. Sok húsvéti bárányt megevett.

519. *Könnyü a bárányt* megszelidíteni.

520. *Baranya:* Nem egész világ Baranya, laknak Somogyban is.
A latin: Abdera pulchra Tejorum colonia.
A német: Hinter den Bergen wohnen auch noch Leute.

521. *Barát:* Az igaz barát életét hosszabbítja embernek.

522. Sok jó barát elfér egy parányi helyen.
A talmad: Míg szeretet uralkodott köztünk, kard élén elfértünk, most a szeretet megszűnvén, hatvan rőf szélességű ágy kettőnknek nem elegendő.
A német: Es gehen viel Freunde in ein klein Haus.

523. { Fehér holló, fekete hattyu az igaz barát.
Nem minden bokorban fekszik a jó barát. (556).
Az igaz barát igen ritka.

524. Eb ki nem barát.

525. A megbékélt barát soha se volt barát.

526. Tüz, viz nélkül lehetetlen, jó barát nélkül keserves élni.
A német: Freunde thun mehr Roth
Als Feuer, Wasser und Brot.

527. Jobb néha egy jó barát, mint száz atyafi.

528. Néha többet használ a jó barát az erszény pénznél.
Igy, hogy a számtalan esetek közül egyet például felhordjunk, mindenki tapasztalhatta, hogy mikor a szív szorong, s az őszinte rokonszenv vigasza után szomjuzik a lélek, a vidámitó igaz barát többet ér, mint minden kincs.

529. Nem igaz barát az, ki csak annyiból az, hogy nem árt.

530. Beszél a barát, beszél, alamisna a vége.
A német: Bettel hat langen Zettel.

531. Egy barát nem szerzet.

532. Dobd el barát a vakarót.

533. Ki van a barát a csuklyából.

534. Nem egészen, hanem fele barát.

535. Nem vagy barát, hogy a pénzt el ne vedd.

536. Sok a barát, de kevés a jótévő.

537. *Barátban* vérré válik a lencse.

A barát lencsét evett, s azt mondá: vere valet. A paraszt ezt hallván, arra értette, hogy vérré válik.

538. { A ki senkinek nem barátja, vad, a ki mindennek, bolond.
Ki mindennek barátja, mindennek bolondja. }

A ki mindennek barátja, mondja Aristoteles, senkinek sem barátja, nem kell sok barát egygyel is beérheted, ha az tökéletes.

A latin: Nec nulli sis amicus, nec omnibus.

A német: Allermanns Freund ist Allermanns Narr.

539. Hogy ha tarsolyodban, van jó pogácsádban, közöljed barátiddal.

540. Nem mind barátod, ki reád mosolyog.

A német: Es ist nicht Jeder dein Freund, der dich anlacht.

541. A legjobb barátod, legjobb idődet vesztegeti.

542. Ha megakarod tudni, ki legyen igaz barátod, ne a nyelvét, hanem kezét s szivét tekintsd.

543. Ha barátodat titkon fedded is, de mások előtt dicsérd (l. Máté 18. 15).

A német: Freundes Gebrechen soll man kennen und tragen,
Nicht aber nennen und nagen.

544. Meghitt barátodat testvéredért se hagyjad el.

A német: Ohne Bruder kann man leben, nicht ohne Freund.

545. Meg ne vesd barátodat kis fogyatkozásért.

546. Becsüld jó barátodat, de jobban istenedet. (559)

A latin: Amicus usque ad aras.

547. Soha barátodért ne tagadd az igazat.

548. { Megbékélt barátoddal ójjan bánjál.
Régi barátodtól s megsértett társadtól mindenkor őrizkedjél. (l. 429. jegyz.) }

A német: Geflickte Freundschaft wird selten wieder ganz.

A latin: Ab amico reconciliato, a cibo bis cocto, libera nos Domine!

549. Legjobb testőrzők a meghitt barátok.

550. Henyélő barátok sok időt vesztenek emberrel. (541)

551. A szükség próbálja meg az igaz barátokat.

c. Barátot látott, nem hoz vadat.

552. *Barátpatkó*ból tüzet ejt.

553. *Barátság*: Addig tart a barátság, míg zsiros a konyha.

Ovidius: Míg boldog leszesz, sok barátid lesznek; ha szerencséd ege borul, egyedül maradsz.

A német: Glück macht Freunde, Unglück prüft sie.

Az arabs: Három dolgot csak maga idejében lehet észrevenni: a bátorságot — veszedelemben, az okosságot — a haragban, és a barátságot — a szükségben.

Az olasz köznmondás a hamis barátokat a napóramutató árnyékához hasonlítja, melly mutatkozik míg derült az ég, s enyészik, mihelyt az beborult.

554. Nem igaz barátság az, melly könnyen elmúlik.

555. Az igaz barátság nem áll a sok boritalban.

556. Ritka madár az igaz barátság. (523)

A német: Ein wahrer Freund wohl selten erscheint.

557. Az igaz barátság kötelét csak a halál tudja elszakasztani.

558. Nem jó a felettébb való nagy barátság.

559. Nem jámbor barátság az, mellyért megbántod istenedet.

560. A barátság vagy egyenlőket vesz, vagy tesz. (536)

561. A ki szokatlan barátságát mutatja, vagy megcsalt vagy meg akar csalni.

Ne hígyj — azt mondja Aristoteles — a felettébb messze vitt utánadjárásnak, a nagyított barátságbizonyításnak.

562. Barátság nélkül mindent megmondani.

563. A barátságért egyszer egy barát is megházasodott.

564. Az igaz barátságot nem fazékban főzik.

565. Nehezebb a barátságot fentartani, mint sem kötni.

566. *Barátgaras*.

„Fogadj isten“ a barátoknak garasa, mert pénzük nem lévén fogadj istennel élnek fizetés helyett.

567. *Baráttánc:* Minden táncok közt legunalmasabb a *baráttánc*.

568. Barátzsák, kántortorok nehezen telik.
Kocsis torka, barát zsákja nehezen telnek.
569. *Bársonysüveg*: Feltette a bársonysüveget.
570. *Bátor*, mint nyúl az agarak előtt.
571. Bátor, a hol senki sincs.
572. Bátor, a hol puskát nem hall.
573. Bátor, a hol üstökét nem félti.
574. Bátor, a kemence mögött.
575. Bátor, a kenderben.
576. Bátor, a kocsmákon.
577. Bátor, ha a kőhid alá juthat
578. Bátor katona a kávéházakban.
579. Terem a bátor, valamint a félénk.
580. Nem Bátorban, hanem Futakon lakik.
581. Bátrabb fakannából inni, mint arany pohárból.
582. *Bátya:* Légy magadnak bátya.
583. *Bécs*: Németnek Bécs, magyarnak Pécs.
584. Sokat végeznek Bécsben, de nem úgy rendelik az égben.
585. *Becs*: Annyi a becse, mint a kitoló kásának.
586. *Becsengettek* neki, mint Derecskének a tatár.
587. *Becsússz-mássz*, mint a tű után a czérna.
588. *Becsül*: A ki mást becsül, magát becsülteti.

A latin: Honor est honorantis.

A német: Wer Andere nach Würden ehrt, ist selbst auch aller Ehren werth.

589. Csak az becsüli, a ki nem látja.

Felette hitvány ember.

590. A becsület a keresőt kerüli, a kerülőt keresi.

A német: Ehre folgt dem, der sie flieht und flieht den, der sie jagt.

Az olasz: Cosa non è che piú faciliti le grandezze, che il monstrar di non curarsene.

A talmud. A ki hajhászsza az uraságot, az uraság kerüli; ki kerülgeti az uraságot, az uraság őt hajhászsza.

591. Előbb való a becsület a szalonnás káposztánál.
592. Egy szál becsület nincs rajta.
593. Nagyobb a becsület, { mint a fordított kása. / mint a velős konc. }
594. Ha nem tartóztat a veszedelem, tartóztasson a becsület.
595. Ugy terjed a becsülete, mint a szalonnabőrke a tűzön.
A német: Ein weites Gewissen, wie Franciscaner-Aermel, vagy Sein Gewissen dehnt sich, wie 'ne Bockshaut.
596. Mind jó ott lakni, a hol becsülete van az embernek.
597. Egy pénz ára becsületet nem hagytak rajta.
598. A becsületet minden ember szereti.
599. Elveszett becsületet nem találni fel a bokornál.
600. Fáradsággal adják a becsületet.
A latin: Fasces sunt fasces
A német: Ehr hat Beschwer.
Az angol: Honour and ease are seldom bedfellows.
601. Sok szenvedéssel nyerik a becsületet.
Ovidius: Ardua per praeceps gloria tendit iter.
Az olasz: A gloria non si va senza fatica.
602. Rossz ember az, a ki nem gondol a maga becsületével.
Mert a mint a *német* mondja: „a becsület az erénynek árnyéka," úgy értve hogy a becsület csak az erényt követi, erény után adatik, de olly értelemben is, hogy az erény csak a becsület védszárnya alatt tenyészhet.
603. *Becsületes:* Legtovább tart, a mi becsületes.
A német: Ehrlich währt am längsten.
604. *Bedő:* Kivágták Bedőn az erdőt.
Bedő oláh falu Biharban. Sok erdőjük volt, de az egész vármegye varjui oda szoktak. Ezt tapasztalván az oláhok, azt is gondolván, hogy az erdőt megakarnának enni, egy szálig kivágatták a fákat, hogy a varjuk el ne emészszék.
605. *Beesett*, mint a kis keztyü.
606. *Befalatták* vele a szót.
607. *Befizettek* neki.

608. *Befűt* neki.

609. *Begy*: Megtelt már a begye.

610. Megrakta már a begyét.
Meggazdagodott.

611. *Behúz*: Behúzta magát, mint macska a tűzhelyen.

612. Behúzza magát, mint a téli csiga.

613. *Beinná* a Krisztus köntösét is.

614. *Béka*: Kicsiny a béka, de nagy a szájja.

615. Bánja béka a deret.

616. Ha a tó kiszárad magától is kiugrik a béka.
Szükség legjobb s legerősebb ösztön a munkásságra; sőt leggyakrabban épen a lustaság vagy a várandó kényelem hajtja az embereket szorgalomra.
A német: Noth treibt den Faulen fort.

617. Megolvasta fogát a béka.
Száját tátó gyermeknek szokták azt mondani, hogy ha száját be nem fogja, megolvassa fogait a béka s mind kihullanak. Midőn aztán hét esztendős korában a tejfogak kihullnak, eszébe jutatják, hogy száját tátotta és hogy a béka csakugyan megolvasta.

618. Békalencse.

619. *Bekap*: Jól bekapott.
Leitta magát.
A német: Er hat seine Ladung vagy
Er hat sein Theil.

620. *Bekeg*, mint a kecske.

621. *Béke* a hadat, a had szüli a békét.
Ha békében akarunk élni — azt mondja Cicero — hadat kell viselnünk; ha elhagyjuk a hadakozást a békét soha nem élvezendjük.
A német: Wer Friede haben will, muß zum Kriege rüsten.

622. Csak az égben az állandó béke.

623. A teljes béke ritka madár e világon.

624. A békének *üres helyét* az ördög foglalja.

625. Békét az isten, civódást az ördög szereti.
626. Ki a békét nem szereti, hadakozni nem tud.
627. Békét kiván még az ellenség is.
628. Szeresd a békét, ha sokáig élni kivánsz.
629. Ha a békét szereted, ellene ne mondj senkinek.
A német: Des lieben Friedens willen läßt man s gefallen.
630. Ki békével fekszik, maga békével kél.
631. Ha békével élhetsz, ne add a világ veszekedéseiért.
632. Ha békével akarsz élni, sokat ne szólj.
633. Vannak, kik békével nem lehetnek.
634. Békével szenvedi, ha hátáról szíjat szelnek is.
635. Békével szenvedi a farba-rugást is.
636. Békével élnek az angyali karok.
637. Békével lehetne a tolvaj is, ha nem bántanák.
638. Békes városban a rossz is jóra fordúl.
639. Békes gazda fele nyereség a háznál.
640. Legjobb Békes vármegyében lakni.
641. A békes alvás jobb a béketlen táncnál.
942. Háboru pokolban, békeség az égben.
643. Békeség és feleség istennek áldása.
644. Az arany szép és jó, de még se békeség.
Silius: — — — — — — — — — — Pax optima
Quas homini novisse datum est: pax una tri
Innumeris potior.
645. Dicsőség istennek, békeség embernek.
646. Ha békeség támad, romol a háboru.
647. A kutyák közt is szép volna a békeség.
648. Szent a békeség.
649. Sokszor a biró se tehet békeséget.

650. Jobb egy békeség száz hadnál.
Cicero: Pax vel injusta, utilior est justissimo bello.
A német: Unbilliger Frieden ist besser als gerechter Krieg.

651. Jobb a száraz kenyér békeséggel, mint a hizlalt borju perlekedéssel.

652. *Bekukkantott*, mint bolond Istók Debrecenbe.
Léván élt hajdan egy Istók nevü bolond, kinek bolondsága különösen abban állott, hogy esztendőnkint elment Debrecent megnézni; azonban a városba soha be nem lépett, hanem a vámkorlátnál bekukkantván, ismét visszaballagott Léva felé.

653. *Bél:* Pokol a béle.
Arról mondatik, ki igen sokat eszik és mindent megemészt.

654. *Belebuvik*, mint ijedt egér a lyukba.

655. Belédes belebujt, mint kullancs a bőrbe.

656. *Belefáradt* a munkába.

657. *Belejött*, mint Pilátus a credóba.
A német: Er ist dazu gekommen, wie Pilatus ins Credo.

658. *Belényert*, mint Bertók a csíkba.
Bertók csíkokat vitt a vásárra. Az uton csak számítgatta nyereségét s előre örült a sok szép pénznek, mit majd csíkjaiért bekap. De hogy megeredt orra vére, midőn a vásárra érkezvén, későn vette észre, hogy a csíkok a likos kasból, mellyben vitte, mind egy szálig kisikamlottak.

659. *Belesült* a beszédbe.

660. *Béles:* Fölébredt a béles szagára.

661. *Bélessütéshez*, úri névhez sok eszköz kivántatik.

662. *Beleszakadt* ugyan a jégbe, de kezei felülmaradtak.

663. *Belevág:* Ő is belevág, mintha tudna hozzá.
A latin: Anser inter olores.

664. *Béllés:* Megadta béllését a posztónak.
Valakit jól megegyengetett, jól megpáholt.

665. *Bélyeges* arcnak ne higyj.

666. *Béna:* { A ki a bénát neveti, maga ne sántikáljon.
{ *Ne nevesd a bénát, ha te sánta vagy.*

667. *Bér*: Szegődött bér, osztott konc.

Az az: Jó ha a cselédded előre megalkuszol s világosan kikikötöd, mennyi a bére, hogy mikor a kiérdemlett fizetését megadod, az evangelium szavaival mondhassad neki: íme, enynyibe szegődtél, nem teszek neked rövidséget.

668. *Béres*: A röst béres gyakran nézi a napot.

669. Röst béresnek henyélés az ebédje.

670. Annyit higyj a béresnek, a mennyire látod.

671. *Beretvál*: Csinján beretválj, mert megakadsz.

672. *Berhe*: Nem volt még nekem illyen foltos berhém.

673. { Beste kurafi.
Beste lélek karafia.

Átkozott emlékezetü históriai, és — a mint Pray az utólsóról megjegyzé — ijesztőkké vált nevek a magyarok közt, mellyekkel a szülők mai napiglan kisdedeiket, mint valami rémmel csítítani szokták. Basta 1602 körül felső magyar országban dühöngött, s — a mint Istvánfy feljegyzé — alatta gazdagnak lenni kész bün vala, semmi nő becsü'ete pedig biztos nem volt. Caraffa 1686—7-ben mint a híres eperjesi mészárszék látatlan feje, az általa elébb tőrbe ejtetett magyarokat hallatlan kínok közt sorra kivégezteté.

674. *A beszéd* nem enni, hanem hallani való.

675. A sok beszéd nehezen készül meg hazugság nélkül. (689).

A német: Wer viel schläft, den werden viele Träume plagen,
Wer viel spricht, wird viele Lügen sagen.

676. Kikopott a beszédből, mint mogyoró a tokjából.

677. Nem fizetnek itt vámot a beszédért.

678. Millyen az ember, ollyan a beszédje. (Seneca mondása).

Csak ugyan a társaságban az embert szava után itélik és jól tartja egy más *latin* mondás: Loquere, ut te videam.
Buffon: Le style, c'est l'homme.

679. Hosszu a beszédje, mint a Sz. Iván éneke.

Sz. Iván, régi remete egész nap-hosszát énekelt, innen e hasonlat.
A latin: Prolixius Iliade.

680. *Olly egyenes a beszédje, mint a kasza.*

681. Megismerni embert beszédjéről.

682. A beszédnek egyenese jó, s a munkának horgasa.

683. Annyit tanultam beszédjéből, mint az égdörgésből.

684. A szamár füléről, oroszlán körméről, róka a farkáról, az eb a szőréről, madár a tolláról, bolond beszédjéről ismertetik.

Democrit: Tükörben az arcvonalok, beszédben pedig az ember lelke ismerszik meg.

Az olasz: Vedendo uno lo conosci mezo, udendo lo parlare lo conosci tutto.

A német: An der Red' erkennt man den Thoren,
Wie den Esel an den Ohren.

685. *Beszél:* Mást beszél, mint Bodóné, midőn a bor árát kérik·

Bodóné igen szerette a tütüt, de jobbára hitelre ivott. Midőn tehát a korcsmáros fizetésre intette, ő mintha sem hallója sem értője nem lett volna szavainak, másról kezdett szólani. Innen ha valakinek bibejét érintik, ő pedig erről másra fordítja a beszédet, ezen közmondással szoktak ellene élni.

686. Épen úgy beszél, mint van, mikor hazudik.

687. Úgy beszél, mint a jó őrlőtt.

Könnyen, félvállról beszél.

688. Csak annyit beszél, a mennyi elég.

689. A ki sokat beszél, vagy sokat tud, vagy sokat hazud.

Az olasz: Gran dormir non è senza sogni, gran parlar non è senza mensogne

A német: Wer viel redet, lügt viel.

690. Csak imígy amúgy beszél, mint lovával a kocsis.

691. Akár a részeg németnek beszélj, akár annak.

Nem hallgat a békítő szóra, nem lehet megkérlelni.

A latin: Durus alloquiis.

692. Beszélj, de ne hebegj.

693. Ocsmány beszélgetés, erkölcs vesztegetés.

Egy rabbi: Az ocsmány beszédeket könnyen szerzed, nehezen hagyod.

694. *Beszegődik:* Még be sem szegődött, már kiszolgálta urát.

695. *Beteg* vigasztalja az orvost.
696. Sokat kér a beteg, de az egészséges nem adja.
697. Akkor van legrosszabbul a beteg, mikor nem érzi, hogy fáj.
698. Beteg volt valaha a deák is.

Egy vándorló deák jó ebédre kapván egy vagyonos parasztnál, igen jóízün evett. Elcsodálkozott a gazda s kérdezte tőle: régen van-e illy jó étvágya? betegségemtől fogva, felele a deák: kérdé tovább a gazda: régen volt-e beteg? erre a deák: biz ennek már tiz esztendeje.

699. Elég beteg az is, ki beteget emel.
700. Míg egy beteg sinlődik, szász egészséges is meghal.
701. A beteg imádságra sem jó, hát másra hogy volna.
702. Beteg embernek a borjuszar is ízetlen.
703. Beteg ember böjtje, részeg ember imádsága kelletlen mind a kettő.
704. A beteg, míg piheg, mindig remél.

A német: Der Kranke hofft, dieweil ihm der Odem ausgeht.

705. Két beteget nem szeret az ágy: részeg beteget és haragjában beteget.
706. A ki betegen él, sokáig vonaglik.
707. Gyomra fáj a betegnek, s fogát húzza.
708. Szép, vígasztaló szó orvosszer a betegnek.
709. A betegség font számra jő, de lat számra megy el. (Szintígy olaszul).

A német: Krankheit kommt libratim,
Und geht hinweg unciatim.

Tacitus: Tardiora sunt remedia, quam mala.

710. Nem lehet minden betegséget egy szerrel orvosolni.
711. Hosszu betegségnek { halál a vége. / ásó kapa a vége. }

A német: Lange Krankheit, sicherer Tod.

712. *Utólsó betegségnek* isten az orvosa.

Betekintett, mint bolond-Istók Debrecenbe. l. Bekukkantott.

Betü: Hosszú betűt csináltak belőle.

Az az: felakasztották.

Bibe: { Kiki maga érzi bibcjét.
Kinek-kinek az ő bibeje fáj.

Az az: Minden ember maga tudja legjobban, mi a baja, hol és mi fáj.

Paulus Aemilius, római consul derék feleségétől szerencsés házasságban együtt leélt több évek után egyszerre elválván, barátai e lépés miatt kérdőre vették, minthogy a mint mondák, felesége nem csak szép és erényes nő, de neki derék fiakat is szült. Erre Paulus Aemilius barátinak csizmáját előmutatván, ime, mondá, nem takaros egy pár csizma-e ez? De senki közületek nem tudja, *hol* és *mennyire* nyomják lábaimat! Innen

A német: Jeder weiß es am besten, wo ihn der Schuh drückt.

Az angol: A man know himself best, where his sore lies.

Eltaláltad a bibejét.

Biblia is csak hat betüből áll.

Bicsak nem kés.

Úri bicsak fa nyele.

Az úri bicsak sem illik mindég a ládába.

Beletört a bicskája.

Rosszul sült el a dolga; nyereséget keresett s kárt, szégyent vallott.

Igen feni bicskáját.

Bika alatt is borjut keres. (70)

Zsugori fösvényről mondatik.

Benn van már a bika a búzában, csak a farka áll ki.

Nehéz bikákon szántani.

Öklelős bikának széna a szarván.

A leesett bikát a gyermek is rugdossa.

A latin: Mortuo leoni vel lepores insultant.

A német: Wer den lebenden Löwen nicht wagt anzufehn, rauft den Todten am Barte.
Az olasz: Quando il leone è morto, le lepri gli saltano addosso.

729. Nehéz a bikát járomba fogni.
730. Kerüld a bikát, mikor hányja a földet.
731. *Bikacsök:* Volt kelete a bikacsöknek.
Jól megkorbácsolták.
732. *Bikapénz*: Gyakran megveszik rajta a bikapénzt.
Ennek előtte a szabad királyi városokban a volt a szokás, hogy ha egy ifjat valamin rajta kapták, elsőben tömlöcbe vitték, azután tizenkét botra kárhoztatták. Kinek pénze nem volt, azt a sort el is vágták rajta; de a vagyonosabb polgárok a tizenkét botot rendesen tizenkét forinttal váltották meg, s e pénzt nevezték bikapénznek.
723. *Bikavér:* Egri bikavér.
Tréfás elnevezése az egri vörös bornak.
734. *Bimbó:* Kisded bimbóból ered a fontos körte.
735. A terepes rózsák is apró bimbókból erednek.
736. *Bir:* A ki bírja, az marja.
A latin: Viribus superior, fit quoque jure superior.
A német: Der Stärkste hat recht.
737. *Birka:* A vén birka eléli a téli takarmányt, kikeletkor döglik el.
738. *Biró* hátán tört só.
739. Bíró hátán vágott dohány.
Gorombára és csak nagyából vágott dohány.
740. Kiki kegyes bíró magának.
741. Más bíró járása.
742. Előtte a bíró is csak fitty.
743. Molnárból lett bíró.
A molnárból lett bírót igazságtalannak tartják, minthogy mesterségénél fogva lopáshoz szokott, az illyentől pedig nem várhatni igazságszeretetet.
744. *Azt se tudja, ki most a bíró.*

Csendes, békeséges ember, kinek soha semmi dolga a bíró előtt. A *chinaiaknak* hasonló példabeszédjük van: „Drága kincs az olly ember, kire soha törvényszék előtt rossz szemmel nem nézett a Mandarin."

Azt is tudja, hányat tojt a bíró tyúkja.

A görbe kezüt szeretik a bírák.

A bírónak két fülének kell lenni.

A jó bírónak mind a két részt meg kell hallgatni.

Nagy Sándor a vádlók kihallgatásakor egyik fülétbe szokta vala dugni, minek okáról kérdeztetvén, azt mondá: a más félnek is helyet kell adnom a kihallgatásra.

Ha bíróvá lettél, tedd félre a komaságot.

Bíróság: Már a bíróságból is kiaggott.

Bíró-szó.

Bíró-szónak mondatik minden, mi után soká kell várakoznunk, s miről egy más szójárás szeriut azt szokták mondani: „jó volna halál után küldeni."

Bírság: Igazság a birság.

A bival, ha csak sohajt is, messze fú.

Bizgat: Ne bizgasd, nem lesz büdös.

A latin. Stercus motum vehementius foetet.

A német: Jn mehr man den Koth rührt, desto mehr stinkt er.

Bizik: Ki hol bízik, ott hízik

A latin: Spes alit.

Ki emberbe bízik, könnyen lerogyik.

A német: Wer sein Vertrauen auf Menschen stellt
Der bricht ein Bein noch eh' er fällt.

Bizik,
- mint a bak szarvához.
- mint betyár az öklében.
- mint hóhér a pallosában.
- mint katona a lovában.
- mint kis tolvaj a farában.
- mint rossz katona a lábában.

Bizonyos: Jobb kevés bizonyos mint sok bizonytalan.

Egy halász hálóját a tengerben elvetvén, kis halacskát fogott, melly őt arra kérte, eresztené el, míg megnőne, mert akkor neki több hasznot hajtana. Erre a halász: Ostoba volnék, ha nagy de bizonytalan nyereségért elszalasztanám azt, mi a kezemben van, ha bár kicsi is.

A német: Ein Gewiß ist besser, denn zehn Ungewiß.

766. *Bizonyság:* Nem kell ott bizonyság, a hol maga szól a dolog.

767. Nem vonta ki fogát ennek a bizonyságnak.

768. *Bizonytalan:* El ne hadd a mit birsz, bizonytalanokért.

Mert a mint helyesen mondja a német:
Wer's Ungewiß will nach Hause führen,
Kann's Gewisse vom Wagen verlieren.

769. Csak biztatja, mint katona a szolgáját.

Puszta reménységgel tartja.

770. *Bocskor:* Lyukas bocskor télben nem igen víg dolog.

771. Bocskora a sárban maradt.

772. Bocskorban keresni, csizmában költeni, válik becsületedre.

773. Én bocskorának tákja nem leszek.

774. Jól felfűzte bocskorát.

775. Bocskorhoz fa pálca.

776. Eloldzott a bocskorszíjja.

777. *Bodzafa:* Még a bodzafának is jónapot mond.

A vénekről mondatik, kik hamar elfáradván, pihenés végett, még a bodzafa mellé is ledűlnek.

778. *Bogár:* Sok bogár gyűl ott össze, a hol sok a tej.

779. A ki bogár után indúl, { kerengőbe készül. / szarba viszi. }

780. Bogarai vannak.

A német: Er hat Grillen.

781. Mi sem származtunk bogaraktól.

782. Bogárhátu kocsi.

Tréfás elnevezése az ernyős kocsinak.

783. *Bogrács*: Kiki maga bográcsa alá taszít.
784. *Bojtorjány*: Tökre hány bojtorjányt.
785. *Bojtorjános* csikóból válik a jó paripa.
A spanyol: De potro se conoce el cavallo si sara blando para la carga o desbocado, para la carrera. (megismerni a csikóról, a ló teherre való lesz-e, vagy futásra alkalmas).
786. *Boka*: Csonttal ütötte bokáját.
787. *Bokor*: Nyáron minden bokor szállást ád.
788. Jobb neked a nagy bokor mellett.
789. Bokorból ugrott ember.
790. *Boldog*, ki más kárán tanúl.
Plautus: Feliciter sapit, qui alieno periculo sapit.
A német: Andrer Thorheit sei deine Weisheit.
A francia: Il se chatie bien, qui se chatie par d'autrui.
Az olasz: Savio è colui, chi impara à spese d'altrui.
791. Boldog az, kinek kezében kacsa.
A latin: Felix qui quae vult, habet.
792. *Boldogasszony* katonája.
A latin: Ollaris deus.
793. *A boldogság* csak akkor kezdődik, mikor a többrevágyás megszűnik.
794. Nem ismeri jobb kezét, ki boldogságát balfelől keresi.
795. *Bolha*: Csoda féreg a bolha, addig szökdécsel, hogy vagy vizbe esik, vagy tűzbe.
797. Éhes bolha jobban csíp.
797. Bolhából tetű lett, azért olly büszke.
798. Elég fehér bolhája van a nyakadi pusztán.
799. *Bolhás*, mint a cselédszoba.
800. *Bolhás*, mint az elhagyatott gunyhó.
801. *Bolhás*, mint a kutya.
802. *Bolhás*, mint a pendel.
803. *Bolhás*, mint a ránc.

804. *Bolond* a bolondot neveti.

805. A bolond avval is kérkedik, a mit szégyenlenie kellene.

806. A bolond veréssel okosodik.

807. Okos a bolond is, ha meg nem szólítják.

A német: Nichts sieht einem gescheidten Manne ähnlicher, als ein Narr, der das Maul hält.

808. Azért van annyi bolond, hogy kiki okosnak véli magát.

A német: Jedem gefällt seine Weise wohl,
Darum ist das Land der Narren voll.

809. A bolond hogy hírét terjeszsze, a nevét mindenütt feljegyzi.

A latin: Nomina stultornm legnntur ubique locorum.
A német: Narrenhände beschmieren Tisch und Wände.
Az olasz: Muro bianco carta de' matti. (Szintigy angolul és franciáúl).

810. ki eb után a lovát elveszti.
811. ki egy kőbe kétszer ütközik meg.
812. ki egy zabszemért a ló seggébe búvik.
813. Bolond, ki a fának gyümölcsére néz, magosságát pedig
814. nem tekinti.
815. ki magát nem ismeri.
816. kit a kötött eb megharap.

817. Néha a bolond is szól igazat.

A német: Narren sagen auch etwan wahr.

818. A bolond is okosan szól néha.

De csak bolondjában, amugy találomra.

819. Kárán tanul a bolond, még sem eszes.

820. Futó bolond.

821. Sült bolond.

822. Ki magának bolond, másnak sem okos.

823. Maga magát árulja el a bolond.

824. Bolond, ki hajótörést másodszor szenved.

825. *A bolond* mély vizbe veti a kerítő hálót.

826. **Okos bolond az.**

Látszik bolondnak, de azért a maga hasznáról nem felejtkezik el.

827. **Azért boldog a bolond, mert esze nincs.**

A német: Der Narr hat Vortheile in allen Landen.

828. **Néma a bolond, nem szól.**

829. **Bolond mesternek eszelős tanitványa.**

830. **Egyik bolond a másiknak tetszik.**

831. **Egy bolond ollyan követ vethet a kútba, mellyet tiz okos se húzhatna fel.**

A német: Ein Narr fragt in einer Stunde mehr als zehn Gescheidte in einem Jahr beantworten können.

832. **Égy bolond tizet is csinál maga után.**

A német: Ein Narr macht zehn Narren, aber tausend Kluge noch keinen Klugen.

A francia: Il ne faut souvent qu'un fou pour rendre fous les autres.

833. **Ha okosra megy is a füst, ha kiállja, bolond.**

834. **Ha eszes vagy, ne tedd magadat bolonddá.**

A latin: Syrus cum non sis, ne syrissa.

A német: Gescheidte Leute müssen keine Narren sein.

835. **Bolonddal ki ne köss soha.**

836. **A ki bolonddal közli dolgát, végre maga is megesztelenül.**

A német: Wer mit Narren zu Bette geht, steht mit Narren auf.

837. **A bolonddal nem jó tréfálódni.**

A latin: Cum stolidis risu durum verbisque jocari.

A német: Mit Narren ist schlimm spaßen.

838. **Megint rájött a bolondja.** (860)

839. **Sok bolondja vagyon istennek.**

Annyi, hogy olasz példabeszéd szerint: ha minden bolond fehér sapkát viselne, egész libanyájhoz hasonlitanánk.

A latin: Mirabilis deus in sanctis suis.

840. **Kivették a bolondját.**

841. A bolondnak bú a járása, kár a társa.
A német: Narrenschiff fährt aller Ecken an.

842. Bolondnak fapénz is jó, ha elveszti nem kár érte.

843. Bolondnak is tetszik az ő faszablája.
A német: Jedem Narren gefällt seine Kappe. (szintígy a francia).

844. Bolondnak szeme lábán van.

845. Bolondnak guba, nem szép suba.

846. A bolondnak nincs egyéb fegyvere a nyelvénél.

847. Bolondok és gyermekek leghamarább kimondják az igazat.
A német: Kinder und Narren reden gern die Wahrheit. (szintígy a francia s az olasz).

848. A bolondok bolond dologban főzik fejöket.

849. Bolondok házában született.

850. Beiratott a bolondok könyvébe.

Alfonzus, spanyol király nagy örömmel hallván, hogy Dániában különös szépségü lovak volnának, száz ezer forinttal oda küldött egy német születésü embert, ki akkor a király szolgálatában volt. Erre a királynak udvari bolondja, ki az országban történt bolondságokat jegyezgette, elővevén jegyzőkönyvét a királynak e tettét bele iktatta. Oka iránt kérdeztetvén, azt felelé, hogy annyi pénzt egy idegenre bízni nagy bolondság. Hát ha, monda a királya, követem mégis vagy a lovakkal vagy a pénzzel visszajő? Akkor, viszonzá az udvari bolond, fölséget nevét a könyvből kitörlöm s annak az idegennek nevét fogom belé iktatni. (Dug).

851. Rakva van a tarka világ sokféle bolondokkal (839)
Cicero: Stultorum plena sunt omnia.
A német: Narren findet man allenthalben.
Az angol: Knaves aud fools divide the world.

852. Bolondot beszédéről, szamarat füleiről szokták megismerni.

853. Pénzen bolondot ne végy, ne is tarts.
A német: Wer einen Narren kauft, muß 'nen Narren halten.

854. Könnyü a bolondot elámítani.
855. Bolondtól tanácsot kérni.
856. A bolondtól ritkán várhatsz okos szót.
857. *Bolondság* a szántásvetés, élet a szatyorkötés.
858. Az isten is elzsenvedi bolondságunkat.
A német: Mit Narren muß man Geduld haben.
Az olasz: E bisogna, che'l savio porti il pazzo in spalla.
859. *Bolyongnak* mint a vad ludak.
860. *Bóna-óra*: Megint rajta a bóna-óra
Ollyanokról mondatik, kik hébe-hóba eszelősködnek.
861. *Bor* nélkül szegény a vendégség.
Ebéd bor nélkül a franciánál: kutya ebéd — valamint a régi rómaiaknál is „prandium caninum"nak mondatott —; a dánnál: lóebéd; az olasz azt mondja: őrizzen isten evőtől, ki nem iszik utána.
862. Bor és pénz tartva tart, költve fogy.
863. Bor teje a vén embernek.
A német: Wein hilft den Alten aufs Bein.
864. A bor mutatja meg, kiben mi lakik.
A német: Was der Mann kann,
Zeigt der Wein an.
865. A bor a némát is megtanítja szólani.
A német: Wein lehrt lallen.
866. A bor lator bajnok, először is lábáról ejti le az embert.
E közmondás *Plautustól* származik és nála így hangzik: Pedes captat primum, luctator dolosus est (vinum).
A német: Der Wein ist ein Raufbold, er schlägt einem ein Bein unter.
Az angol: Wine is a turn-coat; first a friend, then an ennemy.
867. A bor meghajtja a dallót.
868. A hált bor ízetlen.
869. Nem gyermeknek való a bor, mert nem tudja megrágni.
870. *Jó a sör, de még is bor az anyja.*

871. A bor tudóssá teszi az ostobát is
A német: Guter Wein
Lehrt gut Latein.

872. A jó bor mellett könnyű szép verseket szerezni.
A német: Wollen die Musen fröhlich sein,
Laben sie sich beim Bachus ein.

873. Jól megtanulta bor az utját.

874. Ha éjjel jön is, ki nem tér a bor elől.

875. A jó bor hosszu meséje az iszákosnak.

876. Jó a bor, meleg a foltos nadrág.
Azoknak vigasztalása, kiknek a bor miatt nadrágra pénzük nem jut.

877. Nincs olly bölcs ember, kit a bor meg nem bolondít.
A német: Der Wein ist kein Narr, aber macht Narren.

878. { Bor mellett hamar kiugrik az igaz.
A bor kimondatja emberrel az igazat.
A német: Wein sagt die Wahrheit.
A latin: In vino veritas.
Egy lármás vendégségben egy jelenlévő nevezetes tudós magába vonulva hallgatag ott ült az asztalnál. Egyik szomszédja, hogy felvidítsa, összekoccantja a poharat vele, s „igyunk! — úgy mond — in vino veritas." Uram! fele'e a tudós, tartsa meg azt a példabeszédet azok számára, kik józan létükben hazudni szoktak.

879. Tizenkét hordó bor néz ki a pofáján.

880. Senkinek nem kedvez a bor, a ki megissza.

881. Jó bor, szép feleség, csendes lelkiismeret drága dolog e világon.

882. Bor s kenyér nélkül { fázik a bujaság.
a test nem fincározik.
meghűl a szerelem.
A latin: Sine Cerere et Baccho friget Venus.
A német: Ohne Wein und Brot leidet Venus noth.
Aristophanes a bort Venus tejének mondja és Sz. Jeromos naivnál naivabb körülírással: „distento ventre, — azt mondja — distenduntur ea, quae ventri adhaerent."

883. Nincs az a bölcs ember, kit a bor s az asszony meg nem tántoríthat.

884. Ha a magyar bor ollyan nem volna, a micsodás, minden bornál még is jobb volna.

885. Többet beszél ember a bor mellett, mint étel mellett.

886. A bor szól belőle.

887. Elérte a bor.

888. Megmutatja a bor, kiben mi lakik.

889. A budai piros bor nyelizű.

890. Jó a bor, de mértékkel.

891. Sokat tud a bor.

892. Jó legény a bor.

893. Nagy mester a bor.

Aristophanes egyik vígjátékban egyik szereplővel a következőket mondatja el a borról: Nem látod-e, hogy mihelyt bort isznak az emberek, íziben meggazdagodnak, vállalkozók, pörös ügyeikben nyertesek, istenieseu boldogok lesznek s barátaiknak minden tekintetben kedvükbe járnak?

894. Még a vén embert is táncba viszi a bor.

895. Konty alá való bor.

Az édes borról mondják az asszonyok, noha a savanyút sem útálják. (K. P).

896. Kardot köt a bor.

Megfordúl, ecetre készül.

897. Sokat vesz ki emberből a bor.

898. Meghasznált neki a bor.

Megrészegedett.

899. Nem is ital, ha nem bor.

900. Kinek bora nincs, igyék vizet.

901. Mint az úr bora rajtunk, fenekét ki nem vághatni,

902. Borban lakik az *igazság*. (l. 878)

903. *Ebszőlő sem terem* a kertében, mégis válogat a borban.

904. **Többen halnak borban, hogysem a tengerben.**
A latin: Gula plures, quam gladius perimit.
A német: Jn Wein ertrinken mehr als in Wasser. vagy
Es ertrinken mehr im Glas als in allen Wassern.

905. Egy-két pohár borban sok jó barát lakik.
A német: Im Weinfaß steckt viel Ehr und Freundschaft.

906. Borbéski uraságtól származott.
Borbéski, máskép „bor be s ki" azokról mondatik, kik annyit isznak, hogy ki is okádják.

907. Könnyü a borból ecetet csinálni, de nehéz az ecetből bort.

908. Jó borból jó ecet lesz.

909. { Elkél a jó bor cégér nélkül is.
910. { Jó bornak nem kell cégér.
A mi jó, nem szorúl sok ajánlásra.
A francia: A bon vin point d'enseigne (szintígy angolul, olaszul).
A német: Guter Wein bedarf keines Kranzes.

911. Bornak nincsen rakoncája.

912. A bornak Sz. Márton a birája.

913. Nincs kormánya a bornak.

914. Büdös bornak szép cégért szoktak kötni.

915. A mi bornál esett és poharak közt lett, azt nem illik felvenni.

916. A legjobb bornak is van sepreje.
A német: Jeder Wein hat seine Hefen, jedes Mehl seine Kleien.

917. Borral mosdik, { sülttel törülközik. / kolbászszal törlődzik.

918. Kinek a pincéje tele borral, bolond ha szomjúzik.

919. Ha fris vize volna, abba hagyná a legjobb sört s csupán bort innék.

920. Nem nyeli, hanem csúsztatja a bort.

921. Újért az ó bort el ne hagyd.

922. A melly bort a cigányok szeretnek, jó bor az.
A latin: Vinum theologicum.

923. Midőn a bort nyeli, semmi akadály a torkán.

924. A bort nem színeért, de kedves ízeért szokták pénzen megvenni.

925. Jó bort és a kincset meghitt emberre kell bizni.

926. Nem tölti a csizmaszárába a bort.

927. Bort sem ivott s már is részeg.

928. Úgy issza a bort, mint a vizet.

929. Ha bort nem találsz, sört vagy vizet igyál.

930. A ki a bort megissza, ura legyen.

931. Talán több bort ivott, mint te vizet láttál.

932. Sokat beszél az ember a bortól.
A német: Wenn der Wein eingeht, geht der Mund auf.

933. Sok jó borocskát elmorzsolt életében.

934. Ha titkot akarsz kitanulni, jártasd a boros korsót.
Mert „józan a mit gondol, részeg arról papol".
A talmud: Mikor a bor bemegy, a titok kimegy.
Szintígy a francia: Quand le vin entre, la secret sort.
A görög: A mi józannak szívében, a részegnek nyelvén van.

635. *Borgazda* fért az észéhez.

936. *Borhimlő:* Kiverte a borhimlő pillangós arcáját.

937. *Borital:* A ki megszokta a boritalt, gyomra fáj a víztől.

938. *Borkorcsolya.*
Mindennemű olly étel, melly mellett jóízűn csúszik a bor.

939. *Bor-sóval* tele a torka.

940. *Borrovás:* Tele immár a borrovás.

941. *Borbély:* Borotvája sincs, még is borbély.

942. { Ha nincs íred s szelencéd, mért teszed magadat borbélylyá
Ha se szelencét hozzá, se íred, ne borbélykodjál.

943. *Borju vezeti a tehenet.* (1295)

944. *Szép* a borju, nyilván kövér tehén alatt szopott.

945. { Nem sokat fincál a szalmán hízott borju.
{ Nem sokat ugrándozik az éh borju.

A latin: Lascivit raro non bene pasta caro.

946. Azt gondoltam borju repül.

Bökő *szó* arra, ki nagyot fillentett.

947. Kinek nem borja, nem nyalja.

A mostohákról szokták mondani, hogy a mostoha gyerekeket nem szeretik.

948. Ne nyald, ha nem borjud.

949. Borjat keresett, ökröt vesztett.

950. Ha borjait megeszed, keveset szántasz a szökén.

951. A borjunak, míg szopik, nincs neve.

952. Szint annyi borjubőrt visznek a vásárra, mint ökörbőrt.

Az az: Annyian halnak ifjantan, mint vén korukban.

A német: Es sind eben so viele Kalbs-, als Kuhfelle feil.

A talmud: Sok vén teve van, kik fiatal tevék bőrét hordják hátukon.

953. Borjunyíró pénteken. (1393)

Az az: Soha-napján.

A latin: Ad graecas calendas.

A német: Zu Pfingsten auf dem Eise.

954. Megjártatták vele a borjutáncot.

A borju nagy és szapora ugrálásokat viszen végbe. Hasonlóképp a gyerek is midőn egyik kezét megfogják, a másikkal farát egyengetik, ugrándozni szokott, mint a borju.

955. *Bors:* Nem mind bors az, a mit a kalmár ebe hullat.

956. Kicsiny a bors, de erős.

Ovidius: A cane non magno saepe tenetur aper.

A német: Kleine Leutlein sind bald in Harnisch.

957. Borsot tört orra alá.

958. *Borslé*: Maradék-pecsenye borslében más étek.

959. *Borsó:* { *Falra* hányja a borsót, nem ragad reá.
{ *Hiába* hintesz borsót a falra, mert nem ragad rá.

Hiába szólsz annak, ki javúlni nem akar, nem fog rajta a szó.
A német: An den ist Hopfen und Malz verloren.

960. Lapát hátával méri a borsót.
Hiábavaló, hasztalan munkát tesz.

961. Akármint hányod a borsót a falra, de nem ragad rajta.

962. *Borúra* derü.
A német: Nach dem Leide kommt Freude.

963. *Boszorkány*: Borzas haju böjti boszorkány.
A régieknél — azt mondja Dugonics — mást tartottak csupán boszorkánynak, mást böjti boszorkánynak. A csupa boszorkányok csak a városokban, falukban nyomták meg a fekvőket. A böjti boszorkányok nagy böjtben a Sz. Gellért hegyére éjszakánként seprűn nyargaltak, s így a nyargalásban borzas hajat kaptak.

964. *Bosszankodik*, ha csak a macska reá néz is.

965. *A bosszantás* minden kis embertől kitelik.

966. *A bosszú* sokra viszi az embert.
Néha kis bosszú nagyra viszi az embert.
Barcsai Ákos, erdélyi fejedelemnek — így beszéli Dugonics — olly igaz szolgája vala Cserei Endre, hogy ura javáért magát a legnagyobb veszedelmeknek kitenni is kész volt. Egyszer a fejedelem azon kérdést intézé hozzá: mi vihetné arra, hogy tőle elálljon s hogy őt elárulja. Erre Cserei: uram! nincs a világnak az a kincse, hogy érte fejedelmemet elárulnám; de igen egy pénz ára bosszuság arra vihetne, hogy eláruljam. Ekkor tapasztalta Barcsai a magyarok azon jellemvonását, miszerint fejedelmüktől mindent elszenvedni és minden áldozatra készek, csak ne bosszantsák őket, mert azt nem állhatják.

967. Erőltetni kell a bosszúra.

968. Bosszút állani nem vitézség.

969. *Bosszúság*: Ki a régi bosszuságot elszenvedi, magát újra készíti.
Publius Syrus után: Veteram ferendo injuriam invitas novam.

970. *Bot* nem *fegyver*.

971. *A bot, ha megaranyozzák* is, súlyot üt.

972. A bot vastagabb vége még hátra van.
A német: Das dicke Ende kommt nach.

d. Bot alá fogni valakit.

973. Botba ugrani.
Az az: megjárni.

974. Nem minden botból lesz borotva.
A latin: Non ex quovis trunco fit Mercurius.

975. Minden botnak van fogása.

976. Minden botnak végén {a furkója. / a feje.

Az az: Végén válik meg, mi lesz a dologból, s azért minden teendőidben a végeredmény legyen szemed előtt s mint a *latin* mondja: „respice finem." — Az ember ki minden tettének végét nézi, és mindent, mi jövendőjére rossz következéssel lehetne, abba hagy, bizton számolhat szép, boldog életre. Minden nagy emberek tetteikben a jövendőt tartották szem előtt és hitvány az ki, mint az állat, csupán a jelen percének rabja, kit multja nem int, jövendője nem érdekel.
A német: Das Ende bewährt alle Dinge.

977. Minden botnak kettő a vége.

978. Késő botnak nagyobb a súlya.
Az az: Ha a bűnt nyomában nem éri is a büntetés, azért ez el nem marad; hanem minél későbbre éri utól az embert, annál súlyosabb.

979. A ki verekedni akar, könnyen botot talál.

980. *Botfőtől* görcs a gondolat.

981. *Botsajt*: Keserü a botsajt.

982. *Botlik*: Ki soha nem botlik, soha egyenesen nem jár.

983. Mihelyt botlik, mindjárt esik.

984. *Botlás*: A botlásban legjobb a tanácsváltoztatás.

985. *Bő*: Bőben büdös, szűkben édes.
A latin: Quod rarum carum.

986. *Bőg*, {*mint a bika.* / *mint a marha.*}

987. *Böjt*: A ki nem akarja, annak böjtöt szab.

Egy helységben tavaszszal a hernyók nagyon elszaporodván, a birák, hogy isten ostorát a falutól eltávolítsák, általános böjtöt hirdettettek. Ezt meghallván egy paraszt, azt javallotta a biráknak, hogy ne az emberekre, hanem a hernyókra vessék a böjtöt.

988. Se böjti, se téli.

989. *Bökkenő*: { Itt a bökkenő. / Ez ám a bökkenője.

A német: Da liegt der Hund begraben.
A francia: C'est là où gît le lièvre.
A latin: Hoc opus, hic labor est.

990. Ne kerengesd annyit, mond ki a bökkenőjét.

991. *Bölcs*, mint a Sibilla.

992. Bölcs embernek nehéz a tudatlanok közt szólani.

993. Lám olly bölcs, mint az én macskám.

994. A bölcs ember mindenütt otthon van.

A német: Alle Land' sind des Weisen Vaterland.

995. A tudatlanok közt könnyü bölcs nevet szerezni.

996. Nem kell a bölcset tanácscsal terhelni.

997. A bölcseség legjobb uti költség.

Mert soha ki nem fogy s az ész mindég talál módot magát a szükségből kivágni. — Aristipp, görög bölcs hajótörés által mindenétől megfosztatván, Dionysiustól kért egy talentumot. Dionysius az alkalmat megragadván, a bölcsen kifogni akara s szemére lobbantá, miszerint öntanja úgy tartja, hogy „a bölcs nem szükölködhetik.“ Adjad meg a talentumot, akkor felelek, mondá Aristipp. A király megadá. Erre Aristipp a pénzt markába szorítván: No nem mondtam-e helyesen, hogy a bölcs nem szükölködik ?

998. *Bőr*: Rossz bőrben van.

A német: Er steckt in keiner guten Haut.

999. Gyönge a bőre azt félti.

1000. *Bőrében jár a dolog.*

Az ő kára vagy haszna.

1001. **Meg nem fér bőrében.**

1002. **Nem lennék a bőrében.**

Nem szeretném sorsát magamévá tenni.

1003. **Bőréből is kivetkőztetné az embert.**

1004. **Kiki a maga bőrét viszi a vásárra.**

Németül: Jeder muß seine Haut zu Markte tragen.

1005. **Fordítsd a bőrt, csizma lesz belőle.**

1006. **Nehéz a molyos bőrt kicsávälni.**

1007. **Bőrével fizet, kinek pénze nincs.**

A latin: Aut in aere, aut in cute.

1008. **Megszegték bőrkéssel a kenyeret.**

Véletlen vendége érkezett egykor egy gazdának. Ennek szép kenyerét látván a gyermek, szünet nélkül kiáltott a kuckóból: szegje meg és adjon neki belőle egy szeletet. Megneheztelt fiára a gazda; de a vendégtől való szégyeltében semmit sem szólott; azomban a vendég kimenvén, ekkor a gazda nadrágszijját előrántván a fiút unalmas paraszt kunyorálásáért jól megnadrágolta, ezzel a szobából kiment. Csak hamar aztán bejövén a vendég s a gazdát a szobában nem látván, a fiút magához szólítá, hogy megszégvén a kenyeret, neki is adna egy darabot belőle. A gyermek erre: déiszen szelt már apám uram egy bőrkéssel fehér kenyeret.

1009. ***Bú* között született, gond között vénhedett.**

1010. **A bú se tart örökké.**

1011. **Egyik bú a másikat éri.**

1012. **Az egyes élet nem lehet bú nélkül.**

1013. **Megemészti a bú,**
Embert, mint fát a szú
Nincs öröm egész életben.

Soha rosszabbra az ember fejét nem adhatja, mint mikor búnak ereszti. Az egész búsúlásban egy betüje sincs a jónak: búsúlás a bajokon nem segít, de rendesen új bajoknak válik kútfejévé, a mennyiben a lélek feszerejét elnyomja, a testet *ellankasztja és*, a mi legveszedelmesb, a szivet elmérgesíti, *rosszra hajlóbbá* teszi; a miért is jelentékenyen az olasz a *bágyadot* mondó kifejezéssel (tristezza) „gazság"-ot is jelent.

A német: Sorge frißt den Weisen,
Wie Rost das Eisen.

1014. Biceg bújában, mint a szárnya szegett liba.

1015. Nem tud hová lenni bújában.

1016. Búját látod, ha másba kapcáskodol.

1017. Búnak eresztette fejét.

1018. A búnak fenekére esett.

1019. Van a búnak is vége.

1020. Van a búnak is ideje.

1021. Minden búnak vége boldog halál szekere.

1022. Nehéz a bút eltagadni.

1023. A bút búval el nem verhetni.

1024. *Búfelejtő*: Felkötötték a búfelejtőre.

1025. *Búgond* országában nevelkedett.

1026. Sok ősz hajat szerez a búgond.

A német: Sorgen macht graue Haare,
Und altert ohne Jahre.

1027. Ha nincs búgondod, házasodj meg.

1028. Ki a búgondot keresi, fel is találja.

1029. Ki magát sokba avatja, sok búgondot talál.

1030. *Búcsú* pénzzel jár.

1031. Búcsút vett a kapufától.

Búcsúvétlen alattomban odább állott, elillant.
A német: Er hat nach Laufenburg appellirt.

1032. *Buda*: Jo hely Buda.

1033. { Messze Buda sánta ebnek.
Sokáig ér a sánta kutya Budára.

Arról mondatik, ki valamire törekedvén, mi tehetségét felülmúlja, azt egy hamar el nem érheti.

1034. Több veszett Buda alatt.

1035. Nem egy nap épült Buda.

Az az: Mindenhez idő kell, s ha valaminek hamarjában sikerét nem látod, nem kell azért mindjárt a dologgal végkép felhagynod; mert a mi ma nem történt, megtörténhetik holnap.

A latin: Alta die solo non est exstructa Corinthus.

A német: Rom ward nicht in Einem Tage erbaut (szintígy angolul).

1036. Nem oda Buda.

1037. Budai {mértékkel / vékával} fizet.

1038. Megjárta fejét a budai török vér.

1039. Csak egyszer volt Budán kutyavásár.

1040. Budára is beillene bírónak.

Okos, tanult ember.

1041. Ha Budáról jött volna, se hinném.

1042. Megjött Antal Budáról, zöld ágat hozott orrában.

Akkori közmondás, mikor még Kis-Mária-Celben, Budán felül azon képe tiszteltetett a boldogságos szűznek, mellyet második Jósef császár, a templomot másra fordítván, az ó Budai Sz. Péter és Pál tempolmába általtett. Ezen képnek tiszteletére magyarországnak minden részeiről, különösön pünkösd napja táján sok magyarok gyültek Mária Celbe, kik haza tértükben zöld ágokat kötöttek pálcáikra. Azt pedig szerencsésnek lenni mondották, ki a zöld ágakkal haza érkezett.

1043. Sokszor vítták Budát.

1044. *Bugyor* a világ, szatyor a vén asszony.

A vénséget kinevető pajkosnak mondása.

1045. *Bujaságot* űző soha bölcs nem lehet.

1046. *Bujdosik* ide s tova, mint az égett lábu eb.

1047. *Bujik*: Nem bújik ki, mint a kigyó, a bőréből.

1048. Erővel nem bujhatom a földbe.

1049. *Bunda*: Nem oda bunda.

1050. Nyárra két bunda, télre kaukó se.

1051. Burokban született.

Az az: szerencsefi. Régi babona, hogy a ki burokban jő a világra, annak szerencsés lesz életfolyama. Söt a rómaiaknál az ügyvédek drága pénzen vették az illy burokot abban a hiszemben, hogy illy burok birtokában lévén, pereiket könnyebben nyerendik.

A latin: Albae gallinae filius.
A francia: Il est né coiffé.
Németül: Sonntagskind.

1052. *Bús,* mint a dér sülötte dohány.
1053. mint a fogóba esett egér.
1054. mint az elrugdosott ménló.
1055. mint az erövel szedett katona.
1056. mint a jégverte búza.
1057. mint a kotlós tyúk.
1058. mint a kárvallott cigány.
1059. mint a siralom házba kitéletett rab.
1060. mint a szüret után a szölö.
1061. mint a kereke törött kocsis.
1062. mint ki hat ökrét vesztette.

1063. Ha bús a gazda, néha annak a gazdasszony az oka.

1064. Búsnak bús a nótája, vignak víg

1065. Búsan énekel, mint a szárnya pörkölt szúnyog.

1066. *Búslakodik*, mint a kereke tört paraszt.

1067. *Búsúl,* mint a gilice a száraz ágon.
1068. mint a koledátlan kántor.
1069. mint a tökbe esett cinege.
1070. mint a verembe esett farkas.
1071. mint kinek hat ökrét szekeréből ellopták.
1072. mint ki török rabságba esett.
1073. mint cigány Sz. Mihály napján

Sz. Mihály tájban az őszi derek beállván, a sátor alatt lakó csórék dideregni kezdenek, így nem csoda, ha Sz. Mihály napját nem nagy örömmel üdvözlik.

1074. *Úgy búsúl, mintha a macska ette volna meg kenyerét.*

1075. mint kit a tömlöcbe vittek.
1076. mint a pankrót az üres boltban.
1077. Búsúl, mint ki minden reményét elvesztette,
1078. mint kinek búzáját elverte a jég.
1079. mint kinek fejére mondják a kárhoztatást.
1080. mint országavesztett király

1081. Már nem búsúl, mint a Tiszába halt ember.

1082. Min búsúlsz, mikor semmid sincs.

1083. Búsúljon, ki magára akarja venni.

1084. Búsúljon a ló, elég nagy a feje.
A német: Laß die Hunde sorgen, die brauchen vier Schuh.

1085. *A búsúlás* még a nagy elméket is földhez veri.

1086. Pénzzel, nem búsúlással fizetik az adósságot.
Azért is munkához kell az embernek látnia, hogy pénzt teremthessen, nem pedig hiábavaló búslakodással tölteni az időt.
Az olasz: Cento hore di fastidio non pagano un quattrino di debito. (*száz óra búsúlás egy garas adósságot nem fizet meg*)
A német: Hundert Pfund Sorgen bezahlen kein Loth Schulden.

1087. *Búza:* Sokszor kivész a búza, megmarad a konkoly.

1088. Ritka búza, mellyben konkoly nincsen.
A jók között rosszak is vannak.
A német: Kein Korn ohne Spreu.

1089. Nem mind tiszta búza, mi az ő földén terem.

1090. Kevés jó válik az üszögös búzából.

1091. A legszebb búzának is van alja.
A német: Es ist kein Korn ohne Spreu.
Az olasz: Ogni grano ha la sua semola.

1092. Búzát vetett, konkolyt aratott.

1093. Ha a búzát korán veted, hamar virít.

1094. Búza kenyér, új sajt, savanyu tej, testre sokat hajt

1095. *Búzaféreg:* Nagy búzaféreg a henye ember.
Mert emészt a nélkül, hogy utána keresne.

1096. Büdös, mint az aszag.
1097. Büdös, mint a banka.
1098. Büdös, mint a bak.
1099. Büdös, mint a dög.
1100. Büdös, mint a gerény.
1101. Büdös, mint az ördög.

1102. A ki más büdösségét keveri, maga büdösödik.

1103. *Büdöskő:* Büdöskövet vetett a tűzbe.

1104. Büdöskövet tűzbe ne hints; megfuladsz.

1105. *Bűn:* A kicsiny bűn is csak bűn.

1106. Ez még nagypénteken sem bűn.

1107. A bűnt nyomában éri a büntetés.
A német: Strafe um Sünde bleibt nicht aus.

1108. *Bünhődik*, ki ebül cselekedik.

1109. *Büntet:* A ki egyet büntet, százat térithet meg.
A német: Wer einen straft, straft Hundert.

1110. *Büntetés* tartóztatja embert a vétektől.

1111. A hol nincs büntetés, szarvat vesz a feslettség. / szarvat vesznek a gonoszra.
A német: Wer Verbrechen nicht bestraft, der labet es zu Hause.
Az Olasz: Chi i delitti non punisse, i mulvaggi incoraggisce.

1112. *A bürök* is nagyobbra nő, mint a lóher.

1113. Büszke, mint a borbély legény.
1114. Büszke, mint az előhasu menyecske.
1115. Büszke, mint a kan páva.
1116. Büszke, mint a paripa.
1117. Büszke, mint a pajkos deák.
1118. Büszke, mint a pénzes szatyor.
1119. Büszke, mint az ujonc katona.
1120. Büszke, mint a kompódi mennyasszony.

1121. *Bü-bá:* *Se büt, se bát* nem tudott mondani.
A latin: Nec mu nec ma argutat.

1122. *Büz:* Régen érzik a büze.
Régen foly híre gonoszságának.
A német: Es bellens die Hunde in der Stadt,

1123. Föltalálod büzén a ganéjt.

1124. Rút büzzel van a jámbor
A latin: Spondyle fugiens pessime pedit.
A német: Er scheidet mit Gestank, wie der Teufel.

C.

1125. *Cégér:* Virágos cégért köt, ki mérget árul.

1126. Jobban ismeri a cégéreket, mint a kereszteket.
Többet jár korcsmába, mint templomba.

1127. Minden cégérhez köszön csulaj.

1128. Hamarább köszön a cégérnek, mint az embernek.

1129. *Cékla:* Az ízetlen céklához is hozzá szokhatni.

1130. *Cél* nélkül lövöldözni.

1131. Ha elakarod találni a célt, fölebb arányoz.

1132. *Cérna:* A cérnához tű is kell, ha gatyát akarsz var

1133. Cérnaszál nem hajókötél.

1134. *Cifra,* mint a báb.
1135. *Cifra,* mint a Bálint nadrágja.
Bálintnak nadrágja ollyan volt, hogy a temérdek sujtás miatt annak posztója épen nem látszott.

1136. *Cifra,* mint a jegyruha.
1137. *Cifra,* mint a rác oltár.
1138. *Cifra,* mint a remek ökör.
1139. *Cifra,* mint az eladó leány.

1140. Nem mind szép az, a ki cifra.

1141. Megeszi a cifra ruhát, mint a tehén a poklát.

1142. Mintha csicsóba készülne, cifrán öltözik.

1143. { *Cigány* is a maga lovát dicséri.
Minden cigány a maga lovát dicséri. }

A latin: Laudat venales, qui vult extrudere merces.
A német: Jeder Krämer lobt seine Waare.
A francia: A la boucherie toutes vaches sont boeufs, et à la tanerie tous boeufs sont vachés.

1144. Semmi cigány nem érne vele.

1145. A cigány se mond mindenkor igazat.

1146. A cigány se rágja a döghúst hiába.

1147. Fél cigány a Sz. Mihálytól. (1073)

1148. Nem szokta cigány az eke szarvát.

1149. A bélyeges lóra is felül a cigány.

1150. Nincs mindenütt a cigánynak csontja.
Mikor a cigányt lopáson kapják, és semmiét nem sajnálva keresetlen fával agyba-főbe verik, gúnyolva azt mondják: Nincs mindenütt a cigánynak csontja s így bátran verhetni minden felől.

1151. Semmi kedve a cigánynak, ha úr dolgára hajtják.

1152. Jól tud szántani a cigányok lován.

1153. Nem nagy hírt nyer az ember cigányokkal való harcban.
Az alávaló ellen folytatott harc, akár nyertes vagy, akár vesztesz, mindég foltot ejt jellemedre; mert maga az, hogy érintkezésbe kellett jönnöd vele, ártalmadra van. Jelesül mondja Luther: contemptus frangit diabolum, observatio inflat, d. h. das Böse bekämpfen, zwingt es zu beschauen, und der Krieg selber ist ein Stück Niederlage.

1154. Beillene vajdának a cigányoknál.
Hazudni szeret, mint a cigány,

1155. Nem kell cigányt lopásra tanítani.

1156. Nem úgy verik nálunk a cigányt.
A beregszászi birónak lovát ellopta egy cigány. Egy idő mulva vásáron megismervén a biró lovát a tolvaj alatt, s bal

kezével megragadván kantárát, a másikkal botját kapta mint csak telett tőle, a cigány hátát végig puhogatta. A t érezvén, hogy jobban vakarják, mintsem viszket, mon birónak: uram, nem úgy verik nálunk a cigányt. Hát hog kérdi a biró. Mind a két kézzel, felelé a tolvaj. Erre még ban megbosszankodván a biró, midőn a cigányt mind kézzel verni kezdé, a kantárt eleresztette. A cigány el sarkantyú közé vette a lovát s láb elől szerencsésen odább ál

1157. Cigány cimbora.
1158. Cigány-sátorban árul.
1159. Cigány-sátor alatt született.
Nagy hazug.

1160. Hozzá szoktak a cigány gyermekek a szikrához.
A német: Schmidts Sohn ist der Funken gewohnt.

1161. Hordd el a cigánykereket.

1162. Cigánykereset.

1163. A cigány rajkó is tetszik az anyjának.

1164. Cigányutcára talált.

1165. Cigány-ülőn kalapál.
Nagyot fillent,

1166. *Cimbalmos:* Néha a cimbalmosnak is elszakad az ő húra.

1167. *A cinege* is örül a tökmagnak.

1168. Cinegének kóró nyársa.
A kinek kicsi a vagyona, kicsivel kell beérni.

1169. *Cini-fini* Péter bátya, neked hegedülnek.

1170. A cinkjátékban legnagyobb mesterség a vetés.

1171. *A cinterem* felé fordult már rúdja.

1172. *Cinterem-virág* veri a fejét.
Ősz, nem sokáig él.

1173. *Cipó* nem kenyér.

1174. Fehér cipó, sós túróval használ éhes gyomornak.
A latin: Caseus et panis sunt optima fercula sanis.
A német: Käs und Brod macht die Wangen roth.

1175. **Nem elég a szó, ha nem elég a cipó.**
1176. *Cirókálással* is lehet ártani.
1177. *Citrom:* Ha a citromból a levet kifacsarták, elvetik.
1178. *Cokipohár*: Megadták neki a coki-poharat.
1179. *Corpus juris:* Akkor volt boldog a haza, mikor a corpus juris (a törvény könyv) csak egy újnyi volt, de most szekeren kell hurcolni.
1180. *Cukor:* Süvegben is megbecsülik a cukrot.

Cs.

1181. *Csacsogás:* Nem talál partot nyelve csacsogása.
1182. *Csacsogó*, mint a szajkó
A latin: Citeria loquacior.
1183. *Csáki:* Nem Csáki szalmája.
Nem bitang jószág.
1184. *Csákó*: Öklelj csákó kuraasszony lovát, ha isten fia vagy.
Igy biztatta a paraszt a hátulsó két ökröt az előre fogott két lóra, kik nem akartak a sárban húzni.
1185. Félre tette csákóját.
A félre tett csákó rátartóságnak, hegykeségnek a jele.
1186. *Csal:* A ki senkit meg nem csal, könnyen másra bízza dolgát.
1187. Csald meg, ha lehet.
1188. *A csalán* és bürök jó pajtások.
1189. *Nyilván csalánra* vizellett, hogy olly komor.

1190. *Csalárdság*: Nem messze megy ember a csalárdsággal.
A német: Wer den andern betrügt, der macht einen Sack, darin er sich selbst fangen wird,

1191. *Csalás:* Csalással a disznó sem hízik.

1192. *Csapás*: Egy csapással kettőt üt.
A német: Mit einem Schlage zwei Fliegen treffen.

1193. *Csapszékbe* a cigányt be is rántják ugyan, de ki is taszigálják.

1194. *Csárda*: Egy csárdában két dudás meg nem fér.
A német: Zwei Katzen und eine Maus,
Zwei Weiber in einem Haus,
Zwei Hund an einem Bein,
Kommen selten überein.

1195. *Császár:* Hiába eszi ez is a császár kenyerét.

1196. *Csata* után okos a magyar.

Illy okosságot a francia finom célzással „esprit d'escalier"-nek (ész a lépcsőn) mond; illy okossággal áldott embernek akkor jőnek legjobb ötletei, mikor a tanács-szobából a lépcsőn lefelé jő. Egyébkint a skótoknak egy példabeszéde, ugyan azt tartja a skót emberről:

A Scottish-Man is ay wise behind hand.
A latin: Rebus peractis Cleon est Prometheus.
A német: Wenn die Herren vom Rathhause kommen, sind sie am klügsten.

1197. *Csáva*: Fülig van a csávában.

1198. Egy csávát fordítanak.

1199. *Csavarog*, mint a savó az eb segében.

A provençali az illy nyugtalan emberekről azt szokta mondani: nyugtalan, mint a klisztir.
A tót: Fészkelődik, mint a tyúk a tojáson.

1200. *Cseléd:* Rossz cseléd, melly a sajtot meghántja.

1201. Szoktatni kell a cselédet, ha hasznát akarják venni.

1202. Ismeretes cselédet hét vétekkel, mint ismeretlent egygyel inkább befogadhatni.

1203. A rossz cselédnek kettő a mestere a szó és a korbács

1204. *Cselekszik:* Mit mással cselekszel, azt várjad fejedre.

A német: Mit der Münze, womit du zahlst, zahlt der Andere auch.

Publ. Syrus: Ab altero exspectes, alteri quod feceris.

1205. *Csendes,* mint béka a lyukában.
1206. mint a böjtben a mészárszék.
1207. mint a bükfa-láng.
1208. mint a csillagos ég.
1209. mint az észnek munkája.
1210. mint hernyó a levél alatt.
1211. mint a holdvilág.
1212. mint az olaj.
1213. mint a puszta malom.
1214. mint télen a mező.
1215. mint tetü a var alatt.
1216. mint tyúk a gyomban.
1217. mint az üres korcsma.

1218. Csendesnek csendes a barátja.

1219. *Csendesség:* Nagy a csendesség, mint nagy pénteken a mészárszékben.

1220. Jobb egy száraz falat,
Bár ne egyél halat,
Csak lehess csendességben.

Salamon példabeszédeiben: Jobb egy száraz falat csöndességben, hogy sem lakomák veszekedésteli házban.

1221. Csép, kapa nyavalya, ki nem hiszi, próbálja.

1222. Felkötni a csépet.

Akkor mondatik, haki valamibe fogván, azt mindjárt dobra is üti.

1223. Csépre-kapára termett ember.

Durva munkatevésre való ember.

1224. *Csep:* Sok csepből ered az eső.
Sok csepből nagy eső válik.

1225. Sok csep követ váj.
Kicsiny a csep, de ha mindég hull, a kőben is lyukat váj.
Gyakor eséssel a kicsiny csep is likat ver.

A latin szerint: Gutta cavat lapidem, non vi, sed saepe cadendo.
A német: Stets tropfen, höhlet den Stein aus.
A francia: Persévérance vient au bout de tout.
Az angol: A mouse in lime may bite in two a cable.

1226. *Csepeg:* Ha nem csurog, csepeg.
Ha nem csurranik, csepenik.

1227. *Cser:* Cserben hagyta.

A cserfának bogyóiból és héjából kavarékat csinálnak a vargák s a timárok, mellybe a bőrt egy ideig áztatják, s ezt cserzésnek mondják. A nagy bőrök közé apró talpakat az asszonyok pedig fonalat is szoktak hányni. Midőn a cserzésnek vége és a bőröket kivették, megesik néha, hogy némelly apró darabok ben felejtetnek, mellyek aztán idővel elromlanak. Ezekről szokás mondani, hogy cserben hagyták, az az: javitás végett tették a cserbe és elhagyták romlani. Innen kölcsönzött értelemben, cserben hagyni, annyi mint, valakit reményekkel kecsegtető veszedelmes vállalatba sodorni, s mikor felsült, s benne van a bajban, magára hagyni

A német: In Stich lassen.

1228. *Cserben* maradt.

1229. *Csere* csal.

A német: Wer tauschen will, hat Lust zum betrügen.

1230. *Cserép* tálhoz, fa kanál.

1231. Eltört a cserép.

Az az: Sírva fakadt a gyerek.

1232. Ollyan a cserép, mint a fazék.

1233. *Cserepén* ismerheted, minemü fazék volt.

1234. *Cseresznye:* Cseresznyét az úrnak, magvát a tányérnak.

1235. Eleintén válogatja ember a cseresznyét, végre az *alávalót is megeszi.*

1236. *A cscregő* embert a szakács se szereti.

1237. *Csiga-biga* told told szarvadat, én is tolom talicskádat.

1238. Csiga-biga az ő dolga.
Nincs semmi komoly foglalatossága.

1239. *Csigán* sem mondhatnék egyebet.

1240. {*Csiga-paripán* jár.
1241. {*Csiga-póstán* indúl.
Igen lassu ember.

1242. *A csík* is akkor legjobb, mikor megnyakazzák.

1243. Csapja csíkot a lencsével.

1244. *Csikó* is anyja mellett szokik.

1245. Kicsiny ugyan a csikó, de jól húz.

1246, Kicsiny csikó nagy derestől hámot vonni tanul röstül.
A latin: A bove majore discit arare minor.
A német: Wie die Alten fungen, so zwitschern die Jungen.

1247. Nála minden nap csikókat billegeznek.
Minden nap becsíp.

1248. Délceg csikóból válik a jó paripa.

1249. Rossz csikóból is válhat még jó ló.

1250. *Csikorog*: Mindég csikorog, mint a Temesvári sáncon a taliga.

1251. *Csillag*: Rossz csillag alatt lett.
A latin : Quarta luna natus.

1252. Sok a csillag, de föl nem ér egy nappal.

1253. Egyik csillag meg nem előzi a másikat.

1254. Könnyebb megolvasni a csillagokat.

1255. *Csin*: Minden csinját a karó hegyére kiteszi.

1256. *Csip*, {mint az éh szúnyog.
1257. {mint a mi régen a bundában élődik.

1258. *Csiri-biri* rossz emberek.
Mátyás király mondása a Mádiakról.

1259. *Csiripel*, mint a veréb.

1260. *A csirke* okosabb akar lenni a tyúknál.
A német: Das Ey will klüger sein als die Henne.

1261. A tyúkot tojni ne tanítsd, ha csirke vagy.

1262. *Csizma:* Nagyobb a csizma, mint a láb.

1263. Uj csizma nagyra tartja sarkát, majd félre törik.

1264. Sok csizma szakad egy esztendőben.

1265. Piros csizma táncba való, sárga csizma sárba való.

1266. Csizmában kezdte, bocskorban végezte.

1267. Ritkán van jó csizmája a csizmadiának.

1268. Ha csizmád nincs, bocskort köss.
Tisztességesebb mint a hasonértelmü *német:*
Wenn man keine Jungfern hat, muß man mit Huren tanzen.
A francia: Fautes d'arbres on s'aceroche aux branches.

1269. Csizmáját üresen hagyta.
Az az: meghalt.

1270. Nem akarnám még, hogy szegre akaszszák a csizmámat.
Az az: Nem akarnék még meghalni; mert a megboldogult gazda csizmáját rendesen szegre akasztják, míg a kis parasztot, mint törvényes örökös belé nő. (K. L.)

1271. *Csizmadia:* Akkor örül a csizmadia, mikor fáradt muzsikust lát.
Mert sok csizma koptatott a táncban.

1272. Csizmadiát fogni.
Rútúl felsülni, megjárni.

1273. *Csodálkozás:* A sok csodálkozás tudatlanság jele.
Ellenben „nil admirari“ (semmin nem csodálkozni) kétség kívül nagy míveltségre mutat.

1274. *Csók:* Hideg / Karcsu } ruha a csók.

1275. *Csóka:* Hiában fürdik a csóka, nem lesz hattyu belőle.
A német: Es hilft kein Bad am Raben.
A latin: Ambulet ut cancer recte, haud efficeris unquam.

Az angol. A crow is never the wither for washing herself often.

1276. *Csomó:* Kákán csomót keres.

Mindenben gáncsoskodik.
Terentius: Nodum in scirpo quaerit.

1277. A csepün csomót, tojásban szört ne keress.

1278. Megkötötte a csomóját.

Megadta a dolognak módját okosan, eszesen.

1279. Csont van a hasában.

Ollyanról mondatik, ki nagy nehezen és lomhán kajol a munkához.
A német elméssen: Er hat ein Schelmbein im Rücken.

1280. Hamis csont.

1281. Ha azt megemészti, lesz más csontja, kin rágódjon.

1282. Meztelen csonton veszekednek.

1283. Egy csontot rágnak.

Egy tisztséget vadásznak.

1284. Csontra hízik.

1285. *Csórál-mórál:* Ne csóráld-móráld, mondd ki igazán.

Ne szépítsd a dolgot, hanem mond ki, a mint van.

1286. *Csóri-csuka,* nincsen mája.

Ezt mondta egykor Mátyás szakácsa, mikor a csuka máját föl nem adta az ebédnél a Palotai udvarban; de erre Mátyás megbosszankodván, azt felelé vissza: Palotai pálca, nincsen száma.

1287. *Csóva:* A hol a csóva, ott a tilalmas.

1288. *Csöbör:* A csöbörből vödörbe szállott. (477)

1289. *Csődör:* A jó csődör utóljára megvakul.

1290. Tudja két kézre ugratni a csődört.

1291. *Csőszkéve:* Köszönje meg, ha csőszkéve jut neki.

1292. *Csőszökör:* Megnyomta a csőszökör a lábát.

Tapasztalta a nyomoruságot.

1293. *Csötlik-botlik.*

1294. *Csötörtök*: Csötörtököt {vetett / mondott} puskája.

Az az: el nem sült.

1295. *Csúf*: Ugyan belém verte a csúfot.

Az az: Derekasan lehordott, kiszidott.

1296. *Csúfolódás*: A tréfás csúfolódás nyájasságnak tartatik.

Gyönyörü képbe foglalva elmésen mondja a chinai: a tréfa a gyalázás villámfénye.

1297. A csúfolódást hevenyénben legjobb félbeszakasztani.

2298. *Csuka*: Nem is hal, ha nem csuka.

1299. Ne fogd háló elött a csukát.

1300. Csukafog tanította az embert fürészelni.

1301. *Csuklik*, emlegetik.

1302. *Csúnya*: Nehéz csúnyát szépen kimondani.

1303. *Csupor*: Kicsiny csupor hamar felforr.

A német: Kleine Töpfe kochen leicht über.

Az angol: A little pot is soon hot.

1304. Az első étcknek izét majd végig megszokta tartani a csupor.

A latin: Quo semel est imbuta recens, servabit odorem testa diu.

A német: Jung gewohnt, alt gethan.

1305. Föld csuporhoz fakalán.

1306. *Csúszik*, mint jó uton a szán.

1307. *Csúszik*, mint a jó bor.

1308. *Csúszik*, mint hordó a korcsolyán

1309. *Csügg* rajta, mint lábon az ivóka.

1310. *Csűr*: Az egerek nem sok fészket raknak az ő csűrében.

A latin: Horrea formicae veniunt ad inania nunquam.

D.

311. *Daganat*: Minden kis daganatért nem kell elvágni a kezet.
312. *Dajka:* A legjobb falatot dajka gyermeknek nem adja.
313. *Darabos:* Akárhogy simítják a darabost, mégis kitetszik.
A német: Der Bauer stößt ihn immer in den Racken.
A francia: La caque sent toujours le hareng.
A latin: Rustica turba suos nescit deponere mores.
314. *Darázs*: Sok darázs a legfutóbb paripát is megöli.
315. Jó megérett gyümölcs, mellyet a darázsok megdonganak.
Egy *német* költő: Wenn dich des Lästerers Zunge sticht,
So laß dir dieß zum Troste sagen:
Schlechte Früchte sind es nicht,
Woran die Wespen nagen.
316. A darázst ne szurkáld.
317. Ne bolygasd a darázsfészket, megszúr.
318. Darázsfészket piszkál.
A latin: Ignem gladio ne fodito.
A német: Man soll keinen schlafenden Hund aufwecken.
319. *Dárius* kincsével bír.
320. *Daru*: Láss darvat.
Akkor mondatik, ha valaki csodaszerü hiábavalóságok által hírnevet szerezni akar. Hasonló értelmü a *latin*,
„Psaphonis aves," Psapho királyról, ki szólásra taníttatott madarakkal magát istennek kiáltatá.
321. *Deák* konyha.
Az az: patika.
322. Fűzfa deák.
323. Úgy *szép a deák*, ha rongyos.

1324. Deákot dolgáért, galambot szaráért tartani, nem haszon.

1325. Ha a deákot kötve viszik az iskolába, nem lesz belőle. (1535)

1326. Nem jobb a deákné vásznánál.

Deáknak nevezték hajdan a falukon azokat is, kik tanítottak. Egy illyen tanítónak nagy korhely létére de-lessége volt, ki egyszersmind tenyeres talpas asszony urát gyakran meghengergette meg is sulykolta, s midőn nás eljárására szó jött, azt szokta volt mondogatni, hogy férje az ő hetes vászna, s azért gyakran kellene meg-tót szapulni. A deákné vászna aztán közmondássá v hogyha ki valamit gyalázni akart, azt a deákné vász hasonlította.

A latin: Qualis vervex, talis offa.

1327. *Deáktalan:* Nem deáktalannak a könyv.

A latin: Quid coeco cum speculo.

1328. *Deákul:* A ki deákul tud, a pappal is szólhat.

1329. *Debrecen:* Bihar vármegyébe Debrecenbe pipáért, gedre dohányért.

1330. *Dél:* Délben vakoskodik.

A világos, nyilvánvaló dolgot sem látja.

1331. *Délben* gyújtasz gyertyát.

Fölöslegest mívelsz.

A latin: A meridie lucernam adhibere.

A német: Ablaß gen Rom tragen.

1332. Ha délig nem, délután sem.

1333. Gyakorta délután vagyon.

1334. *Dér* után tél nem messze.

1335. *Derellye:* A szalonnát ha egyre füstöllik is, nem belőle derellye.

1336. *Derék* dolog, három tehén, egy csorda.

1337. *Derékszeg:* Kiesett a derékszeg.

1338. *Deres:* Szélről kötötte a derest.

1339. *Derül*: Alól derül, bocskor merül.
Mikor alólról kezd derülni, jele hogy több eső lesz, de ha felölről dereng, ki fog tisztúlni.

1340. *Deszka*: Földvárra ment deszkát árulni. (48)

1341. A deszkát mennél többet gyalulják, annál simább lesz.

1342. *Dézsma*: Kiadta a dézsmát.

1343. *Dicsekedik*: Más tollával dicsekedik.

1344. *Dicsér*: Ki nyilván, sokat dicsér, alattomban gyaláz.

1345. Dicséri, mint török a lovát.

1346. Meggyülölteti magát, ki magát mindég dicséri.
A német: Eigenlob stinkt.
A latin: Propria laus sordet.
A francia: Qui se loue, s'emboue. (Szintígy olaszul).

1347. Maga dicséri magát.
A latin: Ipse sibi tibicen est.

1348. Jele nem szereti, mert szembe dicséri.

1349. Agya üregét mutatja, ki önnön magát dicséri.
A német: Eigenlob Narrenprob.

1350. *Dicséret*: A felettébb való nagy dicséret és a hazugság azon egy fának ágai.
A német: Wer ein Ding zu viel lobt, dem trauen nicht.

1351. Pénzen vett dicséret {cifra / úri} hazugság.

1352. Rossz ember dicsérete nem nagy becsületedre válik.
Anthistenes hallván magát rossz emberektől dicsértetni, mondá: félek nehogy oktalanul valami gonoszt követtem legyen el.

1353. *A dicsőség* a keresőt kerüli, a kerülőt keresi. (590)

1354. Jaj dínom-dánom, {míg élek is bánom.
1355. ha meghalok se bánom.}

1356. Három napi dínom-dánom, holtig való szánom-bánom.
A lakadalomról mondatik, melly ha meggondolatlanul tör-

ténik, hamar kifogyhatlan keserüséggé válik, mi rövid tán édes élvezettel kecsegtetett. Szépen énekelt erről Schil

Es prüfe, wer sich ewig bindet,
Ob sich das Herz zum Herzen findet;
Der Wahn ist kurz, die Reu ist lang.

A német közmondás: Kurze Luft, lange Reue. (Szintígy golul, franciául és olaszul).

1357. Ej dínom-dánom, tölts! bizony nem bánom.

Borozónak szava járása.

1358. Törd meg a diót, ha a belét megakarod enni.

Az az: Munka nélkül nem férsz semmihez s ha akaré jót, ne sajnáld a fáradságot: mert a sült galamb nem repi szádba.

A latin: Qui nucleum esse volt, nucem frangat oportel

A német: Wer den Kern verlangt, muß ihn aufbeißen.

1359. Nem ér egy férges diót.

1360. Nem játszik már dióst.

Túl van a gyermekéveken, elhagyta már a gyerekjátél

1361. Azt gondolja, övé mind a diófáig.

Büszke, önhitt emberről szokott mondatni. A kép alkal sint onnan vétetett, hogy a diófákat a határ szélire szok volt ültetni.

1362. Nem diósdi már a játék.

1363. Megesett neki a diószegi vásár.

Egy paraszt ember a diószegi vásáron eladván ökr korcsmába tért egy ital borra, hol azonban többet öntött a ratra, hogy sem leőrölhette volna, s megkótyagasodott. egy tolvaj észrevevén, kilopta tarisznyájából az ökrök á Feljózanodván végre a paraszt, midőn tarisznyáját üresen látta méltán sohajtott, hogy megesett neki a diószegi vásá

1364. *Disznó* a pocsétába örömest visszatér.

1365. Akkor volt szép a disznó, mikor malac volt.

1366. Mennél rühesebb a disznó, annál inkább vakaródzik.

1367. A disznó míg él, semmire való,
A disznónak és fösvénynek holtuk után hasznuk.

Midőn Magyar Ba'ázst, ama nagy emlékezetü vezért, Kosztolán ellen küldte Mátyás király, hogy onnan a cseh ellenséget kiverje, nem tudhatván mennyi ideig tartandana a táborozás, fiára bizta házi gazdaságát. A szerencsés hadjárat után haza kerülvén Balázs, szívszomorodva látta, hogy míg oda volt, fia István temérdek sokpénzt összezsugorgatott. Erre nagyon megneheztelvén, fiát e szavakkal dorgálta meg: fiam! a pazarlás az esztelenségnek gyümölcse, de a fösvénység alacsonylelküségnek jele. Fiam! a fösvények hasonlók a hizlalt disznókhoz, mert mind a kettőnek csak holtok után vehetni hasznukat.

A német: Den Geizhals und ein fettes Schwein,
Sieht man im Tod erst nützlich sein.

A latin: Avarus, nisi cum moritur, nil recte facit.

1368. A disznó is néha búza lisztet eszik.
A gazdagság nem mindég a jóknak jut.

1369. Éhes disznó makkal álmodik.
Kinek kinek ott jár esze, a mit kíván szive (Máté 6. 21)

1370. Nem döglik meg a disznó a maga almától.

1371. Ha szárnya lenne, legjobb madár volna a disznó.

1372. Nem disznó orrára való az arany perec.

1373. A disznó sem mosdik, még is meghízik.

1374. Eszes disznó, melly gyökeret ránta.
Gúnyszó a hígvelüekre.
A latin: Ne quis nunquam sapientior sit Megarensibus.

1375. A disznó is megeszi a makkot, de fel nem néz a fára.
Minden háladatlanok így tesznek.

1376. Ha tudná a disznó, mért hízlalják, megdöglenék bújában.

1377. Jobb a disznó malacostul.

1378. Hitvány disznónak bőre se jó.

1379. Nem hintik a disznó elibe a gyömbért.

1380. Nem disznónak való a gyömbér.
A német: Schweine kümmern sich nicht um köstliche Salben.

1381. Ki disznó után indúl, mocsárba vezettetik.

1382. A nagy disznók mellett apraja is elkel.

1383. Nem őriztem vele disznókat.
Az az: semmi olly viszony köztünk, hogy velem s gához hasonlóval, mint pajtásával bánjék.
A német: Wo haben wir zusammen die Schweine

1384. Disznón gyapjat keresni.
Ott keresni, a hol nincs.
A latin: Ab asino lanam petere.

1385. A disznónak kedves fördő a mocsár.

1386. Jó, hogy szarvat nem adott isten a disznónak.
Mert mindenkit felökleine. Tehetetlen rossz em mondatik, kiknek ha hatalom adatnék, nem volna tőlü bernek maradása.

1387. Disznót ebért nem adok.

1388. Egy disznót perzselnek.

1389. Nehéz a disznót a mocsárról elszoktatni.
Horác: Naturam expellas furca, tamen usque rec
A német: Art läßt nicht von Art.

1390. Nem szokás a disznót megnyírni.

1391. Még a disznóalmot is elakarja adni.
A zsugorikról mondatik, kik mindenből pénzt al csinálni.

1392. Nem lenne jobb madár a disznónál, ha szárnya v

1393. Meglesz disznónyíró szombaton (953)
Az az: soha napján.

1394. *Disznó-ólra* cserép fedél. (1230)

1395. *Disznó-orra*, arany perec.

1396. *Divat:* Divatjában van a munka.
Foly a munka.

1397. *Dob:* Sokra veri a dobot.

1398. *Dobra* vonták a bőrét.
Kemény leckére vették.

1399. A dolgot kerülő nem sok kalácsot eszik.

1400. *Dolgozik:* Egész nap dolgozik, még sem mozdít
A latin: Multa agendo, nihil agens.

1401. Ki nem dolgozik, ne egyék. (Pál apost.)
Mert a mint helyesen mondja egy chinai bölcs: „Ha csak egyetlen egy férfi földet nem mívelne, ha csak egyetlen egy asszony nem fonna, valakinek az országban éhséget kellene szenvedni."
A német. Wer nicht arbeitet, soll auch nicht essen.
Az angol: No mill, no meal.
A francia: Pour manger il faut travailler.

1402. Úgy dolgozol, mintha robotban volnál.
A latin: Alienam metis messem.

1403. A hol dolgoztál, ott egyél.

1404. *Dolog* után édes a nyugodalom.
A latin: Dulcis a labore quies.
A német: Nach gethaner Arbeit ist gut ruhen.

1405. Mi közöm hozzá; ő dolga, lássa.

1406. Nem szégyen a dolog.

1407. Megesett dolognak felejtés a vége. (1776. 1800)

1408. Csak egyszer volt dolga, midőn felakasztották.

1409. Dolga miatt, mindenre ráér.

410. Kinek semmi dolga, akaszsza fel magát.

411. Nem töri tollát a dolognak.

112. Szokta a dolgot, mint a cigány a szántást.

13. Nagy dolgokban csak az iparkodás is dicséretes.
Propert. In magnis et voluisse sat est.

14. *Domb*: Kit a dombon nem örömest látunk,
Ollyat a völgybe taszigálunk.

5. *Dong*, mint a darázs a prücsök közt.

1. *Dorgál*: A ki mást dorgálni akar, maga feddhetetlen legyen.

, *Dorongot* vetettek neki.
Megakadályoztatták szándékát.

Dög: Egy dögöt hántanak. (1388)

1419. *Döme*: Megtaknyosodott Döme.
1420. *Dörög*: Hadd dörögjön, csak ne üssön.
1421. *Döleszkedik*: Neki döleszkedik, mint egész hely paraszt.
1422. *Drága*: A mit ember drágán szerez, legkedvesebb.
1423. *Drágaság*: A sok pénz is tehet drágaságot.
1424. *A dúdolás* szerint kell táncolni.
1425. *Dúdoló*: Jó dúdoló, jó köppenő.

A latin: Cantores amant humores.
A német: Ein guter Singer, Ein guter Schlinger.

1426. *Dugába* dült, mint az Iványi ember kutyája.
1427. *Dúl-fúl* magában, mint a vad kan.
1428. *Duna* pontyja, Tisza kecsegéje, Ipoly csukája legj böjt, ha szeremi borban fött.
1429. *Dunába* vizet hordani.

Hasztalan munkát tenni.
A latin: Lignum in sylvam ferre.

1430. Dunában keres vizet.
1431. Nagy dolog volna, ha a Dunában nem volna viz.
1432. Sok viz elfoly addig Dunán.

A német: Bis dahin treiben noch viel Wasser den R hinunter.

1433. A melly kuvasz egyszer általuszsza a Dunát, { nem fél a viztől. / másszor a tengert is m próbálja. }
Melly eb egyszer a Dunát általuszsza, Balatont megpróbálja.

A kicsi vétekről nagyra lépni könnyü.

1434. *Dús*: A dúsok nem soká uralkodnak.

E.

1435. *Eb* a bárka hal nélkül.

Ebül van, mitsem ér a bárka hal nélkül, s így a többi következő is.

1436. Eb a bika tehén nélkül.

1437. Eb a biró kaloda nélkül.

1438. Eb a cigány csere nélkül.

1439. Eb a csikós suba nélkül.

1440. Eb a deák könyv nélkül.

1441. Eb az élet egészség nélkül.

1442. Eb a gatya ránc nélkül.

1443. Eb a juhász bunda nélkül.

1444· Eb a kalmár portéka nélkül.

1445. Eb a király ország nélkül.

1446. Eb a konyha edény nélkül.

1447. Eb a mester tanitvány nélkül.

1448. Eb a mészárszék hús nélkül.

1449. Eb a német kutya nélkül.

1450. Eb az oláh disznó nélkül.

1451. Eb az olasz famacska nélkül.

1452. Eb a pap tanulás nélkül.

1E53. Eb a szabó gyüszü nélkül.

1454 Eb a varga talp nélkül.

1455. Eb a vásár vevő nélkül.

1456. Eb a vásznos rőf nélkül.

1457. *Eb a zacskó pénz* nélkül.

1458. **Eb a zsidó kereskedés nélkül.**
A német: Ein Wirth ohne Wein,
Ein Doctor ohne Latein
Ein Haffner ohne Geschirr.
Ein Geistlicher ohne Brevier,
Ein Soldat ohne Degen,
Bringen wenig zu Wegen.

1459. **Eb a faszekere, ugyan helyén az esze.**

1460. **Csak eb a kutya.**

1461. **Mind egy eb,**

1462. **Ugat a félénk eb, de meg nem mar.**

1463. **A félénk eb többet ugat.**
A gyáva legtöbbet hetvenkedik, legink. bb lármáz.

1464. **Mennél többet ugat az eb, annál kevesebbet árt.** (367)
A német: Hunde, die viel bellen, beißen nicht.
Az angol: Brag is a good dog, but Holdfast is better.

1465. **Tudjuk már, mitől döglik az eb.**

1466. **Nem szereti eb a böjtöt.**

1467. **Eb a kutyának soha nem hízelkedik.**

1468. **Eb ágyából esett.**

1469. **Eb, a ki bánja, kutya, a ki szánja.**

1470. **Eb, a ki haragszik.**

1471. **Bolondság eb után lovat veszteni.**

1472. { Eb a kölykét meg nem eszi.
Meg nem eszi az eb a maga fiát.

1473. **Eb a kutyát könnyen megismeri.**

1474. **Eb a kutyával hamar összebarátkozik.**
A német: Gleich und Gleich gesellt sich gern.
A francia: Qui se ressemble, s'assemble.

1475. **Eb a kutyával egy alomba, nem egy járomba illenek.**

1476. Eb anyja terhe.

1477. Eb anyának is kutyó a leánya.

1478. Eb apának kutya fia.
A német: Wie die Acker, so die Rüben;
Wie der Vater, so die Buben.

1479. Vak eb az, ki a rostán által nem lát.

1480. Eb a bibor között is húst keres vagy koncot.

1481. Az eb a láncon ugathat, de nem haraphat.

1482. Leforrázott eb az esőtől is fél.
A német: Gebrühte Katze scheut auch das kalte Wasser.

1483. A melly eb botod végét rágja, nem csak szóval, de veréssel is ijesztheted.

1484. Eb ebbel nyájaskodik.

1485. Eb ebnek barátja. (1474)
A latin: Similis simili gaudet.

1486. Eb ebet bolház.

1487. Eb ebtől tanulja az ugatást (292 — 97).

1488. Eb ebre fogja a kárt.

1489. Sok eb egy nyulat könnyen elnyomhat.
A német: Viel Hunde sind der Hasen Tod.

1490. Eb fiadzotta kölyök.

1491. { Eb fújja, kutya járja.
Eb fújja a nótát, kutya járja a táncot.

1492. Eb hátán megfordult.

1493. Csak akkor búsúl az eb, ha nincs mit ennie.

1494. Eb helye, mi nem én dolgom.

1495. Eb higye.
A latin: Credat Iudaeus Apella.
A német: Das glaube ein anderer.

1496. Eb is szereti a készet.

1497. Eb is venne húst fogára, ha pénze volna.

1498. Az eb is farkával parancsol.

1499. Eb is felhág a ház tetejére, ha az udvarban nagyon megszalasztják.

1500. Eb is konccal álmodozik.

1501. Eb is a követ harapdálja, mikor az embert meg nem marhatja.

1502. Néha az eb is megalkuszik a macskával.

1503. Eb köszönje { azt neki.
1504. Eb köszönje { a jótartást.

1505. Egyik eb, másik kutya.

1506. Hamarább mar az eb, ki nem ugat.

1507. A melly eb megharapta, meggyógyúl annak szőrével.

A német: Hundsbiß heilt Hundshaar.

1508. Ollyan mint az általszakadt eb, melly még az ugatást is röstölli.

Igen gyáva, hallgatag.

1509. Magadra vesd, ha megharap az eb, mikor vele játszol.

1510. A vén eb ugatására { jó néha kitekinteni. / méltó kitekinteni

A latin: Cane vetulo latrante prospectandum.
A német: Wenn ein alter Hund bellt, soll man hinausschauen.

1511. Eb sem rágódik csonton, ha húsra talál.

1512. Az eb sem hugyozza meg.

1513. Eb szemébe nem megy a füst.

1514. Eb tudja, eb is mondja.

1515. Nossza eb után komondor.

1516. Eb ura { fakó. / kurta.

Nekem nem parancsolsz.

1517. Viszatér eb az okádásra, disznó a mocsárra.

1518. Eb utól ki a világból.

1519. Eb vagy kutya, mind egy tatár.

1520. **A ki ebbel fekszik, bolhásan kél fel.**

A német: Wer mit Hunden schlafen geht, steht mit Flöhen wieder auf.

A rabbik mondása: Csavargóktól pletyka, rongyoktól tetü.

1521. **Ki ebbel jár, ugatni tanul.**

1522. **Tégy jót ebbel, végre rád mordúl.**
Vess kenyeret az ebnek, megharap érte.

Sirach: Ne tégy jót a rosszzal, s rosszat nem tapasztalsz.

Az arab: Ki a hitványnyal jót tesz, ne várjon egyebet, mint ki hiénának menedéket ad magánál.

A chinai: Ha te a tigrist nem bántod, a tigris téged bántand.

A német: Salbe den Schelm, so sticht er dich,
Stich den Schelm, so salbet er dich.

Egyébkint ismeretes Aesopus meséje a megdermedt kigyóról, mellyet a jámbor favágó keblében melengetve életre hozott, s jutalmul áttól iziben agyon maiatott.

1523. **A ki ebbel játszik, botot tartson kezében.**

1524. **Nem lesz ebből szalonna.**

Az angol: Black will take no other hue.

1525. **Két ház ebe.**

Arról mondatik, ki ide is, amoda is csap a maga hasznáért.

1526. **Ebé az, a mi másé.**

1527. **Majd felfújja az ebek dalát.**

1528. **A leghaszontalanabb ebek asztalról élnek.**

Illyen a világ folyása. Kik izzadva fáradoznak, szükön tengnek, míg a dologtalan herék a munkatevő nép keresményén hízva, lakoznak.

1529. **Én is voltam az ebek harmincadján.**

A latin: Experto crede Ruperto.

1530. **Nehéz ebeken szántani.**

1531. **Ha az eben állana, sok lóhalál történne.**

1532. ***Eben* gubát cserélt.**

Egy gubás kocsis ebet akart lopni. Hogy könnyebben megfoghassa, ledobta gubáját, s a kutyának morgolódásai közt ott is felejtette. Haza jövén a kutya ura, ebét ugyan nem, de *a gubát a kocsi* mellett lelte. A gazda visszajöttét messziről

látván a tolvaj; nem mert visszamenni gubájáért. Midőn más nap kérdezték tőle pajtásai, hová tette gubáját? Az igazat megvallani szégyellvén, azt felelte, hogy az éjjel ezt az ebet cserélte a gubán.

1533. *Ebestül* macskástul oda lett.

1534. Az ebet uráért meg kell becsülni.

A német: Man hält einen Hund in Ehren seines Herrn wegen.

A francia: Qui aime Martin, aime son chien.

Az angol: Love me, love my dog.

1535. A melly ebet bottal kell hajtani, nem fog az nyulat.

1536. A ki ebet akar tartani, kenyere legyen.

1537. { A jó ebet nem ütik agyon egy túróért.
Egy hegyes túróért agyon nem verik az ebet. }

Ha jó szolgád van, ne adj ki rajta mindjárt első vétkeért.

1538. { Megugratták alatta a kan ebet.
Meglódították az ebet. }

1539. Ott az ebet, a pap rétjén.

A kutya ott tartózkodik, a hol valamit ehetik. A rétre nem sokat szoktak hordani, ugyan azért a kutyát ottan hiába keresed. E közmondással tehát akkor él az ember, ha valamit állitani hall, a minek hitelt adni nem tud és körülbelöl annyit tesz, mint: „azt másnak mondjad, a ki hiszi," én olly kevéssé hiszem, mint hogy a kutya a réten tartózkodik.

1540. Ha az alvó ebet felköltöd s megmar, azt nyerted vele, a mit kerestél.

1541. Agg ebet nem illet a hintó.

1542. Ebet sem tud felőle.

1543. Rajta érték az ebet a szalonnán.

1544. { Ebet szőréről, madarat tolláról, embert társáról.
Ebet szőréről, rókát farkáról megismerheted.
Megismerni ebet a szőréről. }

1545. *Ebet tud hozzá.*

1546. Ne tarts ebet, { ha kenyérhajad nincs.
ha konyhád nincs.
ha korpád sincs. (1536) }

1547. Ki más ebét kötve tartja, kötelét találja.

1548. A hol az ebet leforrázzák, nehezen megy többet oda.

A német: Begoßene Hunde fürchten das Wasser:

1549. A melly ebet { elakarnak veszteni,
megakarnak ölni, } dühös nevét költik.

Az az: Ki valakinek ártani akar, hamar ürügyet talál.

Publ. Syr. Malefacere qui vult, nunquam non causam invenit.

A német: Wenn man dem Hunde zu Leibe will, muß er das Leder gefressen haben.

1550. Az ebet azért ütik, hogy tanuljon a kölyök.

1551. Igen köti az ebet a karóhoz.

Nagyon biztat.

1552. Ebnek mondják, eb a farkának, farka azt mondja: eb menjen.

Bökő szó a cselédeknek, mikor a munkát egymásra tolván, teendőjüket nem végzik.

1553. Két ebnek is lehet egy neve.

1554. Nem egy ebnek kurta a neve.

1555. Több ebnek neve fari.

1556. Ebnek eb a barátja.

Kiki magához hasonlót szeret.

1557. Ebnek eb a munkája.

1558. Vess az ebnek, csórja farkát.

1559. Vess az ebnek, hogy ne ugasson.

1560. Az ebnek ha aranya volna is, hájat váltana rajta.

A latin: Asinus stramenta mavult, quam aurum.

A német: Bauern gehört Haferstroh.

1561. Ebnek vonszszák asztalra a fejét, s ő a pad alá vonszsza.

1562. *Bagzó ebnek* sok lyuka vagyon.

1563. Ebnek parancsolj.

1564. Fanos ebnek gubás eb a társa.

1565. Fogas ebnek való a koncrágás.

1566. A melly ebnek dühös nevét költik, el kell annak vesznie.

1567. Ne higy annyit az ebnek, a mennyit farka hízelkedik.

1568. Ne adj annyit az ebnek, a mennyit farkával hízelkedik.
Németül: Man giebt dem Hunde nicht so oft Brod, als er mit dem Schwanze webelt.

1569. Ne higy az ebnek, ha szomorúnak látod is.

1570. A ki idegen ebnek kenyeret ád, nem veszi jutalmát.
A latin: Canes alens exteros, praeter funiculum nihil habet.
A német: Wer fremde Hunde aufzieht, erntet schlechten Dank.

1571. Ebnek se büdös a maga ganéja.

1572. Nem ebre bízzák a lóhalált. (1531)

1573. Nem ebre bizták { a hájat. / a marha mirigyet.
A latin: Canis canistri malus est custos.
A német: Man muß den Hund nicht nach der Wurst schicken, den Bock nicht zum Gärtner machen.

1574. Elég egy ebre egy cölönk.
Annak mondhatni, kt több hivatalt vállalni akar.

1575. Az ebre nem vetnek hámot, a gondolattól se vesznek vámot.

1576. Nem ebre való a guba.

1577. A vén ebre korpa is vesztegetés.

1578. Tatika és Rezivár dolgát ebre bizták, ebül vetlék hasznát.

1579. Ebről ebre, papról papra.

1580. *Ebhájjal* kenték az alfelét.
Hamis, *csintalan*.
A francia : C' est un fin matois.

31. *Ebhalállal* veszszen el.

32. *Ebhendi.*
Semmire való.

33. *Ebijesztő:* Elért az ebijesztő péntekre.
Húsvét után az első pénteket a magyarok ebijesztő pénteknek mondják. Erre ugyan is hamar eljutván az ebek, azon gondolattal vannak, hogy ismét az elmúlt negyven napi böjtre érkeztek.

34. *Ebkérdinek* kutya a felelete.

35. *Ebkonyhára* szorúlt.

36. *Eblábon* jár.
Ravaszságot kohol, roszban töri fejét.

37. *Ebláne:* Ebláncon vannak mind a ketten.

38. *Ebláncot* kötöttek egymás között.

39. *Ebmarásra* kutyaszőr. (1507)

40. *Ebrudon* kivetni.
Csúfosan elkergetni, kidobni valakit. Az alföldi lakadalmakban igen sok kutya gyülekezik össze az elhányt koncokra. Marakodásaikat megunván a legények, lyukat csinálnak a nád kerítésen. Ketten aztán egy hosszú rúddal kívül a lyuk elibe állván, az udvarban maradt legények a kutyákat a lyukra hajtják, ezen szóval: lyukra: Ezt elérvén a kutya, midőn a lyukon ki akar búni, azt a kint álló legények a rúdra felkapják és a levegőbe röpitik. Az ebrudon kivetett kutya nem egy könnyen megy be ismét a lakadalmas házhoz, megelégedvén avval, hogy ép lábbal-fővel, oldalbordával haza ballaghatott.
A német: Einem den Hundssprung zeigen.

41. *Ebszolga* kutya gazda.

42. *Ebugatás* nem hallik menyországban.
Hiába fenyegetsz, nem nyomnak szavaid semmit.
A latin: Canis allaltrat lunam, non laedit.
Az olasz: La luna non cura dell' abbajar de' cani.

43. *Ebugotta,* tót kölönce.

44. *Ebvásár:* Egyszer esett Bécsben ebvásár.

1595. *Ebül* { forog malma.
{ van dolga.

1596.
Ebül gyült, ebül költ.
Ebül gyült { marhának / szerdéknek, } ebül kell elveszni.
Ebül gyült szerdéknek komondor a sáfárja.
Ebül gyült marhának farkas a gazdája.

A mint jött úgy elment; nincs szaporája, sikere a hitvány-nak: nincsen áldás a hamis kereseten.

A latin: Male parta, male dilabuntur.

A német: Wie gewonnen, so zerronnen. vagy
Böser Gewinn geht gleich dahin.

Az angol: So got, so gone. vagy
Evil gotten, evil spent.

Az olasz: Quel che viene di buffa in baffa
Se ne va di ruffa in raffa.

1597. Ebül járt.

1598. Ebül kezdette, kutyául végezte.

1599. Rosszúl hegedülnek, ebül táncolnak ma.

1600. *Ebéd*: Délben kímélt ebéd, jó vacsora lehet.

1601. Hol az ebéd, ott a vacsora.

1602. Szegény ebéd, mellynek vacsorája nincsen.

1603. Már akkor kész az ebédje, mikor mások főzéshez fogna

1604. Elég ebédjére egy madárka meg egy — borjucska.

1605. *Ecet*: Tokorcson ecetet őrlenek.

Ennek előtte Tokorcson sok vad gyümölcs teremvén, abl ecetet csináltak, s avval úgy kereskedtek, hogy a vevőkn annyi ecetet adtak, a mennyi búzát hoztak. Ezt látván más l lubeli ember, azt gondolá, hogy tokorcson megőrlik a bú és ecet lesz belőle. Haza érvén, megrakott búzával egy sz keret, s midőn kérdezték: hová menne? Tokorcsra, mon ecetet őrleni.

1606. *Ecetes* korsó megtalálta dugóját.

1607. *Édes*, mint a lépes méz.

1608. A *liszta* édes csak gyermeknek való.

1609. Édes italnak keserű az ára.

1610. Édest keserűvel elegyít a világ.

1611. *Ég* és föld között lakik.

1612. Nem tudom, az ég emelte föl, vagy a föld nyelte el.

1613. *Eget* és poklot összekevernek.

1614. *Égnek* rendelése, kinek hovamenése.

1615. *Égre* követ ne vess, mert fejedre fordul. (Sirach 27. 28) (Szintígy az arab).

1616. Az embernek ég a háza, de senki sem látja füstjét.
Alattomos szégyenkedő szegényről mondatik.

1617. *Éget*: { A mi nem éget, ne fújjad.
A mi nem égeti a nyelvedet, ne fújjad.
A német: Was dich nicht brennt, das lösche nicht
Az angol: Don't scald your lips in an other man's pottage.
Az olasz: Di quel che non ti cale,
Non ne dir nè ben nè male.

1618. *Egér* nem fér lyukába, s tököt köt nyakába,

1619. Az egér se fut mindég egy lyukba.

1620. Szegény egér az, ki csak egy lyukra bízza magát.
A német: Daß ist eine arme Maus, die nur weiß zu einem Loch hinaus.
Az angol: A mouse, that has but one hole, is soon caught (szintígy a francia)

1621. Vesztére harapta el az egér fejét.
A sok bolond babona közt, melly a nép józan eszét félre vezeti, egyik legbolondabb az, hogy ha valaki tavaszszal egy eleven egérnek fejét leharapja és nyakába köti, az óvószer gyanánt lesz a hideglelés ellen. Egy valaki az egér fejét elharapni akarván, az a torkán lecsúszott. E baleset az újságban is kijött és felkérettek az emberbarátok, hogy ha valaki a bajon segíteni tudna, segítsen a balhitnek szegény áldozatán. Egy cigány asszony, ki szinte hallott a dolog felől, csekélységnek állította a dolgot, mert azt mondá: csak macskát kell az embernek torkába az egér után lee resztení, az bizonyosan megfogja.

1622. *Kis egér kis csapással* is oda van.

1623. Arra kell vigyáznod, mellyik lyukból jő ki az egér.

1624. Megindult benne az egere.

1525. Szeretnék az egerek, ha kolompot kötnének a macska nyakára.
Szeretnék a kolompot macska nyakán az egerek.

Egyszer az egerek tanácsot ültek, a felett hogy és mikép lehetne legbiztosabban a macskanyavalyától megszabadulniok. Hosszu tanakodás után egy egér azt inditványozta, akasztassék minden macska nyakára egy egy kolomp, igy csengetés által az egerek jó eleve megtudandván a macske közeledését, lesz módjuk menekülni. E tanács köztetszést nyert. De erre egy vén egér előlépvén, igy szólt: a tanács csakugyan derék, de ki akarja a kolompot a macska nyakába akasztani. E kérdésre mély lett a hallgatás és senki nem akart előállani, s így a jó tanács füstbe ment.

1626. Fogd el az egeret.

1627. *Eger*: {Elkapta / Felkölötte} az egri nevet.

1552-ben az akkor Budán székelő Ali és a Temesvár felől győzedelmesen előnyomult Ahmet basák egyesült 180ezer emberre menő erővel Eger várát megszállván, azt 10 napig példátlan tüzzel vítták. De a magyar vitézek, ámbár csak 2522-en voltak, magokat olly emberül forgatták, hogy a törökök a táborukban esett sok károkon elrémülve célóretlen az ostrommal fölhagytak. Innen e közmondás ollyanról, ki magúért derekasan kitesz és a derék ember nevét el nyeri.

1628. *Egészség:* Kelletlen a kincs, hol a jó egészség nincs.

A német: Gesundheit ist der größte Reichthum.

1629. Bibor, bársony, vendégség; jobb egy napi egészség.

1630. Kinek elesége szűkön, bora és söre, annak van egészsége.

1631. Akkor becsüli ember az egészséget, mikor a betegséget érzi.

Mert a mint az olasz tartja: kinek jó egészsége van, gazdag és nem tudja.

Németül: Gesundheit schätzt man erst, wenn man krank wird.

1632. Három dolog egészséges: eleget nem enni, munkától *nem futni s* nem bujálkodni.

. Hypocrates valakinek, ki egészségének fentartása iránt tőle tanácsot kért, azt mondá: ételed, italod, álmod s minden tetteid mérsékletesek legyenek.
A római: Mater sanitatis indigentia.
A német: Drei Dinge sind gesund:
Wenig esse dein Mund,
Übe dich alle Stund,
Lauf nicht wie ein Hund.

1633. Egészségére válik, mint cigány lónak a rakonca.

1934. Az egészségnek izét a betegség adja elő. (1631)

1635. Egészséges, { mint a hal. / mint a mak.

1636. Az egészséges könnyen ád tanácsot a betegnek.
Terentius: Facile omnes, cum valemus, recta consilia aegrotis damus.

1637. Könnyen beszél az egészséges a beteggel.

1638. *Egres* nem szőlő.

1639. bibét fájlalnak.
1640. bogrács alá tüzelnek.
1641. bográcsba hánynak.
1642. gyékényen árulnak.
1643. hajóban eveznek.
1644. húrt pengetnek.
1645. *Egy* kövét fúnak.
1646. lantot pengetnek.
1647. malomban őrlenek.
1648. nótát fúnak.
1649. nyomon járnak.
1650. pórázon futnak.
1651. regét dúdolnak.

Egy kézre dolgoznak, egymás kezére adják.

1652. Egy dologból kettőt ne csinálj.

1653. Egy maga.

1654. Egy titok, kettő tanács, három széles adta világ.

1655. *Néha egy is sok.*

1656. Egyből többet is tanúlj.
1657. A mi egyen megtörténik, máson is megeshetik.
1658. Egyet mondok, kettő lesz belőle.
1659. Egynek elesése, másnak felkelése.
1660. Ki egynek árt, sokakat fenyeget.
1661. A mi egynek sok, másnak kevés lehet.
1662. Egybeáll, mint a föveny.
1663. Egybegyültek a jó szültek.
1664. *Egyenlőség:* Sok jót szül az egyenlőség.
1665. *Egyesség:* Az egyesség a kicsit is nagyra emeli.

Sallustius: Concordia res parvae crescunt, discordia magnae dilabuntur.

1666. A polgárok egyessége legjobb kőfala a városnak.

Agesilaus kérdeztetvén, mért nem véteti körül Spártát kőfallal? ő az egyeslelkü polgárokra mutatván: „ezek — felelé — Spártának kőfalai.„

Az olasz: Niun muro è tanto forte, quanto l'unita, e la concordia.

1667. A jó egyességért, csendes békeségért sokat elhallgat az ember.

A latin: Audi, vide, tace, si vis manere in pace.

1668. Egye-bugya.

Össze-visza álló idomtalan, esetlen.

1669. *Egyik* büdös vaj, a másik kukacos szalonna, egybe illenek.

1670. Egyik eb, a másik kutya.
1671. Egyik dolmánszűr, a másik szűrdolmán.
1672. Egyik gubás, a másik subás,
1673. Egyik kanász, a másik kondás.
1674. Egyik kapsi, a másik hapsi,
1675. Egyik kökény, a másik galagonya.
1676. Egyik költő, a másik préda.
1677. Egyik részeg, a másik tántorog.
1678. Egyik tizenkilenc, a másik egy hiján húsz

Nem jobb egyik a másiknál; egyik ollyan, mint a másik

Egyik be–, a másik kifogta a lovat.

Egyik dúl, a másik fúl.

Egyik után ásítozik a másik.

Az az: ragadós a példa; legtöbb ember a teendőkre nem helyes önelhatározás után, hanem másoknak vak követéséből indíttatik.

Egyik egyben, a másik másban különbözteti meg magát.

Egyik észszel, másik kézzel keresi kenyerét.

De dolgozni a jó kenyérért mindenkinek kell.

Egyik munkálkodik, s a másik veszi hasznát.

Egyik tehén a másikat nyalja.

Egyik sír, a másik rí.

Az egyterméméßzetüek könnyen összebarátkoznak. (1474)

Az *együgyü* ember ritkán megy bíró elibe.

Könnyü az együgyüt rászedni. (854)

Együtt cséplik a búzát.

Együtt húzzák az igát.

Együtt járják { a búcsút. / a táncot.

Együtt járnak kelnek.

Együtt { sütik a fánkot. / szántják a földet. / szelik leves alá a kenyeret. / verik a hideg vasat.

Együtt tették a tüzhez, együtt eméßszék.

Éhes: Kenyérhéj is mézes falat gyanánt esik éhes embernek.

A német: Hunger macht hart Brod zu Lebkuchen.
Az olasz: L'asino che a fame,
mangia d'ogni strame.
A francia: A bon gout et faim,
N'y'a mauvais pain.

1700. Ha éhes vagy, sokat ne papolj.
1701. Ha éhes vagy, ne válogass a lében.
1702. Az éhes embernek étel gyanánt esik az alvás.
1703. Az éhes farkasnak élesebb a körme.
1704. Nem kérdi az éhes has, hányat ütött az óra.
1705. Nem egyiránt énekel az éhező a jóllakottal
1706. Éhező embernek nehéz a várakozás.
A német: Dem Hungrigen ist „harr', ein hart Wort.
1707. Nem jó az éhező embernek sokat papolni.
A német: Dem Hungrigen ist nicht gut predigen.
1708. *Éhhelhalás:* Nagy nyavalya az éhhelhalás.
1709. Az éhség csak úgy veszi, a mint éri.
1710. Mindent kigondoltat emberrel az éhség.
A német: Hunger lehrt geigen.
1711. Az éhség jó ízt ád az ételnek.
A német: Der Hunger macht alle Speisen süß, nur sich selbst nicht.
1712. Jó fűszerszám az éhség.
A német: Hunger ist die beste Würze.
1713. Legjobb szakács az éhség.
A német: Hunger ist der beste Koch.
1714. { Éhség a farkast is kihajtja a bokorból.
Az éhség kihajtja a farkast a berekből.
A német: Hunger treibt den Wolf aus dem Walde.
1715. A keserü babot is édessé teszi az éhség.
1716. *Éj:* Az éj mindennek ellensége.
A német: Die Nacht ist keines Menschen Freund.
1717. Ha éj nem volna, a napot nem szeretnék annyira.
1718. Éjjel jár, mint a bagoly.
1719. Éjjeli bátor.
Tréfás elnevezése a macskának.
1720. *Éjszaki:* Nem mindég fú az éjszaki.

21. Éjtszaka minden tehén fekete.
Ovidius: Nocte latent mendae.
Az angol: John is as good as mylady in the dark.
A német: Nachts sind alle Katzen grau.
Az olasz: Ogni cuffia è buona per la notte.
22. Ekce-monca.
Össze hányt-vetett haszontalan holmi.
23. *Eke*: Sok érdemes legény, hogy értéke szegény, fogja az eke szarvát.
24. Nem tud az én ekémen szántani.
Az az: Nem tud eszem szerint cselekedni, szándékomat eltalálni.
25. Ekklézsiát követni.
Megesett személy bünhődése, melly abban áll, hogy templomban a nép előtt földig fátyolozva vétkeért könyörög.
26. *Él*, mint a fa, nevekedik, mint a barom.
27. A ki jól él, királyt sem fél.
A német: Thue Recht, scheue Niemand.
Az olasz: Fa il dovere, è non temere.
A francia: Fais bien et laisse dieu le monde.
28. Úgy él, mint hal a vizben.
29. A ki sokáig él, sok veszély éri.
30. A ki élni tud, az tud valamit.
31. Ki az élni nem akarót megélteti, annyit tesz, mint azt megölni.
32. Gondold meg, hogy ezután is élned kell.
33. Úgy élnek egymással, mint a kutya meg a macska.
34. Sokáig élt, halni meg nem tanult.
35. Világon csak az élt soká, a ki jól élt.
Németül: Wer fromm gelebt, hat lange gelebt.
Plautus: Ut bene vivitur, diu vivitur.
36. Éldegél, mint a Mike malaca a piacon.
Mike malaca oda haza semmit sem kapván, a piacra szokott. *Ott a kofák* asztalait feldöntötte s úgy evett. De kijutott *is ám neki sokszor* a dorongokban.

1737. Elázott.

Megrészegedett.

1738. *Elbeszél* egy óráig a kutya farkáról.

1739. *Elbízni:* Bízd el magadat, ha szégyent akarsz vallani.

A német: Hochmuth geht vor den Fall.

Az angol: Pride goes before, and shame follows after.

1740. Úgy elbízta magát, hogy alig lehet vele gyalog beszélni.

1741. Ki elbízza magát, könnyen megszégyenedik. (1739)

1742. *Elbujt*, mint Vászon Pál.

Vászon Pál bujósdit játszván, azt fogadta társai előtt. hogy úgy elbúvik, hogy soha nem akadnak rá. Ezzel társait oda hagyván, a kútrováson leereszkedett, de lába elcsuszamván, belehalt a vizbe.

1743. *Elég* egy falon egy rés.

1744. Jobb az elég, mint a sok.

A német: Allzuviel ist nicht genug.

1745. Soha nem sok, a mi nem elég.

1746. Torkig / Untig elég.

1747. Nyomorult az, kinek nem elég, a mie vagyon.

Elmésen az *arab:* Ki kivánságait kielégíthetni hiszi, ha azoknak birtokába jutand, miket ohajt, hasonló ahoz, ki tüzet szalmával akar oltani.

A talmud: Kinek egy forintja van, százat kiván; ki százzal bír, ezrek után sóvárog.

1748. Elég egy sütésben egy lángos.

1749. Elég egy malomba egy molnár.

1750. Nem kiván sokat, kinek elege van.

1751. Soha nincs elege, mint a koldusgyomornak.

1752. Az isten sem tehet eleget mindennek.

A latin: Ne Jupiter quidem omnibus placet.

A német: Wers allen recht machen wollte, müßte früh aufstehn.

Az angol: One cannot please every one.

Az olasz: Bisogna che si levi di buon ora, chi disidera piacere a tutti.

1753. Nehéz soknak eleget tenni.
1754. Királynak, jobbágynak eleget tenni terhes munka.
1755. *Élél* az ember, ha nem tovább is, legalább holtáig.
1756. A ki máskép el nem tud élni, vagy baráttá vagy katonává legyen.
1757. *Éles*, mert Bécsben beretva a bátyja.
1758. Éles, mint a tatár kard.
1759. Éles, mint a török kés.
1760. Ollyan éles, mint a kés foka.
1761. Ollyan éles, mint a beretvafok.
1762. Ne fend az élest.
1763. *Elesik*: A ki el nem esett, nem szükség, hogy felkeljen.
1764. *Élet* és halál közt lenni.
1765. A halál halálnak barátja, az élet életnek.
1766. Bújdosás az embernek élete.
1767. Bizonytalan kocka az ember élete.
1768. Futó szemmel tekint immár életére.
1769. Markában hordozza életét.

A katonáról mondatik.

1770. Ki életét megvetheti, soha bölcsen nem élt.
1771. Az éltetet inkább szereti az öreg, mint a fiatal.
1772. Az életrevaló ember még a kősziklа tetején is elél.
1773. Elevenjére hágtak. (717)
1774. *Elfelejt*: A mit vissza nem hozhatsz, helyre nem állíthatsz, legjobb elfelejtened.
1775. *Elfelejtette*, mint a tegnapi álmot.
1776. Megesett dolognak lejobb orvossága az elfelejtés.

A német: Vergessen ist für Schaden gut.
A latin: Irreparabilium felix est oblivio rerum.

1777. { Az elfelejtésnek és nem-értésnek csak egy bérét szabhatni, Az elfelejtésnek és nem-tudásnak egy a fizetése.

1778. *Elfér* egyik a másik mellett.

1779. *Elhisz:* Mindent elhinni, s semmit sem hinni mind a kettő gyarlóság.

1780. Hidd el magadat, { ha szégyent akarsz vallani. (1738) ha veszni akarsz.

1781. *Elkoppozta* az esküdtetés előtt.
Megesett személyről mondatik.

1782. *Ellakott*, mint a dob.

1783. *Az ellenkező* dologban válik meg, ki mire való.

1784. *Ellenség:* Becsüld ellenségedet; ő mondja ki hibádat.

1785. A mosolygó ellenségedet kerüld.
A német: Man hüte sich vor solchen Katzen,
Die vorne lecken und hinten kratzen. (szintígy az olasz).

1786. Ellenségemnek se kivánnám.

1787. Arany hidat csinálj futó ellenségnek. (szintigy a francia.)

1788. Maga után hajtja az ellenséget.

1789. Kicsiny ellenséget sem jó megvetni.
A török: Ha ellenséged csak akkora is, mint a hangya, elefántok közé számláld.

1790. A ki ellenségével cimborál, forrót öntenek alája, ha eszén nem jár.

1791. Nem tanácsos ellenséggel társpoharat inni.

1792. Mosolygó ellenségnél nincs ártalmasabb.
A német: Fleuch lachende Feinde und kitzelnde Freunde.

1793. *Elmászott*, mint a kajdi ködmön.

1794. *Vén elme*, fiatal erő veri meg a hadat.

1795. *Az érettebb* elme későbben hisz.

Montagne: A fél tudós igen szilárd véleményeiben, ki pedig fenebb lépett a tudományokban kételkedni kezd azon dolgokról, mikről az előtt meg volt győződve.

6. *Elment*, mint a tavali hó.

7. *Elmetsz*: Ő is elmetszi, a hol meg nem sült.

8. *Elmúlt*, mint a tavaszi hó.

9. A mi elmúlt, arra ne vássék fogad.

0. Elmúlt dolognak feljtés a vége. (1796)

1. A mi volt, s elmúlt, talán ebre fordúlt, kalmár azt nem fontolja.

2. { Mindég jobbaknak tartatnak az elmúlt esztendők.
   Az elmúlt esztendők mindég jobbak.

   Dicsérik az öregek a multakat, ócsárolják a jelent.

3 *Elnevet*: A ki hamar elneveti magát, nem messze van a bolondságtól.

4. *Elő*: Munkának jó eleje, a dolognak veleje. (1877)

5. Se eleje, se utólja.

6. Az eleje mindennek édesebb, mint az utólja. (1877)

   Ellenkezőleg a latin: Omne initium durum.
   A német: Anfang ist ein gut Behagen,
   Die Last, die muß das Ende tragen.

7. Jól meg kell elejét, végét a dolognak kötni.

8. A ki előbb jön, előbb őrül.

   A latin: Prior tempore, prior jure.
   E közmondás intésül van a hanyagoknak, hogy teendőikben késedelmesek ne legyenek, külömben mások által megelőztetnek. Különösön a mint a világ állapotja jelenben van, a tolakodás minden életkörben olly nagy, hogy fáradhatlanul előre kell törekednünk, hahogy mások által a pályáról letolatni s céljainktól elüttetni nem akarunk.

9. Ki szüntelen előbbre nem törekszik, az hátra marad.

0. Elöl viz, hátul tűz.

1. Előre lásd, kivel legyen dolgod.

2. *Jobb előre félni*, mint utoljára rettegni.

1849. Sokat él az ember, míg él.

1850. A rossz ember hamar megijed.

1851. Ember embertől, nyúl az ebtől nem lehet bátorságos.
A latin: Homo homini lupus.

1852. Ha sok az ember, sok a halott is.

1853. Terem az ember, { mint a háti bőr. / mint a subagallér.

1854. Nincs olly szép ember, kiben valami gáncs nem volna.
A német: Es ist kein Mensch ohne ein Aber.

1855. Bászli ember.

1856. Ember légy a talpodon.

1857. A mi egy emberen történhetett, rajtam is megeshetik.
A latin: Homo sum, nihil humani a me alienum puto.

1858. Az embert hordozza a ló, éteti az ökör, ruházza a júh, védelmezi a kutya, követi a majom, megeszi a pondró.

1859. Minden szereti a jó embert.

1860. Nem minden szemetcn találsz illy embert.

1861. Embertől embernek mindég kell tartani. (1851)

1862. Emberül fog mindenhez.

1863. Emberül lát a dologhoz.

1864. Emberbélből kámolja a húrokat.

1865. *Emberhalál*: Most egy emberhalál nem igen nagy csorba a világon.
Ahoz az időhöz képest tudniillik, midőn Káin megölte volt Ábelt, s így az akkori embereknek egyszerre egy negyedét ütötte agyon. (Dug).

1866. Emberhússal hájasodik.
Igen kegyetlen, embertelen.

1867. *Emberség* által senki sem sértetik meg.

1868. Kinél vékony az emberség, vastag az embertelenség.

1869. *Nagyobb* az emberség a káposztás konenál. (591)

1870. *Minálunk* is csak a sógorok singjére mérik az emberséget.

71. Sűrűn vetik magvát az emberséges embernek, de vékonyan kél.
Juvenalis: Rari quippe sunt boni: vix sunt numero totidem, quot Thebarum portae vel divitis ostia Nili.

72. Csak mégis több velünk az emberszám.
A latin: Nos numerus sumus.

73. *Emészti*, mint a fát a szú.

74. *Eminens*, mint juhok közt a szamár.

75. *Emleget:* Ott is emlegetik az embert, a hol szidják.

76. *Encsem-bencsem.*
Sok haszontalan portéka.

77. *Ének:* Jól kezdett ének nem nehéz kántornak.
A latin: Dimidium facti, qui bene coepit, habet.

78. Az új éneket örömest éneklik.
A német: Das Neue klingt, das Alte klappert
A francia: Tout nouveau, tout beau.

79. Minden éneknek van nótája.

80. *Enged*: Azon egyenlő ostobaság mindennek mindent, mint senkinek semmit sem engedni.

81. Jobb az enyém egy, mint a másé kettő.

82. *Enyészik*, mint a füst.

83. *Epe:* Nincs epéje, { mint a galambnak.
84. { mint a verébnek.

85. Több epéje, mint vére.

86. *Eper:* Híres eperre { nem kell kosárral menni.
{ ne kosárral.
Mert bizonynyal megszedték már mások.

87. Epret szed más keblébe.

88. Kiki maga keblébe szedi az epret.
Minden ember csak a maga hasznát nézi.

89. *Ér*: Jól *megtapogatták* az erét, vér is jött belőle.

90. *Megtalálták az erét.*

1891. Nem ér egy fapénzt.
1892. Nem ér egy férges diót.
1893. Nem ér egy hajító fát.
1894. Nem ér egy kopott rokkatalpot.
1895. Nem ér egy lyukas mogyorót.
1896. Nem ér egy molyette kucsmát.

1897. *Ér*: Kit egyben rajta érnek, többet is reá gyanítanak.

1898. *Érdemlés* után fizet az isten.

1899. *Erdő:* Erdőre visz fát.
Felesleges, hasztalan munkát tesz.
A talmud: Megölt oroszlánt öl, őrlött lisztet őröl, égő várost gyújtogat.

1900. Erdőt szánt s gyepet sem szánthat.

1901. Más erdejét szabadjába ne vágd.

1902. *Erdei* fülemile.
Tréfás elnevezése a farkasnak.

1903. *Eredet*: Gonosz eredetnek gonosz a vége.
Ellenkezőleg: jó kezdésnek jó hagyás a vége.

1904. Jó bornak, jó embernek eredetét ne keresd.

1905. Sok vizet meg kell utálnod, ha eredetét nézed.

1906. *Érez:* Hadd érezze, ha hallani nem akarja.
A német: Wer nicht hören will, muß fühlen.

1907. *Erkölcs*: Az erkölcs hamar barátságot szerez.

1908. A rossz erkölcs megvesztegeti a jó elmét is.

1909. Az erkölcs sokat szenved, de soha sem senyved.

1910. A szép köntöst inkább mocskolja a rossz erkölcs, mint a sár.

1911. Sok hijjával van a jó erkölcsnek ára.

1912. *Ernyő*: Fen az ernyő kas nélkül.
Bökő szó az ollyanokra, kik hiábavaló cifrákra költvén, a legszükségesbekben szűkölködnek.

1912. *Erő*, munka sokat győz.

Sok erő szakad meg ezért.

Fontonként fogy az erő, de lassanként jő vissza.

Nem sokat ér az erő okosság nélkül.
A német: Stärke ohne Rath ist todt.

Még a maga kenyerére sem erőlködik.
Nem iparkodó, gyáva.

Erőltetés: Minden erőltetés visszaélés.

Erős,
- mint a bika.
- mint a csont.
- mint a kőfal.
- mint a medve.
- mint az oroszlán.
- mint az ökör.
- mint az oláh ecet, melly az oláhban a halálos vétket is elöli.
- mint az óriás.
- mint a sörecet, kilenc itce egy főzet.
- mint a szikla.
- mint a szélvész.
- mint az ülővas.

Nincs olly erős, kinek társa nem válnék.

Nincs olly erős, ki veszedelmét ne várhassa az erőtlentől is.
Ezen okos mondással intették N. Sándort a Szittyák, midőn ellenük hadat indítani akart.

Erőszak az igazság nyakán.

Erőtlen ember az, ki maga erejében bízik.

Erőtlen,
- mint a beteg.
- mint a bőréből kivetkező kigyó.
- mint a gyermek.
- mint a hold-világ.
- mint a nád-oszlop.
- *mint a tót* kaszás.

1940. Erőtlent az erős csak a zsákba rázza.

1941. Erre közelebb, amarra hamarább.

Sietvén a faluba egy futár, találkozott egy vén asszonynyal, kitől megkérdezte: merre érhetne leghamarább a bíróhoz? Az asszony két utat mutatott: erre — úgy monda — közelebb, de amarra hamarább. A közelebb utat választván a futár, iszonyú nagy pocsétára akadt, mellyben mennél tovább ment, annál inkább sülyedt. Csak most midőn a bajból kigázolni is alig tudott, értette el voltaképen az öreg asszony mondását s igaznak is tapasztalta.

A latin: Saepe via brevior recta, quae flexa videtur.

A német: Ein guter Weg um ist kein krumm.

1942. *Erszény:* Jobb egy erszény mint két barát.

1943. Könnyü az erszény, ha üres.

1944. Legjobb uti társ a tele erszény.

1945. Ebszíjjal kötött az erszénye.

Igen fukar.

1946. Tele van erszénye pókhálóval.

1947. Maga erszénye mellett hazudni.

Dicsekedni avval, a mi nincs; különösen hogy valamit felette olcsón vásárolt(?).

Németül: In seinen eigenen Beutel lügen.

1948. Kinek tele az erszénye, elég tudós az.

1949. Ka üres az erszényed, kerüld a vendégséget.

1950. Kinek üres az erszénye, üres a szekrénye.

1951. Erszényemben vagyon.

Az az: pénzemben van.

1952. Lapos {guta / menykő} ütötte meg az erszényét.

Az az: Üres az erszény, összelapult.

1953. Nyisd meg az erszényt, meglesz a mit kivánsz.

A francia: Qui a de l'argent, a des pirouettes.

1954. Erszényt fejő alakos.

1955. *Érti* mint a Véneki asszony a spárga főzést.

Ez zöld tetejét a spárgának lemetélte, gondolván, hogy éretlen s a tövét főzte meg.

1956. *Ért* hozzá, { mint Balázs Máté a tánchoz. / mint cigány a búza vetéshez.

1957. *Érzékiség:* Hol ez érzékiség nyertes, vesztes a nyugodalom.

1958. *És* az és, fúj a fúj.

1958. *f. Esik*, mint csatornán önt- nék.

1959. Örömestebb esik, a hol nedves.

1960. Neki esett, mint tót gyermek a túrós szagatottnak.

1961. Ollyat esett, mint a zsák.

1962. Úgy esett, mint a vén ebnek a vaj alja.

1963. Ha hamar estél, hamar kelj fel.

1964. *Esküszik*, szabódik, { mint a répa. / mint a vörös hagyma.

1965. { A ki sokat esküszik, annál inkább nem hisznek neki. / A ki mesterségesen esküszik, mesterségesen hazudik.

Carbo a római népnek valamit nagy esküvel és átkozódással fogadott, de a nép fogadásinak hitelt nem adván, azt válaszolá: mi pedig esküszünk, hogy neked nem hiszünk.

1966. *Eső* előtt kell a köpönyegről gondoskodni.

1967. Eső tavaszkor mind annyi arany csep.

A latin: Aprilis hominibus, Majus jumentis pluit.

1968. Nem mindenkor fog az eső esni.

1969. Eső után szép idő szokott lenni.

1970. Ki az esőt kerüli, sokszor vízbe esik.

Sokszor kis bajt elkerülni akarván, nagy bajba esik az ember.

A latin: Incidit in scyllam, qui vult vitare charybdin.

A német: Aus dem Regen in die Traufe, aus dem Rauche ins Feuer kommen.

1971. Adál uram esőt, nincs köszönet benne.

Akkor *mondják* azt, mikor istentől esőt kérnek, azomban *jégeső jő és elveri* a vetéseket.

1972. Este van a faluban, farkas lakik a bokorban.
A német: Tace! Die Lauerer lauern. vagy
Acht gegeben! es sind Schindeln auf dem Dache.
1973. Tök is este virágzik.
A német: Abends putzt sich des Kuhhirten Frau.
1974. Te nem tudod, estig mi talál.
A német: Wer weiß, was der Abend bringt.
1975. *Ész*, fegyver és érték.
Ez a három érték,
Mindent végbe vihetnek.
1976. Az ész nagyobb az erőnél.
A német: Der Kopf ist stärker denn die Hände.
1977. Első boldogság a jó ész.
1978. Jobban ész mint a kéz kötözi meg az oroszlánt.
1979. Csak hálni jár bele az ész, egész nap kódorog.
Nincs helyén az esze, bolond. Igy a következők is.
1980. Négy puszta vármegyében nincs nagyobb ész.
1981. Törött fejéből kiugrott az ész.
1982. Keveset adnak az észből egy pénzen.
1983. Észből pénzből áll a kereskedés.
1984. Egy mákszemnyi esze nincs.
1985. Egy morzsa esze nincs.
1986. Több esze van egy cserebogárnak.
Franciául: Étourdi comme un hanneton.
1987. Alánőtt az esze, mint az ökör farka.
1988. Megtúrósodott az esze.
1989. Könyökébe } szállott az esze.
1990. Szárába } szállott az esze.
1991. Lapockája alá szorúlt az esze.
1992. Fél tehenet sem ér az esze.
1993. Még két holnapig kellett volna anyjában maradnia, talán *jobban* megért volna az esze.

Fogytán van az esze, mint az ecetes bor.
Nyúlfark az esze.
Nem talál utjára az esze.
Sületlen málé az esze.
Kifutott esze velőstül.
Kipárállott az esze.
Betegsége után esze, haja elment.
Kificamodott az esze.
Esze kerekei elkoptak.
Nincs annak esze, kit a leláncolt medve megkap.
Nincs esze, mint a lónak.
Kása az esze.
Hosszu a haja, rövid az esze.

Bujdosik
Elment
Elesett
Futkos
Kotlik
Megbotlott
Megkócsagasodott
} az esze.

Hagymázba van az esze.
Anyja hasában sem volt esze.
Szélmalommal vetekedik az esze.
A francia: Avoir du vif argent dans la tête.
A német: Einen Sporn zu viel im Kopfe haben.
Zsiros zacskóban van az esze.
Ezt egy régi verselő következő versekbe foglalta:
Péter bácsi a szakállát fél vállra vetette,
A mi kis esze volt zacskóba kötötte,
A zacskó zsiros volt, a kutya megette,
Már most Péter bácsinak oda az esze.

Kinek esze nincs, nagy marhája nincs.

2019. **Suhai malom az esze.**

A Suhai száraz malomban a lovak valamitől megijedvén, ijedtükben úgy kezdtek rohanni, hogy az egész malmot szinte összetördelték. A bentlévő molnár a hirtelen támadt iszonyú zenebonának okát nem tudván, nagy lármával kiszökik a malomból és tele torokból kiáltja, hogy a kerekek megbolondúltak.

2020. **Tüz az esze, mint a Bari cigány lovának.**

2021. **Minden híjjával van, ki esze hijján van.**

Egy rabbi: Ha ész hijján vagy, mit szereztél; ha eszed van, minek vagy híjjával?

2022. **Kinek esze van, hamar észre veszi magát.**

2023. **Megtébolyodott esze, utjára nem talál.**

2024. **Szép a kinek esze van, de még szebb a kinek nincs: nem vesződik vele.**

A latin: In nihil sapiendo jucundissima vita.

2025. **Jobb ha embernek esze van, mert tud vele élni.**

2026. **Esze nélkül van, mint Mucak lova.**

Mucak lovának esztelensége abban állott, hogy szüntelen keringett, ha szabadon volt. De hogy aztán főkötőre vették, elsőben ugyan meggondolta magát; de ehez is hozzá szokott és ismét keringett. Midőn végtére befogták, akkor eszére jőni, látszott, de nem sokára ismét keringett.

2027 Kinek esze nincs, aranyon se fordíthat valamit.

2028. Akkor jő meg az eszed, mikor kemencén vásár lesz.

2028. *h.* Neked is volt valaha eszed.

2029. Bolondság fért az eszéhez.

2030. Isten hozzád édes eszem.

Borozónak szava járása, mikor már kótyogosodni kezd.

2031. Általesett az eszén.

2032. Túl van immár eszén.

2033. Csak néha van eszén.

2034. *Mindent* kölcsön adhat eszén kivül.

2035. *Nem hihet* eszének, ha kérdezi is.

6. Nem tudja eszének hasznát venni.

7. Hat pénteken se jöhet eszére.

8. Nem hordozza tarisznyában az eszét.

Szemes, vigyázó ember.

9. Kit az isten meg akar verni, eszét veszi el.

A német: Wenn Gott einen strafen will, thut er ihm die Augen zu.

0. Mikor szükséges, elő tudja venni eszét.

1. Hogy el ne lopják, szekrénybe zárta eszét.

2. Szűr ujjában tartja az eszét.

3. Interesre adta az eszét, tőkepénzével oda lett.

4. Elszalasztotta eszét.

5. Legelni küldte az eszét.

6. Árendába } adta az eszét.
7. Hitelbe }

A francia: Avoir des chambres à louer dans sa tête.

8. Eszétől tanácsot nem kérhet.

9. Búcsút vett eszétől.

0. Megmentették az eszétől.

1. Hat bolond } föl nem érhet eszével.
2. Tizenkét ökör }

3. Nem bir az eszével.

4. Nem tud eszével számot vetni.

5. Jobb észre vigyázni, mint lábra.

6. Még most veszi észre hányat ütött az óra.

7. Észszel indulj, okkal járj.

8. Észszel hozzá, fiam, ha erőd nem bírja.

9. Többet észszel, mint erővel.

Schiller mondása: Rohan az erő ész nélkül, soha semmi épet nem szül.

Horatius: *Vis* consilii expers mole ruit sua.

2060. Venne egy pénzen észt, de nem kaphat.

2061. Kár hogy észt nem árulnak a vásárban.

2062. Ha a patikában árulnák, olt is venne észt.

2063. Nem minden föld termi az észt.

2064. Igyuk le eszünket.

2065. Észeveszett vármegyének bolond az ispányja.

Egy helység számára vizi puskát csináltatott a vármegye. De minthogy aztán soká tüz nem támadt, ugy megrozsdásodott, hogy később hirtelen tüz kitörvén, a vizi puskának semmi hasznát venni nem lehetett. A veszedelem után a helység elei a dolgot a vice-ispánynak bejelentvén, ez azt javasolta, hogy máskor a tüz előtt három nappal mindég a vizi puskát meg kell próbálni. Haza térvén a helység elei, midőn a javaslatot foganatba venni akarnák, a parancs ostobaságát átlátták, s akkor mondták: eszeveszett vármegyének bolond az ispányja.

2066. *Eszik:* Nem azért él ember, hogy csak egyék.

2067. Ne egyél benne, megfiadzol tőle.

2068. Ehetnék, mint a farkas.

2069. Legjobb akkor enni, mikor éhezik az ember.

2070. Ha sokat akarsz enni, keveset egyél.

A német: Je weniger man ißt, je länger ißt man.

2071. Többet ölt meg a rendetlen eszem-iszom, mint a kard. (904)

Jelesen mondja a *chinai* példabeszéd: Minden ember elsápad a méreg szó hallattára, pedig tiz ezer ember közül alig hal meg egy méreg által, míg ezeren vesznek el mértékletlenség következtében: mégis az egész világ mértékletlenségnek adja magát.

A spanyol: Da hambra a nadie vi morir, de mucho comer a cièn mil (soha sem láttam senkit éhen halni, de száz ezreket, kik sok evéstől haltak.)

2072. Eszem-iszom ember.

2073. Eszem-iszom törzsökéből származtak elei.

2074. Ugy eszik, mintha soha jól nem lakott volna.

2075 Olly szorgalmasan eszik, mintha aranyat kivánna termeszteni belőle.

2076. Ki kelletinél többet eszik, nem táplálja magát.

2077. Mikor akar, eszik a gazdag; a szegény, mikor vagyon.

2078. Ette haszna, aludta bére.

2079. Egyszer evett cifrán, megbánta egy hétig.

2080. Nem evett egyest hasával.

2081. *Eszköz.* Nincs olly hitvány eszköz, mellynek hasznát ne lehetne venni.

2082. *Esztendő:* { Sok darab kenyeret kiván egy esztendő. Sok költséget kiván egy esztendő.

A német: Hausvater sei nicht faul; Das Jahr hat gar ein großes Maul.

A latin: Anni magnum os.

A francia: Il faut bien tirer la courroie pour aller jusqu'au bout de l'an.

2083. Sok nap van egy esztendőben.

2084. Sok kell egy esztendőre.

2085. *Esztelen:* Néha az esztelen többre mehet az eszesnél.

Ismeretes Gellert meséje a gazdag atyáról, ki halálán lévén, egész vagyonát okosabbik fiának hagyományozta, az oktalannak pedig semmit sem hagyott, mert — azt mondá végrendeletében — ez pénz nélkül is elboldogúl a világon ostobasága által.

2086. Csak egy híjjával van az esztelen.

2087. Az esztelenеknek bú járásuk szerencsétlenség uti társuk. (842).

2088. Az esztelennek könnyü szeget ütni fejébe.

2089. *Esztelenség:* Erőt vett rajta az esztelenség.

2090. *Étel*, ital, álom, { szükséges ez a három. nem puszta szokás.

2091. Uraknak való a drága étel.

2092. *Legjobb ízü a panaszos* étel.

2093. A szolgának panaszos étele legjobb ízü.

2094. Egészséges s a beteg nem egy ételt szeretnek.

2095. A panaszos ételtől { kövéredik a koca is. / csak a koca hízik. }

2096. *Éva:* Ritka Éva Ádám nélkül.

2097. Még akkor Éva is menyasszony volt.

2098. *Ez ám*, a mi.

2099. *Ezüst*: A szárnyatlan ezüst szenteket elszárnyaltat.
Macedói Fülöp jelmondása volt: Nincs olly erős kőfal, mellyen aranynyal terhelt szamár át ne rontana.

F.

2100. *Fa*: Egy fa nem erdő.

2101. Ha a fa elszárad, nem nyersül az meg.

2102. Egy fa sem tetszik senkinek, hogy reá akadjon
A német: Es müßte ein schöner Baum sein, an den Einem gelüstete zu hangen.

2103. Jó fa jó gyümölcsöt terem.

2104. A száraz fa mellett a nyers is elég.

2105. Nincs olly magas fa, mellyre föl nem kapaszkodhatni.

2106. Ha vastag a fa { hasítsd meg. / meg kell bárdolni. }
Diogeneshez egy nemes görög elhozta fiát, hogy azt iszonyu *goromba* viseletétől elszoktassa. Diogenes a dolgot könnyünek találta s azt mondá: ha goromba, vastag a fa meg kell *bárdolni.* Előfogta aztán a gyereket atyja előtt s azt kegyet-

lenül megpáholta. Erre visszaadta atyjának azon utasitással, hogy ha ismét gorombáskodik, hozza el ő hozzá. A gyermek megjavúlt.

2107. A tűz mellett minden fa elég.

2108. Jobb fa, jobb gyümölcsöt hoz.

2109. Nagy fa nagy gyökér.

2110. Fa garas.

Hasztalan dolog.

2111. Fa Jankó.

Otromba bonfordi, ki épen ott nem tudja elő venni eszét, hol legszükségesebb.

Németül: Tölpel.

2112. Fa koha. (2110)

2113. Bátrabb fa kannából inni, mint arany pohárból.

2114. Ott hagyták a fa képnél.

2115. Megültették vele a fa lovat.

Egy tolvajt a fa ló megülésére kárhoztatták a bírák. Sokan szemlélgették a falovas katonát, de megunván a hitványt, mindnyájan haza mentek, kivévén egyet, ki amazoknak elmentük után is ott maradt s a lovasra ugy nézett, mintha szemének minden erejét abban akarná elvesztegetni. Erre megharagudván a tolvaj, tarejos szavakkal megintette az ácsorgót, hogy ő is a többi után takarodjék el. De ennek merészségét csodálván az ácsorgó, rárivalt; ha nem akarod hogy nézzelek, mért nem nyargalsz más utcára lovadon?

2116. Fa pénzzel várat nem építhetni.

2117. A kemény fába úgy verd az éket, hogy szemedbe ne pattanjon.

2118. Nehéz fába vágta a fejszét.

Nehéz dologba fogott.

2119. A melly fából horog akar lenni, idején meggörbül.

2120. Nehéz agg fából gúzst tekerni.

Nehéz az öreg embert megszokott kerékvágásából kiforgatni és újításokra birni.

A német: Alte Bäume sind schwer zu biegen.

2121. A görbe fához a héjja legegyenesebben hozzá áll.

2122. Akkor jó a berkenye s a naspolya, mikor megfől a fája alatt.

2123. A fák miatt az erdőt se látja.

2124. A nagy fák soká nőnek, de hamar eldőlnek.

2125. A melly fák csak levelet hoznak; nem gyümölcsöt, nincsen bélük.

2126. Sokat egy fán ne nyess.

2127. Ezek is azon fának ágai.

2128. A jó fának ága idején virágzik.

2129. A jó fának is van férges gyümölcse.

2130. { Nehéz az élő fának ledönttét várni. (2614)
Nehéz a nyers fának száradtát várni.

Az az: nehéz a hosszú reménység.

A talmud: Míg a kövér megsoványodik, a sovány elhal.

2131. Rossz fának több levele, mint gyümölcse.

2132. Sok kemény fának lágy a gyümölcse.

2133. Vad fának vad a gyümölcse.

2134. Körmetlen lévén, nagy fára ne hágj.

Ne vállalkozzál erőd, tehetséged felett.

2135. Föl ne menj a fára, s nem esel le.

2136. Fáról szakadt ember.

A latin: Ex quercubus et saxis prognatus.

A német: Man weiß nicht wer seine Enten oder Gänse sind.

2137. Nem kell azt a fát rázni, melly magától is hullat.

2138. Nagy fát mozgat, nehezen bír vele.

Nagy vállalatba fogott, nehezen fogja kivihetni.

2139. Ne vágj több fát, sem mint birod.

2140. Kemény fát kemény ékkel hasítják.

Az az: Nyakas, megátalkodott emberekkel keményen *kell bánni.*

A latin: Clavus clavo rejiciendus est.
A német: Auf einen groben Klotz gehört ein grober Keil.
A francia: A vilain vilain et demi.
Az olasz: A carne di lupo zanne di cane.

2141. Maga alatt vágja a fát.

Másnak ártani akar, és magát ejti bajba.

2142. Fát vághatni a hátán.

2143. A fát gyümölcséről, az embert erkölcséről könnyen megismerheted.

Az angol: A tree is known by its fruit.

2144. A fát sem vágják le egy vágással.

A chinai: Ha első csapásra nem esik, meg ne állj a másiknál.

2145. Nehéz az agg fát gyökerestül kirántani.

2146. { A ledőlt fát még a gyermek is kopácsolja.
A ledőlt fának fejét a gyermek is ráncigálja.

Az az; Ha kit balsors lesújtott, abba minden ember kapcáskodik, s a szerencsétlenségbe esett nagy emberen még az utszaseprők is packáznak.
A latin: Arbore dejecta quivis ligna colligit.
A német: Liegt der Baum, so klaubt jederman Holz.

2147. Rossz fát tett a tüzre.

Csint tett.

2148. Vad fától nem lehet jó gyümölcsöt várni.

2149. *Faj*: A jó faj idején kimutatja magát.

2150. Fajra jár az ész is.

2151. A jó faj nem hagyja el faját.

2152. *Fáj*: A kinek hol fáj, ott tapogatja.

2153. *Fájós*: Ráakadtak a fájósára.

Eltalálták a bibéjét.

2154. *Fáklya*: Midőn legszebben ég a fáklya, leginkább fogy akkor.

2155. *Fakó*: Többet költ fakóra, mint érdemli fara.

2156 { A fakó is von, de a fakót is vonják.
Fakót is vonják, de a fakó is vonja.

2157. *Fal*: Négy fal, négy szem közt sok történik.

2158. Dülő falhoz ne támaszkodjál.

2159. Akár falnak mondd, akár nekem.
Titokban marad, soha ki nem mondom.

2160. *Falat*: Sok jó ízű falatot evett, míg annyira meghízott.

2161. *Falu* nem város.

2162. Több a falu, mint a város.

2163. Nem falu, hogy feldúlják.

2164. Ritka falu, mellyben k.....a nincsen.

2165. Falu fejében kardot fogni nem mindenkor tanácsos.

2166. Falu nyele.
Az alföldi csikós úgy nevezi a falu tornyát.

2167. Oda vagyunk falustul.

2168. A vén falusi mester is végre kikotlik a tanitásból.

2169. *Fánton* fánttal fizetnek.
A latin: Malo nodo, malus quaerendus cuneus.
A német: Auf einen groben Kloß gehört ein grober Keil.

2170. *Fara* fáj, fejét nem bírja.

2171. Botból kötötték fara koszoruját.

2172. Farából fejébe verték az észt.

2173. Jól szegtek a farából.

2174. Megtörték farán a mogyorót.

2175. Megadták farának az övét.

2176. Úgy farára sült, hogy a Duna sem mossa le róla.

2177. Új nadrágot szabtak farára.

2178. Ugy farára száradt, hogy a Melak kutya se nyalja le róla.

2179. Meglapították farát.

2180. Faolajjal gyógyították farát.

2181. Hasra ültették, s farát egyengették.
2182. Megingatták a farát.
2183. Megrakták a farát.
2184. Megijesztetétk hegyke farát.
2185. Fasindellel födözték be farát.
2186. Meghamuzták farát égetlen hamuval.
2187. Farba rugták.
Kiadtak rajta.
2188. Békével szenvedi a farbarugást is.
2189. *Fáradt,* mint habok közt a hajó.
2190. Fáradt embernek édes méz az álma.
2191. Fáradt embert könnyü haragra indítani.
2192. Fáradt ló is elébb jár farkánál.
2193. Fáradt lónak farka is nehéz.
2194. *Farag:* A ki sokat farag, sok forgácsot ejt.
2194. *i. Fáré.* Sok fárén járt.
Sokan ment keresztül, sokat tapasztalt.
2195. *Fark:* Oda mind farka, mint füle.
2196. Farkát csóválja, mint a róka.
2197. Farkával az eb is parancsol.
2198. *A farkas* ha koplal is, még sem cserélne a kalmár ebével.
Az angol: A poor freedom is better than a rich slavery.
2199. Csak akkor nem eszi meg a farkas a bárányt, midőn el nem éri.
2200. Szaladj farkas inadban az igazság.
2201. Úgy szereti a farkas a bárányt, hogy szeretetből megeszi.
A német: Vor Liebe frißt der Wolf das Schaf.
A olasz: Il corbo piange la pecora, e poi la mangia.
2202. A farkas, ritkán eszik sült húst.
2203. *Lebányja szőrét a farkas,* de bőréhez igen hozzá szokott.

2204. Sok bárányt visz el addig a farkas, míg verembe kerül.

2205. A farkas szőrét, nem akaratját változtatja.

Az az: Kinek vérében a gonoszság, ritkán válik abból jó.

A német: Der Fuchs ändert den Balg
Und bleibt ein Schalk;
Der Wolf ändert das Haar
Und bleibt wie er war.

A latin: Lupus pilum mutat non mentem.

A francia: Le loup mourra dans sa peau.

2206. Nem jó a farkas fiát magnak tartani.

2207. A farkas mennél vénebb, annál maróbb.

2208. Az olvasott juhot is megeszi a farkas.

A latin: Non curat numerum lupus.

A francia: Brebis comptées, le loup les mange.

2209. Nem él a farkas pénzzel.

2210. Farkas is bárányok kövérét szereti.

2211. Gyakorta a farkas is júhbőrbe öltözik.

2212. Kemény télnek kell akkor lenni, mikor egyik farkas a másikat megeszi.

A német: Es muß ein harter Winter sein, wo ein Wolf den andern frißt.

A latin: Lupus lupum non est.

A francia: Les loups ne se mangent pas.

2213. A farkas szájából ritkán esik ki nyálazatlan a malac.

2214. Báránynyal a farkas soha meg nem békélhet.

2215. Farkasnak { aklot / berket / erdőt } mutatni.

Okosabbat oktatni.

A latin: Delphinum natare, aquilam volare doces.

A német: Den Hühnern die Schwänze aufbinden.

2216. Farkasnak mondják: Pater noster, azt feleli: bárányláb.

A német: Lamm! Lamm! ist des Wolfes Vesperglocke

2217. Farkasnak farkas a fia.

2218. Farkasnak soha sem lesz bárány fia.

2219. Bakonyi röfögés, farkasnak rettegés.

2220. Nehéz a farkasnak magvát szakasztani.

2221. Ki a farkasok közt fegyvertelenül jár, elvész.

2222. Hamar elúnyja az, ki farkason akar szántani.

2223. Nehéz vén farkason szántani.

2224. A ki farkassal él, vele együtt ordít. (475)
A német: Wer unter den Wölfen ist, muß mit den Wölfen heulen.

2225. Nem könnyen ejted meg a vén farkast.

2226. Nehéz a farkast a báránynyal összebékíteni.

2227. Farkast emlegetnek, kert alatt kullog.
A latin: Lupus in fabula,
A német: Wenn man den Wolf nennt,
So kommt er gerennt.
A francia: Quand on parle du loup, on en voit la queue.
Az angol: Talk of the devil, and his imps appear.

2228. A farkast aklodba ne zárd.

2229. Farkast birkásnak állítani
A latin: Agninis lactibus alligere canem.
A német: Den Bock zum Gärtner machen.

2230. *Farkasfog* is végre aranyat szinít.

2231. Farkasfogra kelt.
Örökre elveszett.

2232. *Farkasgégére* ment.

2233. *Farkaskaszára* vetette.
Veszendőbe adta.

2234. Farkaskaszával gyűjti a kincset.
Ragadozással, rablással gazdagodik.

2235. *Farkaskomaság* igazi sógorsággá vált.

2236. Ennek csak farkasmarta kell.
Alávaló hitványságról mondatik.

2237. *Farkasnevetés:* Ez csak farkasnevetés.

Erőltetett, kelletlen nevetés, mikor közelebb vagyunk a síráshoz, mint a nevetéshez, de jó szájizt kell mutatnunk a keserűhez.

2237. *j. Farkas szemet* nézni.
Egymásnak merőn szembe nézni.

2238. *Farol:* Nem farol, mint a szán.

2239. *Farsang* farkán csúszik a faszán.

2240. Koros, szegény leánynak mindég rövid a farsang.

2240. *k.* Farsangon kivül is esik leányvásár.

2241. *Fátyollal* törlik a sebet.

2242. *A fattyu* ágak mély gyököt nem vernek.

2243. *Fazék:* Nosza rajta kis fazék, ugyan felrottyantál.

2244. Kicsiny fazék hamar felforr.
Kicsi ember hamar megharagszik.
A német: Kleine Töpfe kochen leicht über.

2245. Törött fazék tovább tart. (2253)
A francia: Pot fêlé dure long tems.

2246. Az új fazék, mi szagot magához veszen először, megtartja azt utólsó cserepéig.
Millyen erkölcsöt veszen valaki gyermek korában kitör belőle öreg korára is.
A latin: Quod nova testa capit, conveterata sapit.
A német: Was zuerst in den Hafen kommt, darnach schmeckt er allweg.

2247. Feldőlt a tele fazék.

2248. Kiki maga fazeka mellé szítja a tüzet.
Kiki maga javát keresi, csak maga hasznát nézi.
A latin: Amor incipit ab ego.

2249. A fazekak is hamar összezördülnek, de hamar megbékélnek.

2250. Mindenütt találtatnak töredezett fazekak.
A német: In allen Landen findet man zerbrochene Töpfe.

2251. *Fazekat* kongásán, az ökröt vonásán válogatjuk vásárban.

2252. Ha magad döntötted el a fazekat, ne kend másra annak zsírját.

2253. Törött fazékkal óva bánunk.

2254. Fazekas korongról, varga kaptáról beszél.

2255. Ritkán tiszta a fazekas, noha mindég mossa kezeit.

2256. Itt van mind fazekastul.

2257. *Fázik*, mint az eb.

2258. Nem fázik, noha reszket.

2259. Úgy fázik, hogy foga is vacog belé.

2260. *Fecske:* Egy fecske nem { lesz tavaszt. / szerez nyárt.

Az olasz: Una noce sola non suona in un sacco.
A német: Eine Schwalbe macht keinen Frühling.

2261. Elment a fecske, itt maradt a túzog.

2262. Sok fecske ősznek jele.

2263. Nem jó fecskének a verébbel pörlekedni, a fecske elrepül, a veréb megmarad.

2264. *Fedelem*, kebelem nem kigyónak való.

2265. *Fegyver:* Egyik fegyver tartóztatja a másikat hüvelyében. (621)

A német: Ein Schwert erhält das andre in der Scheide.

2266. Nem fogja a fegyver.

2266. *l.* Kinek más fegyvere van a kezében, nem hány szemetet ellensége szemébe.

2267. *Fehér*, mint a galamb.
2268. *Fehér*, mint a hó.
2269. *Fehér*, mint a liliom.
2270. *Fehér*, mint a mész.
2271. *Fehér*, mint a patyolat.
2272. *Fehér*, mint az alabastrom.
2273. *Fehér*, *mint Svatopluknak* lova.

2274. Fehér a ház, fekete a kenyér.
A német: In goldenen Häusern hölzern Leben.

2275. Leghamarább piszkosodik a fehér.

2276. Fehérről a kérdés, feketéről felel.

2277. Nehéz a fehérből a mocskot kivenni.

2278. *Fej*: A ki keményen fej, vért ereszt

2279. *Fej*: Feje nélkül jár.

2280. Már benőtt a feje lágya.
A német: Er hat die Kinderschuhe schon zerrissen.

2281. Mákos a feje.

2282. Fél tanács a feje.

2283. Nagy a feje, mint a Beledi ebnek

2284. Nagy a feje, de kicsiny veleje.

2285. Száraz vám á feje.

2286. Kemény a feje bőre.

2287. Nehezebb feje, mint fara.

2288. Senki feje úgy nem illik az ember nyakához, mint a magáé.

2289. Korpával tele a feje.

2290. Vas a feje, hogy azt meri cselekedni.

2291. Feje már nem szédeleg, meggyógyította a hóhér.

2292. Ugyan füstölög a feje belé.

2293. { Forgó széllel tele a feje.
Széllel béllett a feje. }
A francia: Avoir du vif argent dans la tête.
A német: Einen Sporn zu viel im Kopfe haben.

2294. Kinek reggel fáj a feje, jele, hogy a múlt este nem tartott jó mértéket.

2295. Nyírpóznával van megpóznázva feje.
Ősz, fehér, mint a nyirfa héjja.

2296. Torkig tanúlt, de fejébe semmi sem ment.

2297. Zsellért fogadott a fejébe.
A francia: Avoir un quartier de lune dans la tête.

2298. Csupa csiriz a fejében.

2299. Az ő fejéből főtt az ki.

2300. Nem a te fejedből sült ki az. [gítségül.]
Nem a te eszed szüleménye; másnak elméjét vetted se-

2301. Fejedre ne szólj.

2302. Mást fejedre ne taníts.

2303. Fejéhez szólnak.
Halállal fenyegetik.

2304. Egy süveg alatt nehezen egyeznek két fejek.
Olly asszonyoknak mondatik, kik férjeik akaratját számba nem véve uralkodni akarnak a háznál.

2305. Akár miben vétenek a fejek, a lábak adják meg az árát.
A német: Wenn die großen Herren raufen, müßen die Bauern die Haare dazu hergeben.

2306. Vágták a nyírt fejeket, mint a nyers tököt.

2307. Nem káptalan a fejem.
Nem tudhatok mindent.

2308. Nem verem falba a fejemet érte.

2309. Fejénél kezd a hal büdösödni. (2568)
A latin: A capite foetet piscis.

2310. Ugyan fejére mondották ám a birák.

2311. Fejére tanította, mint bojtárját Guba.
Sokat lopott Guba bojtárjával együtt, ki is a mesterségét úgy megtanulta, hogy felkapván ő is a gulyásságra, Gubának minden marháit ellopta.

2312. Magad fejére sulykot ne csinálj.

2313. Fejére parancsoltak.

2314. Maga fejére hányja a földet.

2315. Megmosták a fejét szappan nélkül.

2316. Feltette fejét, nem hajol.
Az az: *Megkötötte* a magát.

2317. Fenhordja fejét, mint a kutya, kinek a tejes fázekon ütötték meg orrát.

2318. Keress bár magadnak fejet, nekem az enyim is jó.

2319. Nem arra való, hogy posztóba varrják a fejét.
Az az: nem sokat ér az esze, szalma van a fejében.

2320. Méltó volna, hogy besindeleznék a fejét.
Esztelen fecsegőkről szokták mondani.

2321. Úgy lecsapták a fejét, mint a káposztát.

2322. {Ne borulj lábához, ha fejével, szólhatsz.
Inkább beszélek a fejével, mintsem a lábával.
A német. Es ist besser zum Schmid, als zum Schmidlein.
A francia: Il faut s'adresser à dieu plutôt qu'à ses saints.

2323. Méltó volna hogy száz rétü pálcába varrnák fejét.

2324. Tökkel ütötték a fejét.
Ostoba, nincs esze.
A német: Er hat ein Brett vor dem Kopf.
A latin: Cucurbitum caput.

2325. Lába eleibe tették a fejét.

2326. Nem jó embernek fejével játszani.

2327. Fejesnek kell lenni annak is, kit felakasztanak.

2328. Egy fejjel rövidebbre szabták.
Az az: Lenyakazták.

2329. Két fejre egy kalap.

2330. *Fejkötő*: Lévai fejkötő.
az az: Pofleves, pofoncsapás. Onnan mondatik, hogy a lévai kofák hajdan, ha összevesztek, kemény fejkötőiket fejökről lerántván, azokkal verték főbe egymást.

2331. *Fejsze*: Minden Fejszének akad nyele.

2332. Veszett fejszének még a nyele is jó.

2333. Veszett fejszének nyele fordúlt
A nagy kárból valami kevés került vissza.

2334. *Fejt*: Fejtsd fel a mit ebül varrtál.

2335. *Fék:* Hol a féket megkapják, a lovat is ott szokták keresni.

Fekete,
- mint a cigány.
- mint az éjfél.
- mint a kémény.
- mint a kulimáz.
- mint a katlan.
- mint a korom.
- mint az ördög.
- mint a szerecsen.

A fekete képnek fekete a föstéke.

Nem mondja az a feketét fehérnek.
Igazmondó ember.

Megtudja már a feketét a fehértől választani.

Fekszik: Mindég fekszik, mint a kigyó.

Fél, mint Samu a nadrágjától.

Samu nevü együgyü irhás nadrágot csináltatott magának. Midőn egyszer az uton nagyon megázott s elfáradt, bement egy közel lévő erdőbe pihenni. Míg ott jóízün aludt, addig az irha megszáradt, s mikor megindúlt zörögni kezdett. Samu a zörgést valami utána iramló vad csörtetésének gondolván, szaladásra vette a dolgot. De minél jobban futott, annál jobban suhogott az irha, annál nagyobb volt a félelme. Alig volt lélek benne, midőn a' faluba ért, hol történetét elbeszélvén, jóízüt nevettek a bohóságon, melly az ótától fogva példabeszéddé vált.

Fél,
- mint a béka a dértől.
- mint cigány a korbácstól.
- mint cigány a Sz. Mihálytól. (1073)
- mint eb a bottól.
- mint egér a macskától.
- mint farkastól a bárány.
- mint kecske a késtől.
- mint kormányos a széltől.
- mint ördög a tömjéntől.
- mint zsidó a kereszttől.

Fél, mint német gyermek a Sz. Miklóstól.

Még máig is fen van a németeknél az a szokás, hogy Sz. Miklós előtt való nap egy valaki püspökruhába öltözik, melléje vévén klerikusait s az ördögöt. Ekép felkészülve eljárják a házakat, oktatják a kisdedeket s büntetik a rosszakat. Midőn a csöngetéseket és láncok zörgését hallják a gyerekek, szinte kiüti őket a nehézség.

2360. Ugy fél, hogy kalapácscsal sem lehet egy zabszemet a seggébe verni.
2361. Ugy fél, mintha tövisen ülne.
2362. Ugy fél, mint kit az itélet elibe viszneк.

2363. Fél tőle, mint mostohájától.
2364. Fél tőle, mint a szekérkenőtől.
2365. Fél tőle, mint tüzes vastól.

2366. Kétannyit fél, ki élhetetlenül fél.

2367. A ki fél, az él.

2368. Soktól fél, a kitől sokan félnek.

Mert a mint Ovid helyesen mondja: a kitől félünk, annak vesztét ohajtjuk.
A német: Fürchte, die dich fürchten.

2369. Hiába attól félni, minek meg kell lenni.

2370. Bolondság attól félned, a mit el nem mellőzhetsz.

2371. Annak is dolga van, a kit felakasztanak.

2372. *Felakaszt*: Ha valakit felakasztanak, csak a varju mondja feje fölött, hogy kár.

Tréfának jó, de igazságnak szomorú. Hogy a nép az akasztófával tréfáját üzi legjobban mutatja, milly rossz népnevelési rendszer az, mellyben az akasztófa az első rendü nevelési eszközök közé tartozik. A társaság, melly egy ellene vétett emberfiát megöleti, aligha nem úgy cselekszik, mint a gyerek, ki a követ üti, mivelhogy megbotlott benne.

2373. *Fél*: Néha jobb a fél mint az egész.

Például büntetésből.

2374. Fele se barátság utálatos dolga.

2375. *Fele se* emberiség, a mit cselekszik.

2376. **Felét feliből, felét harmadából.**

2377. *Felejt:* Fenn felejtették.
Az az: felakasztották.

2378. *Felejtés*: Megesett dolognak felejtés a vége.
Themistoklest arra akart valaki tanítani, hogy jó emlékezetü legyen. Barátom, mondá, inkább arra taníts, mint felejtsem el búmat és aggodalmimat. — Valóban sok bú és fájdalomtól megkíméltétnék az ember, ha a múltat igazán múlttá tenni túdná, és nem foglalkodtatná lelkét múlt bajok emlékezetével.

2379. *Feléled*, mint légy a verő fényre.

2380. *Felelj*: Akkor felelj, mikor kérdeznek.

2381. *Félelem:* Hol a félelem, ott a szemérem.
A német: Wo Furcht, da Scham; wo Scham, da Ehre.

2382. Egy pénz ára félelem megvesztegetheti.

2383. *Felelet*: Néha az okos nem-felelet is felelet.
A német: Keine Antwort ist auch eine Antwort.
Rabbik: Hallgatás annyi mint bévallás.
Az olasz: Il silenzio è la riposta de' savi.
A francia: Le silence vaut une reponse.

2384. Fogóval sem húznád ki belőle a feleletet.

2385. *Félénk*, mint az eb.

2386. Olly félénk, hogy még a nyúl is taszigálja.

2387. A félénk nem győz ellenséget.

2388. A félénkre nagy dolgot ne bizz.
Mert „a félelem — a mint *J. Caesar* mondja — az embert eszétől s tanácsától megfosztja, tagjait elerőtleníti," s így nagy dolgok kivitelére hasznavehetlenné teszi.

2389. *Félénkebb* a nyúlnál.

2390. *Feles* feletlent játszani.
Gyermeki módra cselekedni.

2391. *Feleség* fele segitség.

2392. Okos feleség nagy isten ajándéka.

2393. Se felesége, se fia.

2394. *Jámbor feleséget* csak az isten adhat.

A német: Ein frommes Weib, des Lebens Heil.
Man findets aber selten feil.

2395. Rabja ne légy, ha ura lehetsz feleségednek.

2396. Malmon, ifju feleségen minduntalan kell igazítani.

2397. Ha feleséget veszesz, bútól üres nem leszesz.

Egy valaki nagy örömmel jelenté Diogenesnek, hogy megházasodott, mire Diogenes: elég kis vigasztalást, de nagy gondot nyertél.

A német: Wem zu wohl ist, der nehme ein Weib.

2398. A ki fegyvert viselhet, feleséget is vehet.

2399. A ki feleségét nem félti, nem igen szereti.

2400. *Felettebb való,* l. Fölöttébb való.

2401. *Felfútták,* mint az oláh dudát.

2402. *A felfuvalkodás* széldagadás.

2403. *Felfűzték,* mint a koppót.

2404. *Felhág:* Jól felhágott a város szeme láttára.

2405. *Felház:* Üres a felház.

A francia: Il a des chambres vides dans sa tête.

2406. Nem minden felhőből lesz eső.
2407. Nem minden felhőből hull a menykő.

A latin: Non stillant omnes, quas cernis in aere nubes.
A német: Nicht alle Wolken regnen.
Az olasz: Non tutte le nuvole fanno pioggia.

2408. *Félkalap:* Azt se mondta: félkalap.

Megvetve semmit se szólt, számba se vette az embert.

2409. *Felleg:* Néha kis felleg nagy esőt hoz.

2410. *Fellegvár:* Kiszöktek a fellegvárból. (2405)

Az az: Elment az esze.

2411. *Felmagasztalták* az ég felé.

2412. *Felnő,* mint a vad kender.

2413. *Felpattan,* mint a sajtkukac.

2414. *Felnyakravalózták.*

Felakasztották.

2415. *Félő* dolog.
2416. *Félpörösnek* soha se tégy törvényt.
2417. *Félre* bajusz, jön a szakáll. (l. szakáll.)
A német: Heller, laß den Pfennig sitzen.
A latin: Cede majori.
2418. Félre kunyhó a ház elől.
2419. Félre pehely, jön a bajusz.
2420. Félre putri, jön a gunyhó.
2421. Félre bokor, jön az erdő.
2422. Félre kocsi, jön a hintó.
2423. Félre taliga, jön a kocsi.
2424. Félre zsidó, paraszt jő.
2425. *Félsz* van a seggében.
2426. A félsz a hasat is elcsapja.
2427. Néha a katonán is erőt vesz a félsz.
2428. Katonának legnagyobb ellensége a félsz.
2429. A nagy félsznek fele is sok.
2430. Néha a félszgyökér hasat is csap.
2431. A ki féltében meghal, annak tudod, mivel harangoznak.
2432. A világból is kiszaladna féltében.
2433. *Félti*, mint beteg Bálint a haját.
Bálint betegségbe esvén, meghallotta a mellette suttogó barátitól, hogy hagymáz betegsége után a haja bizonyosan elmegy. Föllábalván, hogy hajszökését meggátolja, szobája ajtaját, ablakait bezáratta
2434. *Felvesz*: Fel sem kell venni, mint kerten a lyukot.
2435. *Felvirrad*, hiszem az istent, nekem is felvirrad egyszer.
Jóra fordúl még valahára az én dolgom is.
Horatius: Non si male nunc, et olim sic erit.
2436. *Fenjárkál*, mint a vízi buborék.
2437. *Fenúszik*, mint a tök.

2438. *Fenék*: Fenekében áll a dolog.

2439. Fenekére látni a pohárnak.

A német: Auf den Nagel trinken.

A francia: Boire rubis sur l'ongle.

Egy orosz pópa maga s neje számára olly serleget készíttetett, mellynek fenekén egy Krisztus-fő díszlett. A papné, ki nagyon szerette a tütüt, gyakran nagyon is fenekére látott a pohárnak, s férjének ki ezért őt megszólítá, azt válaszolá: „Hát az üdvözítőt nem kell-e mindég szemünk előtt tartani?“ — A pópát első pillanatra legyőzé az elmés felelet, de alattomban az elébbihez egészen hasonló serleget készíttetett, fenekére azonban a Krisztusfő helyett az ördögöt véseté. Hiába! a papné szintolly gyakran kacsintott a pohár fenekére mint előbb, azt hozván fel mentségül, „ hogy ő biz egy csepp bort sem hágy az ördögnek.“ — „Ugyan ki képét tétessem hát a pohár fenekére, kérdé a szegény férj kifakadva, hogy ritkábban tekints fenekére, te borkancsó?“ — „A tiedet, felelé a nő.“

2440. Fenekére vertek.

2441. Faháljal kenték meg a fenekét.

2442. Nagy feneket kerített beszédjének, nehezen bontakozik belőle.

2443. *Fenékig* belát az emberbe.

2444. *Feneketlen*: Fúrják száját, oldalát mégis feneketlen hagyják.

2445. *Fenyeget*: Némellyik mást fenyeget, maga reszkettében alig áll.

A francia: Tel menace, qui tremble.

Az olasz: Tel ha paura, che minacciar osa.

2446. A ki sokat fenyeget, soktól félhet.

2447. *Fényes*, mint a bogrács.

2448. *Fényes*, mint a gyémánt.

2449. *Fényes*, mint a holdvilág.

2450. *Fényes*, mint a nap.

2451. *Fényes*, mint a tükör.

2452. Fér: Nem fér meg egy azon erdőben két tolvaj.
2453. Fér: Nem fér meg egy hüvelyben két hegyes tőr.
2454. Fér: Nem fér meg egy korcsmában két dudás.
2455. Fér: Nem fér meg egy párnán két vallás.
2456. Fér: Nem fér meg egy szemétcn két kakas.

2457. *A féreg* is védelmezi magát.

2458. A féreg is meggyűri magát, ha ráhágnak. / tapodják.

A német: Es ist kein Wurm so klein, daß er sich nicht krümmte, wenn man ihn tritt.
Az angol: Tread on a vorm, and it will turn
Az olasz: Ogni serpe ha 'l suo veleno.

2459. A tormába esett féreg azt gondolja, hogy nincs annál édesebb gyökér.

2460. Vagyon férge az ő szerencséjének is.

2461. *Férfi:* Kitör rajta a férfi-szellet.

2462. *Férges:* Hadd hulljon a férgese.

2463. *A festő* fekete kézzel fehér pénzt keres.

2464. *Fészek:* Jobb a fészekkel anyját is megfogni.

2465. Fészkeden kívül ne terjedj.

2466. Fészken kívűl tollaszkodik.

2467. Sok sasnak egy fészken nehéz megalkudni.

2468. *Fészkestől*, tyúkmonyostul oda van.

2469. *Fészkelődik*, mint a tormába esett féreg.

2470. *Fiatal:* Régen volt ő fiatal.

2471. Jámbor fiatalból válik a csendes öreg.

2472. Oda a fiatal-piros.

2473. *Fickándozik:* Ne fickándozzál, mint a polturás malac a garasos tányéron.

2474. *Fillent*-regimentjében tisztet viselhet.
Nagy hazug.

2475. *Fillér* is pénz.

2476. *Fillérrel* kímélik az aranyat.
Csehül: A garas legjobb őre a tallérnak.
A német: Wer den Pfennig nicht achtet, wird keines den Herr.

2477. Soha aranyakat nem gyűjt, ki a fillért meg nem bec

2478. *Fing:* Maga fingja nem olly büdös.

2479. Pénzen vett fingnak drága az illatja.

2480. *Fityeg*, mint a palóc szent a pecsétnyomón.
Egy palóc Egerbe ment pecsétnyomót metszetni. Tuda a művész, mit véssen rá s milly nagyságban? A palóc szentet nevezett, s azt kivánta, hogy azt életnagyságban a pecsétnyomóra. A művész megjegyzésére hogy így rá fér a pecsétnyomóra, a palóc „se baj — viszonzá — hisz rá nem fér le is fityeghet."

2481. *Fittyet* hány az orra alá.
A német: Einem ein Schnippchen schlagen.

2482. *Fiú:* A rossz fiú atyja koporsójának egyik szege.

2483. Több fia, mint csirkéje.

2484. Néha a nagy embernek hazavesztők a fiai.

2485. Volt az apjának, de nincs a fiának.

2486. A ki fiát szereti, nem kíméli ostorát tőle. (2837)

2487. *Fizet:* Csak „isten fizessé"-vel fizetett.

2488. *Fodor* a haja, sík a szája.
Hazug, kétszínű.

2489. *Fodros*, mint a flandriai kárpit.

2490. *Fog:* Beletört a foga.
Pórul járt, rosszul sült el a dolga.

2491. A melly foga fáj embernek, arra teszi a nyelvét.
A német: Wo der Schmerz ist, da greift man hin.

2492. Nem vásik benne a foga.
Nem kerül keze alá, meg nem nyeri azt, a mire törek

2493. Kimutatta a foga fehérét.

2494. Hiába fáj arra a fogad.
Hasztalan kivánod, nem éred el.
2495. Csikorgatja fogait, mint a Rókus kutyája.
2496. Fogat fogért.
2497. Nem fáj már akkor a fogam.
Az az: már akkor nem élek én többé.
2498. Nem fér a fogára.
Nem tetszik neki, szája íze ellen van.
2499. Ott hagyta fogát.
2500. Jó foggal rosszat harapott.
2501. Verd ki fogát, bele fektetheted a bölcsőbe.
2502. Lyukas fogba is kevés.
2503. *Fog:* Sem kard, sem puska nem fog rajta.
2504. *Fogad*: Ember fogad fogadást, agg eb, ki megállja.
A német: Versprechen ist Eins und Halten ein Andres.
2505. A mit lóháton fogad, gyalog meg nem állja.
A latin: Saepe quis aliud stans, aliud sedens.
A német: Mancher bleibt bei seinen Worten, wie der Hase bei der Trommel.
2506. *Fogadás*: Meg nem fordíthatni a fogadást, mint a zsákot.
2507. *Fogás*: Minden rossz puskának van fogása.
Az az: Minden hiba talál mentséget.
2508. Nagyon alant jár a fogással.
2509. A fogasra akadt.
2510. *Foglalatoskodik*: Ki sokban foglalatoskodik, keveset hajt végre. (453)
2511. *Fogó*: Fogd a fogót, hogy kezedet meg ne égesd.
2512 *Fogy*, mint a megkezdett szalonna.
2513. *Fogyatkozás*: Senki sincsen fogyatkozás nélkül.
Az olasz: Non fù mai farina senza semola, ne nocella senza scorza, ne grano senza paglia, ne uomo senza diffetto.
2514. *A napnak fogyatkozását* a paraszt is észreveheti.

Az az: Gáncsoskodni könnyü. Helyesen mondja Hegel: mű-
veletlen embereknek kedvük telik okoskodás és gáncsosko-
dásban, mert gáncsot találni könnyü, de nehéz a jót s annak
benső szükségességét kiismerni. Eredő míveltség mindég gán-
csoskodással kezdődik, a befejezett mindenben a positivu-
mot látja.

2515. *Fohászkodik*, mint a kárvallot cigány.

2516. *Fokhagyma*: Jobb a fokhagymát sülttel enni, mint magát

2517. *Foldoz*: Ki sokat foldoz, keveset költ.

2518. *Folt* nem ruha.

2519. Folt hátán folt.

2520. Nem minden folt illik minden ruhára.

2521. A napban is foltokat láthatni.

Az az: Nincs olly derék dolog, mellyet piszkálni ne lehet-
ne. Zeus, Prometheus és Athena — így mesél a mese apja, Ae-
sop — a teremtéshez hozzá fogván, Zeus bikát, Prometheus
embert, Athena házat készített, biróul pedig Mómust választot-
ták. Ez a teremtményekre irígykedvén, először is mondá, Zeus
abban hibázott, hogy a bika szemeit nem szarvaira rakta, hogy
láthatná, hol ökleljen; Prometheus, hogy az ember bensejét ki
nem fitította, hogy a gonoszok titkon ne maradnának, s min-
den nyilván lenne, kinek mire van szüksége. Harmadszor, mon-
dá, Athenának a házba hágcsót kellett volna tenni, hogy a ki-
nek rossz szomszédja van, könnyen lemehessen. Kire Zeus
kajánságáért megharagudván az Olympusból kidobta.

2522. Foltonként szállankoznak, mint a vert hadak.

2523. Becsüld meg a foltot, hasznát veheted.

2524. A ruha folttal tart.

2525. Sok folttal tartós a ruha.

2526. *Foltos*: Jobb a foltos, mint a semmi ruha.
2527. *Foltos*: Jobb a foltos, mint a lyukas zsák.

2528. Foltos száju.

Nagy hazug.

2529. *Folyó*: Minden folyók végre a tengerbe omlanak.

A német: Alle Flüße laufen ins Meer.

2530. Kis folyókból erednek a nagy vizek.

2531. A legnagyobb folyónak is kicsiny a kútfeje. (734—35)

2532. A folyó viz vezeti embert a tengerre.

2533. A nagy folyó vizek csendességgel folynak.

Az az: Nem kell mindég együgyünek hinni embert ki hallgat; gyakran a hallgatagság alatt a legmélységesb ész lappang.

A latin: Altissima flumina minimo sono labuntur.

2534. *Font*: Fontra ád mindent, mint katona a szénát.

2535. *Forditófa*: Hozzá láttak a fordítófával.

2536. *Fordúl*: Gyakorta fordúl, mint péntek-szombat.

2537. Nem hull a forgács faragás nélkül.

Az az: Közhir ritkán szokott egészen hamis lenni, mindég van valami igaz benne.

A latin: Et partem veri fabula semper habet. vagy Fabula non temere spargitur.

A német: Wo man blöcken hört, sind Schafe im Lande.

Az olasz: E non si grida mai al lupo, che non sia in pace.

Elmésen mondja La Bruyére: Je veux bien croire au fond, qu'il ne se passe rien; mais enfin on en parle, et cela n' est pas bien.

2538. Könnyen megég a száraz forgács.

2539. Kiki lába alá vágja a forgácsot. (2248)

2540. Ki mennyit farag, annyi a forgácsa.

2541. Ki okosan farag, forgácsol.

2542. *Forgat:* Nem párnahaj, hogy úgy forgasd, a mint akarod.

2543. *Forgolódik* körülette, mint a macska a forró kása körül.

Németül: Er geht drum herum, wie die Katze um den heißen Brei.

A francia: Tourner autour du pot.

2544. *A forgott* ember nem csak hátra, hanem elõre is néz.

2545. *Forint*: Jó forint, melly százat kímél.

A német: Es ist ein guter Batzen, der einen Gulden erspart.

Az angol: The penny is well spent, which saves a groat.

2546. Forintja sincs, ezerekről beszél.
2547. Ne vedd forinton, a mit garason vehetsz.
2548. *Forma*: Egy formában öntötték.
2549. *Forog*, mint a forgó szél.
2550. *Forog*, mint a kerék.
2551. *Forog*, mint macska a meleg kása körül.
2552. *Forog*, mint a rossz pénz az országban.
2553. Ha nem jól forog lábán, pufog a bot hátán.
2554. *Forrás*: Sehol nem jobb a viz, mint tulajdon forrásában.
2555. Te is azon forrásból buggyantál.
2556. Ki a forrásból eleget ivott, háttal fordúl hozzá.
2557. A szent forrásnak égből az eredete.
2558. Ha forrásod vagyon, ne igyál patakból.
2559. A forrást fel ne zavard.
2560. *Forró*: Kerűli a forrót.
2561. *Forrót* önteni az ember alá.
A német: Einem ein schlimmes Bad zurichten
A francia: Mettre quelqu'un en de beaux draps.
2562. *Fortély*: Ha karddal nem lehet, fortélylyal neki.
A latin: Vulpina pellis assuenda, si leonina non sufficit.
A német: Wo Stärke nicht hilft, muß mans mit List versuchen.
2563. *Fő*: Ha fő vagy, ne kivánj fark lenni.
Bölcsebben a rabbik: Inkább légy oroszlánnak farka, mintsem rókák feje.
2564. Sok fő sokat főz.
Horatius: Quot vivunt capitum, totidem studiorum millia.
2565. Sok fő, sok értelem.
A latin: Quot capita, tot sensus.
A német: Viel Köpfe, viel Sinn.
A francia: Tant de gens, tant de sens.
Az angol: Many men, many mind.
2566. Jobb a hajatlan, mint a velőtlen fő.
2567. Főben járó dolog.

2568. **Fötöl árad a víz.**
Az az: Fönökinek példája után indúl a nép, és a nemzet elei jóban és rosszban a sokaságnak vezérei.
A latin: A capite foetet piscis.
A német: Der Fisch fängt am Kopfe an zu stinken.

2569. **Fővel jött a világra, de fejetlen ment ki.**

2570. **Egy fővel kevesebb lett.**

2571. ***Föld* terhe.**
Semmi haszna, hitvány ember, ki a földön élődik, a nélkül hogy valami munkát tenne.

2572. **Nem minden föld terem meg mindent.**

2573. **Még a föld is elagg, hibáz vetemény mag, egek is fogyatkoznak.**

2574. **Nyugodt föld jobban termi a búzát.**

2575. **{Fekete / Hantos} földben terem a jó búza.**
Vigasztaló szó az igen barna menyecskének.
A német: Braune Äcker die besten.

2576. **Még a földben sem mer eleget enni, mint a béka.**

2577. **Jobb földben jobb búza terem. (2108)**

2578. **Ő is beéri három sing földdel.**

2579. **Nyugodt földnek jobb a termése.**

2580. **A ki a földön ül, nem nagyot esik.**

2581. **Ha lehetne, a földre sem hágna.**
Olly annyira fen jár az esze, olly felette büszke.

2582. ***Földes* úr volt, de elhordták a fazekasak a földét.**

2583. ***Fölöttébbvaló*: Semmiben sem jó a fölöttébbvaló.**
Miltonnak „vesztett paradicsom“ cimü halhatatlan költeményében Ádám tudakolja Gábor arkangyaltól, valjon hosszura nyúland-e élete? Igen is felelé ez, ha vigyázol ez életszabályra: „semmiben nem jó a fölöttébbvaló.“
A német: Allzuviel ist ungesund.
A latin: Nequid nimis.

2584. ***A fösvény* mindent drágábban vesz.**

2585. Fösvény többet költ.

2586. A fösvény duplán költ, a rőst duplán jár.

2586. *n*. Csak azért nem szól, mert a szóban is fösvény.

2587. *Fösvénynek* gyakorta tékozló a fia.
A latin: Condus quaerit promum.
A német: Sparer muß einen Werthuer haben.
A francia: A père avare enfant prodigue.

2588. A fösvény a nélkül is szükölködik a mie van, a nélkül is a mie nincs.
A német: Geiz ist die größte Armuth.

2589. A fösvény magának se jó, hogy lenne másnak.

2590. A fösvény kivánsága aranyos szegénység.
A német: Der Geizige ist ein reicher Bettler.
A francia: Homme chiche n'est jamais riche.

2591. A fösvénynek semmie sincs.

2592. A fösvénynek soha sincs elege.
A latin: Avarus semper eget.

2593. Fösvénynél nincs vétek.
Nem gondol vele akárhogy, csak gyüjthessen.

2594. A fösvénység sok rosszra vezeti az embert.

2595. *Föz:* A ki keveset föz hamar elkölti.

2596. Be megenném a szép asszony főztét.

2597. mint a csík.
2598. mint a fürj.
2599. *Fris*, mint a nyelv.
2600. mint a tolvajláb.
2601. mint az evét.

2602. Fris, mint az ólom galamb.

2603. Frissen jár, mint egy úr.

2604. *Fucsra* ment, mint az Ondódi vakarcs.

2605. *Fú:* Neki fújja magát, mint a pocokos béka.

2606. *Fulánk:* Van fulánkja szavának.

2607. Ki fulánkját könnyen bocsátja, nyilakat várhat helyébe.

2608. *Fúrt fejü.*

2609. *Fúrt velejü.*

Az az: Akaratos, önesztü ember.

2610. *Fut*: Szégyen futni, de hasznos.

Igen a gyávának, kinek becstelen élet is élet: de azt is tartja a példabeszéd, hogy

2611. *Futás*: Nem mindenkor hasznos a futás. s továbbá

2612. *Futó*: A jó futót is eléri a halál.

2613. A könnyen futó sem érhet mindenhová.

Jeles Horatiusnak mondása:

Nempe et fugacem persequitur virum,
Nec parcit imbellis juventae,
Poplitibus tumidoque tergo.

2614. *Fü*: Míg a fü megnő, meghal addig a ló.

E mondat jelesül festi a hosszas remények hiúságát.

A német: Indessen das Gras wächst, ist der Hengst todt.

A francia: En attendant les souliers d'un mort, on va long tems nu-pied.

2615. A rossz fü legnagyobbra nő.

2616. A rossz fü mindég jobban nő, mint a jó.

A német: Unkraut wächst in jedermans Garten.

A francia: Mauvaise herbe croit toujours.

2617. A keserü füvet lúggal szokták leforrázni.

A latin: Amaram bilem remedia amara proluunt.

2618. *Fühez-fához* { kapkod. / ragaszkodik. }

2619. Fünek-fának elbeszélte.

2620. Fünek-fának reménykedik.

2621. Rossz füre hágott.

2622. Harmattal nem kell nézni a füvet.

2623. A füge nem terem tövisen. (l. Máté. 7. 16)

Németül: Man liefet nicht Feigen vom Dornstrauch.

2624. Fris fügét *orrára.*

2625. Köpönyeg alatt fügét mutatni.
A latin: Postica sanna.
A német: Einem einen Esel bohren.

2626. *Függ:* Csak egy {cérnaszálon / hajszálon} függ.

2627. Eredj, találj fügelevelet, ha nem akarsz pirúlni.

2628. *Fül:* Sok fül, hosszú kéz.

2629. Az erdőnek is van füle s a mezőnek szeme.
Az az: Ha titkos dolgod van, légy mindég és min vigyázattal, mert erdő közepett s távol mezőn is meglesh
A német: Büsche haben Ohren,
Felder Augen.

2630. Két egyarányos füle van.
Igazságos bíró, mind a két felet egyenlő lélekkel hallgatja.

2631. Nagyobb füle, mint farka.

2632. Résen a füle.
Mindenre hallgatódzik, mindent vigyáz.

2633. Ha nagy füle volna, épen csacsi lenne.

2634. Mindenkor viszket a füle.
Soha sincs kedve az adáshoz. Midőn a fösvénytől v kérnek, a fülébez nyúl s azt vakargatja, mintha valaı dolgai volnának.

2635. Se füle, se farka.
A francia: Il n'y a là ni rime, ni raison.

3636. E munkának füle-farka van.

2637. Ha fülem nem volna, nem is hallanám.

2638. Megfúrom a füledet.
Az az: megtanítlak vigyázni a szóra.

2639. Megcsendült a fülem, jó hírt hallok.

2640. Egyik fülemen beeresztem, a másikon ki.
A német: Zu einem Ohr hinein, zum andern wieder

2641. Megrágni a fülét valakinek.
Valakit bizonyságúl hívni vagy fogni.

2642. Még a fülét sem mozdítja.

2643. Még a fülét sem vakarja.
Igen szorgalmas; dolgaitól még arra sem érkezik.

2644. *Fülel*, mint a nyúl a bokorban.

2645. *Fülhegygyel* hallottam.

2645. *m.* Fülhegyre vettem.

2646. Füles paripa.
Szamár gúnyneve.

2647. *Fülemile*: Örül a fülemile, hangyatojást lát.

2648. *Füst* árán szelet ád el.
Szájas, hiú emberről mondatik, ki nagy dolgokról beszél, a kicsit sem birja; sokat igér és keveset tesz.
A latin: Fumum vendere.
A német: Wind machen.

2649. Azon füst alatt.
Egy alkalommal.

2650. A füst nem hat a kutya szemébe.

2651. *Füstből* tüzbe esni.
A német: Aus dem Regen in die Traufe kommen.

2652. Nincsen füst tüz nélkül.
Németül: Kein Rauch ohne Feuer.

2653. *Füstbe* ment a dolga.

2654. Füstbe megy ennek a szele.
Elenyészik a híre.

2655. Nagyobb a füstje, { mint a lángja. / mint a pecsenyéje.
Nagyobb híre, nesze, mint a valóság.

2656. Ha ki tüzet szeret, füstjét is szenvedje.
Ki a hasznot akarja, egy kis alkalmatlanságot ne röstöljön.
Németül: Wers Feuer haben will, muß den Rauch leiden.
A francia: Il n'y a point de feu sans fumée.

2657. A ki a füstöt nem szenvedheti, nem melegszik..

2658. *Füstnyomon* érték.
Németül: Man hat ihn bei der That ertappt.

2659. *Fűtő:* **A ki fűtőben hál, mást is ott keres.**

Az ember magáról itél másokat, s a miben valaki bűnös, azt hamar másra is fogja.

A német: Es sucht keiner den Andern im Sack, er habe denn selbst darin gesteckt.

2660. *Fütty:* Reáakadt a füttyére.

2661. *Füttyölés:* Megadták neki a füttyölés árát.

Két tolvaj lopni indulván, megegyeztek abban, hogy ha valamelly udvarba bemennek, egyike a kapuban maradjon, a másika pedig, ha bent valamire talált, azt füttyölés által jelentse. Egy udvarba bemenvén az egyik tolvaj, kanpulykára akad, s füttyöléssel jelt ád a másiknak. De erre a pulyka szokása szerint elhurkolta magát s így a tolvajokat kézre kerítette.

2662. *Fűzfa* hegedűhez nádvonó illő.

2663. Az én kardom sem fűzfa.

A német: Auch mein Bock hat Hörner.

G.

2664. *Galamb:* Senkinek sem repül szájába a sült galamb.

Az az: Az ember mit sem talál készen és mindenhez csak munka és fáradság után férhet.

Németül: Tauben fliegen Einem nicht gebraten ins Maul.

2664. *n.* A szelid galambban is van epe.

2665. Szegény úrnak galambház a mészárszéke.

2666. Nem galambkosár a világ.

Másott is elélhetni, nem csak itt.

A német: Hinter den Bergen wohnen auch Leute.

2667. *Gallér:* Csak gallérja is alig maradt.

2668. Nem varrták ingem gallérjához.

Nincs hozzám megkötve.

2669. *Gáncs*: Mindenben gáncsot talál.

2670. *Ganéj:* Csúnya a ganéj, de szép cipó terem utána.

2671. Legjobb ganéj, az mellyet a gazda saruján visz a földre. Nincs annál jobb ganéj, mint mellyet a gazda maga lábán visz ki a szántóföldre.

Az az: Legtöbbet mozdít a gazda, ha maga lát dolgához.
A német: Des Herrn Fuß düngt den Acker wohl.
A francia: L'oeil du fermier vaut fumier.

2672. Érett ganéj, öreg leány hamar hasznot hajt.

2673. Mindenek előtt másnak ganéja sokkal büdösebb.

2674. A ganéjt is megenné, ha büdös nem volna.

A túlságos fösvényről mondatik.
Az arab: Napokig elül a ganéjhalomnál, nehogy egy veréb egy szemnyit elhordjon belőle.

2675. Ne piszkáld a ganéjt, ha mindjárt régi is.

2676. Ne piszkáld a ganéjt, ha bűzét nem tűrheted. / úgy is büdös.

Ha valaki rosz fát tett a tűzre s e mellett még ártatlanságával sátorozva hányja-veti magát, akkor az ollyannak, e közmondással azt jelentjük, hogy soha se érintse egy szóval se azt, minek ha végére járnánk, becsületet nem vallana.
A latin: Ne moveas camarinam, etenim non tangere praestat.
A francia: Plus on remue la merde, plus elle pue.

2677. Hiába tömjénezed a ganéjt.

2678. *Garas:* Az jó garas lehet, ki aranyat nyerhet.

A német: Es ist ein guter Pfennig, der einen Gulden erspart.

2679. Segíts rajta jó garas, ne légy görbe, se varas.

2680. Öt garasa sincs, mégis kevély.

2681. Van a garasok közt is cigány.

2682. Mit garason megvehetsz, ne adj tallért érte.

2683. Egy bagaras garast sem ér.

2684. *Garat:* Jól felöntött a garatra.

Jól eltöltözött, sokat ivott.
A *német:* Er hat tüchtig poculirt.

2685. *Gáspár* van a sajtban.
A latin: Xenocratis caseolus.

2686. *Gát*: Száraz gáton nem sok vámot szedhetsz.

2687. Ember ő a gáton.
Németül: Er steht seinen Mann.

2688. A zsiros borsó elcsapta a gátot.

2689. Legény kell a gátra.

2690. *Gatya:* Szoros a gatya.
Körül van véve a nyomoruságtól, nem tudja, hová kapjon.

2691. Jó helyre tette a gatyát.
Jól házasodott.

2692. Jól felkötni a gatyát.
Derekasan hozzálátni a dologhoz.

2693. A gatyamadzagját német nem félti latortól.

2694. *Gaz* anyának váltott gyermeke.

2694. *o.* Mindenütt terem a gaz.
Az olasz: Cattiva herba nasce dappertutte.
A német: Unkraut wächst in Jedermans Garten.

2695. *Gazt* aratnak azon a földön, mellyet nem szántanak.

2696. Gazt vetett reá.
Az az: Eldugta, elsikkasztotta.

2697. Ott is terem a gazember, a hol nem vetik.

2698. Mást rostál abból, mivel maga gazos.

2699. Sürü gazda, ritka gatya.
Ez olly szolgákról mondatik, kik uraikat gyakran változtatják. Sürü tehát náluk a gazda, de mivel így alig virradnak egy kis bérre, alig jut nekik gatyára való is.

2700. *Gazda* nélkül vet számot, mint az esztelen szolga.

2701. Nyomorúlt gazda az, kit a szolga tanít.

2702. A jó cselédes gazda koránt felkeljen, s későn feküdjék le.
A jó gazda korán kél, későn fekszik.

2703. Nincs otthon a gazda.

2704. Nem jó a ház gazda nélkül.

A spanyol: Donde no hay dueno, hay duelo. (melly háznak gazdája nincs, van szomorusága).

2705. Jobb a gazda szeme, mint a szomszéd szeme.

2706. Gazda szeme hízlalja a lovat.

E példabeszéd Aristotelestől van. Scipio Nasico és Popilius censorok a lovasság felett szemlét tartván, egy rendkívül elsatnyult görhes gebén igen testes, jó kinézésü lovagot láttak a sorban. Hogy van az, kérdék, hogy magad olly jól lévén, lovad olly rossz állapotban van? Ez onnan van viszonzá a lovag, hogy magamról én magam gondoskodom, holott lovamnak csak inasom viseli gondját.

A francia: Face d'homme fait vertu.

Az olasz: L'occhio del padrone ingrassa il bestiame, e il piè il campo.

2707. Részeg a szolga, a hol késedelmes a gazda.

2708. Nem kereshet annyit a jó gazda, a mit a rossz gazdaszszony el nem tékozolhat.

2709. Kisebbik gazda.

Ugy neveztetik a gazda fia, vagy öcscse.

2710. { A hol kedvére él a gazda, lusta a szolga.
Henyélő gazdának álmos a bérese.

A német: Faule Herren träge Knechte.

2711. Szabad a gazda a maga házánál, ha mindjárt ágy alá buvik is.

2712. Nem jó gazda nélkül számot vetni.

2713. Ha szomoru a gazda, van oka.

2714. Minden portékának van gazdája.

2715. Vigyázó gazdának kegyetlen híre támad.

2716. *Gazdasszony:* Rossz gazdaasszony az, a ki a ház körül dolgot nem talál.

2717. Nem jó egy hajlékban két gazdaasszony.

A német: Zwei Katzen und eine Maus,
Zwei Weiber in einem Haus,
Zwei Hunde an einem Bein,
Gehen selten Freundschaft ein. (szintúgy angolul).

2718. Hotsza gazdaasszony a gyermeket, ne neked a dárda.
A latin: Si tu in legione bellator, ego in culina.

2719. *Gazdag* hízik, szegény pedig fázik.

2720. Gazdag ember gyermeke ritkán sír igazán apja halálán.

2721. Gazdag lehet, ha neve Lázár is.

2722. A gazdag könnyen talál barátot.

2723. Elég gazdag, ki senkinek sem adós.
Franciául: Est assez riche, qui ne doit rien.

2724. Elég gazdag, ki a magáéval megelégedhetik.
A német: Reich ist genug, wer sich genügen läßt.
Lucretius: Divitiae grandes homini sunt, vivere parce aequo animo.
A rabbik: Ki a gazdag? ki megelégszik azzal, a mi neki osztályrészül jutott.
A francia: Est assez riche, qui est content.

2725. Magán áll a jó emberen, hogy gazdag legyen.

2726. A gazdag ember kövér ökröt hizlal.

2726. *p.* Több gond vagyon a gazdag fejében, mint szőrszál nyusztos süvegében.

2727. Nincs olly nagy gazdag, ki valakire néha ne szoruljon.

2728. A leggazdagabb, ki semmit sem kíván.

2729. Gazdaggá hirtelen semmi jámbor nem lett. (Menander után)
Sylla szegény származású lévén, nagyon elgazdagúlt, mit neki eként vetettek szemére: hogy lehetsz te becsületes ember, holott atyádtól semmit sem örököltél, s még is olly igen gazdag vagy.
Elmésen a francia: Soha nem árad a folyó, hogy vize meg ne zavarodjék.
A latin: Dives aut iniquus est aut iniqui haeres.
A német: Groß Gut muß zwei Schelme haben, einen, der's gewinnt, einen, der's verthut.

2730. A gazdagnak akárki is rokona akar lenni.
2731. Gazdagnak sok a kísérője.
2732. A gazdagnak egere is kövérebb.
2733. A gazdagnak is kettő az orra lyuka, mint a szegény ember disznajának.
2734. Mesterség a gazdagnak mérsékletesen élni.
2735. A gazdagot is a szerencse néha egy ingben hagyja.
2736. Nehéz hirtelen igazán gazdagodni. (2729)
2737. A gazdagság nem teszi szerencséssé az embert.
2738. A gazdagság jó szolgáló, de rossz uralkodó.
Publius Syrus: Pecuniae oportet imperes, non servias.
2739. A gazdagság sok kevélyt és bolondot tesz.
2740. Igyekezeten áll a gazdagság.
2741. Okosság szüli a gazdagságot.
2742. Szükön költve, minden nap szerezve, nevelkedik a gazdagság.
2743. *Gelence s* Velence.
Azt teszi, hogy két dolog felette külömböző egymástól, valamint Gelence, melly csak falu orbai székben, külömbözik Velencétől, melly híres város olasz országban.
2744. *Genye-gunya.*
Sok mindenféle lim-lom.
2745. *Geze-mice.*
Mindenféle giz-gaz, mellyel a szegénység télen füteni szokott.
2746. A kinek gézen-gúz az ura, kótyom-fity a szolgája.
Az az: millyen a gazda, ollyan a szolga.
Az angol: Trim tram like master, like man.
2747. *Giliszta:* Kis gilisztával nagy halat fog az ember.
2748. *Gomb:* Gombját elütötték.
2749. A gomba mag nélkül is terem.
2750. *Tegnapi gomba.*

2751. Hamarább érik a gomba, mint az olromba.
2752. Nem minden gomba, jó gomba.
2753. Minden gomba jó gomba, csak az ember goromba.
2754. Bolond gombát evett.
2755. *Gombház*: Csekély dolog gombház, ha elszakad, lesz más.
2756. *Gond* nem játék.
2757. Gond ez, nem játék.
2758. A gond idő előtt megvénheszti az embert. (1026)
A német: Unnütze Sorge macht früh alt.
2759. A gondok idővel öregbednek.
2760. *Gondviselés*: Az isteni gondviselés tovább terjed a csirkének a tojásból való kipattanásánál.
2761. *Gondol*: Azt gondolja, hogy ő ölte meg a gúnárt.
Sokat képzelődik maga felől.
2762. Körül gondolta, mint Préda a barátok szénáját.
A szegedi barátoknak Préda nevü udvari szolgájuk ezt hallá egyszer a Gvárdiánnak predikációjában, hogy az ember nem külömben vétkezik gondolatjával, mint cselekedetével, mivel a gondolat egy a cselekedettel. Ezt ő sokáig főzte, de el is hitte, mert a Gvárdiánt okos embernek hallotta. Történt azomban, hogy a barátok szénáját a bikák megkezdették. Megparancsolá tehát Prédának a Gvárdián, kogy magával eleséget véve, menjen ki és árkolja körül a kazalt. Kiment tehát Préda, de míg az eleségben tartott, a széna mellett hason lakozott, és semmit sem dolgozott. Ezek után a klastromba vissza tért s a kérdésre, hogy elvégezte-e dolgát? azt felelé; hogy a kazal körül, úgy körülgondolta az árkot, hogy jobban se kell. Kevés idő múlva ismét üzenik a Gvárdiának, hogy szénájának harmada sincs már. Erre a Gvárdián kivévén magával Prédát, mivel semmi árkot nem látott, neki esett a röst szolgának és hazugsága miatt kegyetlenül lehordta. Nem hazudtam uram, monda Préda, hiszen a predikácio szerint a gondolat egy a cselekedettel, én pedig a kazalt helyesen körül gondoltam.
2763. *Gondolat*: A jó gondolatoknak nincs mindenkor jó kimenetelük.

A latin: Optima cogitata pessime saepe cadunt.
A német: Es kommt nicht immer, wie mans denkt.

2764. A gondolattól nem vesznek vámot.
A német: Gedanken sind zollfrei.
A latin: Cogitationum poenam nemo patitur.
Az angol: One may think, that dares not speak.

2765. *Gondolkodik*, mint a verembe esett farkas.

2766. Mindég hátra, előre soha sem gondolkodik.

2767. Ki miről gondolkodik, arról gyakor álmodik.

2768. *Gondolom-leves.*

2769. *Gonosz* a gonoszt hamar megismeri.

2770. A gonosz a törvényt, a jámbor a szerencsét féli.

2771. A jót is rosszra magyarázza a gonosz.

2772. Sokszemü lánc a gonosz.
Mert a rosz rosszat szül, s egy vétek a másikat vonja maga után. Laß dich den Teufel bei einem Haare fassen — mondja a német — und du bist auf ewig sein.

2773. A jónak árt, ki a gonosznak kedvez.

2774. Sok mentsége a gonosznak.

2775. Ne becsüld azt, kit gonoszok dicsérnek.

2776. Rühet vakar, ki a gonoszt dicséri.

2777. Azon gonoszság mindent mindenkinek megengedni, mint senkinek semmit.

2778. A gonoszságot vétekkel fedezi.
Képmutatóról mondatik.

2779. *Goromba:* Minden goromba otromba.

2780. *Görbe*, mint a bűnös útja.

2781. *Görbeszáju*, ritkán szól egyenest.

2782. *Görbén* beszél.

2783. *Görcs*: Előre hányja e görcsöket.
Tréfás kifejezés, melly annyit mond, mint: rohanva fut.

2784. *Gödény:* *A sok* gödény a tavat is elhordja.

2785. A *göröng* mindég göröng, meg sem malaczonik.

2786. *Guba*: Egymás gubáját vonják.

2787. *Gulya*: Nagy gulyája van a ranczában.

2788. *Gunar*: Egy gunárt melleztenek.

2789. Azt gondolja, ő ölte meg a gunárt.

2790. *Gunya*: Elég a gunya, de rongyos.

2791. *Gunyhó*: Tulajdon gunyhó jobb a más palotájánál.

2792. Bár szalmas legyen is gunyhód és füstös is, jobb más palotajánál.

2793. *Guta*: Ütné meg a Guta.

Guta Jakob igen híres haramia a 14-dik században Szabolcs megyei Komorui születés, ki a parittyát úgy tudta forgatni, hogy a kit célba vett, az ott is hagyta fogát. Elsőben Komoró mellett kezdette gonosz mesterségét űzni, a hol is alattomosan sok jó embereket leparittyázott az úton. A parittyázás után lelapúlni szokván, azt a közmondást szerzette: Lelapúlt, mint Komoróban a Guta. Mikor az embert a szél megüti hirtelen, azt is gutaütésnek nevezik.

2794. *Gúzs* az nem kolbász.

2795. Egy gúzst kötni.

2796. A kétszeres gúzs nehezebben szakad.

2797. A gúzsnak a természete a görbeség.

2798. Tekert gúzszsal nehéz tormát ásni.

2799. *Gügyü*: Egy gügyü nem kéve.

Gy.

00. A gyakorlás { okossá teszi az embert. / mesterré tesz.

Ama kópé is azt tartotta, ki a vén banyát az ablakon kidobta, hogy magát a repülésben gyakorolja.

A német: Übung macht den Meister

A latin: Experientia rerum magistra.

A francia: En forgeant, on devient forgeron.

801. *Gyalázat:* A Duna vize se mossa le emberről a gyalázatot.

802. *Gyalog:* Nem lehet vele gyalog beszélni, úgy elbízta magát.

803. A ki gyalog jár, annak lovai mindég készek.

804. Kinek lova nincs, Bécsben is gyalog jár.

A német: Gänse gehen überall barfuß.

805. Gyaloghíd.

Karzat nélküli hid.

806. *Gyanu:* Száz gyanu közt kilencven kilenc helytelen.

Azért is eszeden járj ugyan, ha emberekkel van dolgod; de valamint könnyen ne higy, úgy ne légy túl a mértéken gyanakodó. Multi fallere docuerunt — mond *Seneca* — dum timent falli, et aliis jus peccandi suspicando fecerunt.

807. Újjból szopott gyanu.

Alaptalan, ok nélküli gyanu.

808. Élt a gyanupörrel.

Megsejtette, hogy gyanakodnak rá és odább állott.

809. A ki miben tudós, abban gyanus.

Ki maga valamiben bűnös, abban a dologban másról is gyanakodik.

A német: Es sucht keiner den andern im Sack, er habe denn selbst darin gesteckt.

810. A ki mindenben tudós, mindenben gyanús.

811. *Gyapju:* A kinek gyapju kell, utána jár.

2812. A vékony gyapjunak is van árnyéka.

2813. *Gyarló* az ember, mint az érett nádszál.

2814. Ha gyarlók nem volnának, vétkesek se volnának.

2815. A gyarlónak hetven hétszer is megengedhetni.

2816. *Gyáva:* Szükség idején a gyáva is megbátorodik.

2817. *Gyékény:* Egy gyékényen árulnak.

2818. Elrántották alóla a gyékényt.
A német: Er hat ins Gras gebissen.
A francia: Il a mordu la poussière.

2819. Azt nem tudja, hogy mikor rántják el alóla a gyékényt.
A gazdagok és hatalmasakról mondatik, hogy nem tudják, mikor halnak meg, vagy mikor esnek szerencsétlenségbe.

2820. *A gyémánt* is elolvad, nem csoda, ha a jég.

2821. *Gyeplő:* Szedd beljebb a gyeplőt.
Zaboláźd meg a nyelvedet s ne beszélj olly szabadon.

2822. *Gyermek* nem suttyó.

2823. A melly gyermek megijed, anyja ölébe siet.

2824. Száz esztendős gyermek fél bolond.

2825. Megholt a gyermek, oda a komaság.
A német: Wenns Kind todt ist, hat die Gevatterschaft ein [Ende.
Az olasz: Doglia passata comare dimenticata.

2826. Kis gyermek, nagy méreg.
A német: Kleine Kinder, kleine Sorgen,
Große Kinder, große Sorgen.

2827. Késõn való gyermek, korán való árva.

2828. Gyermek, bolond igazat szokott mondani.
Németül: Kinder und Narren sagen die Wahrheit.

2829. A gyermek is csak azt kiáltja, hogy megverték, de nem mondja, hogy miért.
Németül: Das Kind sagt wohl, das mans schlägt, aber nicht, warum.

2829. r. Gyermek vagy, tyúkmonyhoz gyónjál.

2830. *Keze* égett gyermek irtózik a tűztől.

Az az: A ki egyszer benne volt a veszedelemben, nem rohan többé vaktában belé. Jelesen *Ovidius*:
Nec procul a stabulis audet discedere, si qua
Excussa est avidi, dentibus agna lupi.
(Nem megyen a bárány aklától messzire, a melly
Éhes farkasnak volt foga közt az előtt.)
A német: Ein gebranntes Kind fürchtet das Feuer. (szintígy az angol és a francia)
Az olasz: Chi s'è scottatto una volta, l'altra vi soffia sù.

2831. Jobb a gyermek sírjon, mintsem szülei.
Jobb hogy sírjon a gyermek büntetés, mintsem szülei gonoszságai okáért, mikor felnő.
A német: Es ist besser das Kind weine, denn der Vater. (szintígy olaszul és franciául)

2832. Ha tudná a gyermek, mire nevelkedik, a finca helyett inkább sírna.

2833. Otthon kedvére nevelt gyermek végre borjúból ökörré válik.
A német: Heim erzogen Kind,
Ist bei den Leuten wie ein Rind.

2834. Legkésőbbre érő gyümölcs a gyermek.

2835. A melly gyermek se intéssel, se vesszővel nem jobbúl, azt a borjúk mellé kell csapni.

2836. Korán okoskodó gyermek ritkán szokott megélni.
Plinius: Senilis juventa praematurae mortis signum.
A német: Frühweise Kinder leben nicht lang.
Az angol: Soon old, soon with god.

2837. Mennél kedvesebb a gyermek, annál élesebb legyen a vessző. (Salam. példab. 13. 24)
Sirach: Az aranynak verés kell, a gyermeknek ütleg.
Németül: Je lieberes Kind, je schärfere Ruthe.
A francia: Qui aime bien, châtie bien.

2838. Sok a gyermek kevés a cipó.

2838. *q.* A ma született gyermekben is ben a vétek.

2839. Sok idő telik, míg a gyermekből ember lesz.

2840. Gyermekek atyjuktól, a mit hallanak s anyjuktól, arról szólnak az utcán.

2841. *Gyermekért*, ebért nagy villongás támad néha a szomszédságban.
A német: Ein Kind wie eine Maus,
Macht einen Haber wie ein Haus.

2842. A gyermeket szokták kankussal ijeszgetni.

2843. Jó a gyermeket jóra szoktatni.

2844. Nem kell a gyermeket a förödővel kiönteni.
Az az: Nem kell a hiábavaló melleslegel a fő do'got is elvetni.
Németül: Man muß nicht das Kind mit dem Bad ausgießen.
A francia: Jetter la manche après la coignée.
A spanyol: A katlan után vetni a kötelet.

2845. Gyermeknek legjobb feleség a nyirfa vessző. (2837)

2846. A gyermeknek fegyvere a sirás.

2847. Kedves gyermeknek sok a neve.

2848. Néma gyermeknek anyja sem érti szavát.

2849. Tar gyermeknek megnyől a haja.

2850. Sok volna gyermeknek nyaka bőröstül.

2851. Gyermekre verebet, vén emberre ifju menyecskét, németre bort nem jó bizni.

2852. A gyermeknevelés dolgot ád.
Csak értsen is az ember a dologhoz.

2853. A gyermekszeretetben is lehet gyarlóság.

2854. { *Gyertya* is embernek szolgál / A gyertya szolgál másnak }, de magát emészti.

2855. *Gyertyáz*: Nem sokat gyertyázott a könyvek mellett.

2856. *Gyilkos* vezeti a tolvajt a fogházba.
E közmondást — úgy tartják — Diogenes szerzette, midőn egyszer poroszlókat látott, kik egy tolvajt vezettek; Nézzetek, mondá, itt nagy tolvajok egy kis tolvajt vezetnek.
A német: Große Diebe henken die Kleinen. (szintúgy a francia és olasz)

2857. *Gyim-gyom* ember.
Hitvány, gyáva ember.

358. *Gyomor:* Nem kérdi a gyomor, hányat ütött az óra.
359. Jó gyomor kell sok megemésztésére.
360. Farkas gyomor.
361. Pokol gyomor.
362. Kutya gyomor a csontot is megemészti.
A német: Er hat'nen Pommer'schen Magen, er verdaut Eisen und Kieselsteine.
363. Csak azt bánja, hogy két gyomra nincs.
364. Nem törökország az ember gyomra.
365. Gyomra a patkószeget is megemésztheti.
366. Akár a téglaégető, akár az ő gyomra.
367. Farkasnak kell laknia tágas gyomrában.
368. Semmi feneke gyomrának, mint a kürtőnek.
369. Mintha kaptafára verték volna gyomrát.
Olly telhetetlen.
370. *Gyors*, mint a karika csapás.
371. *Gyömbért* viszek, félre bolond, nem neked való.
372. *Gyönge*, mint az árvacsalán.
373. *Gyönge*, mint a légy.
374. Gyöngébb az irósvajnál.
375. Gyöngén bánik vele, mint a tojással.
376. *A gyöngy* csak gyöngy, ha sárba esik is. (322)
377. *A gyönyörűség* nem homlokkal, hanem háttal fordúlva ismerteti meg magát.
378. Parányi gyönyörüség, sereges baj.
379. *Győzedelem*: Nem kell a győzedelem előtt tapsolni.
A német: Singe nicht Victoria bevor der Sieg erfochten ist, (szintígy franciául és olaszul).
380. *A győzedelmes* szabhat regulát a békéllésben.
381. Az út közönséges, de csak a győzedelmes járhat bátrabban *rajta*.

2882. *Gyüjtő:* Minden gyüjtőnek van tékozlója.

2883. Feledékeny gyüjtőt a tél hozza észre.

Az az: Szükség idején bánjuk meg, a mit elmulasztottunk. Ismeretes Aesop meséje a prücsök és a hangyákról. Egy télen megnedvesedett életükot szellőztették a hangyák. A prücsök éhezvén, hozzájuk koldulni jött. Mondának a hangyák neki: Mért nem gyüjtöttél nyáron ennivalót? Felele amaz: Nem értem rá, mert akkor dúdoltam volt. Mire ezek nevetve: Hja ha nyárban dúdoltál, télben táncolj.

2883. *s. Gyülöl:* A'ki mit gyülöl, annak vesztét kivánja.

2884. *Gyümölcs:* Nem minden gyümölcs jó, melly szépen pirosodik.

A német: Auch rothe Äpfel sind wurmstichig.

Az olasz: La castagna di fuora è bella, e dentro ha la magagna.

A latin: Fallax fiducia formae.

2885. Néha a legaszubb gyümölcs legártalmasabb.

2886. A jó gyümölcs mellett a rossz is elkél.

2887. Nem messze esik a gyümölcs a fájától.

A német: Der Apfel fällt nicht weit vom Baume.

A latin: Non procul a proprio stipite poma cadunt.

Az olasz: La scheggie ritraa del ceppo.

2888. A szelid gyümölcs is vad, míg meg nem érik.

2889. Az a gyümölcs legédesebb, mellyet a féreg megrág.

2890. Nem a te kertedben termett gyümölcs. (2300)

2891. *Gyürü:* Az aranyból nem lesz gyürü, ha csak össze nem verik.

Az az: Nagyra menni szenvedéssel jár.

2892. *Gyüszü:* Mennél kisebb a gyüszü, annál hasznosabb lesz.

H.

93. *Ha:* Ha a „há“ nem volna, { koldus is úr volna. [volna. / minden szegény gazdag

A latin: Si nisi non esset, perfectus quilibet esset.
A német: Wenn das Wörtlein „Wenn“ nicht wär',
Wär mancher Bettler ein reicher Herr.
A francia: Avec un si on mettrait Paris dans la poche.

94. A „há“-ra semmit sem adnak.

95. *Háborusdg:* Jobb a tisztességes háboruság, mint a szines barátság.

96. *Haboz*, mint esztelen.

97. *Had:* Ugyan kinéz szeméből a had.
A latin: Pyrrhichen oculis prae se ferens.

98. Hagyjuk a hadat a királyra.

99. Nincs a hadban semmi Péter bátya.
A latin: Certamen non accipit exoscultations.
A német: Im Kriege schweigt Gesetz und Recht.

00. A hadban legtöbb a vágott hús, legkevesebb a káposzta hozzá.

01. Csak annak tetszik a hadakozás, a ki nem próbálta.
A latin: Dulce bellum inexpertis.
A német: Hinter'm Ofen läßt sich's gut vom Kriege reden.

02. A hadakozásban jobb lovadat az ellenség sövényéhez, mint a magadéhoz kötöd.
Az az: Jobb ha ellenség földén foly a háboru.

03. *Hadi* szerencsét, fiú-magzatot, jó házasságot az isten választja.

03. *t. Hág:* A ki nagyot hág, nagyot esik.

04. *Hágó:* Mennél nagyobb a hágó annál félelmesebb a lejtő.

05. Nagy *hágónak nagy* a lejtője.

Az az: Magas polcról nagyobb az esés.

2906. Minden hágónak van lejtője.

2907. *Hagy*: Még most lesz a hadd el hadd.

A latin: hic opus, hic labor est.

2908. *Hagyj* ma, minden nap jó.

2909. Ott hagyta, mint Sz. Pál az oláhokat.

2910. Úgy hagyták, mint a szedett tőkét.

2911. *Haj:* Kinek nem haj, annak nem jaj.

2912. Belől a haja, mint az oláh kecskének.

Az oláh kecskének szőre egészen elment hajastúl; mikor aztán árúba bocsátotta az oláh, azt hazudta, hogy kecskéjének szőre mind belől vagyon télen, mint a bundának; mert így jobban megtartja a meleget.

2913. *Hajszál*: Egy hajszál sincs jó benne.

2914. Előtte a hajszál is durong.

2915. Hajszálat hasogat.

2916. Csak egy hajszálon függött.

Németül: Es hängt an einem Haar.

2917. Nincs annyi hajszála, a mennyiszer megbánta.

2918. Ha életének annyi esztendei lennének, mennyi hajszálai vannak a fején; ugy tetszenék, mintha mai napon született volna.

2919. A hajszálat is meghasítja, úgy adja el.

2920. A miatt nekünk egy hajszálunk sem bomlik.

Avval semmit sem gondolunk, az nekünk épen nem árthat.

2921. *Háj:* Kívül a hája.

Cifrább, mint gazdagabb, szósb mint eszesebb.

2922. Belől a hája, mint az oláh kecskének. (2913)

A német: Er hat's in sich, wie die Ziegen das Fett.

2923. Megszegték a háját, rájárnak.

2924. *Hájas* szekér hosszu út.

2925. *Hájazni* kell, hogy a kerék jól fordúljon.

A német: Wer gut schmeert, der gut fährt.

2926. *Hajintófa:* Nem ér egy hajintó fát.
2927. *Hajlék:* Egy hajlékban két gazdasszony meg nem fér.
2928. *Hajadon:* Régen volt ő hajadon.
2929. *Hajdu:* Igen tud a hajdu harangot önteni.
A latin: Asinus ad Lyram.
2930. *Hajja-hujja*, vak is talált egyszer patkót.
2931. Eljön a hajnal, ha a kakas nem kukorékol is.
2932. *Hajó* lesz, ha jó lesz.
2933 Jó a hajó mellett úszni, ló mellett gyalogolni.
2934. Rosz hajó az, mellynek dereglyéje nincs.
2935. Egy hajóban eveznek.
2936. A törött hajót elhagyják az egerek.
2937. *A hajótörés* után okosabb a révész.
2938. Könnyü szárazról nézni a hajó-törőket
2939. *Hákom-bákom*. (140)
A német: Hocus-pocus.
2940. *Hal:* Átkozott a hal a harmadik vizben.
Első viz, a mellyben felnövekedett; második a mellyben főtt; harmadik mellyet rá iszol. Azért is „jó bor kell halnak."
2941. Mindenkor legszebb hal volt az, melly kiugrott a hálóból.
2942. Akkor szokja meg a hal a horgot, midőn legelsőben felfalja.
2943. Halak mellett a béka is elkél.
2944. Viznek öregében fogják a nagy halat.
2945. *Hal* barát, hal szamár változik az apáturság.
Az az: mindeneken változtat a halál.
2946. Élni sem tud az, ki nem tud halni.
2947. *Háladó* szív sok jótéteményt várhat.
A német: Wer dankbar ist für eine That,
Der mehr noch zu erwarten hat.
2948. *Halad:* A ki megyen, az halad, s a mi halad, az el nem [marad.

2949. Háladatlansággal fizet a világ.

2950. Halál ellen nincs orvosság.
A latin: Contra vim mortis non est medicamen in hortis.

2951. Halál ellen nincs fű a patikában.

2952. Nincs halál ellen bátor sánc.

2953. Jobb halál előtt, mint soha meg nem jobbúlni.
A talmud: Térj meg hacsak halálod előtt egy nap is. Az az: jobbúlj minden nap, miután minden nap halál előtti nap lehet, mert „ki a mát adta, holnapot nem igérte.“

2954. Kinek kinek a halál büntetése.

2955. Ha későn jön is a halál, még is korán jő.
Minél öregebb valaki annál jobban ragaszkodik az élethez, s mennél közelebb van az ember, hogy életét veszítse, annál jobban félti azt.

2956. Halál halálnak, élet életnek barátja.

2957. A halál kezére adták.

2958. Halál után szünik a gyülölség.
A német: Mit den Todten kann man nicht zürnen.

2959. Halál kutyái ugatnak ki belőle.

2960. Minden dolognak véget vet a halál.
A német: Der Tod macht mit Allen Feierabend.

2961. Nem akkor jő a halál, mikor mi akarnók.

2962. Öregnek az ajtóban, ifjúnak lesben a halál.

2963. Jó volna halál után küldeni.
Későn jár és lassan.

2964. Még a halál háza is kiütött rajta.

2965. Senkinek sincs homlokára írva a halál.

2966. Tudja a halál, hogy csak sár az arany.

2967. A halál szekere minden búbánatot elvisz.
A német: Der Tod, das Ende aller Noth.

2968. Jobb néha a hamar halál a hoszu életnél.
Ha a hosszu élet kinlódással jár.

2969. Késõre érkezett annak szerencséje, kit csak halála tett nagygyá.

2970. Egy ember halála ki nem üli a világ fenekét.

2971. Halála elött ne mondj senkit boldognak.

2972. Világi dicsõség, pompa és fényesség nem használ a halálban.

2973. A halállal senki sem ivott áldomást.

2974. Jó volna halálnak.

2975. Nem fog halálon az ajándék.

2976. A ki gyakran gondolkodik a halálról, hamar megveti a világot.

2977. Nem lehet a halált ajándékkal megkérlelni.

2978. Egy szomorú, két bús, három halálkép.

2979. Kezet adott immár a halálverbungnak.

2980. *Halász*: Halászból lett bányász.

2981. *Halászat:* Jobb halászat esik a zavaros vízben.

2982. *A halasztás* megveszti izét a nagy ajándéknak is.
Ellenben „iziben minden jó."

2983. *A haldokló* is szereti az életet.

2984. *Halkkal* jobb cselekedni, mint hirtelenséggel.

2985. Halkkal jár, mint fenkõ a kaszán.

2986. *Hall*: { Hallotta, hogy lõttek, / Hallott harangozni. } de nem tudja, hol.
A német: Er hat läuten gehört, aber nicht zusammenschlagen.

2987. *Hallgat*: Hallgass nyelvem, nem fáj fejem
A német: Von Schweigen thut dir die Zunge nicht weh.

Hallgat,
2988. mint a bálvány.
2989. mint a fa.
2990. mint a pap a ládában.
2991. mint a süket disznó a rozsban.
2992. mint a tyúk a gyomban.
2993. *mint a tetü* a var alatt.

2994. A bolond is bölcsnek látszik addig míg hallgat.
A német: Könnte der Narr schweigen, so wär er weis.

2995. A ki hallgat, megegyez.

2996. A ki hallgat, annyi mintha megvallotta volna. (szintúgy a talmud)
A latin: Qui tacet, consentire videtur.
A francia: Qui ne dit mot, consent.

2997. *Hallgatás*, fontolás anyja az okosságnak.

9998. A hallgatás senkinek be nem töri a fejét.

2999. Nem mindég hasznos a hallgatás.
A német: Schweigen thut nicht allweg gut.
Az angol: Hallgatag hajós legénység nem kiált: föld. S így könnyen veszedelembe hozhatja a hajót. Az angol példabeszédben tehát példa is van rá, mikor nem hasznos a hallgatás.

3000. A veszedelmes igazságnak legjobb rejtéke a szoros hallgatás.

3001. Hallgatással szép az asszony-ember.
A német: Schweigen steht den Weibern wohl.

3002. *Hallgató*: A szorgalmas hallgató teszi a papot szorgalmassá.
A latin: Excitat auditor studium.
A német: Fleißige Zuhörer machen fleißigen Prediger.

3003. Hallgatva meg nem botlasz szódban.
A latin: Silentii tutum praetium.
A német: Mit Schweigen verredet sich Niemand.

3004. *Hallom-mondom*: Nem sokat ér a csupa hallom-mondom.

3005. *Háló* előtt halász nem fogja csukáját.

3006. Hálódat mély vizbe vetetted.
Nagy dologba fogtál, ki nem viszed.

3007. Sok lyuk a hálón, ha új is.

3008. Jó helyen vetette meg a hálót.

3009. *Hályogot* húzok a szemére.

3010. *Hamar*, míg lelket érsz benne.

3011. Ki hamar jár, hamar érkezik.
3012. Hamar kezdi, hamar megúnja.
3013. Elég hamar eszik, ki jól lakik.
3014. Hamar hamvas, késő kedves.
3015. Hamar lett, rosszúl lett.
3016. Hamar múlik, mint a pünkösdi királyság.
3017. Ki hamar kél, hamar száll.
3018. Két hamar senkinek nem jó: hamar hinní, hamar itélni.
3019. Elég hamar, ha elég jó.
A latin: Sat cito, si sat bene.
A német: Schnell genug, was gut genug.
Az olasz: Chi fa bene quel che ha da fare, non è mai tardo

3020. { A mi hamar készül, nem tart; a jónak idő kell.
Melly mű hamar kész, hamar vész.
A latin: Quod cito fit, cito perit.
Az olasz: Presto finito, presto perito.
A német: Gut Ding will Weile haben.

3021. Ki hamar kezdi a lopást, hamar felakad.
3022. Vak légy, ha hamar akarsz járni.
Az az: A ki hamar akar valahová érni, ide s tova ne nézegéljen, hanem csak egyenesen előre iparkodjék.

3023. A hamar evő jó dolgos.
3024. Megbánásra siet, ki hamar szól.
3025. Hamarább jár hírénél.
3026. Hamarább járt a gondolatnál.
3027. A hamarban egy betüje sincs a jónak.
Az olasz: Presto' e bene, non si conviene.
3028. Ki hamarébb mer, hamarébb nyer.
3029. Hamarébb meglesz, mint a kakuk szól. —
3030. Ki hamarébb ér a malomba, hamarébb örül. (1808)
3031. *Nem hinak engem hamarnak.*

3032. A hamarkodásnak kora megbánása.

3033. A hamarkodásnak elválhatlan társai a hiba s a megbánás.

3034. A ki hamarkodik, hamar botlik.

3035. A hamarkodó ebnek vakok a kölykei.

A disznó és eb azon pörölt, mellyik fiazik könyebben. Az eb azt vítatta, hogy minden földi állatok közt legkönyebben kölykezik. Válaszolt erre a disznó. De mikor ezt mondod, azt sem kell feledned, hogy vakokat kölykezel. [Junge.

A német: Eilte die Hündin nicht, so würfe sie nicht blinde

3036. Hamar ebédnek hamar a vacsorája.

3037. Hamarjáró, hamar fáradó.

3038. Hamar-kezdetnek hamar a vége.

3039. Hamar-mise, kurta predikácio, hosszu kolbász.

3040. { Ritkán szokott a hamar-munka jó lenni.
Kevés szokott hamar-munkában jó lenni.
Hamar-mű hamis szokott lenni. }

3041. Hamar-munka, késő haszon.

3042. Semmi itéletben nem jó a hamarság.

3043. Hamar-tanácsnak hamar-bánás a vége.

A német: Man thut geschwind, was lange reut.

3044. Hamar-vevés, hamar-únás.

3045. *Hamis*, mint a sátorbeli cigány.

3046. Csak hamis az ember míg eleven.

3047. A hamis embernek áll ma a világ.

3048. Nem sokat fiadzik a hamis kereset.

3049. Hamis keresmény nem száll harmadik ágra.

3050. Hamis keresménynek kincse nem száll harmad örökösre.

A latin: De male quaesitis non gaudet tertius haeres.

A német: Unrecht Gut kommt nicht an den dritten Erben.

A francia: Les biens mal acquis s'en vont à vau l'eau.

3051. Egy hamis pénz százat emészt.

3052. A hamis embert előbb megfogják a hamisságban, mint a sánta ebet a lopásban.

3053. A ki sánta csak sántikál, de a hamisat utól éri.

3054. *A hamislellküt* a sánta kutya is utoléri.

3055. *Hamu:* Ne vedd hamvát, ha jól ég.

3056. *Hamupipőke.*

Mesés lény, mellyet örökké a tűzhelyen ülni mondják s szájába furcsa beszédeket adnak.

3057. *Hangya*: Elég sok a hangya, de kevés a haszon benne.

3058. Sok hangya az oroszlánt is megemészti.

3059. Nem a hangyákért vagyon a menyország.

3060. Sok hangyának sok a tojása.

3061. A hangyának is vagyon haragja.

A német: Auch Ameisen haben Galle.
Az olasz: Anche la moscha ha la sua collere.

3062. *Hánt*: Ne hántsd, ha nem hámlik.

3063. *Hantos* hátú.

3064. *Hányja-veti* fejét, mint a legyes ló.

3065. *Hányják-vetik*, mint a dézmán szedett gabonát.

3066. *Hánykolódik*, mint polturás malac a garasos tányéron.

3067. *Harag*: Emberben van a harag.

3068. Nagyra viszi embert a harag. (966)

3069. Hasztalan harag az, kinek nincs ereje.

A német: Zorn ohne Macht wird verlacht.
Az angol: Anger can't stand,
Without a strong hand.

3070. Rossz tanácsos a harag

A német: Zorn thut nichts mit Rath.

3071. Nincsen harag az asszonyok haraga felett.

3072. Hol a harag nyertes, vesztes a nyugodalom.

3073. *Nagyobb haragja*, mint ő maga.

3074. Haragja, mint a sebes láng.

3075. Haragos, ha magához tér, magára haragszik.

3076. Olly haragos, mint az ördögkötötte rokka.

3077. Haragosnak kettő a része: meg is verik, enni sem adnak.

3078. A haragost kevés, de a mérgest sok ideig kerüld.

3079. A ki nehezebben haragszik meg, tovább tart haragja.

A talmud: Négyféle lelkületűek az emberek: ki könnyen megharagszik s könnyen megengesztelődik, hibája felér érdemével; ki nehezen haragszik meg s nehezen békül ki, érdeme felér hibájával; ki nehezen haragszik meg s könnyen békül ki, jámbor; ki könnyen fölgerjed s nehezen engesztelődik, istentelen.

A német: Welche langsam zürnen, die zürnen lang.

3080. Haragszik a fényes napra is.

3081. *Haramiát* mellette kegyesnek mondhatni. [megy.

3082. *A harang* is hí másokat a templomba, de maga nem

Arról mondatik, ki mást jóra int, maga nem cselekszi.

A német: Die Glocke ruft zur Kirche kommt aber selbst nicht hinein.

3083. Megfizet a nagy harang.

Az az: Az adósság fejében, nem kapsz egyebet, mint a harang hangját, midőn halála után adósodat kiviszik.

3084. Nem szól a harang is, ha nyelve nincs.

3085. A harangok se szólnak egyformán.

3085. *u.* Nem mindenkor ég, mikor a harangot félre verik.

3086. Ha felkötötted a harangot, harangozz.

3087. Már a harangozópénz néz ki orrából.

Közel van a koporsóhoz, rövid idő múlva meghal.

3088. Elhullottak már a menyecske harapófogai.

3089. *Haraszt:* Nem zörög a haraszt { szél nélkül. (2537) / ha nem fú a szél. }

A latin: Publica fama, non semper vana.

A nnmet: Man redet nicht allerwegen von einem Ding, es muß etwes daran sein.

0. *Harc*: Egy harc nem győzelem.
A latin: Praelio victus non bello.

1. Elesik a harcban vagy egy vagy más.

2. *Haris*: { A harist az ő maga szaván fogják meg. / Nyelvén fogják el a harist.
A latin: Suo ipsius indicio perit sorex.
A német: Den Vogel erkennt man am Gesange. (szintigy olaszul és franciául).

3. *Három* fa címere.
4. *Három* fa gyümölcse.
5. *Három* fa virága.
Akasztófáravaló.
A német: Galgenbengel.

6. Három görög, harom török, három zsidó: kilenc pogány.

7. Három lábra szorult.
Elaggott vén, ki bot, mint harmadik láb nélkül már nem járhat.

8. Hárman csendesen, ketten szerelmesen.

9. Harmad napra mind a hal, mind a vendég büdös.

0. Hármas kötél nehezen szakad. (Predikátor 4 f. 13. v.)
A német: Aller guten Dinge sind drei.

1. *Harmat* nem eső.

2. *Hárs*: Feslik neki a hárs.
Az az: Jól foly a dolga.

3. *Has*: Legtöbb gondot ád embernek a has.
Igen, ha csupán hasának él.
A német: Der Bauch macht den Leuten viel zu schaffen.

4. Keveset hall az éh has. (3109)
Már Cato mondá: nehéz a hasnak beszélni, kinek nincs fü'e.
A francia: Ventre affamé n'a point d'oreilles (szintigy angolul).

5. Nem kérdi az üres has, hányat ütött az óra. (2858)

6. Megadták a has ellenének.
Megpáholták a hátát.

3107. Istenét is megtagadja hasáért.

3108. Teli hasnak nem sok kedve van a tanulásra.

A latin: Plenus venter non studet libenter.

A német: Ein voller Bauch, ein fauler Gauch.

A angol: Fat paunches make leane pates. (kövér has sovány agyvelő).

3109. Nincs füle a hasnak.

Az az: Az éhező nehezen hallgat az erkölcs szavára s a természet követelései ellen keveset bír a törvény. Az éhség az a valódi szükség, melly törvényt ront. — Szerencséro, a természet kevéssel megelégszik és követelései könnyen teljesíthetők, csak ne akarjunk túl tenni a mértéken. — Mikor a has már egyszer kenyérrel be nem éri, ott többé a romlatlan természetnek semmi szava és a szenvedély bitorolja az uralmat.

Gellius: Venter caret auribus.

A német: Der Magen nimmt keine Vorstellungen an.

3110. Üres hasnak nem elég egy szép szó, hanem egy cipó.

A német: Von Worten wird der Bauch nicht voll.

A francia: Le ventre ne se rassaissie point de paroles. (szintígy angolul és olaszul.)

3111. { Teli hassal könnyü a böjtöt dicsérni.
Könnyü teli hassal a böjtről papolni

A latin: Qui satur est, pleno laudat jejunia ventre.

Az olasz: E bello predicare il digiuno a corpo pieno.

A német: Voller Bauch lobt das Fasten.

3112. Kedvetlen szánt a szőke üres hassal.

3113. *Hasonló* hozzá, mint egy csep víz a másikhoz.

3114. Hasonló hasonlóval hamar összebarátkozik.

A latin: Similis simili gaudet.

A német: Gleich und Gleich gesellt sich gern.

Az olasz: Pari con pari bene sta e dura.

A francia: Qui se ressemble, s'assemble.

3115. Korom koromhoz nem hasonlóbb.

3116. *Használ:* Annyit használ, mint ebnek a fakéreg.

3117. *Haszon:* Szünik a haszon, támad a kár.

A latin: Lucrum cessans, damnus emergens.

3118. Pokolba is elmenne a haszonért.

3119. Szeretné a hasznot, de fut a munkától.

A latin: Fici gratae avibus sunt, quae plantara recusant.

3120. Minden szereti a hasznot, kevés a munkát.

3121. *Hat* ház nem falu.

Igen is: mert van egy mező város, mellyet Hatháznak neveznek, ez tehát nem falu.

3122. Haton kéred, ötön adja.

3123. Nem mindenkor vet hatot a kocka.

3124. Befogta mind a hatot.

3125. Egynek hatot, másnak vakot vet a világ kockája.

3126. Vagy hatra vagy vakra.

Azoknak szokott mondása, kik már mindenre elszánták.

3127. *Hát:* Viszket fekélyes háta: érez valamit.

3128. Akár akkor lássam, mikor hátam közepét.

3129. Megegyenesítették a görbe hátát.

3130. Megegyengették a darabos hátát.

3131. A famenykő ütötte meg a hátát.

3132. Megsimogatták a szömörcsös hátát.

3133. Felruházták hátát hupikékkel és jajvörössel.

3134. Hátát fejét egyiránt.

3135. Hátán háza, kebelében kenyere, mint a cigánynak.

3136. Hátán kamarája, mint tótnak a boltja.

3137. { Dohányt lehet aprítani } a hátán.
3138. { Fát lehet vágni. }

Felette jámbor, türelmes természetü.

3139. Minden hátnak egy a hasa.

Ezt főkép azoknak szokták mondani, kiknek mindég szájokban van az a szó: hát.

3140. *Hátalt* volna, ha hasát verték volna.

3141. *Háti bőr:* Ugyan megizzasztották a háti bőrt.

3142. *Somfa-hájjal* kenegették a háti bőrt.

3143. { Lefaragták / Legyalulták. } a háti göresöt.
3144. *Hátulsót* harapják az ebek.
3145. *Hatalmas*: Tudatlan hatalmas, mindennek ártalmas.
3146. Náladnál hatalmasabbra bolondság haragudnod.
3147. A hatalmasnak hátat ne fordíts. (3069)
3148. *Határ*: Sági határnak hány nyele van? Felelet: hat.
3149. *Hattyú* apától, galamb anyától származott.
3150. *Ház*: A mit a ház ellop, elő is adja.
3151. Fehér a ház, de kenyere fekete.
3152. Jobb a fekete ház fehér kenyérrel, mint a fehér ház fekete kenyérrel.
A német: Sammt am Kragen,
Kleyen im Magen.
3153. Rossz ház az, mellyben esős időben köpönyeg kell.
3154. Valahány ház, annyi szokás.
3155. Sok ház ég belől és kívül nem lobog. (3158)
3156. Szomorú látmány az elégett ház.
3157. Hátán háza.
3158. Ezen embernek ég a háza, de senki sem látja a füstét.
Ollyanról mondatik, ki szerencsétlenségeit takargatja és jó szájízt mutat a keserűhez.
3159. Se háza, se tüze, mégis vendégeket hí.
3160. Kiki maga háza előtt seperjen.
A német: Jeder kehre vor seiner Thür, so werden alle Gassen rein.
Az olasz: Chi vuol dir mal d'altrui, pensi prima di lui.
3161. Még is talál mit seperjen maga háza előtt.
3162. A kit házában eső ver, azt még az isten sem szánja. [bet.]
Az az: kit saját hanyagsága miatt baj ér, azt szánni nem lehet.
Németül: Wer sich in seinem eigenen Hause beschneien läßt, dessen will sich Gott nicht erbarmen.

3. **Neked is csak sorban a házad.**
Nem vagy külömb másoknál.

4. **Más házánál szemes, magáénál vaksi.**

5. **Uraság dolga, ki maga házánál lakhatik.**

6. **Sással födött házban bátorságos alunni.**
Igen is, képleg, a mennyiben az alacsony sorsu nem nagyot bukhatik; de valóságban csak biztosabb a cserép fedél.
A latin: Humilius sed tutius.

7. **Egy házban két gazda meg nem fér.**

8. **Sok háznak ékes a homloka, de hideg a konyhája.**

9. **Minden háznál más szokás, minden faluban más törvény.**

0. **Haragos asszony, sürü füst, lyukas tál, ártalmas a háznál.**
Németül: Eine zornige Frau, ein Camin voll Rauch und eine löcherige Pfanne sind schädlich im Haus.

1. ***Haza* jár, mint Buki lova az abrakra.**
Jó paripája mellett egy hitván lovat is tartott a gazda. Ez, midőn a jobbikat abrakolták, ha nem látták, felütötte orrával a szekrényt s jóllakott. Mikor aztán a füre hajtották, akkor is haza járt az abrakra és derék ló vált belőle.

2. **Csak az jár haza, a mit a farkas meg nem emészt.**

3. ***Hazája* embernek, hol jól folyik dolga.**
A deák szerint: Ubi bene, ibi patria. Ezt fordíttatlan is hagyhatták volna tudós eleink!!
A német: Wo es mir wohlgeht, da ist mein Vaterland.
Az olasz: La patria è ove si ha del bene.

4. **Gyakran embernek maga hazája mostohája.**

5. **Sokat élt, ki hazájáért meghalt.**

6. **Édes hazánknak szerelme.** [tüze.

7. **Hazának füstje is kedvesebb, mint idegen országnak**

8. ***Házhely:* Kimérték neki a házhelyet.**
Az az: Közel van a halálhoz.

9. **Háztüz-nézni.**
Miután a leány megkéretett, annak szülei elrándulnak a vőlegénynek állapotját s értékét megnézni: ez mondatik háztüznézésnek.

3180. *Házasodik*: **Ha házasodni akarsz, hasonlót keress.**

De miben álljon e hasonlóság? ezt még nem tudta megmondani senki. Alphonsus, Arragoni király, azt tartotta, hogy tökéletes egyetértés a házas párok közt csak akkor volna elérhető, hahogy a férj siket, az asszony pedig vak volna, hogy így amaz feleségének zsémbelését nem hallaná, emez férje botlásait nem látná.

A latin: Si vis nubere, nube pari.

A talmud: Szállj alább egy lépcsővel és végy feleséget, szállj fölebb egy lépcsővel és válassz barátot.

3181. Ha korán házasodol, korán bánod meg.

3182. Hosszu alku a házasság.

3183. Gyümölcs nélkül való házasság csak kevés vigasság.

3184. Egyenetlenek közt veszedelmes a házasság.

3185. Észszel, nem szemmel kell a házasságot kezdeni.

3186. Hét tél, hét nyár választja meg a házasságot.

3187. *Házasság* rabság; özvegység rabságtól mentség; szűzesség tiszta nemesség.

3188. Egyenetlen házasságnak ritkán van jó kimenetele.

3189. A házasság-szerzést csak az úr isten mutatja meg.

A német: Ehen werden im Himmel geschlossen.

A francia: Les mariages sont écrits en ciel.

Az olasz: Nozza e magistrato dal ciel è destinato.

3190. Ha a házi gazdának kedve nincs, az egész ház szomoru.

3191. *Hazud*: Annyit hazud, mint a bomlott óra.

3192. Ki örömest hazud, örömest lop.

A német: Wer lügt, der stiehlt; wer stiehlt, der lügt.

A francia: Montre moi un menteur et je te montre un larron. (szintígy angolul)

3193. *Hazudik*, { mint a kalmár.
mint rossz tükör.

A francia: Il en donne de vertes.

3194. Akkor is hazudik, mikor gyónik.

3195. Egy állóhelyében ezret hazudik.

A francia: Il a menti cent pied dans sa gorge.

6. Az egek rovására is hazudik.
7. A mennyiszer száját tátja, annyiszor hazudik.
8. Még álmában is hazudik.
9. Mikor maga van, magának is hazudik.
0. Már maga is hiszi, a mit hazudik.
1. Ritkán hazudik, ha igazat mond.
2. Nem mind igaz, a mit hazudik.
3. Rovás nélkül hazudik.
4. Sebes futtában is hazudik.
5. Hazudj egyet: állj elébb.
6. Ha néma volna, akkor is hazudna.

7. { A ki hazudni akar, jó emlékezése legyen annak. Jó fejűnek kell a hazugnak lenni, hogy mindenütt egyiránt hazudjon. }

Ki egyet hazudik, mondja az angol Swift, nem gondolja meg, milly nagy dologba fogott; mert kéntelen húsz uj hazugságot feltalálni, hogy az egyben rajta ne kapassék.

A német: Wer lügen will, muß ein gut Gedächtniß haben. (szintígy olaszul és franciául).

Quintil: Mendacem memorem esse oportet.

8. { Messzünnen jöttek, szabad hazudni. A messziről jöttek szabadabban hazudnak. (3357) A ki bátran akar hazudni, messze országi bizonyságokkal bizonyítson. }

A talmud mondása: Ki hazudni akar, távol tanukra hivat- [kozik.

A német: Von Fern
Lügt man gern.

A francia: A beau mentir, qui vient de loin. (szintigy olaszul)

9. A ki hazudni szokott, a lopást sem szégyenli.
0. Ollyat hazudott mint a bécsi torony.
1. Ha mennyiszer hazudott, annyiszor egy hajszála veszett volna el, még anyja hasában megkopaszodott, s e világra parókásan *jött* volna.

3212. **A szentesi mester a sz. irásból is hazudott.**

A katholika anyaszentegyházban virágvasárnapra rendelt passióban ez énekeltetik Jézus személyében: tudjátok, hogy három nap mulva húsvét lészen. Ezt hallván egy tanulatlan ember, azt mondta mellette ülő pajtásának: ez a kántor a sz. irásból is tud hazudni; mert ezen mostani virágvasárnap után nem három, hanem hét nap múlva lesz a húsvét.

3213. **A hazug csak akkor mond igazat, midőn magát hazugnak mondja.**

3214. **A hazug embernek az a nyeresége, hogy mikor igazat mond, sem hisznek neki.**

Ez okból valaki azt állította, hogy a hazugra a titkot legtanácsosabb bizni, mert ha kifecsegi is, senki sem hisz neki.

Egyébkint ismeretes Aesop meséje a juhász fiuról, ki hogy szomszédait megijeszsze, gyakran minden ok nélkül kiabálni kezdett: „itt a farkas! segítség!“ Mikor aztán a közellévő pásztorok nagy sebbel lobbal összeszaladtak, hahotára fakadt a pajkos, hogy így rászedte őket. Egyszer igazán megjelent a farkas, de akkor a fiú segítség utáni kiabálásait senki többé hinni nem akarta, s így a farkas egész bátorságban kedvére lakozott a bárányok húsából.

Cicero: Mendaci homini ne verum quidem dicenti credere solent.

A német: Einem Lügner glaubt man nicht,
Wenn er auch die Wahrheit spricht.

3215. **Könnyebb utólérni a hazug embert, mint a sánta ebet.**
Hamarább utólérni a hazugot, mint a sánta kutyát.

A francia: Le menteur ne va pas loin.

3216. **A hazug csakugyan hazug marad, ha az igazmondónak ruháját veszi is fel**

3217. **Béres hazug.**

3218, **Eljöttek a hazug napok.**

Nyári meleg napok, mellyekben a munkás hamar meghazudtolja magát, igéri hogy más nap elmegy dolgozni és leszolgálja adósságát, azomban más nap is oda megy, a hol fizetnek.

3219. **Asztal** } **hazugja.**
3220. ***Város*** }

1. A hazugnak szájából az igazság is hazugság.
2. Hazugabb a Kis Ilus fiánál.

Kis Ilus fiának ezek voltak leghíresebb hazugságai: 1-ször azt találta valaki előtte mondani, hogy a nyulat szaladtában elfogta; Kis Ilus fia ezt csekélységnek mondta, mivel maga a futó nyulat simogatni szokta, sőt mikor kedve tartaná, farkánál fogva maga előtt űzné, míg anyjának udvarába nem vinné. 2-szor midőn egy lovas katona azzal kérkedék, hogy Pirók lova olly szaladású lenne, hogy ha egyszer sarkantyúba veszi, bár záporosan esnék is az eső, se magára, se lovára, egy csöpet esni nem hagyna, mert kardját is úgy tudná forgatni, hogy azzal a csöpeket mind elhárítaná. Ezt Kis Ilus fia kétségbe nem vonta; hanem a katonától csak azt kérdezte; valjon arról a Pirók lováról lenne-e a beszéd, mellyet ő tegnap előtt sebes futtában megpatkolt.

3. Akkor se hisznek a hazugnak, mikor alszik.
4. A hazugnak szavát gyakran megrostálják.
5. A hazugnál hazugabb.
6. A hazugon leghamarább kifognak.
7. Nyelvén fogják meg a hazugot.
8. *Hazugság*: A sok hazugság sem tesz egy igazat.
9. Mint a sebes viz, úgy foly előtte a hazugság.
0. Megrögzött hazugság, idővel igazság.
1. Mennyi szó annyi hazugság.
2. Nem állandó a hazugság.

A német: Lügen zerschmelzen wie Schnee.
A latin: Mendacium non veterascit.

3. Markába szakadt a hazugság.
4. Annyi benne a hazugság, mint a koldusköpönyegen a [folt.
5. Ugyan mász előtte a hazugság.
6. Egyik hazugság a másikat utóléri.
7. Kenyere a hazugság.
9. *A hazugságban* kopott el nyelve.

3239. Nem messze megy ember a hazugsággal.

3240. Csak fél lába van a hazugságnak.
Azért biceg és nem jár egyenesen.
A talmud: A hazugságnak nincs lába, — De épen azért felkapják és ölben hordják.
A német: Lügen haben kurze Beine. (szintígy olaszul).

3241. Bomlott hazugságnak jeles edénye.

3242. Kutya hazugságnak eb a hitele.

3243. Melegében rajta kapták a hazugságon.

3244. Torkába verték a hazugságot.

3245. Nem illik más a hazugságra csak a nyakon csapás.

3246. Kofásan árulja a hazugvakarcsot.

3247. *Hegedű:* Szépen szól a hegedü, de üres belől,

3248. *Hegedül:* Rosszul hegedűlnek, ebűl táncolnak ma.
Veréssel fenyegetnek.

3249. Hegedült arról Sz. Dávid, el is énekelte.

3250. *Hegedűs:* A jó hegedűs nem szenvedi az énekest.

3251. A vén hegedűs minden nap egy nótát felejt, a mit húz is hibásan húzza.

3252. Ritkán van a hegedűsben bor-nem-issza.
A latin: Cantores amant humores.
A német: Ein guter Singer,
Ein guter Schlinger.

3253. Titkos hegedűsnek kevesen süvegelnek.

3254. Nincs drágább a hegedüszónál, mert meg is fizet az ember érte el is fárad utána.

3255. *Hegy:* Vajudik a hegy, majd egeret szül.
A latin szerint: Parturiunt montes, nascitur ridiculus mus.
A német: Viel Lärm, nichts dahinter.
Az angol: Much ado about nothing.

3256. Nincs az a nagy hegy, mellyet idővel el nem lehetne hordani.

7. Némelly hegyek akkor is égnek belől, mikor már tetejüket ellepte a hó.

A latin: Et senes habent igniculos.

8. Hegyen völgyön egyaránt.

9. Lefelé jár immár a hegyen.

0. Minden hegynek lejtője is szokott lenni.

1. *Hegyes,* mint a harmat-hasító tót bocskor.
2. *Hegyes,* mint a dorosmai túró.
3. *Hegyes,* mint a nyíl.
4. *Hegyes,* mint a torony.
5. *Hegyes,* mint a tót süveg.
6. *Hegyes,* mint a tőr.
7. *Hegyes,* mint a tüzes mennykő.

8. Be hegyes, mint a begyes galamb.

9. Árkon kívül hegy mester. (350)

A latin: Aedilitatem gerit sine populi suffragio.
A német: Er mengt sich in ungelegte Eier.

0. *Héjjas* féreg.

Tréfás elnevezése a ráknak.

1. *Hely:* Helybehagyta, mint Viski szakács az ételt.

A viski lakadalomban megparancsolta az uraság, hogy mai nap helybe hagyja szakács az ételeket. Tót lévén a szakács, azt gondolta, hogy talán más szakácsot fogadtak, magának pedig azt parancsolták legyen, hogy a helyet elhagyja. Ebédkor vették észre a félreértést.

2. Még helye sem hült meg.

3. Meg se melegedett helye.

4. Helyén keresd, föltalálod.

5. Jó helyen kereskedik.
6. Jó helyen tapogat.
7. Jó helyen vetette meg a hálót.

8. Nem jó helyen fogott.

9 A mit ember kicsiny helyen megfordíthat, annak széles *feneket ne kerítsen.*

3280. A mit kis helyen megfordíthatsz, annak nagy helyet ne kívánj.

3281. Minden helynek vagyon füle s szeme.

A szurdék is elárul ha vétkezel.

A német: Die Felder haben Augen, Wälder haben Ohren.

A francia: Les murs ont des oreilles.

3282. Csak hült helyét találtam. [nyerét.

3283. Olly helyre tették, hol a komondor el nem kapja ke-

3284. *Henye*: Nagy tolvaj a henye ember.

3285. { *Henyélés* gyökere a gonoszságnak. / A henyélés gonoszság veleje.

Henyélés és heverés mindenben ártalmas: a heverő vas megrozsdásodik; a heverő fát szú eszi: a heverő ruhát moly emészti; a heverő viz megposhad; a heverő földet gyom lepi; a heverő házi ügy elvész és a heverő ember nyomor és szegénységnek mártalékja.

A német: Müßiggang ist aller Laster Anfang.

A latin: Nihil agendo male agere discimus.

Az angol: An idle brain is the devils shop. (Henyélő fej az ördögnek kalmárboltja).

3286. A henyélés minden rossz gondolatoknak anyja.

3287. Henyéléssel senki meg nem gazdagodik.

3288. Henyélőkkel szokott a Venusasszony társalkodni.

3289. *Hérce-hurca.*

Kinlódás, bajos életmód.

3290. *Hére-hóra* kihíni.

Az az: Bottal való verekedésre hívni ki.

3291. *Hét* országra szól, mint a lőcsei kalendárium.

3292. Hét tél, hét nyár megpróbálja őket.

Új házasokról mondják, kiknek együtt maradásokról kevés a reménység.

3293. Hét: A nagy hét kutya gyötrelem.

Mert a nagy héten nem járhatnak a templomba. *Virágvasárnap* a barka vesszőktől félnek; nagy pénteken a pilátust verik; nagy szombaton magokat csapdossák az emberek. Em-

ken felül félnek a toronyi kéreplöktöl is, és húst sem a mészárszékben nem látnak, sem otthon nem főznek az emberek. E gyötrelmek közt bevonják magokat otthon egy lyukba s egy ugatást ki nem venni belö'ük egész húsvétig.

Sem hete, sem hava s már is parancsol.

Arról mondatik, ki most származott ide, s mindjárt úr akar lenni.

A latin: De Aesopi puteo modo venis, et jam exclamas.

Helen vannak, { mint a Gersei ördögök. / mint a Markotai ördögök.

Markotán, Győr vármegyében hét nevezetes zsivány volt, kiket mivel soha kézre nem kerîthettek, ördögfiaknak lenni mondották.

Hetes eső, hármas ünnep, jó gyomor;
Gazda-morgás, béres-alvás, komondor.

Hetes eső ellen méltán morog a gazda, mert szolgái semmit sem dolgoznak, szintígy a hármas ünnepen, hever, alszik a béres s a mellett a gyomor még is megkívánja a jótartást, mi ha ki nem jár, morog, mint a komondor.

Hetet-hovat összehord.

Hetvenkedik, mint az árpacipó a kemencében.

Heverő ökör után nem vetnek holdot.

Heverve, kezét ölébe dugva nem gazdagodik meg senki.

Heverő testben bujdosik az elme.

Heves vármegyéből való.

Hevet-hovat összehord. (3298)

Hiba: Halat szálka nélkül, embert hiba nélkül nem lehet [találni.

Gellért: Mindenkinek vannak hibái; legjobb ember az, kinek legkevesebb van.

A spanyol: No hay harina sin salvado, ni nuez sin cascara, ni arbol sin corteza, ni grano sin paja, ni aun hombre sin mancha. (Nincs liszt korpa nélkül, sem dió héj nélkül, sem fa kéreg nélkül, sem búza szalma nélkül, sem ember hiba nélkül).

Szemes legyen, ki hibát talál benne.

Hibáz: Ha hibáztál, búbánatúl cselekedj valami jót.

3307. *Hid.* A mit a hídon nyert, azt a vámon elvesztette.
3308. *Hideg,* mint a jég.
3309. mint a farkasordító.
3310. mint a béka-vér.
3311. mint a kocsonya.
3312. mint a márvány.
3313. Se hideg, se meleg.
3314. Hidegen veri a vasat.
Hasztalan munkát tesz.
3315. Ki hideget ád, subát is ád hozzá.
A német: Gott giebt nicht mehr Frost, als Kleider (szintígy angolul.)
A francia: A brebis tondue Dieu mesure le vent.
3316. Gyakran leli a zöld hideglelés.
Negyedik Henrik, a francia királyok közt nevezetes fejedelem, nem akarta Süllit (ministerelnökét) magához ereszteni, noha jól tudta, hogy az ország dolgaiban jár, s azt üzente neki, hogy a hideg leli. Idő múlva beeresztette őt és ismét azt mondta, hogy a hideglelés épen most hagyta el őt. Sülli már ennek előtte neheztelvén a késedelmes beeresztésért azt felelé rá, hogy csakugyan épen ez előtt látta a hideglelést zöld ruhában kijőni a király benyilójából. Tudni illik a királyi vadásznak leánya jött onnan ki, kit Henrik szeretett.
3317. *Híg,* mint a halász-lé.
3318. mint a koldus leves.
3319. mint a kaszás-lé.
3320. mint a levegő.
3321. mint a savó.
3322. mint a tiszta viz.
3323. mint az esztelennek veleje.
3324. *Hím:* Nincs ennek híme, hogy eszedbe ne foglalhasd.
Nem olly szövevényes dolog, hogy eszeddel fel ne érjed.
3325. *Hímez-hámoz.*
Az az: hüledezve beszél, szépíti a dolgot.
3326. *Himfán,* palotán, kis ablakon kukucsál.
3327. *Himlő:* Verje meg a hólyagos himlő.
A csúnya szitkoknak egyik cifra példája.

8. *Himpellér*: Ki mindenbe kap, mindenben himpellér.
Az olasz: L'animo à molte cose rivolte, ò le trascura, ò non ha vigore di esequirle.
A finn: Öt hivatal, hat hiba.

9. *Hinár*: Kint van immár a hinárból.

0. Kiszedték a hinárból.
Utólérték a csínon.

1. *Hintó*: Nem mind hintó az, a mi hintáz.

2. *Hip-hop* hirével jár. (3424)

3. Drága kincs a jó hír, valaki avval bír.
Jobb a jó hír a nagy gazdagságnál.
A német: Ein guter Name ist ein reiches Erbtheil.
Az angol: A good name is better than riches.
A francia: Bonne rennomée vaut mieux que ceinture dorée.
Az olasz: Val più un oncia di reputazione, che mille libre d'oro.

4. Gonosz hír szárnyan jár, lótfut, senkit nem vár, elűzi a mentséget.
A finn: Messze hallik a jó harang, még messzebb a rossz hir.

5. A nagy hír sokszor nagyot fillent.
Seneca: Semmi sem olly nagy, a mint hírlik.

6. A hirtelen hír ritkán szokott igaz lenni.

7. A rossz hír szárnyan repül, a jó pedig kullogva is alig jár.

8. A rossz hír és a szerencsétlenség leghamarább terjednek.

9. Nagy a híre mint a tatárjárásnak.

0. Sokkal szebb termete, de lucskos a híre.

1. Már híre is meghalt.

2. Csak azért kap a híren, hogy ismét elszórhassa.

3. Gonosz hírnek sebes szárnya.

4. Ha hírt akarsz szerezni, akaszd fel magadat.

5. A söprött *szeméttel* nem jó a hírt is kihordani a házból.

6. *Könnyü a jó hírt* elveszteni, de nehéz visszanyerni.

A francia: On a beau se lever le matin, quand on a le renom de dormir la grasse matiné.
Plutarchus: A jó hírnév ollyan mint a tűz: ha felgyújtották, könnyen fentartatik, de ha elaludt, nehéz újra feléleszteni és lángra lobbantani.
A latin: Fides ut anima, unde semel abiit, redire nequit.
Az olasz: All'onor chi manca d'un momento, no lo ripara in anni cento.

3347. Kevesen vannak, kiknek egyenlő hírük legyen eleitől fogva utóljáig.

3348. Ki híren-neven nem kap, nem derék ember.
A német: Wer sich um den guten Namen nicht wehrt, ist wenig werth.

3349. A jó hír-nevet nem gátolja meg a sövény.

3350. *Hírharang*.
Ki egyiktől a másikhoz hordozza a beszédeket.

3351. *Hirtelen*, { mint a záporeső. / mint a szél és förgeteg.

3352. *Hisz*: Ki hamar hiszen, hamar megcsalatkozik.

3353. A ki könnyen hisz, könnyen megcsalatik.

3354. Higyje a kurta.
A latin: Credat Judaeus Apella.

3355. Meglásd kinek higyj.
A német: Trau, schau wem.
A latin: Fide, sed cui, vide.

3356. A ki nem szokott hazudni, hamar hisz.

3357. Inkább elhiszem, sem hogy oda menjek.

3358. Maga se hiszi, a mit mond.

3359. *Hit*: Se hite, se lelke, mint a hajóhúzó lónak.

3360. Se hite, se oltárja.

3360. *r*. Kinek szél a hite, tömlöc az országa.

3361. Nincs hited, mint a rácnak.

3362. Nem veszi pénzen a hitet.

3363. Fordítja hitét, mint a kását.

4. *Hitel*: Ritka hitel parasztban,
Mint a hal a harasztban.

5. Ki egyszer hitelét elveszti, nem minden sövény mellett találja meg.

6. Hitetlen, { mint a bormérő.
7. Hitetlen, { mint a pogány.
8. Hitetlen, { mint a szabó.

9. *A hivatal* nem csal.
Csak viszont mi se csaljuk a hivatalt.

0. Ha kevés a gondod, lépj hivatalba.

1. *Hivés*: Kimélve adj helyet a hivésnek.
Az olasz: Chi troppo fida, spesso grida.

2. *A hizelkedés* mérge a barátságnak.

3. Rossz tükör a hizelkedés, hamisan mutat.

4. *A hizelkedő* alattomos ellenség.
Azok, így nyilatkozik *Marcus Antonius elmélkedésiben*, kik gyülölik egymást, hizelkednek egymásnak, — s azok, kik egymás fölibe emelkedni akarnak, meghajolnak egymás előtt.

5. A szerfelett hizelkedő vagy megcsalt vagy megcsalni akar.
A hizelkedés ámitó erejét igen jól festi e következő anecdota: Egy mészárosnak fija volt, ki atyja mesterségét folytatni nem akarván, minekután egyet mást megpróbált volna, végre színész lett, de olly csekély szerencsével, hogy vagy csak mint néma személy vagy legfölebb inasi szerepekben lépetett fel. — Az atya mind a mellett igen kevély volt rá, hogy fia illy dicső művészpályát választott. Egyszer a mészárszékbe jő egy asszony és két garas ára kolbászt kér. A mészáros elővesz egy hosszú vastag kolbászt és vágni akar belőle a kért áráért. Épen midőn a kést belévágni akarja, az asszony kiveti a hálót: „Kedves mészáros úr, nemde a kegyed fia szinész? A minap játszani láttam őt“. — „Ugy-é? szól kedvtelve a mészáros és feljebb csúsztatja a kést. „Ő igen felségesen játszik“. — A kés ismét feljebb csúszik. — „A megboldogult Sz. P. hires színész volt, de a kegyed fia felülmúlja.“ — A kés már a kolbász közepén állott. — „L-ről sokat beszéltek annak idejében, *de a kegyed fia* még jelesebb szinész lesz“. — A kés

ismét feljebb ment. — „G. játékát ország-világ bámulja, de a kegyed fiával még sem mérközhetík." — Már e sok volt egy atyai szívnek, a mészáros a kést elveti és az asszony, hazugságaiért az egész kolbászt kapja.

Az olasz: Chi ti fa carezze più che non suole,
O ti hà ingannato, o ingannar ti vuole.

3376. A hizelkedő nyelv, nyalva ejti a sebet.

A latin: Pessimum inimicorum genus, laudantes.

3377. Hó hátán is kincset ás és talál.

3378. Magyarországban legtöbb hó van.

Mert minden hó-napban esik.

3379. *Hó:* Feljött a hava. (860)

3380. *A hóhér* is kifáradna rajta.

3381. Hohérpallos címere.

3382. Befogadta a hóhér oszlopos palotájába.

3383. Hóhérfalatja.

3384. Hóhérnak panaszkodni.

A latin: Apud novercam queri.

3385. *A hold*, hol nő, hol fogy, hol megszarvasodik, nehezen lehetne rá köntöst szabni.

Az az: Nehéz a szeles bolondokkal boldogúlni, kiket hóbortosságuk miatt a holdhoz hasonlit a sz. irás.

3386. A hold ha elfogy is, megmarad a neve.

3387. Már a hold a nappal egészen összement.

Az az: Vénség miatt bajusza és szakálla mint a hold megfehéredett; kopasz feje bőre meg, mint a nap, fényessé lett és így hold a nappal összement.

3388. Addig tündöklik a hold, míg a nap helyre ér.

A német: Wenn der Meister kommt daher,
Gilt das Meisterlein nicht mehr.

Az angol: The moon's not seen where the sun shines.

A francia: Où le soleil luit, la lune n'y a que faire.

3389. Hadd homályogjon a hold, csak a nap tartson igazat.

3390. *Holló* a hollónak nem vájja ki szemét.

Az az: Büncinkosok nem bántják egymást bün miatt. Jelesül az *angol:* Ask my fellow, whether i be a thief. (kérdezd pajtásomtól, valjon tolvaj vagyok-e!).
Németül: Eine Krähe hackt der andern die Augen nicht aus. (szint igy olaszul és franciául).

3391. Ritka dolog a fehér holló.

3392. A farkas után a holló is akar élni.

3393. Holló volt, hattyúvá vált.

3394. Holló hozta ember.

3395. Hollók és varjuk eledelévé lett.

3396. Hollók vendégeskednek szeme kaponyáján.

3396. *x.* Fekete hollónak fekete a fia.

3397. Holnap is felvirrad.

3398. Holnap is lesz nap.
Van még ideje a dolognak.

3399. A holnapi nap senkinek sincs homlokára írva.

3400. Holnapra is kell a ló.
Intés ahoz, ki igen mohón költ, hogy továbbra is kell nézni

3401. Holnapról hódára halaszt.

3402. *Holt* hagyja, élő osztja.

3403. A holt embernek elegendő földje vagyon, de az élőnek nincs.

3404. Holt holtnak barátja.

3405. A holt senkinek sem dughatja be a száját.

3406. Nem tudja ember holta napjáig mire jut.

3407. Még holta után se mondhatnék jót rá.

3408. Mit tesz az eleven, ha holtak is vigadnak.

3409. A holtakkal ne hadakozz.

3409. *y.* A holtakkal társalkodik.
Az az: Olvasással foglalkodik mert a könyvek holt tanítóknak mondatnak.

3410. A holtaktól is adót kér. (70)
A latin: A mortuis tributum exigit.

3411. Holtomiglan holtáiglan.

3412. Nem fáj foga többé a holtnak.

3413. *Hólyag*: Nem hólyag, hogy csak felfújják.
Nem ejthetik meg hirtelenében, idő kell hozzá.

3414. Egy hólyagba fúnak.

3415. *Homály*: A legnagyobb világosságban is vagyon homály.

3416. Még a napfényben is homályt keres.

3417. Ha ma homályos volt, talán holnap felderül.

3418. *Homlok*: Nagy a homloka vagy ember, vagy ökör.

3419. *A homok* is elissza az esővizet, de semmit sem terem.

3420. Homokból ostort akar fonni.
Lehetetlen dologban töri a fejét.

3421. Ha csak a homokföld terem, szükön telik meg a verem.

3422. Apró homokporokból válik a nagy domb.

3423. *Hon* lakjék, ki kedvére akar élni.
A latin: Domi manere oportet belle fortunatum.
A német: Wer will bleiben in Ruh, der bleibe bei seiner Kuh.

3424. *Hopp* hopp hírrel jár.
Régi bal hit azt tartotta, hogy vannak emberek, ki egy időben két helyt is lehetnek és illyenekről mondták, hogy hopp hírrel járnak.

3425. Hopp itt is, amott is, házam előtt is.

3426. Hoppon maradt.
Az az: Célját el nem érhette, megcsalatkozott.

3427. Akkor mondj hoppot, mikor átugortad az árkot.
A német: Rufe nicht: Fisch! du habest ihn denn hinter den Kiefern.
A francia: Il ne faut pas se moquer des chiens, qu'on ne soit hors du village.

9. *Hordó*: Cseppenként a hordó is megtelik.

0. Üres hordó mindég { jobban kong. / legjobban hangzik.

Minél tudatlanabb az ember, annál szájasabb; minél kevesebb érdeme van valakinek, annál többet pöffeszkedik. Elmésen fejezte ki e gondolatot a *talmud* következő példázatban: Minden fa mikor ég, semmi neszét nem hallani, csak a tüske nagy ropogva ég s fennyen hirdeti: én is fa vagyok!

A latin: Eloquentiae flumen, sapientiae gutta.

A francia: C'ést gros Jean, qui remontre à son cure.

1. Tizenkét akós hordó néz ki a pofáján.

Az az: Borcsiszár, igen részeges.

2. Sok kell a nagy hordóba.

3. Néha a rossz hordóba is bort töltenek.

Az az: Sokszor a rosszra is vesztegetik a jó intést.

4. Meddig hordód teli, addig leszesz deli, de ha egyszer üres, megvet minden rühes.

Ovidius: Donec eris felix, multos numerabis amicos,
Tempora si fuerint nubila solus eris.

5. Lyukas hordót tölteni.

6. *Hordozóskodik*: A ki sokat hordozóskodik, nehezen gazdagúl meg.

7. Kilenc hordozóskodás egy égés.

8. *Horog*: A melly fából horog akar lenni, idején alá nő.

A német: Was ein guter Haken werden will, krümmt sich bei Zeiten.

9. Arany horoggal horgász.

0. Elnyelte a horgot.

1. Egy horgot vetnek.

2. *Horgas*: Legkisebb gondja az: horgasan csik-e? avagy egyenesen.

3. *Horpasz:* Teli tölt a horpasza.

Feldomborodott a hasa.

5. *Hosszú*, { mint a hármas tánc.
7. { *mint* a kolbász.

3447. Hosszú mint a nagy böjt.
3448. Hosszú mint az éjjeli út.
3449. Hosszú mint a Rákóci lakodalma.
3450. Hosszú mint a Sz. Iván éneke. (679)

3451. Mennél hosszabb, annál rosszabb.
A német: Die Länge hat die Fähre.
A francia: Au long aller petit faix pèse.
Az angol: Light burdens far heavy.

3452. Se hossza, se vége.

3453. Hosszabb lett mint ezelőtt volt.

3454. *Hoz:* Ha hoztál bejöhetsz, ha nem hoztál kin maradhatsz.

3455. *Hozó família* ez, nem kéri.
Ez nem kivisz, hanem behoz.

3456. *Hozzá* foghatsz, a mi el nem fáraszt.

3457. Kevés van nála hozzá foghatóbb.

3458. *Hozzá ragad*, mint bojtorján a lóserényhez.

3459. *Hörcsök:* Összeakadt hörcsök a borzzal.

3460. *Hupikék* a háta, jajbőrös a combja.

3461. Szabtak neki hupikék nadrágot jajvörös posztóból.

3462. *Húr:* Egy húron pendülnek.

3463. Egy húrt pengetnek.

3464. Mennél vékonyabb a húr, annál hamarább szakad.

3465. *Hurok:* Hurkot vetettek elibe, bevárják.

2466. *Hús* a húst eszi.

3467. Mennél puhább a hús, annál keményebb a csontja.

3468. Lefaragod a húsát, de meg nem eszed a csontját.

3469. Mivel húsra nem talált csonton rágódik.

3470. Másott is lerágják a csontról a húst.
Másott is leszoktak enni a húst a csontról.

3471. *Jó lével* adják fel a büdös húst.

:. Fekete vasárnapot ül húsvét napján is.
Mocskos ruhában van.

;. *Húzódozik*, mint az eb a pozdorján.

I.

1. *Ide*: Se ide, se oda.

5. *Idegen* idegennek ritkán árt.

6. Az idegen paripáról még a tenger közepén is le kell szállani.

7. *Idő:* Nincs annak ideje, ki mindenkor időre várakozik.

8. Mindennek rendelt ideje vagyon. (szintígy angolul, olaszul és franciául)
A német: Jedes Ding will seine Zeit haben. (l. Préd. 3. 1—9).

9. Ki idején kezdi, idején végzi.

0. Idő a bolondot is észre hozza.
A német: Mit der Zeit wird man klug.
A francia: Avec l'âge on devient sage.

1. { Az idő folyton foly, meg nem eszi a moly.
Az idő járton jár, semmi szóra nem vár.
A latin: Fugit irrevocabile tempus.
Az angol: Time fleets away without delay.
Az olasz: Il tempo passa e se ne porta il tutto.

2. { Szolgál ugyan az idő, de nem várakozik.
Az idő senkit nem vár.
A finn: Nem gondol az idő az emberrel, ha csak az ember nem gondol az idővel.
Az angol: Time and tide tarry for no man.
A német: Zeit, Ebbe und Fluth wartet auf Niemand.

15*

3483. Az idő mindent megemészt.
Ovidius: Tempus edax rerum.

3484. Egyik idő ellensége a másiknak.

3485. Leszedi arcáról az idő a kedves szint.

3486. Egyik idő a másiknak mestere.

3487. Az idő hozza a jó tanácsot.
A német: Kommt Zeit, kommt Rath.
Az olasz: Il tempo consiglia.
A latin: Mora omnis odio est, sed facit sapientiam.

3488. A mit az ész meg nem gyógyíthat, meggyógyítja az idő. (szintígy olaszul)
A német: Die Zeit heilt alle Wunden.
A latin: Sensim sine sensu senescit dolor.
A francia: Le temps est le médecin de toutes les douleurs.

3489. Eljő az idő, midőn megázik a tüdő.

3490. Hűl az idő, majd innét is, onnét is megkérdezik, hol szolgáltál.

3491. Hol tisztúl, hol borúl az idő.
A latin: Nunc pluit, et claro nunc Jupiter aethere fulget.

3492. Száraz időben tetszik ki a forrásnak jobbika.

3493. Nincs drágább az időnél.

3494. Nagy időről emlékezik.

3494. *v.* Időtől kell várni, tanácstól hallgatni.

3495. *Idővel* a vas is megvásik.

3496. Idővel a naspolya is megérik.
Idővel és dérrel a kökény is megérik.

Várakozva, magát türtetve mindent elérhet az ember; de kell is hogy megadjuk mindennek a kellő idejét s ne kívánjuk gyümölcsét szakítani a fának, mellyet csak az imént ültettünk. Ez egyszerü bölcseség az, melly korunkban leginkább hiányzik. A mohóság, melly a kívánság első ébredésével íziben a *célnál* lenni akar, a rohanó tolakodás, melly nevezetesen a *szellemi* munkásság mezején minden legkisebb fáradságért

azonnal jutalmát várja, semmiféle törekvést kellőkép megérni nem hágy, s általában annyi korbajoknak szülő oka, hogy nem lehet eleget küzdeni ellene.

A német: Zeit bringt Rosen.

A francia: Avec temps et la paille les nifles murrissent.

Az olasz: Bisogna dar tempo al tempo.

7. Idővel a legkedvesebbet is elfelejthetni.

8. Idővel, pénzzel takarékosan kell bánni.

9. *Ifjantan:* Ki ifjantan jól gyüjt, vénségére jól fűt.

0. A mit ember ifjantan tanúl, azt aggottan is nehezen felejti.

A talmud: A mit ifjantan tanúl az ember, hasonló a tintához, mellyel tiszta papirosra iratott, de a mit éltesb korban tanulunk, ollyan mint a tinta, mellyel vakart papirosra irtak. Az elsőre rá tapad a tinta s az irás tiszta, olvasható; az utóbbin összefoly s az irás olvashatatlan).

Németül: Was man in der Jugend lernt, vergißt man nicht leicht im Alter.

A francia: Ce qu'on apprend au berceau,
Dure jusqu'au tombeau.

1. A kit isten szeret, ifjantan meghal.

2. *Ifjú;* Az ifjak kölcsön is fölveszik a vétket.

3. *Ifjúnak* ereje, vénnek esze sokat tehet.

A német: Der Jungen That, der Alten Rath,
Der Männer Muth, sind immer gut.

A latin: Vota senum, consulta virorum et facta juventae.

Az olasz: Fatti di giovani e consigli di vecchi.

4. A jámbor ifjúból jó öreg ember szokott lenni.

5. Sokra mehetne az ifju, ha eszével mindenkor tudna élni.

6. Ifjú úr, új csizma kedvesebb az ónál.

7. Ifjú szokás, öreg gyakorlás.

A német: Jung gewohnt, alt gethan.

Horatius: Quo semel est imbuta recens, servabit odorem testa diu,

8. *Ifjúság* bolondság.

9. *Az ifjuság arany alma,* méltó megőrizni.

3510. Ifjuságban erőnkkel; vénségünkre eszünkkel.

3511. *Igába* fogták.

4512. Kitöri az igaszeget.

3513. *Igaz* vagy hazug; egy áron kel nála.

3514. Ha igaz sem hiszem.

Aristoph: Non persuadebis, ne si persuaseris quidem.

3515. Olly igaz: hat cigány is le tehetné hitét mellette.

3516. Ha igaz nyomon jársz, nem fáradsz.

3517. Mondj igazat, betörik a fejed.

Régi időben nagy pénteken szokásban volt processio alkalmával Krisztus kínszenvedéseit comédiában előadni. Illy alkalommal egyszer Mező Kövesden egy molnárt, ki Krisztus szerepét viselte a vásáron kívül felfeszítettek; gúnyolták a szegényt, megköpték, csábítónak, néplázítónak és mindenféle rossznak mondogatták. Mind ezeket molnár urunk békével eltürte. De egy valaki azt találván mondani neki, hogy *liszt-lopó tolvaj*, arra úgy felpattant, hogy a hallgatást se tűrhetvén tovább, a keresztről leszökött és az igazmondót úgy fejbe kullantotta, hogy a veleje is kilátszott.

A latin: Veritas odium parit.

A német: Wer die Wahrheit geigt, dem schlägt man die Geige an den Kopf.

A francia: Il n'y a que la verité, qui offense.

3518. Ki az igazat hangosan hegedüli, vonóval a feje hamar megvoníttatik.

3519. Nem szégyen az igazat mondani.

3520. Tréfából is lehet igazat mondani.

3521. A megbotlott nyelv is igazat mond.

3522. Nevetve is megmondhatni az igazat.

3523. Ki nem állja az igazat.

3524. Akkor se hisznek neki, mikor igazat mond.

3525. *Ritka* fog, ritkán mond igazat.

3526. *Megszakadna* tőle, ha igazat mondana.

3527. Ha most igazat mondasz, a légy is szamár.

3528. Addig állja meg az igazat, míg az ajtón kilép.

3529. Szája se áll arra, hogy igazat mondjon.

3530. Nincs annyi ereje, hogy igazat mondjon.

3531. Néha a szótalan hal is mondhat igazat.

Egy furfangos ifju ebédet evett pénteken plébános atyafiánál, s minthogy a hal igen büdös volt, a tányérjára vett fejdarabhoz le le hajlott néha mintha tőle valamit kérdezne. Ennek okát kérdezvén a pap bácsi, következő feleletét vette öccsének: két nap előtt nekem bele holt a Tiszába egy igen jó barátom, azt kérdém tehát a haltól: hallott-e felőle valamit? erre azt felelé: hogy semmit sem hallott biz ő, mert több egy hetinél, hogy kifogatott.

3532. Elállott az igaztól.

3533. Fél az igaztól, mint a tűztől.

3534. *Igazmondás* nem emberszólás.

3535. Nincs szerencséje az igazmondáshoz.

Nagy hazug.

A német: Er sagt keine Wahrheit, sie entwische ihm denn.

3536. *Igazság*: Nem minden pecsét alatt hever az igazság.

3537. Legtovább mehet ember az igazsággal.

A német: Mit der Wahrheit kommt man an weitesten.

A latin: Veritas optimum vitae viaticum.

3538. Nem sok mentség kell az igazsághoz.

Zeno mondása: Az igazságnak nincs szüksége sok szóra, s a kevés szókkal kimondottat állandóbban megtartjuk.

A latin: Veritatis simplex oratio.

A német: Wahrheit giebt kurzen Bescheid, Lügen macht viel Redens.

3539. *Igér*: Ki könnyen igér, nehezen ád.

3540. Ki sokat igér, keveset ád.

Az illy sokat igérőre elmésen mondja

a francia: Il se ruine a promettre et s'acquitte à ne rien donner.

Az olasz: Chi troppo promette, nulla attende.

3541. A mit gyalog igér, lóháton meg nem állja.

3447. Hosszú mint a nagy böjt.
3448. Hosszú mint az éjjeli út.
3449. Hosszú mint a Rákóci lakodalma.
3450. Hosszú mint a Sz. Iván éneke. (6799)

3451. Mennél hosszabb, annál rosszabb.

A német: Die Länge hat die Gefahr.
A francia: Au long aller petit faix pèse.
Az angol: Light burdens far heavy.

3452. Se hossza, se vége.

3453. Hosszabb lett mint ezelőtt volt.

3454. *Hoz:* Ha hoztál bejöhetsz, ha nem hoztál kin maradhatsz.

3455. *Hozó família* ez, nem kéri.

Ez nem kivisz, hanem behoz.

3456. *Hozzá* foghatsz, a mi el nem fáraszt.

3457. Kevés van mása hozzá foghatóbb.

3458. *Hozzá ragad*, mint bojtorján a lószerényhez.

3459. *Hörcsök:* Összeakadt hörcsök a borzzal.

3460. *Hupikék* a háta, jajbőrös a combja.

3461. Szabtak neki hupikék nadrágot jajvörös posztóból.

3462. *Húr:* Egy húron pendülnek.

3463. Egy húrt pengetnek.

3464. Mennél vékonyabb a húr, annál hamarább szakad.

3465. *Hurok:* Hurkot vetettek elibe, bevárják.

2466. *Hús* a húst eszi.

3467. Mennél puhább a hús, annál keményebb a csontja.

3468. Lefaragod a húsát, de meg nem eszed a csontját.

3469. Mivel húsra nem talált csonton rágódik.

3470. Másott is lerágják a csontról a húst.
Másott is leszoktak enni a húst a csontról.

3471. *Jó lével* adják fel a büdös húst.

2. Fekete vasárnapot ül húsvét napján is.
Mocskos ruhában van.
3. *Húzódozik*, mint az eb a pozdorján.

I.

74. *Ide*: Se ide, se oda.
75. *Idegen* idegennek ritkán árt.
76. Az idegen paripáról még a tenger közepén is le kell szállani.
77. *Idő:* Nincs annak ideje, ki mindenkor időre várakozik.
78. Mindennek rendelt ideje vagyon. (szintígy angolul, olaszul és franciául)
A német: Jedes Ding will seine Zeit haben. (l. Préd. 3. 1—9).
79. Ki idején kezdi, idején végzi.
80. Idő a bolondot is észre hozza.
A német: Mit der Zeit wird man klug.
A francia: Avec l'âge on devient sage.
81. { Az idő folyton foly, meg nem eszi a moly.
Az idő járton jár, semmi szóra nem vár. }
A latin: Fugit irrevocabile tempus.
Az angol: Time fleets away without delay.
Az olasz: Il tempo passa e se ne porta il tutto.
82. { Szolgál ugyan az idő, de nem várakozik.
Az idő senkit nem vár. }
A finn: Nem gondol az idő az emberrel, ha csak az ember nem gondol az idővel.
Az angol: Time and tide tarry for no man.
A német: Zeit, Ebbe und Fluth wartet auf Niemand.

3483. Az idő mindent megemészt.
Ovidius: Tempus edax rerum.

3484. Egyik idő ellensége a másiknak.

3485. Leszedi arcáról az idő a kedves szint.

3486. Egyik idő a másiknak mestere.

3487. Az idő hozza a jó tanácsot.
A német: Kommt Zeit, kommt Rath.
Az olasz: Il tempo consiglia.
A latin: Mora omnis odio est, sed facit sapientiam.

3488. A mit az ész meg nem gyógyíthat, meggyógyítja az idő. (szintígy olaszul)
A német: Die Zeit heilt alle Wunden.
A latin: Sensim sine sensu senescit dolor.
A francia: Le temps est le médecin de toutes les douleurs.

3489. Eljő az idő, midőn megázik a tüdő.

3490. Hűl az idő, majd innét is, onnét is megkérdezik, hol szolgáltál.

3491. Hol tisztúl, hol borúl az idő.
A latin: Nunc pluit, et claro nunc Jupiter aethere fulget.

3492. *Száraz* időben tetszik ki a forrásnak jobbika.

3493. Nincs drágább az időnél.

3494. Nagy időről emlékezik.

3494. *v.* Időtől kell várni, tanácstól hallgatni.

3495. *Idővel* a vas is megvásik.

3496. { Idővel a naspolya is megérik.
Idővel és dérrel a kökény is megérik. }

Várakozva, magát türtetve mindent elérhet az ember; de kell is hogy megadjuk mindennek a kellő idejét s ne kivánjuk gyümölcsét szakítani a fának, mellyet csak az imént ültettünk. Ez egyszerű bölcseség az, melly korunkban leginkább hiányzik. A mohóság, melly a kivánság első ébredésével íziben a *célnál* lenni akar, a rohanó tolakodás, melly nevezetesen a *szellemi* munkásság mezején minden legkisebb fáradságért

azonnal jutalmát várja, semmiféle törekvést kellőkép megérni nem hágy, s általában annyi korbajoknak szülő oka, hogy nem lehet eleget küzdeni ellene.

A német: Zeit bringt Rosen.

A francia: Avec temps et la paille les nifles murrissent.

Az olasz: Bisogna dar tempo al tempo.

97. Idővel a legkedvesebbet is elfelejthetni.

98. Idővel, pénzzel takarékosan kell bánni.

99. *Ifjantan:* Ki ifjantan jól gyüjt, vénségére jól füt.

00. A mit ember ifjantan tanúl, azt aggottan is nehezen felejti.

A talmud: A mit ifjantan tanúl az ember, hasonló a tintához, mellyel tiszta papirosra iratott, de a mit éltesb korban tanulunk, ollyan mint a tinta, mellyel vakart papirosra irtak. Az elsőre rá tapad a tinta s az irás tiszta, olvasható; az utóbbin összefoly s az irás olvashatatlan).

Németül: Was man in der Jugend lernt, vergißt man nicht leicht im Alter.

A francia: Ce qu'on apprend au berceau,
Dure jusqu'au tombeau.

01. A kit isten szeret, ifjantan meghal.

02. *Ifjú;* Az ifjak kölcsön is fölveszik a vétket.

03. *Ifjúnak* ereje, vénnek esze sokat tehet.

A német: Der Jungen That, der Alten Rath,
Der Männer Muth, sind immer gut.

A latin: Vota senum, consulta virorum et facta juventae.

Az olasz: Fatti di giovani e consigli di vecchi.

04. A jámbor ifjúból jó öreg ember szokott lenni.

05. Sokra mehetne az ifju, ha eszével mindenkor tudna élni.

06. Ifjú úr, új csizma kedvesebb az ónál.

07. Ifjú szokás, öreg gyakorlás.

A német: Jung gewohnt, alt gethan.

Horatius: Quo semel est imbuta recens, servabit odorem testa diu,

08. *Ifjúság* bolondság.

09. *Az ifjuság arany alma,* méltó megőrizni.

3510. Ifjuságban erőnkkel; vénségünkre [illegible].

3511. *Igába* fogták.

4512. Kitöri az igaszegot.

3513. *Igaz* vagy hazug; egy áron kel nála.

3514. Ha igaz sem hiszem.

Aristoph: Non persuadebis, ne si persuaseris quidem.

3515. Olly igaz: hat cigány is le tehetné hitét mellette.

3516. Ha igaz nyomon jársz, nem fáradsz.

3517. Mondj igazat, betörik a fejed.

Régi időben nagy pénteken szokásban volt processio alkalmával Krisztus kínszenvedéseit comédiában előadni. Illy alkalommal egyszer Mező Kövesden egy molnárt, ki Krisztus szerepét viselte a vásáron kívül felfeszítették; gúnyolták a szegényt, megköpték, csábítónak, néplázítónak és mindenféle rossznak mondogatták. Mind ezeket molnár urunk békével eltürte. De egy valaki azt találván mondani neki, hogy *liszt-lopó tolvaj*, arra úgy felpattant, hogy a hallgatást se türhetvén tovább, a keresztről leszökött és az igazmondót úgy fejbe kallantotta, hogy a veleje is kilátszott.

A latin: Veritas odium parit.

A német: Wer die Wahrheit geigt, dem schlägt man die Geige an den Kopf.

A francia: Il n'y a que la verité, qui offense.

3518. Ki az igazat hangosan hegedüli, vonóval a feje hamar megvonittatik.

3519. Nem szégyen az igazat mondani.

3520. Tréfából is lehet igazat mondani.

3521. A megbotlott nyelv is igazat mond.

3522. Nevetve is megmondhatni az igazat.

3523. Ki nem állja az igazat.

3524. Akkor se hisznek neki, mikor igazat mond.

3525. *Ritka fog*, ritkán mond igazat.

3526. *Megszakadna* tőle, ha igazat mondana.

Ha most igazat mondasz, a légy is szamár.

Addig állja meg az igazat, míg az ajtón kilép.

Szája se áll arra, hogy igazat mondjon.

Nincs annyi ereje, hogy igazat mondjon.

Néha a szótalan hal is mondhat igazat.

Egy furfangos ifju ebédet evett pénteken plébános atyafiánál, s minthogy a hal igen büdös volt, a tányérjára vett fejdarabhoz le le hajlott néha mintha tőle valamit kérdezne. Ennek okát kérdezvén a pap bácsi, következő feleletét vette öccsének: két nap előtt nekem bele holt a Tiszába egy igen jó barátom, azt kérdém tehát a haltól: hallott-e felőle valamit? erre azt felelé: hogy semmit sem hallott biz ő, mert több egy hetinél, hogy kifogatott.

Elállott az igaztól.

Fél az igaztól, mint a tűztől.

Igazmondás nem emberszólás.

Nincs szerencséje az igazmondáshoz.

Nagy hazug.

A német: Er sagt keine Wahrheit, sie entwische ihm denn.

Igazság: Nem minden pecsét alatt hever az igazság.

Legtovább mehet ember az igazsággal.

A német: Mit der Wahrheit kommt man an weitesten.

A latin: Veritas optimum vitae viaticum.

Nem sok mentség kell az igazsághoz.

Zeno mondása: Az igazságnak nincs szüksége sok szóra, s a kevés szókkal kimondottat állandóbban megtartjuk.

A latin: Veritatis simplex oratio.

A német: Wahrheit giebt kurzen Bescheid, Lügen macht viel Redens.

Igér: Ki könnyen igér, nehezen ád.

Ki sokat igér, keveset ád.

Az illy sokat igérőre elmésen mondja *a francia*: Il se ruine a promettre et s'acquitte à ne rien donner.

Az olasz: Chi troppo promette, nulla attende.

A *mit gyalog igér*, lóháton meg nem állja.

3447. Hosszú mint a nagy böjt.
3448. Hosszú mint az éjjeli út.
3449. Hosszú mint a Rákóci lakodalma.
3450. Hosszú mint a Sz. Iván éneke. (679)

3451. Mennél hosszabb, annál rosszabb.
A német: Die Länge hat die Fähre.
A francia: Au long aller petit faix pèse.
Az angol: Light burdens far heavy.

3452. Se hossza, se vége.
3453. Hosszabb lett mint ezelőtt volt.
3454. *Hoz:* Ha hoztál bejöhetsz, ha nem hoztál kin maradhatsz.
3455. *Hozó familia* ez, nem kéri.
Ez nem kivisz, hanem behoz.
3456. *Hozzá* foghatsz, a mi el nem fáraszt.
3457. Kevés van nála hozzá foghatóbb.
3458. *Hozzá ragad*, mint bojtorján a lósörényhez.
3459. *Hörcsök:* Összeakadt hörcsök a borzzal.
3460. *Hupikék* a háta, jajbőrös a combja.
3461. Szabtak neki hupikék nadrágot jajvörös posztóból.
3462. *Húr:* Egy húron pendülnek.
3463. Egy húrt pengetnek.
3464. Mennél vékonyabb a húr, annál hamarább szakad.
3465. *Hurok:* Hurkot vetettek elibe, bevárják.
2466. *Hús* a húst eszi.
3467. Mennél puhább a hús, annál keményebb a csontja.
3468. Lefaragod a húsát, de meg nem eszed a csontját.
3469. Mivel húsra nem talált csonton rágódik.
3470. Másott is lerágják a csontról a húst.
Másott is leszoktak enni a húst a csontról.
3471. *Jó lével* adják fel a büdös húst.

2. Fekete vasárnapot túl húsvét napján is.
Mocskos ruhában van.

3. *Húzódozik*, mint az eb a pozdorján.

I.

4. *Ide*: Se ide, se oda.
5. *Idegen* idegennek ritkán árt.
6. Az idegen paripáról még a tenger közepén is le kell szállani.
7. *Idő:* Nincs annak ideje, ki mindenkor időre várakozik.
8. Mindennek rendelt ideje vagyon. (szintígy angolul, olaszul és franciául)
A német: Jedes Ding will seine Zeit haben. (l. Préd. 3. 1—9).
9. Ki idején kezdi, idején végzi.
0. Idő a bolondot is észre hozza.
A német: Mit der Zeit wird man klug.
A francia: Avec l'âge on devient sage.

1. { Az idő folyton foly, meg nem eszi a moly.
Az idő járton jár, semmi szóra nem vár. }
A latin: Fugit irrevocabile tempus.
Az angol: Time fleets away without delay.
Az olasz: Il tempo passa e se ne porta il tutto.

2. { Szolgál ugyan az idő, de nem várakozik.
Az idő senkit nem vár. }
A finn: Nem gondol az idő az emberrel, ha csak az ember nem gondol az idővel.
Az angol: Time and tide tarry for no man.
A német: Zeit, Ebbe und Fluth wartet auf Niemand.

3483. Az idő mindent megemészt.
Ovidius: Tempus edax rerum.

3484. Egyik idő ellensége a másiknak.

3485. Leszedi arcáról az idő a kedves szint.

3486. Egyik idő a másiknak mestere.

3487. Az idő hozza a jó tanácsot.
A német: Kommt Zeit, kommt Rath.
Az olasz: Il tempo consiglia.
A latin: Mora omnis odio est, sed facit sapientiam.

3488. A mit az ész meg nem gyógyíthat, meggyógyítja az idő. (szintígy olaszul)
A német: Die Zeit heilt alle Wunden.
A latin: Sensim sine sensu senescit dolor.
A francia: Le temps est le médecin de toutes les douleurs.

3489. Eljő az idő, midőn megázik a tüdő.

3490. Hül az idő, majd innét is, onnét is megkérdezik, hol szolgáltál.

3491. Hol tisztúl, hol borúl az idő.
A latin: Nunc pluit, et claro nunc Jupiter aethere fulget.

3492. Száraz időben tetszik ki a forrásnak jobbika.

3493. Nincs drágább az időnél.

3494. Nagy időről emlékezik.

3494. *v.* Időtől kell várni, tanácstól hallgatni.

3495. *Idővel* a vas is megvásik.

3496. { Idővel a naspolya is megérik.
Idővel és dérrel a kökény is megérik. }

Várakozva, magát türtetve mindent elérhet az ember; de kell is hogy megadjuk mindennek a kellő idejét s ne kívánjuk gyümölcsét szakítani a fának, mellyet csak az imént ültettünk. Ez egyszerü bölcseség az, melly korunkban leginkább hiányzik. A mohóság, melly a kíváncsiság első ébredésével íziben a *célnál* lenni akar, a rohanó tolakodás, melly nevezetesen a *szellemi* munkásság mezején minden legkisebb fáradságot

azonnal jutalmát várja, semmiféle törekvést kellőkép megérni nem hágy, s általában annyi korbajoknak szülő oka, hogy nem lehet eleget küzdeni ellene.

A német: Zeit bringt Rosen.

A francia: Avec temps et la paille les nifles murrissent.

Az olasz: Bisogna dar tempo al tempo.

. Idővel a legkedvesebbet is elfelejthetni.

. Idővel, pénzzel takarékosan kell bánni.

. *Ifjantan:* Ki ifjantan jól gyűjt, vénségére jól fűt.

. A mit ember ifjantan tanúl, azt aggottan is nehezen felejti.

A talmud: A mit ifjantan tanúl az ember, hasonló a tintához, mellyel tiszta papirosra iratott, de a mit éltesb korban tanulunk, ollyan mint a tinta, mellyel vakart papirosra irtak. Az elsőre rá tapad a tinta s az irás tiszta, olvasható; az utóbbin összefoly s az irás olvashatatlan).

Németül: Was man in der Jugend lernt, vergißt man nicht leicht im Alter.

A francia: Ce qu'on apprend au berceau,
Dure jusqu'au tombeau.

. A kit isten szeret, ifjantan meghal.

. *Ifjú;* Az ifjak kölcsön is fölveszik a vétket.

. *Ifjúnak* ereje, vénnek esze sokat tehet.

A német: Der Jungen That, der Alten Rath,
Der Männer Muth, sind immer gut.

A latin: Vota senum, consulta virorum et facta juventae.

Az olasz: Fatti di giovani e consigli di vecchi.

. A jámbor ifjúból jó öreg ember szokott lenni.

. Sokra mehetne az ifju, ha eszével mindenkor tudna élni.

. Ifjú úr, új csizma kedvesebb az ónál.

. Ifjú szokás, öreg gyakorlás.

A német: Jung gewohnt, alt gethan.

Horatius: Quo semel est imbuta recens, servabit odorem testa diu,

. *Ifjúság* bolondság.

. *Az ifjuság arany alma*, méltó megőrizni.

3510. Ifjuságban erőnkkel; vénségünkre [illegible]

3511. *Igába* fogták.

3512. Kitöri az igaszeget.

3513. *Igaz* vagy hazug; egy áron kel nála.

3514. Ha igaz sem hiszem.

Aristoph.: Non persuadebis, ne si persuaseris quidem.

3515. Olly igaz: hat cigány is le tehetné hitét mellette.

3516. Ha igaz nyomon jársz, nem fáradsz.

3517. Mondj igazat, betörik a fejed.

Régi időben nagy pénteken szokásban volt processio alkalmával Krisztus kínszenvedéseit comédiában előadni. Illy alkalommal egyszer Mező Kövesden egy molnárt, ki Krisztus szerepét viselte a vásáron kívül felfeszítettek; gúnyolták a szegényt, megköpték, csábítónak, néplázítónak és mindenféle rossznak mondogatták. Mind ezeket molnár urunk békével eltürte. De egy valaki azt találván mondani neki, hogy *lisztlopó tolvaj*, arra úgy felpattant, hogy a hallgatást se türhetvén tovább, a keresztről leszökött és az igazmondót úgy fejbe kullantotta, hogy a valeje is kilátszott.

A latin: Veritas odium parit.

A német: Wer die Wahrheit geigt, dem schlägt man die Geige an den Kopf.

A francia: Il n'y a que la verité, qui offense.

3518. Ki az igazat hangosan hegedülí, vonóval a feje hamar megvoníttatik.

3519. Nem szégyen az igazat mondani.

3520. Tréfából is lehet igazat mondani.

3521. A megbotlott nyelv is igazat mond.

3522. Nevetve is megmondhatni az igazat.

3523. Ki nem állja az igazat.

3524. Akkor se hisznek neki, mikor igazat mond.

3525. Ritka fog, ritkán mond igazat.

3526. Megszakadna tőle, ha igazat mondana.

7. Ha most igazat mondasz, a légy is szamár.

8. Addig állja meg az igazat, míg az ajtón kilép.

9. Szája se áll arra, hogy igazat mondjon.

0. Nincs annyí ereje, hogy igazat mondjon.

1. Néha a szótalan hal is mondhat igazat.

Egy furfangos ifju ebédet evett pénteken plébános atyafiánál, s minthogy a hal igen büdös volt, a tányérjára vett fejdarabhoz le le hajlott néha mintha tőle valamit kérdezne. Ennek okát kérdezvén a pap bácsi, következő feleletét vette öccsének: két nap előtt nekem bele holt a Tiszába egy igen jó barátom, azt kérdém tehát a haltól: hallott-e felőle valamit? erre azt felelé: hogy semmit sem hallott biz ő, mert több egy hetinél, hogy kifogatott.

32. Elállott az igaztól.

33. Fél az igaztól, mint a tűztől.

34. *Igazmondás* nem emberszólás.

35. Nincs szerencséje az igazmondáshoz.

Nagy hazug.

A német: Er sagt keine Wahrheit, sie entwische ihm denn.

36. *Igazság*: Nem minden pecsét alatt hever az igazság.

37. Legtovább mehet ember az igazsággal.

A német: Mit der Wahrheit kommt man an weitesten.

A latin: Veritas optimum vitae viaticum.

38. Nem sok mentség kell az igazsághoz.

Zeno mondása: Az igazságnak nincs szüksége sok szóra, s a kevés szókkal kimondottat állandóbban megtartjuk.

A latin: Veritatis simplex oratio.

A német: Wahrheit giebt kurzen Bescheid, Lügen macht viel Redens.

39. *Igér*: Ki könnyen igér, nehezen ád.

40. Ki sokat igér, keveset ád.

Az illy sokat igérőre elmésen mondja

a francia: Il se ruine a promettre et s'acquitte à ne rien donner.

Az olasz: Chi troppo promette, nulla attende.

41. A *mit gyalog igér*, lóháton meg nem állja.

3447. Hosszú mint a nagy böjt.
3448. Hosszú mint az éjjeli út.
3449. Hosszú mint a Rákóci lakodalma.
3450. Hosszú mint a Sz. Iván éneke. (679)

3451. Mennél hosszabb, annál rosszabb.
A német: Die Länge hat die Fähre.
A francia: Au long aller petit faix pèse.
Az angol: Light burdens far heavy.

3452. Se hossza, se vége.

3453. Hosszabb lett mint ezelőtt volt.

3454. *Hoz:* Ha hoztál bejöhetsz, ha nem hoztál kin maradhatsz.

3455. *Hozó familia* ez, nem kéri.
Ez nem kivisz, hanem behoz.

3456. *Hozzá* foghatsz, a mi el nem fáraszt.

3457. Kevés van nála hozzá foghatóbb.

3458. *Hozzá ragad*, mint bojtorján a lóserényhez.

3459. *Hörcsök:* Összeakadt hörcsök a borzzal.

3460. *Hupikék* a háta, jajbőrös a combja.

3461. Szabtak neki hupikék nadrágot jajvörös posztóból.

3462. *Húr:* Egy húron pendülnek.

3463. Egy húrt pengetnek.

3464. Mennél vékonyabb a húr, annál hamarább szakad.

3465. *Hurok:* Hurkot vetettek elibe, bevárják.

2466. *Hús* a húst eszi.

3467. Mennél puhább a hús, annál keményebb a csontja.

3468. Lefaragod a húsát, de meg nem eszed a csontját.

3469. Mivel húsra nem talált csonton rágódik.

3470. Másott is lerágják a csontról a húst.
Másott is leszoktak enni a húst a csontról.

3471. *Jó lével* adják fel a büdös húst.

2. Fekete vasárnapot túl húsvét napján is.
Mocskos ruhában van.
3. *Húzódozik*, mint az eb a pozdorján.

I.

4. *Ide*: Se ide, se oda.
5. *Idegen* idegennek ritkán árt.
6. Az idegen paripáról még a tenger közepén is le kell szállani.
7. *Idő:* Nincs annak ideje, ki mindenkor időre várakozik.
8. Mindennek rendelt ideje vagyon. (szintígy angolul, olaszul és franciául)
A német: Jedes Ding will seine Zeit haben. (l. Préd. 3. 1—9).
9. Ki idején kezdi, idején végzi.
10. Idő a bolondot is észre hozza.
A német: Mit der Zeit wird man klug.
A francia: Avec l'âge on devient sage.

11. { Az idő folyton foly, meg nem eszi a moly.
Az idő járton jár, semmi szóra nem vár. }
A latin: Fugit irrevocabile tempus.
Az angol: Time fleets away without delay.
Az olasz: Il tempo passa e se ne porta il tutto.

12. { Szolgál ugyan az idő, de nem várakozik.
Az idő senkit nem vár. }
A finn: Nem gondol az idő az emberrel, ha csak az ember nem gondol az idővel.
Az angol; Time and tide tarry for no man.
A német: Zeit, Ebbe und Fluth wartet auf Niemand.

3483. Az idő mindent megemészt.
Ovidius: Tempus edax rerum.

3484. Egyik idő ellensége a másiknak.

3485. Leszedi arcáról az idő a kedves szint.

3486. Egyik idő a másiknak mestere.

3487. Az idő hozza a jó tanácsot.
A német: Kommt Zeit, kommt Rath.
Az olasz: Il tempo consiglia.
A latin: Mora omnis odio est, sed facit sapientiam.

3488. A mit az ész meg nem gyógyíthat, meggyógyítja az idő. (szintígy olaszul)
A német: Die Zeit heilt alle Wunden.
A latin: Sensim sine sensu senescit dolor.
A francia: Le temps est le médecin de toutes les douleurs.

3489. Eljő az idő, midőn megázik a tüdő.

3490. Hűl az idő, majd innét is, onnét is megkérdezik, hol szolgáltál.

3491. Hol tisztúl, hol borúl az idő.
A latin: Nunc pluit, et claro nunc Jupiter aethere fulget.

3492. Száraz időben tetszik ki a forrásnak jobbika.

3493. Nincs drágább az időnél.

3494. Nagy időről emlékezik.

3494. *v.* Időtől kell várni, tanácstól hallgatni.

3495. *Idővel* a vas is megvásik.

3496. { Idővel a naspolya is megérik.
Idővel és dérrel a kökény is megérik. }

Várakozva, magát türtetve mindent elérhet az ember; de kell is hogy megadjuk mindennek a kellő idejét s ne kívánjuk gyümölcsét szakítani a fának, mellyet csak az imént ültettünk. Ez egyszerű bölcseség az, melly korunkban leginkább hiányzik. A mohóság, melly a kívánság első ébredésével ízibe a *célnál* lenni akar, a rohanó tolakodás, melly nevezetesen a *szellemi* munkásság mezején minden legkisebb fáradságért

azonnal jutalmát várja, semmiféle törekvést kellőkép megérni nem hágy, s általában annyi korbajoknak szülő oka, hogy nem lehet eleget küzdeni ellene.

A német: Zeit bringt Rosen.

A francia: Avec temps et la paille les nifles murrissent.

Az olasz: Bisogna dar tempo al tempo.

Idővel a legkedvesebbet is elfelejthetni.

Idővel, pénzzel takarékosan kell bánni.

Ifjantan: Ki ifjantan jól gyüjt, vénségére jól fűt.

A mit ember ifjantan tanúl, azt aggottan is nehezen felejti.

A talmud: A mit ifjantan tanúl az ember, hasonló a tintához, mellyel tiszta papirosra iratott, de a mit éltesb korban tanulunk, ollyan mint a tinta, mellyel vakart papirosra irtak. Az elsőre rá tapad a tinta s az irás tiszta, olvasható; az utóbbin összefoly s az irás olvashatatlan).

Németül: Was man in der Jugend lernt, vergißt man nicht leicht im Alter.

A francia: Ce qu'on apprend au berceau,
Dure jusqu'au tombeau.

A kit isten szeret, ifjantan meghal.

Ifjú; Az ifjak kölcsön is fölveszik a vétket.

Ifjúnak ereje, vénnek esze sokat tehet.

A német: Der Jungen That, der Alten Rath,
Der Männer Muth, sind immer gut.

A latin: Vota senum, consulta virorum et facta juventae.

Az olasz: Fatti di giovani e consigli di vecchi.

A jámbor ifjúból jó öreg ember szokott lenni.

Sokra mehetne az ifju, ha eszével mindenkor tudna élni.

Ifjú úr, új csizma kedvesebb az ónál.

Ifjú szokás, öreg gyakorlás.

A német: Jung gewohnt, alt gethan.

Horatius: Quo semel est imbuta recens, servabit odorem testa diu,

Ifjúság bolondság.

Az ifjuság arany alma, méltó megőrizni.

3510. Ifjuságban erőnkkel; vénségünkre [illegible]

3511. *Igába* fogták.

3512. Kitöri az igaszeget.

3513. *Igaz* vagy hazug; egy áron kel nála.

3514. Ha igaz sem hiszem.

Aristoph.: Non persuadebis, ne si persuaseris quidem.

3515. Olly igaz: hat cigány is le tehetné hitét mellette.

3516. Ha igaz nyomon jársz, nem fáradsz.

3517. Mondj igazat, betörik a fejed.

Régi időben nagy pénteken szokásban volt processio alkalmával Krisztus kínszenvedéseit comédiában előadni. Illy alkalommal egyszer Mező Kövesden egy molnárt, ki Krisztus szerepét viselte a vásáron kívül felfeszítették; gúnyolták a szegényt, megköpték, csábítónak, néplázítónak és mindenféle rossznak mondogatták. Mind ezeket molnár urunk békével eltürte. De egy valaki azt találván mondani neki, hogy *lisztlopó tolvaj*, arra úgy felpattant, hogy a hallgatást se türhetvén tovább, a keresztről leszökött és az igazmondót úgy fejbe kallantotta, hogy a veleje is kilátszott.

A latin: Veritas odium parit.

A német: Wer die Wahrheit geigt, dem schlägt man die Geige an den Kopf.

A francia: Il n'y a que la verité, qui offense.

3518. Ki az igazat hangosan hegedüli, vonóval a feje hamar megvonittatik.

3519. Nem szégyen az igazat mondani.

3520. Tréfából is lehet igazat mondani.

3521. A megbotlott nyelv is igazat mond.

3522. Nevetve is megmondhatni az igazat.

3523. Ki nem állja az igazat.

3524. Akkor se hisznek neki, mikor igazat mond.

3525. *Ritka* fog, ritkán mond igazat.

3526. *Megszakadna* tőle, ha igazat mondana.

7. Ha most igazat mondasz, a légy is szamár.

8. Addig állja meg az igazat, míg az ajtón kilép.

9. Szája se áll arra, hogy igazat mondjon.

0. Nincs annyi ereje, hogy igazat mondjon.

1. Néha a szótalan hal is mondhat igazat.

Egy furfangos ifju ebédet evett pénteken plébános atyafiánál, s minthogy a hal igen büdös volt, a tányérjára vett fejdarabhoz le le hajlott néha mintha töle valamit kérdezne. Ennek okát kérdezvén a pap bácsi, következő feleletét vette öccsének: két nap előtt nekem bele holt a Tiszába egy igen jó barátom, azt kérdém tehát a haltól: hallott-e felőle valamit? erre azt felelé: hogy semmit sem hallott biz ő, mert több egy hetinél, hogy kifogatott.

12. Elállott az igaztól.

13. Fél az igaztól, mint a tűztől.

14. *Igazmondás* nem emberszólás.

15. Nincs szerencséje az igazmondáshoz.

Nagy hazug.
A német: Er sagt keine Wahrheit, sie entwische ihm denn.

16. *Igazság*: Nem minden pecsét alatt hever az igazság.

17. Legtovább mehet ember az igazsággal.

A német: Mit der Wahrheit kommt man am weitesten.
A latin: Veritas optimum vitae viaticum.

38. Nem sok mentség kell az igazsághoz.

Zeno mondása: Az igazságnak nincs szüksége sok szóra, s a kevés szókkal kimondottat állandóbban megtartjuk.
A latin: Veritatis simplex oratio.
A német: Wahrheit giebt kurzen Bescheid, Lügen macht viel Redens.

39. *Igér*: Ki könnyen igér, nehezen ád.

40. Ki sokat igér, keveset ád.

Az illy sokat igérőre elmésen mondja
a francia: Il se ruine a promettre et s'acquitte à ne rien donner.
Az olasz: Chi troppo promette, nulla attende.

41. A *mit gyalog igér*, lóháton meg nem állja.

3447. Hosszú mint a nagy böjt.
3448. Hosszú mint az éjjeli út.
3449. Hosszú mint a Rákóci lakodalma.
3450. Hosszú mint a Sz. Iván éneke. (679)

3451. Mennél hosszabb, annál rosszabb.
A német: Die Länge hat die Fähre.
A francia: Au long aller petit faix pèse.
Az angol: Light burdens far heavy.

3452. Se hossza, se vége.

3453. Hosszabb lett mint ezelőtt volt.

3454. *Hoz:* Ha hoztál bejöhetsz, ha nem hoztál kin maradhatsz.

3455. *Hozó familia* ez, nem kéri.
Ez nem kivisz, hanem behoz.

3456. *Hozzá* foghatsz, a mi el nem fáraszt.

3457. Kevés van mála hozzá foghatóbb.

3458. *Hozzá ragad*, mint bojtorján a lóserénybez.

3459. *Hörcsök:* Összeakadt hörcsök a borzzal.

3460. *Hupikék* a háta, jajbőrös a combja.

3461. Szabtak neki hupikék nadrágot jajvörös posztóból.

3462. *Húr:* Egy húron pendülnek.

3463. Egy húrt pengetnek.

3464. Mennél vékonyabb a húr, annál hamarább szakad.

3465. *Hurok:* Hurkot vetettek elibe, bevárják.

2466. *Hús* a húst eszi.

3467. Mennél puhább a hús, annál keményebb a csontja.

3468. Lefaragod a húsát, de meg nem eszed a csontját.

3469. Mivel húsra nem talált csonton rágódik.

3470. Másott is lerágják a csontról a húst.
Másott is leszoktak enni a húst a csontról.

3471. Jó lével adják fel a büdös húst.

72. Fekete vasárnapot ül húsvét napján is.
Mocskos ruhában van.

73. *Húzódozik*, mint az eb a pozdorján.

I.

74. *Ide*: Se ide, se oda.

75. *Idegen* idegennek ritkán árt.

76. Az idegen paripáról még a tenger közepén is le kell szállani.

77. *Idő*: Nincs annak ideje, ki mindenkor időre várakozik.

78. Mindennek rendelt ideje vagyon. (szintígy angolul, olaszul és franciául)
A német: Jedes Ding will seine Zeit haben. (l. Préd. 3. 1—9).

79. Ki idején kezdi, idején végzi.

180. Idő a bolondot is észre hozza.
A német: Mit der Zeit wird man klug.
A francia: Avec l'âge on devient sage.

181. { Az idő folyton foly, meg nem eszi a moly.
Az idő járton jár, semmi szóra nem vár. }
A latin: Fugit irrevocabile tempus.
Az angol: Time fleets away without delay.
Az olasz: Il tempo passa e se ne porta il tutto.

182. { Szolgál ugyan az idő, de nem várakozik.
Az idő senkit nem vár. }
A finn: Nem gondol az idő az emberrel, ha csak az ember nem gondol az idővel.
Az angol: Time and tide tarry for no man.
A német: Zeit, Ebbe und Fluth wartet auf Niemand.

3483. Az idő mindent megemészt.
Ovidius: Tempus edax rerum.

3484. Egyik idő ellensége a másiknak.

3485. Leszedi arcáról az idő a kedves szint.

3486. Egyik idő a másiknak mestere.

3487. Az idő hozza a jó tanácsot.
A német: Kommt Zeit, kommt Rath.
Az olasz: Il tempo consiglia.
A latin: Mora omnis odio est, sed facit sapientiam.

3488. A mit az ész meg nem gyógyíthat, meggyógyítja az idő. (szintígy olaszul)
A német: Die Zeit heilt alle Wunden.
A latin: Sensim sine sensu senescit dolor.
A francia: Le temps est le médecin de toutes les douleurs.

3489. Eljő az idő, midőn megázik a tüdő.

3490. Hűl az idő, majd innét is, onnét is megkérdezik, hol szolgáltál.

3491. Hol tisztúl, hol borúl az idő.
A latin: Nunc pluit, et claro nunc Jupiter aethere fulget.

3492. *Száraz* időben tetszik ki a forrásnak jobbika.

3493. Nincs drágább az időnél.

3494. Nagy időről emlékezik.

3494. *v.* Időtől kell várni, tanácstól hallgatni.

3495. *Idővel* a vas is megvásik.

3496. { Idővel a naspolya is megérik.
Idővel és dérrel a kökény is megérik.

Várakozva, magát türtetve mindent elérhet az ember; de kell is hogy megadjuk mindennek a kellő idejét s ne kívánjuk gyümölcsét szakítani a fának, mellyet csak az imént ültettünk. Ez egyszerű bölcseség az, melly korunkban leginkább hiányzik. A mohóság, melly a kíváncsiság első ébredésével íziben a *célnál* lenni akar, a rohanó tolakodás, melly nevezetesen a *szellemi* munkásság mezején minden legkisebb fáradságért

azonnal jutalmát várja, semmiféle törekvést kellőkép megérni nem hágy, s általában annyi korbajoknak szülő oka, hogy nem lehet eleget küzdeni ellene.

A német: Zeit bringt Rosen.

A francia: Avec temps et la paille les nifles murrissent.

Az olasz: Bisogna dar tempo al tempo.

7. Idővel a legkedvesebbet is elfelejthetni.

8. Idővel, pénzzel takarékosan kell bánni.

9. *Ifjantan:* Ki ifjantan jól gyűjt, vénségére jól fűt.

0. A mit ember ifjantan tanúl, azt aggottan is nehezen felejti.

A talmud: A mit ifjantan tanúl az ember, hasonló a tintához, mellyel tiszta papirosra iratott, de a mit éltesb korban tanulunk, ollyan mint a tinta, mellyel vakart papirosra irtak. Az elsőre rá tapad a tinta s az irás tiszta, olvasható; az utóbbin összefoly s az irás olvashatatlan).

Németül: Was man in der Jugend lernt, vergißt man nicht leicht im Alter.

A francia: Ce qu'on apprend au berceau,
Dure jusqu'au tombeau.

1. A kit isten szeret, ifjantan meghal.

2. *Ifjú;* Az ifjak kölcsön is fölveszik a vétket.

3. *Ifjúnak* ereje, vénnek esze sokat tehet.

A német: Der Jungen That, der Alten Rath,
Der Männer Muth, sind immer gut.

A latin: Vota senum, consulta virorum et facta juventae.

Az olasz: Fatti di giovani e consigli di vecchi.

4. A jámbor ifjúból jó öreg ember szokott lenni.

5. Sokra mehetne az ifju, ha eszével mindenkor tudna élni.

6. Ifjú úr, új csizma kedvesebb az ónál.

7. Ifjú szokás, öreg gyakorlás.

A német: Jung gewohnt, alt gethan.

Horatius: Quo semel est imbuta recens, servabit odorem testa diu,

8. *Ifjúság* bolondság.

9. *Az ifjuság arany alma,* méltó megőrizni.

3510. Ifjuságban erőnkkel; vénségünkre eszünkkel.

3511. *Igába* fogták.

3512. Kitöri az igaszeget.

3513. *Igaz* vagy hazug; egy áron kel nála.

3514. Ha igaz sem hiszem.

Aristoph: Non persuadebis, ne si persuaseris quidem.

3515. Olly igaz: hat cigány is le tehetné hitét mellette.

3516. Ha igaz nyomon jársz, nem fáradsz.

3517. Mondj igazat, betörik a fejed.

Régi időben nagy pénteken szokásban volt processio alkalmával Krisztus kínszenvedéseit comédiában előadni. Illy alkalommal egyszer Mező Kövesden egy molnárt, ki Krisztus szerepét viselte a vásáron kívül felfeszítettek; gúnyolták a szegényt, megköpték, csábítónak, néplázítónak és mindenféle rossznak mondogatták. Mind ezeket molnár urunk békével eltürte. De egy valaki azt találván mondani neki, hogy *lisztlopó tolvaj*, arra úgy felpattant, hogy a hallgatást se türhetvén tovább, a keresztről leszökött és az igazmondót úgy fejbe kullantotta, hogy a veleje is kilátszott.

A latin: Veritas odium parit.

A német: Wer die Wahrheit geigt, dem schlägt man die Geige an den Kopf.

A francia: Il n'y a que la verité, qui offense.

3518. Ki az igazat hangosan hegedüli, vonóval a feje hamar megvonittatik.

3519. Nem szégyen az igazat mondani.

3520. Tréfából is lehet igazat mondani.

3521. A megbotlott nyelv is igazat mond.

3522. Nevetve is megmondhatni az igazat.

3523. Ki nem állja az igazat.

3524. Akkor se hisznek neki, mikor igazat mond.

3525. *Ritka* fog, ritkán mond igazat.

3526. *Megszakadna* tőle, ha igazat mondana.

3527. Ha most igazat mondasz, a légy is szamár.
3528. Addig állja meg az igazat, míg az ajtón kilép.
3529. Szája se áll arra, hogy igazat mondjon.
3530. Nincs annyi ereje, hogy igazat mondjon.
3531. Néha a szótalan hal is mondhat igazat.

Egy furfangos ifju ebédet evett pénteken plébános atyafiánál, s minthogy a hal igen büdös volt, a tányérjára vett fejdarabhoz le le hajlott néha mintha tőle valamit kérdezne. Ennek okát kérdezvén a pap bácsi, következő feleletét vette öccsének: két nap előtt nekem bele holt a Tiszába egy igen jó barátom, azt kérdém tehát a haltól: hallott-e felőle valamit? erre azt felelé: hogy semmit sem hallott biz ő, mert több egy hetinél, hogy kifogatott.

3532. Elállott az igaztól.
3533. Fél az igaztól, mint a tűztől.
3534. *Igazmondás* nem emberszólás.
3535. Nincs szerencséje az igazmondáshoz.

Nagy hazug.
A német: Er sagt keine Wahrheit, sie entwische ihm denn.

3536. *Igazság*: Nem minden pecsét alatt hever az igazság.
3537. Legtovább mehet ember az igazsággal.

A német: Mit der Wahrheit kommt man am weitesten.
A latin: Veritas optimum vitae viaticum.

3538. Nem sok mentség kell az igazsághoz.

Zeno mondása: Az igazságnak nincs szüksége sok szóra, s a kevés szókkal kimondottat állandóbban megtartjuk.
A latin: Veritatis simplex oratio.
A német: Wahrheit giebt kurzen Bescheid, Lügen macht viel Redens.

3539. *Igér*: Ki könnyen igér, nehezen ád.
3540. Ki sokat igér, keveset ád.

Az illy sokat igérőre elmésen mondja
a francia: Il se ruine a promettre et s'acquitte à ne rien donner.
Az olasz: Chi troppo promette, nulla attende.

3541. *A mit gyalog igér*, lóháton meg nem állja.

3543. Azt igéri, a mi nála sincsen, otthon sem hagyott.

3544. Hol sokat igérnek, keveset nyujtanak.

A német: Versprechen ist herrisch, halten ist bäurisch.

A latin: Regia, crede mihi, res est promittere multum.
At servare fidem, rusticitatis opus.

A francia: Promesse de grand n'est pas heritage.

3545. Az igéret adományt vár.

2546. *Igéret* adóssá tesz.

A német: Zusagen macht Schuld.

A francia: Chose promise est due.

A latin: Promissum cadit in debitum.

3547. Az igéret senkit meg nem szegényít.

3548. A sok igéret nem teszi gazdaggá a szegényt.

Olly üres szószátyárkodásról egy ke'eti bölcs azt mondja: „Hallom a malom zörgését, de nem látok lisztet."

A német: Worte füllen den Bauch nicht.

Az olasz: Le parole non bastano.

3549. Az igéret szép szó, ha megadják, akkor jó.

A német: Versprechen ist Eins und Halten ein Anderes.

Az angol: Brag is a good dog, but hold fast is better.

A francia: Cen' est pas tout de prometre, il faut tenir.

3550. A sok igéretek hitelt vesztenek.

3551. A fényes igéretnek legkevesebbet higyj.

3552. *Igézt* ne legyen.

3553. *Igygyel-bigygyel.*

3554. *Ihot* venni.

Valakin felül kerekedni s számba sem venni.

3555. *Ij:* Erősen felvont íj hamar elpattan.

A francia: Qui tire trop fort au corde, la rompt.

A német: Man muß den Bogen nicht überspannen und den Esel nicht überladen.

3556. Ha madárra tárgyalsz, íjjadat ne pengesd.

3557. A ki madarat akar lőni, nem pengeti íját.

A latin: Non tundit nervum, qui vult transfigere corvum.

A német: Wenn man Vögel fangen will, muß man nicht mit Prügel drein werfen.

Ijedt: Az ijedt ember a maga árnyékától is fél.

Ijedtében azt sem tudja, fiu-e vagy leány?

Ijedtében egyik a másikba bújt.

A ki ijedtében meghal, annak tökkel harangoznak.

Ijedtében elütötte magát.

Ijedtében lova helyett tehenét kantározta.

Ijedtében megaludt benne a vér.

Ijedtében neki ment a tengernek is.

Ijesztő: Ijesztőnek se volna jó.

Ikra nem tojás.

Illa berek, nád a kert.

Félelemből csak félig ejtett szavak illyenhez, ki a szaladásra veszi az utat. Igazán kimondva így hangoznak: illants amott a berek, a kert pedig csak náddal van bekeritve, s igy átugorhatod.

Illára vette a dolgot.

Odább állott, megszökött.

Illet: Nem illet agg ebet a hintószekér.

Illik, { mint az aranyrojt a szobránci gubához. / mint egy szekérben hat kerék. }

Úgy illik hozzá, { mint bot a tegezhez. / mint aranyos sarkantyú a bocskorhoz. }

Az olasz: Avvenirsi come a bue a far santà.

Igen jól illik a szomju emberhez a boros korsó.

Jobban illik pintes korsó kezébe, mint imádság a szájába.

Gyermekhez a játszás, legényhez dolgozás illik.

Nem illik arany perec a disznó orrára.

Nem illik { ebre / szamárra } a bársony nyereg.

Nem illik minden mindenre.

3581. Torban énekelni, vendégségben sírni nem illik.

3582. Mindenkinek nyakára a maga feje legjobban illik.

3583. *Illő-fillő* cinkos.

3584. *Imádkozik*: Jól imádkozott.

3585. *Imádságos-könyv*: Az imádságos könyvből is imádkoznak más ellen.

2586. *Immel-ámmal.*
Az az: Hanyagul, kedvetlenül.

3587. *In*: Igen megütötte az inát.
Pórul járt, rosszul sült el a dolga.

3588. Ina szakadt ember.

3589. *Inas* se volt, { legény akar lenni. / még is remeket készít.

3890. *Incen-pinc.*
Hiába való, nyomorék.

3591. *Indulatos*, mint a puskapor.

3592. *Ing:* Közelebb az ing { a csuhánál. / mint a suba,
Az az: Mindenki legelőbb magáról gondoskodik.
A német: Jeder ist sich selbst der Nächste.
A francia: Ma peau m'est plus proche que la chemise.

3593. A rossz ing sok foltot emészt.

3594. *Inge* mocskát kiszappanozták.
Megpáholták a hátát.

3595. Ingednek se higyj.

3596. *Ingre* verik, nem az inget a katonán.
Egy vétkes közkatona felől azt rendelte a kapitány, hogy a káplár huszonötöt vágjon a hátára. Hogy pedig a dolmányt megkimélje, azt is levettette vele és az ingre vágni parancsolt. A katona tréfára vévén a dolgot, levetette az ingét és a káplár elibe vetette. De a káplár azt felelé, hogy a kapitány *nem* az inget, hanem az ingre vágni parancsolta. Meg is esett a parancsolat szerint.

97. Sem ingem, sem gallérom.
Nem rokonom, semmi közöm hozzá.

98. *Ingó-bingó.*

99. *Ingyen* fejében ritkán hajlik egy ember máshoz.

00. Jó az ingyen.

01. A Krisztus koporsóját sem őrizték ingyen.
Kiki jutalmat vár szolgálatjáért.
A német: Umsonst ist der Tod; aber er kostet das Leben.
A francia: Point d'argent, point de suisse.

02. Kiki örül az ingyennek.

03. Minden ember szereti az ingyent.

04. *Inkább* elhiszem, mintsem oda menjek kérdezni.
Akkor mondatik, mikor valaki valami hitel feletti dolgot beszél, melly igen messze történt.

05. Inkább lábad, mint nyakad törjön.
A német: Besser ist den Arm brechen, als den Hals.
Az olasz: E meglio esser ferito, che morto.

06. Inkább ott hagyná orrát, mint sem kivallaná.

07. Iplikre kotyogtatni.
Az az: A sarkantyú nélküli csizmát a táncban összeütni.

07. a. *Iny*: Nem ragadt inyéhez a nyelve.
Szós-beszédes.

08. *Ir*: Sem íre, sem szeleucéje a választételhez.

08. a. Sem íre sem szelencéje, még is gyógyít.

09. Nem lehet minden sebet egy írrel meggyógyítani.

10. Arany irt kenni a bíró kezére.
Aranynyal megvesztegetni a birót.

11. *Irás:* Régi irás, elkopott

12. Sok írás, kevés igazság.
Nesze neked bureaucratia !

13. Az irott virágot sokan dicsérik, de senki sem szagolja.

14. *Irog-forog*, mint a fing a gatyában.

3543. Azt igéri, a mi nála sincsen, otthon sem hagyott.

3544. Hol sokat igérnek, keveset nyujtanak.

A német: Versprechen ist herrisch, halten ist bäurisch.

A latin: Regia, crede mihi, res est promittere multum. At servare fidem, rusticitatis opus.

A francia: Promesse de grand n'est pas heritage.

3545. Az igéret adományt vár.

2546. *Igéret* adóssá tesz.

A német: Zusagen macht Schuld.

A francia: Chose promise est due.

A latin: Promissum cadit in debitum.

3547. Az igéret senkit meg nem szegényít.

3548. A sok igéret nem teszi gazdaggá a szegényt.

Olly üres szószátyárkodásról egy ke'eti bölcs azt mondja: „Hallom a malom zörgését, de nem látok lisztet."

A német: Worte füllen den Bauch nicht.

As olass: Le parole non bastano.

3549. Az igéret szép szó, ha megadják, akkor jó.

A német: Versprechen ist Eins und Halten ein Anderes.

As angol: Brag is a good dog, but hold fast is better.

A francia: Cen' est pas tout de promettre, il faut tenir.

3550. A sok igéretek hitelt vesztenek.

3551. A fényes igéretnek legkevesebbet higyj.

3552. *Igézt* ne legyen.

3553. *Igygyel-bigygyel.*

3554. *Ihot* venni.

Valakin felül kerekedni s számba sem venni.

3555. *Ij:* Erősen felvont íj hamar elpattan.

A francia: Qui tire trop fort sa corde, la rompt.

A német: Man muß den Bogen nicht überspannen und den Esel nicht überladen.

3556. Ha madárra tárgyalsz, íjjadat ne pengesd.

3557. A ki madarat akar lőni, nem pengeti íját.

A latin: Non tundit nervum, qui vult transfigere corvum.

A német: Wenn man Vögel fangen will, muß man nicht mit Prügeln drein werfen.

3558. *Ijedt:* Az ijedt ember a maga árnyékától is fél.

3559. *Ijedtében* azt sem tudja, fiu-e vagy leány?

3560. Ijedtében egyik a másikba bújt.

3561. A ki ijedtében meghal, annak tökkel harangoznak.

3562. Ijedtében elütötte magát.

3563. Ijedtében lova helyett tehenét kantározta.

3564. Ijedtében megaludt benne a vér.

3565. Ijedtében neki ment a tengernek is.

3566. *Ijesztő:* Ijesztőnek se volna jó.

3567. *Ikra* nem tojás.

3568. *Illa* berek, nád a kert.

Félelemből csak félig ejtett szavak illyenhez, ki a szaladásra veszi az utat. Igazán kimondva így hangzanak: illants amott a berek, a kert pedig csak náddal van bekerítve, s így átugorhatod.

3569. *Illára* vette a dolgot.

Odább állott, megszökött.

3570. *Illet:* Nem illet agg ebet a hintószekér.

3571. *Illik,* mint az aranyrojt a szobránci gubához.

3572. *Illik,* mint egy szekérben hat kerék.

3573. Úgy illik hozzá, mint bot a tegezhez.

3574. Úgy illik hozzá, mint aranyos sarkantyú a bocskorhoz.

Az olasz: Avvenirsi come a bue a far santà.

3575. Igen jól illik a szomju emberhez a boros korsó.

3576. Jobban illik pintes korsó kezébe, mint imádság a szájába.

3577. Gyermekhez a játszás, legényhez dolgozás illik.

3578. Nem illik arany perec a disznó orrára.

3579. Nem illik ebre / szamárra a bársony nyereg.

3580. *Nem illik minden* mindenre.

3581. Torban énekelni, vendégségben sírni nem illik.

3582. Mindenkinek nyakára a maga feje legjobban illik.

3583. *Illő-fillő* cinkos.

3584. *Imádkozik*: Jól imádkozott.

3585. *Imádságos-könyv*: Az imádságos könyvből is imádkoznak más ellen.

3586. *Immel-ámmal.*

Az az: Hanyagul, kedvetlenül.

3587. *In*: Igen megütötte az inát.

Pórul járt, rosszul sült el a dolga.

3588. Ina szakadt ember.

3589. *Inas* se volt, { legény akar lenni. / még is remeket készít.

3590. *Incen-pince.*

Hiába való, nyomorék.

3591. *Indulatos*, mint a puskapor.

3592. *Ing*: Közelebb az ing } a csuhánál. / mint a suba,

Az az: Mindenki legelőbb magáról gondoskodik.

A német: Jeder ist sich selbst der Nächste.

A francia: Ma peau m'est plus proche que la chemise.

3593. A rossz ing sok foltot eleméSzt.

3594. *Inge* mocskát kiszappanozták.

Megpáholták a hátát.

3595. Ingednek se higyj.

3596. *Ingre* verik, nem az ingel a katonán.

Egy vétkes közkatona felől azt rendelte a kapitány, hogy a káplár huszonötöt vágjon a hátára. Hogy pedig a dolmányt megkimélje, azt is levettette vele és az ingre vágni parancsolt. A katona tréfára vévén a dolgot, levetette az ingét és a káplár elibe vetette. De a káplár azt felelé, hogy a kapitány *nem az inget*, hanem az ingre vágni parancsolta. Meg is esett *a parancsolat szerint.*

97. Sem ingem, sem gallérom.
Nem rokonom, semmi közöm hozzá.

98. *Ingó-bingó.*

99. *Ingyen* fejében ritkán hajlik egy ember máshoz.

00. Jó az ingyen.

01. A Krisztus koporsóját sem őrizték ingyen.
Kiki jutalmat vár szolgálatjáért.
A német: Umsonst ist der Tod; aber er kostet das Leben.
A francia: Point d'argent, point de suisse.

02. Kiki örül az ingyennek.

03. Minden ember szereti az ingyent.

04. *Inkább* elhiszem, mintsem oda menjek kérdezni.
Akkor mondatik, mikor valaki valami hitel feletti do'got beszél, melly igen messze történt.

05. Inkább lábad, mint nyakad törjön.
A német: Besser ist den Arm brechen, als den Hals.
Az olasz: E meglio esser ferito, che morto.

06. Inkább ott hagyná orrát, mint sem kivallaná.

07. Iplikre kotyogtatni.
Az az: A sarkantyú nélküli csizmát a táncban összeütni.

07. *a. Iny*: Nem ragadt inyéhez a nyelve.
Szós-beszédes.

08. *Ir*: Sem íre, sem szeleucéje a választételhez.

08. *a.* Sem íre sem szelencéje, még is gyógyít.

09. Nem lehet minden sebet egy írrel meggyógyítani.

10. Arany irt kenni a bíró kezére.
Aranynyal megvesztegetni a birót.

11. *Irás:* Régi irás, elkopott

12. Sok írás, kevés igazság.
Nesze neked bureaucratia !

13. Az irott virágot sokan dicsérik, de senki sem szagolja.

14. *Irog-forog*, mint a fing a gatyában.

3581. **Torban énekelni, vendégségben sírni nem illik.**

3582. **Mindenkinek nyakára a maga feje legjobban illik.**

3583. *Illő-fillő* cinkos.

3584. *Imádkozik*: Jól imádkozott.

3585. *Imádságos-könyv*: Az imádságos könyvből is imádkoznak más ellen.

2586. *Immel-ámmal.*
Az az: Hanyagul, kedvetlenül.

3587. *In*: Igen megütötte az inát.
Pórul járt, rosszul sült el a dolga.

3588. Ina szakadt ember.

3589. *Inas* se volt, { legény akar lenni. / még is remeket készít.

3890. *Incen-pinc.*
Hiába való, nyomorék.

3591. *Indulatos*, mint a puskapor.

3592. *Ing:* Közelebb az ing { a csuhánál. / mint a suba,
Az az: Mindenki legelőbb magáról gondoskodik.
A német: Jeder ist sich selbst der Nächste.
A francia: Ma peau n'est plus proche que la chemise.

3593. A rossz ing sok foltot elemészt.

3594. *Inge* mocskát kiszappanozták.
Megpáholták a hátát.

3595. Ingednek se higyj.

3596. *Ingre* verik, nem az inget a katonán.

Egy vétkes közkatona felől azt rendelte a kapitány, hogy a káplár huszonötöt vágjon a hátára. Hogy pedig a dolmányt megkimélje, azt is levettette vele és az ingre vágni parancsolt. A katona tréfára vévén a dolgot, levetette az ingét és a káplár elibe vetette. De a káplár azt felelé, hogy a kapitány *nem az inget*, hanem az ingre vágni parancsolta. Meg is esett a parancsolat szerint.

97. **Sem ingem, sem gallérom.**
Nem rokonom, semmi közöm hozzá.

98. *Ingó-bingó.*

99. *Ingyen* fejében ritkán hajlik egy ember máshoz.

00. Jó az ingyen.

01. A Krisztus koporsóját sem őrizték ingyen.
Kiki jutalmat vár szolgálatjáért.
A német: Umsonst ist der Tod; aber er kostet das Leben.
A francia: Point d'argent, point de suisse.

02. Kiki örül az ingyennek.

03. Minden ember szereti az ingyent.

04. *Inkább* elhiszem, mintsem oda menjek kérdezni.
Akkor mondatik, mikor valaki valami hitel feletti dolgot beszél, melly igen messze történt.

05. Inkább lábad, mint nyakad törjön.
A német: Besser ist den Arm brechen, als den Hals.
Az olasz: E meglio esser ferito, che morto.

06. Inkább ott hagyná orrát, mint sem kivallaná.

07. Iplikre kotyogtatni.
Az az: A sarkantyú nélküli csizmát a táncban összeütni.

07. a. *Iny*: Nem ragadt inyéhez a nyelve.
Szós-beszédes.

08. *Ir*: Sem íre, sem szelencéje a választételhez.

08. a. Sem íre sem szelencéje, még is gyógyít.

09. Nem lehet minden sebet egy írrel meggyógyítani.

10. Arany irt kenni a bíró kezére.
Aranynyal megvesztegetni a birót.

11. *Irás*: Régi irás, elkopott

12. Sok írás, kevés igazság.
Nesze neked bureaucratia!

13. Az irott virágot sokan dicsérik, de senki sem szagolja.

14. *Ireg-forog*, mint a fing a gatyában.

3581. Torban énekelni, vendégségben sírni nem illik.

3582. Mindenkinek nyakára a maga feje legjobban illik.

3583. *Illő-fillő* cinkos.

3584. *Imádkozik*: Jól imádkozott.

3585. *Imádságos-könyv*: *Az* imádságos könyvből is imádkoznak más ellen.

3586. *Immel-ámmal.*
Az az: Hanyagul, kedvetlenül.

3587. *In*: Igen megütötte az inát.
Pórul járt, rosszul sült el a dolga.

3588. Ina szakadt ember.

3589. *Inas* se volt, { legény akar lenni. / még is remeket készít.

3590. *Incen-pinc.*
Hiába való, nyomorék.

3591. *Indulatos*, mint a puskapor.

3592. *Ing:* Közelebb az ing { a csuhánál. / mint a suba,
Az az: Mindenki legelőbb magáról gondoskodik.
A német: Jeder ist sich selbst der Nächste.
A francia: Ma peau m'est plus proche que la chemise.

3593. A rossz ing sok foltot emészt.

3594. *Inge* mocskát kiszappanozták.
Megpáholták a hátát.

3595. Ingednek se higyj.

3596. *Ingre* verik, nem az inget a katonán.

Egy vétkes közkatona felől azt rendelte a kapitány, hogy a káplár huszonötöt vágjon a hátára. Hogy pedig a dolmányt megkimélje, azt is levettette vele és az ingre vágni parancsolt. A katona tréfára vévén a dolgot, levetette az ingét és a káplár elibe vetette. De a káplár azt felelé, hogy a kapitány *nem az inget*, hanem az ingre vágni parancsolta. Meg is esett *a parancsolat szerint.*

3597. **Sem ingem, sem gallérom.**
Nem rokonom, semmi közöm hozzá.

3598. *Ingó-bingó.*

3599. *Ingyen* fejében ritkán hajlik egy ember máshoz.

3600. Jó az ingyen.

3601. A Krisztus koporsóját sem őrizték ingyen.
Kiki jutalmat vár szolgálatjáért.
A német: Umsonst ist der Tod; aber er kostet das Leben.
A francia: Point d'argent, point de suisse.

3602. Kiki örül az ingyennek.

3603. Minden ember szereti az ingyent.

3604. *Inkább* elhiszem, mintsem oda menjek kérdezni.
Akkor mondatik, mikor valaki valami hitel feletti dolgot beszél, melly igen messze történt.

3605. Inkább lábad, mint nyakad törjön.
A német: Besser ist den Arm brechen, als den Hals.
Az olasz: E meglio esser ferito, che morto.

3606. Inkább ott hagyná orrát, mint sem kivallaná.

3607. Iplikre kotyoglatni.
Az az: A sarkantyú nélküli csizmát a táncban összeütni.

3607. a. *Iny*: Nem ragadt inyéhez a nyelve.
Szós-beszédes.

3608. *Ir*: Sem íre, sem szeleucéje a választételhez.

3608. a. Sem íre sem szelencéje, még is gyógyít.

3609. Nem lehet minden sebet egy írrel meggyógyítani.

3610. Arany irt kenni a bíró kezére.
Aranynyal megvesztegetni a birót.

3611. *Irás:* Régi irás, elkopott

3612. Sok írás, kevés igazság.
Nesze neked bureaucratia!

3613. Az irott virágot sokan dicsérik, de senki sem szagolja.

3614. *Irog-forog*, mint a fing a gatyában.

3615. *Irgalmatlan*: Irgalomból irgalmatlannak lenni kell, ki javítani akar.

3616. *Irka*: Hord el az irhádat.
Az az: Takarodjál.

3617. *Irígy*, mint a lakadalmas leány.
3618. *Irígy*, mint a mirígy.
3919. *Irígy*, mint az ördög.

3620. Irígy nélkül szerencsés.

3621. Irígy szem az erkölcsöt is gáncsnak nézi.

3622. Olly irígy szemmel nézte, majd kicsöppent a vér szeméből.

3623. Az irígy nyelv bika alá is borjút tehet.

3624. Szegény sors az, mellynek irígye nincs.
A latin: Male cum eo agitur, qui caret invidia.

3625. Minden jónak vagyon irígye.
A német: Neid ist der Tugend Gefährte.
A francia: L'envie suit la vertu, comme l'ombre suit le corps.
Az olasz: Nè fiamma senza fumo, nè virtù senz' invidia.

3626. Az irígy előtt csak azért is vétkes vagy, hogy nem vétettél.

3627. Jobb egy irígy száz szánakodónál.
Inkább legyen irígyed, mint szánakodód.
Jobb ha irígylik szerencsédet, mintsem ha szánják.
Mert irigységre boldogság, szánakodásra boldogtalanságunk ád alkalmat s a mint *Publius Syrus* mondja:
Az irígység nélküli állapot legnyomorultabb.
A német: Besser zehn Neider, als ein Mitleider.
A francia: Il vaut mieux faire envie que pitié.

3628. Az irigyek meghalnak, de az irígység sohasem.

3629. *Irigyel*: Azt is irigyli, hogy a nap az égen van.

3630. *Irigység*: A nagy erkölcs után sántít az irígység.

3631. Ha az irigységet elakarod kerülni, titkold szerencsédet.

Iró: Némelly irónak több tudománya van könyvében, mint fejében.

A latin: Doctior est domino bibliotheca suo.

Iskola: Járt ez is fekete iskolában.

Sok bajon ment keresztül, sok szerencsétlenséget tapasztalt.

Olvasni nem tud és iskolamester akar lenni.

A röst nem szereti az iskolázást.

Ismerik, mint a rossz pénzt.

Németül: Er ist bekannt, wie ein böser Pfennig.

A francia: Il est connu, comme le loup gris.

Ismeretes társodat, régi barátodat holtig szeresd.

Két istáphoz bátrabban támaszkodhatni.

A német: Ein Schiff steht an zweien Ankern fester als an einem.

Az angol: Good riding at two anchors men have told.
For if one break, the other may hold.

Isten kegyelme nagy gazdagság.

A német: Gott und genug.

Az isten holt lábbal se fordítson arra.

Isten nem késik, se nem siet.

Isten {igazába / szamába} hagyni.

Akkor mondatik, midőn valami bitangra van eresztve, úgy hogy arra senkinek semmi gondja s csak istenre van bizva.

Jó az isten, jót ád.

Csak az isten jó.

Jó az isten, kopasznak is hajat ád.

Az isten ott ád esőt, a hol akarja.

Szintigy *franciául*: Là où dieu veut, il pleut.

A német: Wenns Gott gefällt, so wird es Tag.

A kenyérnek legjobb dagasztója az isten.

Ha jó búzát ád isten, abból esik a jó dagasztás.

Lassan jő az isten, de ugyan elérkezik azért.

A görög: *Későre őrlenek ez isten malmai, de finomra őrlenek.*

3649. A hol isten őriz, pókháló is oltalom.

3650. Ha isten akarja, az ablakon is beveti.

3651. Ha isten akarja a puskatok is elsül.

A német: Wenns Gott will { trägt eine [illegible] der Besen. / grünt ein Besenstiel.

3652. Ha isten velünk, ki ellenünk.

3653. Kinek mit ád isten, azt más el ne falja.

3654. A kinek isten mit ád, ember nem veheti el.

A német: Hat mirs Gott beschert, so nimmt mirs Sanct Peter nicht.

3655. Kinek isten adja, pap is annak adja.

Németül: Wem Gott wohl will, dem will Sanct Peter nicht übel.

3656. Él még a régi isten.

Ollyannak szava, ki noha nyomoruságba van, de reménykl még.

3657. Kinek isten barátja, könnyen üdvözül.

A német: Wem Gott hilft, dem ist leicht geholfen.

3658. Mindent szentül és igazán itél meg isten.

3659. Kinek isten nem adja, Kovács istók nem koholja.

Hol isten adta természetes ész hibázik ott hiába vesztegeted az oktatást. Az embernevetéssel általában úgy vagyunk, mint a mezei gazdassággal. Felszánthatod lehető legcélszerűbben földedet, bevetheted gondosan, s mégis, ha isten áldását nem adja, nem lesz aratásod.

3660. Most is veri az isten, de nem érzi.

3661. Nyavalyás ember az, kire az isten haragszik.

3662. Isten háta megett lakik.

Igen félre eső helyen van lakása.

3663. Kinek isten nem adott, attól ember sem várhat.

3664. Isten nevében.

Az az: Ingyen.

3665. Isten nevében fonásért.

Az az: Ajándék a neve, de sokat kellett dolgoznom érte.

3666. **Szeme sem áll isten igazában.**

Az az: Szeméből is kiolvashatni a gazságot, arca is gazembert mutat.

3667. **Isten-taszította ember.**

3668. Kinek isten nem adott, embertől se várjon.

3669. Jobb egy isten száz papnál.

3670. Kinek isten akarja, az ablakon is beveti.

A német: Wems Gott gönnt, der wird schlafend reich.

3671. Tudja isten, kinek subát, kinek gubát.

3672. Mikor isten nyulat teremtett, a bokorról is gondoskodott.

A német: Giebt Gott Häschen,
Giebt er auch Gräschen.

A francia: A brebis tondut, Dieu mesure le vent.

3673. Kinek mit ád az isten, azt más el ne falja.

3674. Úgy megverte az isten, hogy a botot is rajta felejtette.

3675. Él még a magyarok istene. (3656)

A latin: Coelum adhuc volvitur.

3676. Tudja isten, minek hogy kell lenni.

3677. Bizzál istenbe, elő gyámolít.

3678. Ki istenben bizik, meg nem csalattatik.

A német: Gott vertraut,
Wohl gebaut.

3679. Sem istene, sem lelke.

Lelkiismeretlen, rossz ember.

3680. Minden embernek van egy házi istene.

3681. Egy istened, de több barátid legyenek.

3682. { Mi nem istenem, hogy imádjam?
Hogy isteneljem, a mi nem istenem?

3683. Jaj istenem! mire jutánk, kilenc gyermekből tiz maradt.

3684. Istennek, atyádnak és hű tanitódnak soha meg nem fizethetsz.

3685. *Istennek szavát* nem alku megvenni.

3686. A hol az istennek temploma van, ördögnek is szokott lenni kápolnája mellette.
Az az: Minden vallásosság némi babonával jár.
Németül: Wo der liebe Gott eine Kirche baut, da baut der Teufel eine Capelle daneben. (szintúgy angolul és olaszul).

3687. A ki istennel kezdi, istennel végzi.

3688. Nem jó istennel {követet vetni. / újjat vonni.}

3689. Hadd istenre dolgodat, búból vigasztalást hoz.
A német: Gott vertraut, wohl gebaut.
A francia: Espère en dieu,
En chaque lieu.

3690. A mit az istentől szánsz, elviszi az ördög.

3691. Istentől elrugaszkodott ember.

3692. Néha istenünk se barátunk.

3693. Jobb az isten ölte, mintsem ember ölte.
Cigányok szava, mikor a miatt faggattatnak, hogy mindenféle döglött jószágot megesznek.

3694. Mindenütt Istók.

3695. *Iszák:* Nem látjuk hátunk mögött az iszákot.
Az olasz: A púpos nem látja maga púpját, de látja a másét.

3696. Maga hátán nem látván az iszákot, mást csúfolja annak terhével.

3697. Más vállát terheli maga iszákjával.

3698. *Iszik:* Igyál torok, nincs pokol.

3699. Igyál míg élsz; más világon nem adnak.

3700. Igyál, mig három újjadat láttod.

3701. Igyál, ne hörpögesd a bort.

3702. Igyuk le eszünket.

3703. *Igyuk meg* még szent János áldását.

3704. *Igyunk* egyet búcsfelejtésre.

5. Igyunk még egyet jó éjtszaka fejébe.

6. Igyunk egyet országunk boldogulásáért.

7. No még egyet igyunk karakánságból.

8. Inni akar, ki az evő embert köszönti.

9. Nem keveset iszik, hanem sokszor.

0. Iszik mint a csap.

A francia: Il boit comme une éponge.

1. *Iszik*, mint a Berényi török.

2. { Iszik előre, mint a Ványai tanács a gödényre.
Isznak előre, mint a Ványaiak a gödényre.

Déva-Ványa határos Túrral. A ványaiak a túri a túriak pedig viszont a ványai határon kölcsönös elnézéssel legeltették marháikat. Egyszer azomban, mint a monda tartja, a túriak behajtották szomszédjaik marháit, kik e miatt bosszúra ingerülve, alig várták, hogy a kölcsönt visszaadhassák. Egy vasárnap délután a ványaiak messziről valamit fehérleni látván, a bosszúvágy elhitette velök, hogy a fehér csoport nem lehet más mint a túriak marhái. Nagy volt az öröm Ványán; boldog boldogtalan indúlt a túri marhákat behajtani; mielőtt azomban a falut elhagynák a behajtási díjak fejében előre áldomást ittak s költségbe verték magokat. De mennyire elcsodálkoznak, midőn a rét széléhez érve a vélt marhák felröppentek, — igen, mert a fehér csoport ez egyszer nem túri marhák, hanem valóságos gödények voltak.

3. *Iszom-kárász.*

Részeges.

4. *Ital:* Édes italnak keserü az ára.

5. *Itce:* Igen eljár ő is az olly itcével.

Szemtelen, buja ember.

6. *Itél:* Bánatra siet, a ki hamar itél.

7. Ne tégy arról itéletet, a mihez nem értesz.

8. Ki az itélettől fél, kimutatja gonoszságait.

9. *Itt* elhagyják *költened*, másott a torkodba verik.

3720. Itt mézet, ott mérget főz.

A latin: Altera manu fert lapidem, altera panem ostendit.
A német: Vorn leckt er, hinten kratzt er.

3721. *Íz:* Sem íze, sem bűze.

3722. Elvette isten a szája ízét, mint a Pápai bírónak.

3723. Izetlen, mint a csepregi ital.

Csepregen a beteg vizelletét a boros üveg mellé tették; azomban jő egy paraszt s borral kínálják; ez a bor helyett a vizelletes üveget fogja s megiszsza nagy rázkódva.

3724. Izibe minden jó.

A latin: Bis dat, qui cito dat.

3725. Ő neki is iziben esett.

J.

3726. *Jaj* az én bajom.
A latin: Una litera (V) perditio mea.
3727. Megtalálta a jaj-bőrét.
3728. *A jámbor* is napjában hétszer vétkezik.
3728. b. A jámbor ember is könnyen szerencsétlenségbe esik.
3729. Nem mind tiszta, a mi a jámbor földjén terem.
3730. Akárki is jámbor addig, míg alszik.
A latin: Cum parvula est, bona videtur spina.
3731. Mind jó ott lakni, a hol becsülete van a jámbornak.
3732. A jámborok között mindenütt otthon van az ember.
3733. Nem a jámborokért rakták a várakat.
3734. Mindenkor ideje vagyon a jámborodásnak,
3735. *Jámborság:* Jó a jámborság; de azzal el nem él az ember.
A latin: Probitus laudatur et alget.
3736. Jámborság tisztesít, szemérem ékesít.
3737. Nem érkezik a jámborsághoz.
3738. *Jancsi:* A mit Jancsi meg nem tanult, ritkán tanulja meg a János.
Németül: Was Hänschen nicht lernt, lernt Hans nicht.
3739. *János:* Mint a János fújja, Jancsikó ugy ropja. (1246)
3740. Elveszi szegény János azt is.
3741. János bátya is Jankó volt még akkor.
3742. Szaladj török, inadban a János vajda.
Hunyadi János annyira ostora volt a törököknek, hogy azokra csak neve is ijesztő rém volt.
A latin: Hannibal ad portas.
3743. Ugy jár, mint a gondolat.
3744. Ne *járj a daraboson*, ha nyomott uton járhatsz.

3745. { *Jár-kel*, mint Orbán lelke.
Örökén jár, mint az Orbán lelke. }

Orbán nevü falusi jegyző meghalálozott. Feleségének ellensége lévén a kántor, hogy az asszonyon bosszúját kitöltse, éjfél tájt lepedőt vévén magára a jegyző ablaka előtt sétálgatott és az asszonyt ijesztgette. Mit a falusiak látván a lepedős kántort Orbán lelkének lenni gondolták.

3746. Járkel fölebb alább, mint a görög az üres boltban.

3747. Járkel a farával, mint a szitás malom.

3748. *Járomszeg*: Kitöri a járomszeget.

3749. *A járt* utat a járatlanért el ne hadd.

3750. *Járás*: Más biró járása.

3751. *Játék*: { Eszesnek / Szemesnek } való a játék, vaknak az alamisna.

Akkor mondatik, mikor valaki nem vigyázva játékát elveszti.

A német: Ueberſehen iſt auch verſpielt.

3752. *Játszik*, mint az eb a farkával.

3753. Játszik a világgal, épen mint laptával.

3754. Ki nem játszik, se nem nyer, se nem veszt.

3755. Sokan játszanak, de csak egyé a nyereség.

Németül: Viele ſpielen;
Einer gewinnt.

3756. Játszanak vele, mint a bör laptával.

3757. *Jég* hátán épitette a házát.

3758. Ott törik el néha a jég, a hol legvastagabbnak tetszik.

3759. Eltört alatta a jég.

3760. Nincs a jégnek gerendája.

Veszedelmes jégen járni, mert ha leszakad alattad, nincs gerendája, mellybe fogódzhatnál.

3761. Jeget eszik, vizet iszik, mégis alig élhet.

3762. Megtörte a jeget.

Utat nyitott, mellyen mások könnyen előre mehetnek.

3763. *Jégre* { csalták. / vitték.
Olly vállalatra ámították, mellyben bele veszett.

3764. Jégre vitték szegényt, s ott felejtették.

3765. Jégre is más vezeti az embert.

3766. *Jelenvaló:* Nem ád a zsidó arra, ha mutatsz elmúltra, jelenvalót szeret.
A latin: De praesenti gaudet ecclesia.

3776. *Jó* ő, csak a kutyák rosszak, hogy előbb meg nem ették.

3768. A jó avul is ugyan, de javúl is.

3769. Ha jó volnék, eddig az ebek is megettek volna.

3770. A jó sem kell neki.

3771. Nem jó ember az, ki másnak szemébe nem mer nézni.

3772. A mi neked nem jó, másnak sem jó az.

3773. Ha jó vagy, magadnak vagy jó.

3774. A jó jobbal társalkodik.

3775. Soha még az anyja hasában se volt jó.

3767. Jó roszszá válik a rossz mellett.
A német: Mit dem Guten wird man gut
Und bös mit dem, der übel thut.

3777. Nincs olly jó, kiben valami fogyatkozás nem volna.

3778. Ha jó lett volna, régen elkelt volna.

3779. Legutoljára érkezik a jó.

3780. Kialudt benne a jó.

3781. Hamarébb válik a jóból rossz, mint a rosszból jó.

3782. Magában nem igen jó, hanem ha másonnan jobbítják.

3783. Jóért ha rosszat kapsz, közjónak tulajdonítsd.

3784. A jóhoz is fér a szó.

3785. A jók közt is egyik a másiknál gyarlóbb, [első.

3786. A jók között inkább légy utólsó mint a rosszak között

A talmud: Inkább légy az oroszlánynak farka, mint a rókák feje.

3787. Jókor jő, mint Balázspap a vecsernyére. *l.* 1825
3788. A jónak tőszomszédja a jó.
3789. Jónak ne keress, rossznak ne hagyj.
3790. Vajmi nehéz soká jónak lenni.
3791. Jót a roszszal egy lébe ne sózd.
3792. Jót vett tőlem, s lábbal rug.
3793. Csak az nem szereti a jót, a ki nem érti.
3794. Kerüli a jót, mint az ördög a tömjént.
3795. Ne csak tudd a jót, hanem tedd is,
Csakhogy tudni a jót könnyebb, mint követni.
3796. A jót roszszal keverve kell venni.
A francia: Bon an, mal an.
3797. Ki mással jót teszen, magának keres.
A francia: Qui bien fera, bien trouvera.
3798. Sürün vetik a jót, de ritkán kél.
3799. Hadd el a jót jobbért.
3800, Könnyü a jót nevelni.
3801. Még holta után sem mondhatok jót reá.
A latin: Non est laudandus, ne in coena quidem.
3802. Jótól jót tanulni, rossztól rosszat.
3803. Ha jóval nem, akár erővel neki.
3804. *Jóakarót* szóval sem kell megbántani.
3805. Jobb előre félni, mint utoljára rettegni.
3806. Jobb előre gondoskodni, mint utól búslakodni.
A német: Besser ein Vorsorger als ein Nachsorger.
A francia: Il vaux mieux voir avant, qu'après.
Az angol: Beware of had I wist.
3807. Jobb egyszer meghalni, mint mindenkor kínlódni.
3808. Jobb egy lúdnyak, mint két tyúknyak.

E közmondást a végett szerezték, hogy megpróbálják valjon birja-e valaki azt tizszer egymásután hiba nélkül kimondani. Ez ritkán esik.

3809. **Jobb egy látó bizonyságnak hinni, mintsem száz hallónak.**

A latin: Pluris est oculatus testis unus, quam auriti decem.

3810. **Jobb helyre jobb kell, ide ez is jó.**

Grof Kohári Istvánhoz követeket küldtek a Kecskemétiek. Nem tetszettek Kohárinak a követek, söt nyers nyakasságuk miatt meg is boszankodván rájok, azt kérdezte tölök, nem volnának-e Kecskeméten okosabb emberek, kiket hozzá követül küldöttek volna. Vannak, vannak, feleléaek amazok; de jobb helyre jobb kell, ide mi is jók vagyunk.

3811. **Jobb az útnak feléről visszatérni,** { **mint eltévedni.**
mint rossz helyre menni.

A német: Es ist besser auf halbem Wege umkehren, als übel fortlaufen.

Az olasz: Meglió è ritornare indietro, che correr male avanti.

3812. **Jobb itthon, mint otthon.**

Egy fiatal menyecske meglátogatta más faluban lakó szüleit. Eleget tartóztatták, de egy nap tovább meg nem tarthatták. Hamar hazajövetelén csodálkozván ura, kérdezte: szivesen látták-e otthon? Igen is szivesen láttak, felele a menyecske, de csak jobb itthon, mint otthon.

3813. **Jobb ma itt, mint holnap ott.**

3814. **Jobb magát kidoboltatni az embernek, mint mindenétől megfosztatni.**

3815. **Jobb szép szerrel elmenni, mint kitaszigáltatni.**

3816. **Jobb vastagon megdöfni, mint vékonyan agyon szúrni.**

3817. { **Jobbért a jót elszokták hagyni.**
A jót is elhagyjuk a jobbért.

A francia: Le mieux est l'ennemi du bien. (A jobb ellensége a jónak.)

3818. **Jobbnál jobb is lehet, van is.**

3819. ***Jobbágy*: Ha a jobbágy megsérül az úr dolgában, senki sem szánja.**

3820. Nem gondol a jobbágy avval mint tegye az úr dolgát.

3821. Zsidó jobbágy tárkincs, tót jobbágy zsíros konyha, magyar jobbágy pörlő társ.

3822. Jól esik neki, mint az ebnek a fa.

3823. Ha egyszer jóllakik, aztán felesége szemöldyében [illegible].

3824. Jóllakhatni a fatálból is.

3825. Azt akarja, hogy jóllakjék, báránya is megmaradjon.

3826. *Jóllakása* után is a szeme éhezik.

3827. *Jószág:* Rossz úton nyert jószág elvész nem sokára.

3828. Az ő jószága a koldusével határos.

Egy szeleverdi ifju bele szeretett egy tisztességes kisasszonyba, s hogy könnyebben megkaphassa, azt hazudta, hogy ő jószágos nemes ember, mire útitársát állitá fel bizonyságul. Ismerték pedig a társat a kisasszonynak szülői s tudták is, hogy becsületes, de igen szegény legény. No hát, így szólt Szeleverdi, igaz-e társ uram, hogy én nekem jószágom van? Igen is uraim, felele amaz: ő földes úr, s a mi több, jószága épen az enyémmel határos.

3829. Egy jószágban két úr nem illik.

3830. *A jótétemény* semmit sem veszt, ha háladatlanra esik is.

A német: Thu wohl, schau nicht wem,
Das ist Gott angenehm.

3831. Semmi nem agg meg olly könnyen, mint a jótétemény.

A német: Wohlthaten schreibt man nicht in den Kalender.

3832. *Jótett* helyébe jót ne várj.

A német: Undank ist der Welt Lohn. (szintígy franciául).

3833. *Jő:* Ha jöttök, lesztek, ha hoztok, esztek.

Hivatlan, nem kedves vendégekről mondatik.

3834. *Jön-megy*, mint Apátiban a szatyor.

Apátiban kivitt volt a gazda szatyor nevü kutyáját a tanyára, a hol meg is kölyközött. Nem lévén azomban mit ennie, urával haza ment, de ha otthon jóllakott, ismét kölykeihez a tanyára ment, s így járt kelt, mind addig, míg fiai megnőttek.

3835. *Jött-ment* ember, sem országa, sem hazája.

3836. *Jövedelem*: A jövedelemhez kell alkalmaztatni a költséget.

A latin: Messe tenus propria vive.

3837. Kinek két pénz a jövedelme, s hármat költ, nehezen gazdagodik meg.

3838. Ha egy pénz a jövedelmed, kettőt ne költs.

3839. *Jövendő*: Ha tudná ember a jövendőket, kevesebbet hibázna.

3840 Ha a jövendőt tudnók, kevesebbet hibáznánk.

3841. Isten reád térítse azt, a mit reám jövendölsz.

A latin: Vates secum auferat omen.

3842. *Juh*: Ha a juh szomoruan legel, dögrováson van.

3843. Elballag a juh maga, de ritkán tér maga vissza.

3844. A jó juh nem sokat bég, de sok gyapjút ád.

3845. Jobb a júh bárányostul.

3846. Melly júh a bárányt szereti, a kost se gyűlöli.

3847. Rossz júh, a ki a maga gyapját nem birja.

3848. Egy rühes júh az egész nyájat megvesztegeti.

3849. Gyapjáért szokták a júhot megnyirni.

3850. A júhok is a békes legelést szeretik.

3851. A júhot nyirni, nem nyúzni kell.

3852. *Juhász*: Nem mind juhász, kinek botja van.

3853. Az astrologus is néha felejtkezik;
Juhász pedig tudja, ha az idő változik.

3854. *Jus*: Hasznos néha jussából lehagyni.

3855. *Jut*, ha marad.

K.

3856. *Kadarka* ne taszigálj.

A tántorgó részeg embernek szavajárása

3857. *Kajál-bajál*: Hiába kajálni-bajálni.

A latin: Coelo ac terrae loqui.

3858. *Kákán* csomót keres.

Ollyanról mondatik ki mindenben gáncsoskodik, és hibát lát ott is, a hol nincs.

3859. *A kakas* alatt is tyúkmonyt keres.

Felette zsugorikról mondatik.

A latin: Mulgere hircum.

3860. Ha nem kukorít is a kakas, eljön a hajnal.

3861. Minden kakas a maga szemetén { hatalmas. / vakarász.

A *német:* Der Hahn ist kühn auf seinem Mist. (szintígy angolul).

A latin: Gallus in suo sterquilinio plurimum potest.

A francia: Tout chien est lion en sa maison.

3862. Nem takarhat annyit a kakas, hogy a jérce ki ne kaparhassa.

3863. Kakas király.

A latin: Tragicus rex.

3864. *Kakuk*: Megnyerte a kakuk.

3865. Sokat szólott neki a kakuk.

Azt tartják a könnyen hivők, hogy magoknak annyi esztendőt igérhetnek, mennyi kakukszót hallottak legelőször kikeletkor.

A német : Er hat den Kuckuk schon oft gehört.

3866. Nehezen ér az több kakukszót.

Nem sokáig fog élni.

A német: Er wird den Kuckuk nicht wieder rufen hören.

3867. *Kalács:* A hol kalács nincs, kenyér is jó.

3868. Sokszor a zsíros táskából ugrik ki a szép kalács.

3869. *Kalán*: Minden lében kalán.

Mindenbe avatkozik s belekottyan.
A latin: Ardelio.
A német: Hans in allen Gassen.

3870. *A kalánt* elébb viszik a tálba, mint a szájba.

3871. *Kalap*: Mind bolond az, ki jobb kalappal köszön, mint a minő van.

3871. c. *Kalapács*: Elmocskolta a kalapács nyelét. (2147)

3872. *Kalauz* után nem mesterség eltalálni akármelly ismeretlen helyet.

3873. *Kálmán*: Könyves Kálmán.

3874. *Kalmár*: Szegény kalmár az, ki tartani sem tudja portékáját.

3875. Nem szokott a kalmár otthon gazdagodni.

3876. Nem szánja fagyos lábát a kalmár, csak jó legyen a vásár.

3877. Rossz kalmár, ki lelkismeretével kereskedik.

3878. *Kaloda*: Nem esik vígan kalodában a lejtő.

A német: Wer im Stocke sitzt, singt nicht hoch.

3879. A falu kalodáját sem szabják egy ember lábához.

3880. *Kályha*: Mihez a kályha mögött szokol, asztal fején pirul meg orcád érette.

3881. *A kályhát* őrzeni.

3882. A lyukas kályhát mennél tovább sározzák, annál foltosabb lesz.

3883. *Kamara*: Oldalán kamarája, mint a Baranyai embernek.

A Baranyai paraszt szobájából ki nem megy tarisznya nélkül, mellybe nehány diót és hagymát tesz. Add ide-így szól-feleségem a tarisznyát, hadd öltözzem föl.

3884. Üres kamarának bolond gazdasszonya.

3885. *Kám*: Hiába Kámba a búcsúra, a hol pap nincs.

3886. *Kan*: A falu kanját is ollykor megölik, de csak válik más helyébe.

Igy vigasztalta egy falusi suhanc apját, ki halálos ágyán azon búslakodott, hogy ki lesz utána a falu bírája.

3887. *Kanál*: Minden tálban kanál. (3869)

Ollyanról mondatik, ki ollyakba avatkozik, mik hozzá nem tartoznak, ki mindenbe belekottyan.

3888. *Kanca*: Jobb a kanca csikóstul.

3889. Nem oda kanca a búzába.

3890. *Kanca-rugás* nem olly fájós.

3891. *A kancsó* fenekére veti a keresztet.

Egy részeges vén asszony minekelőtte ivott, mindenkor a kancsó nem felire, hanem aljára vetette a keresztet. E különösségnek okáról kérdeztetvén, azt felelé: hogy azért nem veti felülről a keresztet, mert akkor az ördög a kancsónak fenekén törekednék kifelé, s így a kancsón kárt tehetne; de ha alul veti a keresztet, felül az ördög a nyiláson bátran kitakarodhatik.

3892. Csak térül-fordúl, mindenkor jót jót fohászkodik a kancsóba, ugyan könnyezik a szeme belé.

3893. *Kankus*: A gyermeket szokták kankussal ijesztgetni.

3894. *Kantár*: Még lova nincs, már kantáron búsúl.

3895. *Kánció*: Az ökrök seggébe verte a kánciót.

Abba hagyta a tanulást és ökrész lett.

3896. *Kántor*: Ha a kántor jól kezdi az éneket, jól viszi a nép.

3897. A rossz kántor a szép éneket is csúnyául mondja.

3898. *Kap* rajta, mint koldus a fa garason.

3899. Kap rajta, mint Cibak bátya a kulacson.

Egy Cibak nevezetü korhely annyira megszokta volt a boritalt, hogy ha bora nem volt, az üres kulacsot ágya lábára akasztotta, s akkor könnyebben türte a hideglelést. Ha pedig illyenkor valaki egy teli kulacscsal kinálta meg, a hideglelés el is hagyta,

3900. Ki sokfelé kap, két szék között földön marad.

A latin: Duos insequens lepores, neutrum capit.

3901. Nem kap rajta, a ki ismeri.

3902. Nem kap rajta se szíve se szeme.

3903. *Kapa*: Könnyen terem a jó bor, ha kapa a bikája.

3904. Néha a kapák közt is találhatni kajlát.

3905. A kapát kapának, az ásót ásónak szokta ám ő nevezni.

3906. Hosszú nyelü kapával nehéz kapálni.

3907. *Kapás* kapással, úr úrral barátkozik.

Kiki magához hasonlóval barátkozik, mert a mint Aristoteles mondja, „különböző állapotu személyek közt barátságnak fenállani lehetetlen".

3908. *Kapca*: Szoros a kapca neki.

Megszorúlt, nyomoruságban van.

3909. Kapcája se lehetne.

3910. *Kapcáskodik*: Mindenbe bele kapcáskodik.

3911. *Kapkod* hozzá, mint Bernát a menykőhez.

Egy Bernát nevü német, mikor megharagudott, mindég zsebeihez kapkodott, ha nem találhatna-e valamellyikben menykövet, hogy annak, kire megharagodott, fejéhez csapja. Szegény sógor, azt sem tudta, hogy a menykő nem káposztás fő, s hogy nem lehet megfogni, különben nem kapkodott volna utána.

3912. *Káplár* után harmadik tiszt.

3913. *Káposzta*: Be jó káposzta, nincsen asszonysága.

3914. Mennél jobban tapodják a káposztát, annál hamarább érik és jobb is.

3915. A ki nem szereti a káposztát, a húsát se egye.

3916. Ördög vigye el a káposztát, mikor a disznó eldöglött.

3917. *Káposztás* kertbe néz.

Sanda, kancsal.

A német: Er sieht zugleich ins Winter- und ins Sommerfeld.

3918. Nem adna ő most azon egy tál káposztás húst.

3919. *Kapta*: Nem lehet minden sarut egy kaptára verni.

3920. *Káptalan* a feje.

Sok ész van a fejében, sokat tud.

Kapu: Nagyobb a kapu az egész ...

Nagyobb a kapu, mint a város.

Mindushoz érvén Diogenes, midőn annak a kis városnak nagy kapuját látta, azt tanácsolta a lakosoknak, tegyék be jól a kaput, mert a város rajta kiszalad.

3. Csak a város kapuján kimehess, annak utána könnyen utazol.

Ezt a tolvajoknak szokták mondani. Mert miután az akasztófák nem messze szoktak lenni a várostól, ha egyszer az elitélt tolvajt azon kiviszik, könnyen mehet aztán az akasztófáig.

3924. Nem kell annak kaput nyitni, a mi az ajtón befér.

3925. Kapufa: Ha mindenek megveszik a magokét, még a kapufa sem lesz az övé.

3926. Kapufától vett búcsút.

A latin: Postico discessit.

A német: Hinter der Thür Urlaub nehmen.

A francia: Faire un trou à la lune.

3927. *Kár* nyitja bolondnak fülét.

A latin: Malo accepto stultus sapit.

3928. Kár { szokta az embert okossá tenni. / után okosabb az ember.

A német: Durch Schaden wird man klug.

A latin: Nocumenta documenta.

A francia: Dommage rend sage.

3929. Kár haszonba ment.

3930. A kár is hasznára fordúl, [száz.

A nagyon szerencsésekről mondják.

3931. Haszon nem lehet kár nélkül.

3932. Kevés kár, nem sok haszon.

3933. Olly kár a szegénynek egy pénz is, mint a gazdag

3934. *Kárán* tanul a bolond.

A latin: Mala accepto stultus sapit.

Németül: Durch Schaden wird der Narr klug.

Az angol: Wise men lern by others harms, fo
their own.

3935. Szerencsésen tanúl, ki más kárán tanúl.

3936. Sem károm, sem hasznom benne.

3937. Káron szokott ember tanulni.

3938. A kárt semmiért is oda lehet adni.

3939. A ki kárt tehet, hasznodra is lehet.

A német: Wer mir Schaden zufügt, der kann mir auch dienen.

3940. Hamar kárt vall, ki a kincses ládát mindég nyitva tartja.

3941. *Káros* bánkódjék.

Egy tolvaj cigány sok kínzás után több lopásokat bevallván, megkérdeztetett, vissza akarja-e adni az ellopott jószágokat. Erre ő régi szokása szerint azt felelte, hogy miután mindent elköltött, legjobb akarattal sem tudná visszaadni. Hát ha — folytatá a bíró — az isten valaha megáld, visszaszolgáltatod-e akkor? erre a cigány: isten áldását legfölebb arra várhatom, hogy leendő szükségeimet fedezhessem, de nem hogy még régi tartozásokat is lerójjak. Legalább — mondja a bíró — szánod-bánod-e tolvajságodat? eleget szánja-bánja — felele a cigány — az, a kitől loptam. Innen származott a közmondás.

3492. Legrosszabb vallás a kár-vallás.

3493. *Kar.* Akárhová megyen, két karral fogadják.

3944. *Karácson:* Fekete karácson, fehér húsvét.

3945. Meleg karácson, hideg húsvét.

A francia: Quand Noël a son pignon, Pâques a son tison.

3946. *Karc* tartja a nádfalat.

Az az: A jó fenyiték rendben tartja a kikapót is.

3947. *Karddal*, nem irótollal vágják a törököt.

A latin: Arma magis quam jura milites nosse debent.
A német: Soldaten, die das Recht studieren,
wohl schwerlich gut den Degen führen.

3948. A mihez karddal férhetsz, nem kell ahoz sok diván.

3949. Ha rövid a kardod, told meg egy lépéssel.

Az az: Közelről nézz ellenségednek szeme közé.

3950. Az én kardom sem fűzfa.

3951. *Kardot* köszörül és békességet kér.

Ez a dolog rendje; mert a mint Vegetius mondja: qui desiderat pacem, praeparat bellum (ki békességet kíván, hadhoz készüljön).

3952 *Karikacsapás*: { Ez csak egy karikahajtás.
Ez neki csak karikacsapás.

Csekély, könnyű dolog.

3953. *Karó*: A melly karó igen magasra felnő, ritkán szokott erős lenni.

3954. *Kártya*: Felfordúlt kártyával játszani se haszon, se mulatság.

3955. A ki szinével mutatja kártyáját, legjobb játékát is elveszti.

3955. b. Asztal alatt keveri a kártyát.

3956. *Kas*: Tele van a kas.

3957. *Kása* istennek áldása.

3958. Kása nem étel.

Ezt a szót étel — azt mondja Dugonics — nem igen szórogatja a magyar minden eledelre: hanem mindegyikét maga nevén nevezi, pl: ad fel a levest, a gombocot stb. Csupán csak egyhez ragasztja az étel szót, úgy mint: add fel a túrós ételt.. Azt tartják tehát, hogy a magyarnak csak egy étele van, s így jól mondják, hogy kása nem étel; mert soha sem hallani: hozd be a kása ételt.

3959. A kinek a kása megégeti száját, máskor a tarhóját is megfúja. (3928)

Az az: A kár után vigyázóbb, ovatosabb lesz az ember.
A német: Verbrannt Kind fürchtet's Feuer.
Az angol: Kit a kígyó megharapott, a hernyótól is megijed.
A francia: Chat échaudé craint l'eau froide.

3960. Megette már a kitoló kását.

3961. *Kasza:* Nem mind kasza, a mi horgas.

3962. Nem kilencven esztendős ember kezébe való a kasza.

3963. Visszafogja a kaszát.

Megfordítja a beszédet, ravaszúl beszél.

3964. *A katona* ne lábára, hanem kezére bízza életét.

Brutus mondása, melly annyit jelent, hogy a katona ne vegye szaladásra a dolgot, hol lábaiba kell bizakodnia, hanem szálljon az ellenséggel bátran szembe és harcoljon.

3965. { Lófarkánál kantároz a félénk katona.
A félénk katona jobb lábával kéresi a kengyelt. }

A félelem az elmét is megzavarja, úgy hogy az ember mindent fonákul tesz.

3966. Szenvedni katona dolga; sok az ura, fényes szolga.

3967. Félénk katona a rendnek botránkozása.

3968. Egy katona nem sereg.

3969. Még a katona is három tyúkmonyt szeret.

3970. Nem mind katona, ki kardot hord.

3971. Isten is a bátor katona mellett hadakozik.

3972. Ott lenne jó katona, a hol gombóccal lövöldöznek.

A német: Er gäb' einen guten Krieger hinter 'm Ofen.

3973. Ki a haláltól fél, ne legyen katona.

3974. Rossz katona, ki kapitányságra nem vágyódik..

3975. Te is jó katona, én is jó katona, ne bántsuk egymást.

3976. A vén katona gyakorta megveri az ifjat.

3977. Rossz katona az, kinek fegyvere is nehéz.

3978. Jobb az elesett, mint az elszaladt katona.

3979. A fiatal katonából válik a vén koldus.

A német: Junge Krieger, alte Kriecher.

3980. A félénk katonán a mellvas is reszket.

3981. Félékeny katonának nem sír az anyja.

Mert nem egy könnyen rohan veszedelembe. De ha az anya becsületes gondolkodású, igen is sír. Egy spartai ifju magát az ütközetből kimenté, a mit midőn anyja meghallá, azt írá a gyávának: rossz hír terjed rólad: szüntesd meg azt, vagy szünj meg élni.

Cornelius Nepos mondása: Mater timidi flere non solet.

3982. A félénk katonának hátul van { a sebe.
a szeme. }

3983. A katonának szép a neve, eb az élete. (3966)

3984. Öreg katonának élesebb a kardja.

A latin: Bos lassus fortius figit pedes.

3985. Semmi az, katona dolog.

3986. Nehéz a katonakenyér.

3987. Katuska ember.

Asszony dolgaiba avatkozó férfi.

3988. *Kávét* csak a leveért főzik.

3989. *Kazán* a fazéknak nem hányhatja szemére a feketeséget.

A német: Der Hafen straft den Kessel, daß er rußig ist.
A francia: Le chauderon machure la poêle.

3990. *Kebelében* találja a jó meleget.

Érzékeny, jó emberről mondatik.

3991. *Kecske* sem menne vásárra, { de ütik hátul.
ha meg nem ütnék az inát. }

3992. Mikor fut a kecske, akkor fehérlik a segge.

3993. Apró barom a kecske.

3994. A kecske is akkor rúgoldoz legjobban, mikor meg akar dögölni.

A latin: Motus in fine velocior.

3995. Képes hogy kecske, mert kurta a farka.

Bökő szó, mellyel élni szoktak, mikor valaki tarkákat öszsze vissza beszél. Illy esetlen locsogásnak remek példáját közli a görög Anthologia: Két siket perlekedvén, biróul szinte siketet választanak. „Öt hónapi házbérrel tartozol, kezdi a felpörös: mult éjjel őröltettem, felel a másik. Mit pereltek! szól közben a biró, mind a kettőtöknek anyátok ő, együtt kell táplálnotok őt“.

3996. Vén kecske is megnyalja a sót.

A német: Alte Geiße lecken auch gern Salz.
Az olasz: La capra giovane mangia il sale, la vecchia il sale e il sacco.

3997. A fél kecskéből válik a rossz kertész.

3998. Kecskék közt bak is bika.

3999. Kecskét kertészszé, farkast juhászpásztorrá tenni.
4000. *Kecskelábra* kapott.
4001. Kecskepásztorságról uraságra menni.
A latin: A remo ad tribunal.
4002. *Kedv*: A jó kedv legjobb fűszerszáma a nyomoruságnak.
Plautus: In re mala animo si bono utare, adjuvat.
4003. Kinek mihez kedve, { ott akad a szíve.
4004. { azt könnyen megfogja.
4005. Kinek mihez van kedve, nincsen ott rövidsége.
A latin: Volenti non fit injuria.
4006. Olly kedve van, mint komornak a járomban.
4007. { A kinek mi kedvére vagyon, nincs az terhére.
{ A mit jó kedvvel tesznek, nem esik nehezen.
Seneca: Magna pars profectus est velle perficere.
A német: Luft und Liebe zum Dinge.
Macht alle Arbeit geringe.
A latin: Omnia conando docilis solertia vincit.
Az angol: Nothing is impossible to a willing mind.
4008. Lehetetlen minden embernek kedvére járni. (1752)
4009. Kárvallása nem kár, fejét veszesse bár, ki járja maga kedvét.
Igy szedték versbe ama latin mondást: Volenti non fit injuria.
4010. Ha a fejét betörnéd, sem találnád kedvét.
4011. *Kedvel:* Ki mit kedvel, azt örömest nézi, hallja.
4012. A kedvesnek igen sok a neve.
4013. *Kedvetlen,* { mint a beteg ember.
4014. { mint a lucskos ősz.
4015. *Kegyetlen,* mint a verembe esett farkas.
A latin: Orba tigride pejor.
4016. Ki a kegyetlennek kegyelmez, annál kegyetlenebb.
A chinai: Ha te nem akarod bántani a tigrist, a tigris téged bántand.

A német: Salbe dem Schelm, so sticht er dich,
Stich den Schelm, so salbt er dich.

4017. *Kékbeli* ember.

Így nevezik a mesterembereket, s az alsóbb rendü polgárokat, mint kik rendesen kék posztóban járnak.

4018. *Kel*: Ki korán kel, kincset lel.

A német: Morgenstunde hat Gold im Munde.
A latin: Aurora musis amica.

4019. *Kelés*: Az érett kelés magától felpattan.

4020. *Kell*: Ha kell vemhes, ha nem kell rühes.

4021. Ha kell menj magad, ha nem kell küldj inast.

Ha boldogulni akarsz, láss magad dolgod után s ne bízd másra, a mit magad tehetsz.

A német: Wer selbst geht, den betrügt der Bothe nicht.

4022. *Kellemetes*, mint a keszőce húsvét napján.

4023. Egy órai tojás, egy napi kenyér, tiz esztendős hal, hat esztendős bor, tizenöt esztendős leány, harminc esztendős jóakaró kellemetes.

4024. Nincs olly sok, mi el nem fogy, ha nem kímélik.

A latin: Cogitato, quam longa sit hyems.

4025. *Kemence* nem Velence.

A német: Es ist ein großer Unterschied zwischen Venedig und Sumpach. (Venedig liegt im Wasser, Sumpach im Dreck.)

4026. Megesküdött a kemence a suttonynyal.

4027. A kemencét őrzeni.

Otthonoskodni, honja határán át nem lépni.

4028. *Kemény*, mint a csont.
4029. *Kemény*, mint a kő.
4030. *Kemény*, mint a fontos talp.
4031. *Kemény*, mint a jég.

4032. *Kémény*: A hol a kémény nem füstölög, nehezen lesz ott nagy ebéd.

4033. Felírom a kéménybe.

4034. *Kender* gyeplő, csepű hám, mind a kettő rossz szerszám.

4035. Az erős kenderből válik erős kötél.

4036. Ugy kénszeriti, mint az akasztófa az orvot a lopásra.

4037. *Kéntelen* vagyok vele mint a cigányló az ügetéssel.

4038. Hopp kéntelen, nem örömest.

A német: Muß ist eine harte Nuß.
Az olasz: Cosa forzata non fu mai grata.

4039. Ha így hozta a kéntelenség, mit tegyek, csak ráállok.

4040. Nagyra viszi embert a kéntelenség.

A német: Noth bricht Eisen.

4041. *A kenyér* mellé sajt is kell.

4042. A kenyér sülve jó.

4043. Egészséges embernek kenyér és sajt két tál étel.

A latin: Si caseum haberem, non desiderarem opsonium.

4044. Meghozta az igaz kenyér.

Azon sorsra jutott, mellyet érdemelt.
A latin: Ad pristina praesepia.

4045. Kenyere nem lévén, kalácsra vágyódik.

4046. Ha kenyered nincs, ebet ne tarts.

4047. Ha kenyered nincs, kalácsot egyél.

4048. Ellehet egy kenyéren akárki fiával.

Békés, jó ember.

4049. Megbékél maga kenyerén.

4050. Megette kenyerének javát.

Öreg, élemedett.

4051. Még maga kenyerére sem erőlködik.

Renyhe, lusta.

4052. Adál isten fogat, adj kenyeret hozzá.

4053. Pénzen vesznek kenyeret, még sem esznek eleget.

4054. Sok darab kenyeret kell megenni, mig ember egymást megismeri.

4055. Másott is eszuek kenyeret.
4056. Egyik észszel, másik kézzel keresi kenyerét.
4057. Egy fehér kenyérnél jobb kettő.
4058. Egy falat kenyérre nem virrad.
4059. Sok kenyérgomba termett a pajtaszerén.
A latin: Multos frugum acervos numerat.
4060. *Kép*: Jégre metszett kép, nem lesz sokáig ép, mert széltől elolvadhat.
4061. Képéből kikelt.
4062. *Kepe*: Könnyü kepe mellett búza fejet szedni. (4502)
4063. *A képiró* sem irhat szebbet.
4064. A ki képiróságot akar tanulni, nem megy kovácshoz.
4065. *Képmutatás*: Nem illik az emberséges emberhez a képmutatás.
4066. *Képzelődés*: Édesek néha a képzelődések is.
4067. *Kér*: Úgy kér, mintha nem kellene.
4068. Megláss, kitől mit kérsz.
A latin: Nec omnia, nec passim, nec ab omnibus.
4069. *Kérdés*: Nehéz kérdésre nehéz a felelet.
4070. Jobb egy { kérdés egy napi járóföldnél. / kérdezésködés hat napi haszontalan járásnál.
4071. *Kérd*: A ki kérdi, kell-e? nem örömest ád.
A latin: Qui dare vult aliis, non debet dicere: vultis?
A német: Wer erst fragt, giebt nicht gern.
4072. *Kérdez*: A ki sokat kérdez, sok feleletet kap.
4073. Jobb kétszer kérdezni, mint egyszer hibázni.
4074. *Kérdő* utat nem veszt.
4075. *Kérdezésködés* a legjobb kalauz.
A német: Mit Fragen kommt man durch die ganze Welt.
A francia: Qui langue a. à Rome va.

4076. *A kerék* annyit fordúl alá, a mennyit fel.

A szereucséről mondatik, mellynek, mikint Faludi énekli,

Jó kedve s kereke egyaránt jár :
Forgandó, változó, ma kincscsel vár,
Hónap lenyomorít,
És megint boldogít.
Elhigyed bár,
Jó kedve s kereke egyaránt jár.

Érdemre nem tekint, szemtelen, vak:
Kire ma vont aranyat, hónap szűrt rak.
Tudják kik táborát
Lakták, és udvarát,
Sok nagy urak.
Érdemre nem tekint, szemtelen, vak.

Azért is, senki el ne bizza magát jó szerencséjében és „a ki áll, meglássa, hogy el ne essék.“ 1 Kor. 10. 12.

4077. { Kenve jár a kerék.
A kent kerék könnyen szokott menni.

Németül: Wer gut schmiert, der fährt gut.

4078. A hátulsó kerék el nem éri az elsőt.

4079. Csikorog a kerék, megitta a kocsis a háj árát.

4080. Első kerék után forog a másik is.

4081. Ötödik kerék.

A német: Das fünfte Rad am Wagen.

4082. Meg van kötve kereke.

Elő nem viheti szándékát.

4083. Nem jár egy vágásban a kereke.

4084. Akármint legyen a másé, de jól forog az ő kereke

A latin: Semper feliciter cadunt Jovis taxilli.

4985. Más emelte kereked. (2300)

4086. Eloldani a kereket.

A német: Fersengeld geben.
A francia: Faire gille.

4087. Meghájazta a kereket, hogy jobban csússzon a szekér.

4088. Megkente kerekét,

4089. *Keres:* Ki mit keres, azt leli meg.

A ki vakmerően keresi a veszedelmet, belé esik. A görög az illy embert a gyertya láng körül repkedő úgy nevezett tüzi pillével hasonlította össze, melly addig űzi a láng körül pajkos játékát, míg szárnyát megperzselvén, a lángba beleesik s elvész.

Erasmusnál: Pyraustae interitus.

4090. Ugy kerestem, mint a tűt.

4091. Ki mint keresi, úgy veszi hasznát. (77)

A latin: Sui cuique mores fingunt fortunam.

4092. *Kereset:* Nincs itt semmi keresete.

4093. *Kereskedés:* Észből, pénzből, áll a kereskedés.

4094. *Keringet:* Ne keringesd, ha előtted van.

A latin: Cum adsit ursus, vestigia quaeris.

4095. Ki szolgálta meg a kerítőmentét.

4096. *Kereszt:* Nem mint kereszt, a mit annak tartanak.

4097. Nem élhet senki kereszt nélkül.

4098. Keresztet vetni valamire.

4099. Kiki maga tudja a maga keresztjét. (716)

4100. Még a keresztvízet is majd lemosta róla.

Az az: Kegyetlenül leszidta.

4101. *Keresztül* viszik, mint bizonyos falubeliek a lajtorját az erdőn.

4102. *Kérkedő*, mint a lengyel.

4103. Nincs olly rossz kert, mellyben jó fű is ne teremne.

4104. Nem az ő kertében termett az.

A latin: Gemmas ex alieno littore petit.

A német: Es ist nicht auf seinem Mist gewachsen.

4105. Nem kertedben termett az a virág.

4106. *Kerülgeti,* { mint az ördög a kápolnát.
mint a macska a meleg tejet.

4107. *Kerüli*, mint a mesztegnyei a kápolnát.

4108. Igen kerüli, mint a farkas a kutat.

4109. *A kés* sem jó, a kéz sem jó.

4110. Nem gyermeknek kezébe való a kés.

Veszedelmes holmi nem ügyetlen kezekbe való.
A latin: Puero gladium ne commiseris.

4111. Beletört a kése. (722)

4112. Más abroszához késed ne igen töröld.

4113. Kését más asztalához törli.

A latin: Aliena vivere quadra.

4114. Elejtetted a kést.

Kassainál e példabeszéd igy hangzik:

Elrejtetted a kést, elejtetted a vaskot.

A latin: Post festum venisti.

4115. Némellyek a farkában törik a kést, te pedig a fülében.

4116. Nem jó haragos ember kezébe kést adni.

4117. Mintha kést ütött volna szívembe.

4118. Ki a késlopást megtanulja, nagyobbat is meg mer az cselekedni.

A latin: Taurum tollet, qui vitulum sustulerit.

4119. *Késedelmesség:* Csupán csak az itélettételben hasznos a késedelmesség.

Lucanus: Tolle moras: semper nocuit differre paratis.
A német: Zaudern thut nicht gut.
Az olasz: Lo indugio piglia vizio.

4120. *Keserű*, mint az epe.

4121. Ki keserűt nem izelített, nem tudja, mi az édes.

A német: Hast du Lust zum Süßen,
Laß dich Bitters nicht verdrießen.
A francia: Qui veux le doux, ne doit pas refuser l'amer.

4122. A ki a keserűt nem kóstolja, nem érdemes az édesre.

4123. Teli torokkal nyeli a keserűséget,

4124. *Késő* a bort kimélni, mikor már anyjára szállt.

4125. Késő a holtot orvosolni.

4126. Késő kár után a búsúlás.

4127. Késő akkor csukni az istállót, mikor a tehenet elvitték.

4128. Késő akkor zárnod, ajtót lakatolnod, mikor oda a fakó.
A latin: Accepto damno januam claudis.
Az olasz: Serrar la stalla, quando se han perdutti i buoi.

4129. Késő akkor kímélni, mikor már elfogyott.
Az angol: It is too late to spare, when the bottom is bare.

4130. Késő orvost híni, mikor meghalt a beteg.

4131. Késő vizet hordani, mikor már elégett a ház.

4132. Késő az agg ebet { szelidíteni. / táncra tanitani.
A latin: Senem corrigere durum.
A német: Alte Hunde sind bös ziehen.

4133. Késő botnak nagyobb a súlya.
Későbbre beközvetkező büntetés annál keményebb.

4134. Késő eset után okosnak lenni.

4135. Késő szükön költeni, mikor minden elfogyott.
A latin: Sera in fundo parsimonia.
A német: Wenns auf die Neige gegangen ist, ist's Sparen zu spät.

4136. Ki későn fekszik, későn kel.

4137. Későn főző, későn lakó.

4138. A ki későn jön, csont a fölöstököme.
A latin: Tarde venientibus ossa.

4139. Későn jöttél, hanem mosdjál és kendjél ki az ajtón.

4140. A ki későn megy a templomba, még is akkor jő ki, mikor a többi.

4141. Jobb későn, mint soha sem tanulni.
Catónak mondása, ki a görög nyelvet öregségében tanulta.

4142. *Későn-korán* orcájára kerül.

4143. *Kész:* Csak a készet neveti.

4144. Minden ember örül á késznek.

4145. *Keszege*: Könnyü a keszegét megfogni.
Mert a halak közt legostobábbnak tartatik.

4146. *Készőce*: Nem áll meg készőce a nyárson.
Nem tud titkot tartani.

4147. Kétszínü keszkenő.
Hamis, csalárd ember.

4148. *Készül*: Mindég készül mint az eladó leány.

4149. Sokáig készül, mint a Luca széke.
E közmondás régi babonaságon alapszik. Luca napján, 13-ik Decemberben kezdtek egy kis széknek faragásához és rajta minden nap valamit dolgoztak egészen a karácsoni éjféli miséig, abban a hiedelemben lévén, hogy azon a széken az éjféli misén állván, megláthatja a városban lakozó boszorkányokat.

4150. A nagy készületnek gyakran csekély szokott lenni a vége.
Phaedrus: Parturiunt montes, nascitur ridiculus mus.

4151 *Kétfelé* kap, mint a vizbe haló ember.

4152. Kétfelé sántikál.
E közmondás ollyanról mondatik, ki pártok közt nyiltan egyhez sem csatlatkozván, kéz alatt mindenikkel cimborál és majd egyikkel hiteti el, hogy kizárólag az ő érdekének szolgál, majd ugyan azt akarja a másik pártra rábeszélni. Illy hamis politicai szereplők a közügynek valóságos mirigyei, s többet ártanak az álladalomnak, mint legdühösebb, de nyilt ellenségei. Minekünk, magyaroknak minden időben jól kijutott illy juhbőrbe öltözött farkasokban,
A latin: Duabus sedere sellis.
A francia: Nager entre deux eaux.

4153. *Két* szem mindenkor többet lát egynél.

4154. Kétségbeestekkel, búsúlt elmékkel nem jó játszani.

4155. *Kettő* előtt hasznos kitérni: a terhes szekér előtt, a részeg ember előtt.

4156. Kettőnek nem jó soká mulatni a háznal: kelletlen vendégnek, pénzkérőnek.

4157. Kettőnek van nagy becsülete: új ruhának, új pénznek.

4157. Kettőre se felel egyet.

4159. Kettős ünnep, hetes eső, szolga nyugodalom.

4160. Kettőt nehéz csalni: a szemet és a fület.

4161. Kettőt nem jó mindenkor a macska farkára kötni: az álmot, a gondolatot.

4162. Kettőt nem tanácsos elvenni: vén asszonyt pénzeért, ó kocsit vasáért.

A német: Wer ein alt Weib nimmt des Geldes wegen, bekommt den Sack gewiß; wie es ums Geld steht, wird sich finden.

4163. *Kéve*: Mindent egy kévébe köt.

4164. *Kevély*, mint az olajos korsó a szegen.

4165. Olly kevély, mintha ő hajtaná a göncöl szekerét.
4166. Olly kevély, mintha ő ültette volna a fiastyúkot.
4167. Olly kevély, mintha egész diófaig övé volna. (1363)

A latin: Gloriatur, tanquam Argivum clypeum abstulerit.
A német: Er thut als hätte er den Großmogul besiegt.

4168. Nem mind kevély az, a ki ünneplő ruhát tart.

4169. Két kevély nehezen alkuszik meg egymással.

4170. A szegény kevélyt az ördög is neveti.

Mert a mint a német mondja: Hoffart und Armuth halten übel Haus (Kevélység és szegénység rosszul gazdálkodnak).

4171. *Kevélység*: Ritkán jár a szerencse kevélység nélkül.

4172. Kevélységet, részegséget, szegénységet nehéz titkolni.

4173. Ugyan büdös a kevélységtől.

4174. *Kevés* nem árt, sok nem használ.

4175. Sok kevés sokra megy.

A német: Wenig zu wenig, macht zuletzt viel.
A latin: Parvum servabis, donec majora parabis.
A francia: Petit à petit, l'oiseau fait son nid.
Az angol: Drop by drop, the sea is drain'd.

4176. A ki keveset { el nem vesz, / meg nem köszön, } sokat nem érdemel.

A német: Wer das Kleine verachtet, kriegt das Große nicht.

4177. Ki keveset akar nyerni, sokat kérjen.

4178. Keveset szól, de fontosan.

4179. { *Kéz* kezet mos. / Egyik kéz a másikat mossa. } (görög szerint)

A latin: Manus manum lavat.
A német: Eine Hand wäscht die andere.
A francia: Qui plaisir fait, plaisir attend.

4180. Sok kéz könnyebbíti a terhet.

Latinúl: Multae manus onus levius reddunt.

4181. Áldott a sok kéz, átkozott a sok száj.

A német: Viel Hände machen kurze Arbeit, aber der Teufel fährt in die Schüßel.

4182. Több kéz, hamar kész.

A német: Viele Hände, { leichte Arbeit. / machen leicht ein Ende. }
Az angol: May hands make quick works.

4183. Minden embernek maga felé { hajúl / horgul } a keze.

Mindenki maga hasznát keresi, önjavát hajhászsza.
A tót: Minden gereblye hozzád kapar.
A latin: Amor incipit ab ego.
Az olasz: Ogni gallina ruspa a se.
Az angol: Every miller draws water to his own mill.

4184. Derekasan rajta hagyta keze szennyét.

Az az: mesterileg elkészíté.

4185. { Enyves keze van. / Kezéhez ragad minden. }

Azért is a mit szeme lát, keze ott nem hagyja, hanem pénz nélkül megvásárolja.
A német: Er hat klebrige Hände.

4186. Ha kezedet mindég kebledben tartod, meg nem gazdagodol.

4187. Megérezte a kezem súlyát.

4188. **Egy kis daganatért kezemet el nem vágatom.**

4189. **Én sem dugom zsebembe kezemet.**

Ha bántasz, én viszont bántlak s védelmezni fogom magamat.

4190. **Sok kézen fordult már meg, mint a kopott garas.**

4191. **Kézen-közön elveszett.**

4192. **Nincs kezére, mint czigánynak a búza-vetés.**

4193. **Elütötték kezéről.**

Más nyerte el, a mire ő törekedett; megcsalatkozott reményében.

4194. **Addig nyujthatni a kezet, a míg ér.**

4195. **Kezet foghatnak.**

Egyik nem jobb a másiknál; egyik eb a másik kutya. *A rómaiak* illy emberekről azt mondák: bestia bestiam novit. Csakugyan a rosszak hamarább ismernek egymásra, mint a jók s a mi legveszedelmesebb az, hogy egymást küismerve azonnal szorosan együvé is tartanak, cimborálkodnak; holott az erény, természeténél fogva rideg, és a becsületes ember öntudata tisztaságában magába vonul és társaságot nem keres. Aztán ne csodáljuk, ha minden nap a gazságot felül kerekedni látjuk, az egyetérteni nem tudó jó ügy mellett küzdők pedig vesznek.

A francia: Les deux font le paire.

4196. **Majd megette kezét-lábát.**

4197. **Egyik kezével oda húzza, a másikkal eltaszítja.**

4198. **Mind két kézre tudja ő.**

A latin: Omnium horarum homo.

4199. **Két kézzel fogni valamihez.**

A latin: Ambabus manibus haurire.

4200. **A mit kézzel érsz, nem kell azt fával hajgálni.**

A mihez könnyen férsz, nem kell azért nagy készületeket tenni.

4201. **Ne nyúlj ahoz kézzel, a mit póznával sem érhetsz el.**

4202. **Kézzel hozzá, ha a kés nem fogja.**

A latin: Destitutus ventis remos adhibe.

4203. Ne szóval, hanem kézzel hozzá, ha mit akarsz.

4204. Egy kézzel hozzádra, a másikkal tőledre mutat.

4205. Egyik kézzel oda húzza, a másikkal eltaszítja.

4206. Kézzel-lábbal rajta lenni.
A latin: Omni pede niti.

4207. Jó kezdésnek jó hagyás a vége. (4565)
A latin: Dimidium facti, qui bene coepit, habet. vagy Principii boni finis bonus.
A francia: A toile ourdie dieu mesure le fil.
A német: Wohl angefangen ist halb gethan.

4208. Minden nagynak apró a kezdete.
Vörösmarty: Láttad-e folytában özönét a szőke Dunának,
Kis forrásból jő, s végre hajókat emel.

4209. A ki hamar kezdi, hamar kifárad benne.
A latin: Temerarius labor currit irrito.

4210. Jobb alant kezdeni és fön végezni. (772)

4211. Nagyott kezdett, kicsinyt végzett.

4212. Tüzesen kezdette, fagyosan végezte.
A német: Anfang heiß, Mittel lau, Ende kalt.

4213. A ki soha sem kezdi, soha sem végzi.
Kezd el! — mondja *Ausonius:* — elkezdeni a dolognak felét teszi: ekkor fele van hátra; viszont kezd el, s végbe viszed.
Szebben *Vörösmarty:*
Kezdj buzgón, s már sokra mentél: halad, a ki megindúlt,
Míg porban fetreng a henye, gyáva erő.
A német: Jedes Ding will seinen Anfang haben.

4214. Nem a ki jól kezdi, hanem a ki jól végzi, dicsértetik meg.
A német: Es liegt nicht am wohl anfangen, sondern am wohl enden.

4215. *Kezes* fizess.

4216. Ha veszni akarsz, légy kezes másért.

4217. Légy kezes másért, s a kötél nyakadban van.
Cicero: Sponde, noxa praesto est.
A német: Bürgen soll man würgen.

4218. **Tényei kezesség.**

Csalárd kezesség, mikor nem fizetésre, hanem csak sürgetésre ád valaki kezes levelet.

4219. *Kestyű*: **Megtanítlak keztyűbe füttyölni.**

4220. *Kiabál*: **Az kiabál, a kinek a háza ég,**

A német: **Wen's juckt, der kragt sich.**

4221. *Kiadott* **rajta, mint az eb a taligán.**

4222. **Kiadtak rajta,** { **mint a sörfőzők az ürmön.**
4223. { **mint a Pataiak a szűrön.**

4224. **Kiaggott belőle.**

4225. *Kiáll*, **mint az istenátkozta tüskén a tövis.**

4226. *Ki* **böjtöl, s ki haragjában nem eszik.**

4227. *Kicsikorban* **szokják a bűnt.**

4228. *Kicsiny* **a nagy mellett még kisebb.**

4229. **Ennél a kicsiny is nagyobb.**

4230. **Sok kicsinyből halom nyől. (4175)**

4231. *Kifizette*, **mint Madali a barátot.**

A híres N. Váradi püspök Gr. Csáky, midőn egy alkalommal ebédre nála számos papi urak összejöttek, — az elmésségéről ismeretes püspöki predikátorért, Madaliért kocsiját és titoknokát olly utasítással kiküldé, hogy a predicátort úgy a mint találják ebédre Váradra behozzák. Ez alatt a jelen volt papi urak tanácskozának, ki- és mi csinnel lenne Madali elfogadandó. — Csáki figyelmezteté, hogy Madalival ne tréfáljanak, mert bizony kifizeti őket. — Ez mit sem használt s egy kanonok kikérte magának, hogy ő fogadhassa. — Madali úgy a mint udvarán találtatott egy nadrágban, ingben, papucsban porköpönyben s rossz dongáju ócska magas tetejü kalapban megjelent; — a kanonok akkor a szent irás szavaival kérdezé: „Mit keres Saul a próféták közt?“ Madali az irás szavait folytatva rögtön eként felelt: „Saul az ő atyának elveszett szamarait keresi és örül hogy egyet azok közül megtalált,“ ezzel a kanonokra mutatván.

4232. *Kifog*: **Ember, ki rajta kifog.**

4233. *Kifogy* **már mindenből, mint koldus az énekből.**

4234. Ki nem fogy, mint a Rókus kobakja.

4235, Kifogyott belőle, mint a Nagy-Idai cigányok a puskaporból.

4236. Ki föl s ki alá.

A német: Auf und ab, so gehts in der Welt.

4237. Mindenből kifosztották, mint a tótot az emberségből.

4238. *A kigyó*, ha kigyót nem eszik, sárkány sem lehet.

Latinul: Serpens ni edat serpentem non futurus est draco.

A német: Wenn eine Schlange die andere nicht fräße, würde kein Drache daraus.

4239. A kit egyszer a kigyó megcsípett, a gyíktől is fél. (3969)

4240. Nehezen felejti kigyó farka vágását.

4241. Mézes madzag helyett kigyót talált.

Az az: Jót várt, rosszra akadt.

4242. Kigyót tart keblében.

4243. Kigyóval nem jó játékba merülni.

4244. Kigyót-békát kiált ellene.

Minden kigondolható rosszat mond felőle.

4245. Kigyókövet fúttak ellene.

4246. *Kiki* jó széllel indúl a tengerpartról.

4247. Kiki maga dolgához lásson.

4248. Kiki magáért meglakol.

A latin: Noxa caput sequitur.

4249. Kiki magáról számoljon.

4250. Kiki maga tudja hol nyomja lábát a csizma. (a latin szerint). (716)

4251. Kiki mit szeret, arra vonódik.

4252. *Kiliti* Somorjához egy hét.

4253. *Kimond:* Ha kimondod mindég a mit akarsz, azt hallhatod, a mit nem akarsz.

4254. Ha ki nem mondaná, a tyúk is kikaparná belőle.

4255. *Kinban* van, mint az Undi eb a kalodában.

Undon a bíró házánál elkapta az eb a zsiros erszényt, mellyben pénz is volt, s megette. A birák azon hiszemben, hogy a hólyaggal a pénzt is megette, a kutyát kalodába tették, ütötték verték, hogy rezelje ki a pénzt.

4256. Akármelly nagy legyen a kincs, kicsinyenkint elfogyhat.

4257. Ha a világ kincse övé volna, más világot reménle, mellyben még volna mit nyerne.

Telhetetlenről mondatik.

4258. Nyugtalanít a kincs mindenkit, akár van, akár nincs; Ez kívánja, mert nincs, annak elég soha sincs.

4259. Tele van kincscsel, mint csízio jövendöléssel.

Csizio ismeretes régi magyar naptár, melly tömve tele van idő jövendölésekkel.

4260. Dárius kincse.

4261. Nem adná világ kincseért.

4262. Nem teszik feje alá kincsét.

4263. Ki vakjában hinti veti kincsét, bút arat.

4264. Elásott kincsnek kevés a haszna.

4265. Elrejtett kincsnek semmi haszna.

A latin: Parum sepultae distat inertiae celata virtus.

Még helyesebben: Scire tuum nihil est, nisi te scire hoc sciat alter.

A német: Verborgener Schatz ist nichts werth.

4266. *Kinizsi:* Imádkozzál, hogy Kinizsi Pál körme közé ne [kerülj.

Kinizsi Pál híres vezér volt Mátyás király alatt.

4267. *Kínos* fia leszesz az istennek!

Fenyegető szó.

4268. *Kinyalja* magát.

4269. *Kipez-kapoz*, mint a Dunába haló ember.

4270. *Királyfi* Kis Miklós beszéde.

Ez a Kis Miklós első volt, ki a reformátiót Szegedre beakarta hozni, s olly jeles szónoki tehetséggel bírt, hogy hatalmas beszédére nézve kis királynak vagy királyfinak nevezték el.

4271. Király haragját hamar halál követi.

4272. Nagy úr a király ha Lázár is a neve.

4273. Igen gondol király udvarbíróval.
A latin: Elephantus non capit murem.

4274. Messze ér a király keze (a latin szerint)
Az az: ha a király haragját magadra vontad, akármilly távol vagy tőle, büntető karját ki nem kerülheted, mert mindenütt kész szolgákra talál, kik akaratját végre hajtják.
Németül: Könige haben lange Hände.

4275. Új király, új törvény.
Németül: Neuer König, neu Gesetz.

4276 Gonosz király nyomát sok jobbágy követi.
A latin: Componitur orbis regis ad exemplum.

4277. A király is csak ember.

4278. Király Matyás és Mátyás király.
Egy budai varga felkivánkozott menni Mátyás királynak palotájába; de az őröktől megállíttatván, és felmenetelének okáért kérdeztetvén, azt mondá, hogy ma Sz. Mátyás napja lévén, a királyt üdvözölni akarná, mint atyafiát, miután magát is Király Mátyásnak neveznék. Erre az őr: Király Mátyás és Mátyás Király közt ép olly nagy a külömbség, mint varga és király közt.

4279. Szomorú dolog a királylyal hadakozni.

4280. Királynak sincs mindég egyaránt.
A latin: Corinthus et collibus surgit et vallibus deprimitur.

4281. Sok szeme, sok füle van a királynak.
Latinul: Multae regum aures et oculi.

4282, Vajmi nehéz királyt inteni.

4283. Pünkösdi királyság nem nagy uraság.

4284. Király választás, hadverés, feleségvevés egyedül az istentől függ.

4285. Kis bőrben is ember lappang.
Feltünő tapasztalás, hogy több históriai nevezetességü nagy férfiak gyöngélkedő egészségük mellett igen kis

termettel birtak, úgy hogy széjáratossá vált ama latin mondás, miszerint „ingenio pollet, cui vim natura negavit (lángészszel pótolja, kitől testi erőt megtagadott a természet)“. — Úgy látszik, mintha a test azon arányban gyöngülne, mellyben az ész létegei erősödnek, mintha az ész csak a test rovására gyarapodhatnék. Minden esetre a megfeszített lelki munkásság, melly a véghetetlen utáni törekvésben rendesen határt nem ismer, nem lehet hogy a testi fejlődésre kártékony hatással ne legyen.

A német: In kleiner Haut stecken auch Leute.

A francia: On ne mesure pas les hommes à l'aune.

4286. Kis ember sem szalmaszál.

A német: Kleine Leute haben oft große Herzen.

A francia: Dans les petites boîtes sont les bons onguens.

Ne dicsérd a férfit szépségeért, se meg ne utáld az embert külsejeért. Kicsike a szárnyasok közt a méh, s a legfőbb édesség a gyümölcse. *Sirach bölcsesége* 11. 2, 3.

4287. Kis embertől kutya sem fél.

4288. A ki kisebb, frisebb; a ki hosszabb, rosszabb.

4289. Mennél kisebb, annál frisebb.

4290. Kisebb az Erzsók orránál.

4291. Sok a kisasszony, kevés az úrfi.

4292. { Furdalja / Vádolja } a kisbíró.

Bántja a lelkiismeret.

4293. Kiki magával hordozza a kisbirót.

4294. Kis Pista leánya.

Ezt olly kicsinynek mondták, hogy egyszer a hangya kukac gyanánt elvitte.

4295. *Kitett* magáért, mint a Táci kutya az uráért.

4296. *Kitették* a rokkáját,
4297. *Kitették* a szűrét.

Kiadtak rajta, elutasították.

4298. *Kitetsző* vagy, mint juhok közül a szamár.

4299. *Ki vagyon*, mint a kutya-ikra a hóból.

4300. *Ki* nem vehetni, mint fias farkast a seréből.

4301. *Kívén :* A ki mit kíván, { azzal álmodoz.
4302. { örömest hiszi.

A latin: Qui amant, ipsi sibi somnia fingunt.
A német: Was man wünscht, das glaubt man gern.

4303. Sokat kíván, ki a tyúkot tojásostul kívánja.

4304. Nem mindég telik kedved abban, a mit kívánsz.

4305. *Kívánatos*, mint a terhes asszony.

4306. *Kívül:* Szép kívül, de ördög belől.

4307. *Kóc*: Hogy ne égne meg a kóc, mikor a lóganéj is büzölög.

4308. Nehéz a kócból szép fonalat fonni.

4309. Pozdorjás kócból nem lehet jó fonalat csinálni.

4310. *Koca* gyermeknek koszos a feje.

4311. *Kocka*, bor és szerelem könnyen megüríti az erszényt.

A latin: Alea, vina, venus ; tribus his sum factus egenus.

4312. Kicsiny a kocka, de sok bút okozhat.

4313. Néha vaktában is szemre fordúl a kocka.

4314. Sok kockán fordult meg a dolog.

4315. Bolond, ki mindenét egy kockára fölteszi.

3316. Ritkán van kockásban gazdag.

4317. *Kocsi:* Megfekszik a kocsiban, mint a Paksi bíró.

4318. A kocsis issza meg a bort, a ló részegül meg tőle.

4319. Talpon álló kocsis nagyobb a letérdelt királynál.

4320. *Kolbász*: Véres kolbász esik.

4321. Kolbászszal hajgál a szalonnára.

Valami csekélyt oda ád, hogy nagyot nyerjen.
A német: Die Wurst nach der Speckseite werfen.
A latin: Pileum dat, ut pallium recipiat.
A francia: Donner un oeuf, pour avoir un boeuf.

4322. A koldus ellehet egy ház nélkül.

A német: Es ist ein schlechter Bettler, der nicht ein Haus missen kann.

4323. Egyik koldus a másikat gyűlöli.

A német: Es ist dem Einen Bettler leid,
Daß der andere vor der Thüren steit.

4324. Minden koldus a maga botját dicséri. (143)

4325. Kicsin a koldus, de elég nagy a botja.

4326. Nem fél koldus a fosztástól.

A latin: Cantabit vacuus coram latrone viator.

A német: Einen Nackten können zehn Geharnischte nicht ausziehen.

A török; Százan egy szegényt nem foszthatnak meg.

4327. Ha koldus szamárra kerül, sebesebben megyen, mint az úr ha lovon ül. (797)

A francia: Il n y'a rien de plus orgueilleux qu'un riche qui a été gueux.

4328. Szegény a koldus, ha király is a neve.

4329. { Szégyenlős / Szemérmes } koldusnak üres a táskája.

Már *Seneca* megjegyzé: ki félénken kér, megtagadni tanít (qui timide rogat, docet negare).

A német: Ein blöder Hund wird nicht feist.

4330. Szemtelen koldusnak tele nagy táskája.

4331. A koldusnak még maga apja sem barátja.

A német: Arme Leute kennt Niemand.

4332. A vak koldusnak is alamizsnán a szeme.

4333. Koldustól vész tarisznyát.

4334. Koldustáska vállán, aranygyürü újján nem illenek össze.

4335. *Kolomp:* Felkötni a kolompot.

Hirdetni valamit.

4336. A hol a kolompot találják, mást is keresnek ott.

4337. Néha a kolompost is elő rándítják.

4338. Kötve higy a komának.

Két koma a nagypénteki predikáción lévén, egyik közülök úgy megilletődött, hogy hazamentiben a másiknak azt mondá, hogy ő az istennek fiáért kész volna mindent eltűrni, s ha a koma nem hinné, tenne próbát rajta. A másik nem vévén tréfára a dolgot, azt mondá neki: mivel urunkat is megkötözték a zsidók, ő is kötöztesse meg magát annyival inkább minthogy így a rajta elkövetendő kínzásokat könyebben eltürhetné. Erre a koma azt felelte, hogy ő minden megkötöztetés nélkül még a megnyúzást is elszenvedi. Erre a másik koma fogja magát, leoldja amannak bocskorát s életlen bicskájával hasítani kezd a talpán, mire az hirtelen felugorván elszaladt. Akkor a hasító koma mondá: ezután kötve hiszek csak kendnek, koma.

4339. *A komondor* nem sokat törődik, ha megugatja a kis kutya.

4340. Nosza eb után komondor.

4341. Kétfelé tekints, mikor az agg komondor ugat.

A német: Wenn ein alter Hund bellt, soll man hinaus schaun.

4342. *Komor*, mint a verembe esett farkas.

A latin: Vultus demittit tamquam Telephus.

4343. *Konc* ám ez, rágd meg, ha tudod.

4344. Nagy konc esett ki szájából.

Az az: Jövedelmes hivatalt vesztett.

4345. Illik a konc után a levet is hörpölni.

4346. Összebarátkozik a konc mellett.

4347. Tálban a konc, ne nézz az asszonyra.

A latin: Ex aspectu nascitur amor.

4348. Porba esett a konca.

Füstbe ment remélt nyeresége, mit sem nyert.

4349. Nem hagyja a maga koncát.

Makacsúl védi sajátját, jogát.

4350. Ha koncát megetted, levét is hörpentsd, mert úgy mérik a fontot.

4351. Megrágják a koncot, ebnek vetik a csontot.

4352. Meztelen koncot árulni.

Az az: Nyiltan cselekedni, semmit nem titkolni.

4353. Nehéz a koncot az eb szájából kivonni.

4354. *A kondér* nem sokat hányhat szemére a fazéknak. (3989)

Mert kormos mind a kettő.

A német: Ein Esel schilt den andern Langohr.

A franczia: La pelle se moque du fourgon.

Az angol: The kiln calls the oven burn-house.

4355. Jó kondítója van.

Jó torkú, hangos szavu.

4356. *Kong*, mint a repedt fazék.

4357. *A konkoly* ott is terem, a hol nem vetik.

4358. Ha ki nem nyövöd a konkolyt, elnyomja a búzát.

A latin: Bonis nocet qui parcit malis.

A német: Der Bösen schonen heißt den Guten schaden (szintígy olaszul).

4359. Nehéz a konkolyt tövöstül kigyomlálni.

4360. Konkolyos zsákot nem ugatja meg az eb.

4361. *Konyha:* A hol igen fehér a konyha, ritkán esik ott vendégség.

4362. Hideg konyha, üres tál, sok vendéget nem talál.

4363. Ki más konyhájára tart, nem mindenkor lakik egyet a hasával.

4364. Hoz valamit a konyhára.

4365. Semmit sem hoz a konyhára.

A latin: Quid ad mercurium?

A német: Das giebt keinen Speck in die Erbsen.

4366. Nehéz a konyhalónak meghízni.

4367. Félre áll a kontya.

Pityókos asszonyról mondatik.

4368. Ritkán egyeznek meg a kontyok.

A latin: Quot capita, tot sensus.

4369. *Kopár* helyen kereskedik.

Ott akar nyerekedni, a hol nincs.

4370. { mint a német ajak.
3371. *Kopasz*, { mint a tök.
4372. { mint a török.

4373. Nehéz a kopasznak üstökébe kapni.
A német: Wo es kahl ist, kann man nicht ausraufen.

4374. Könnyü a kopaszt borotválni.
A német: Gelehrten ist gut predigen.

4375. *A kopját* kopjával, a pallost palossal szokták visszaütni.

4376. *Koplal:* Sokat koplal, hogy kenyerét meg ne bánja.

4377. *Koporsó:* Ennek már csak koporsó kell.
A latin: Apio opus est.

4378. *Kopó:* Rossz kopó az, mellyet bottal hajtanak, a nyúl után.

4379. *Kor:* Ki tíz esztendős koráig nem ártatlan, húszig nem szép, harmincig nem erős, negyvenig nem okos, ötvenig nem gazdag, hatvanig nem szent, azután sem lesz. (szintígy az angol).
A német: Wer in seinem dreißigsten Jahre nichts weiß; im vierzigsten nichts ist; im fünfzigsten nichts hat; der lernt nichts, wird nichts und kommt zu nichts.
Az olasz: Che di venti non è, di trenta non sà, di quaranta non hà, mai non sarà, ne mai saprà, ne mai avrà.

4380. *Korán* virágzó fának ritkán eszel gyümölcséből. (2836)

4381. A koránkelés hajnalt nem szerez.
Mert a dér hamar elcsipi.

4382. *Korbács:* Elmocskolta a korbács nyelét. (2147)
Az az: csint tett, valami rosszat követett el.

4383. *Korcsma:* Többet jár a korcsmába, mint a templomba.

4384. Eszét, pénzét a korcsmában hagyta.

4385. Tudja, mellyik korcsmán árulják a jó bort.

4386. Korcsmának szokása, templomnak utálása.

4387. Inkább szereti a korcsmát, mint a vendégfogadót.
Mert a korcsmában bátrabban ihatik, meg is részegedhet

4388. Tölts korcsmáros, nem apádtól maradt.
Részegnek szavajárása.
4389. Míg a rossz korcsmárost rajta kapják, sok kárt tehet.
4390. *Korcsmárosné* kápolnája, a korcsmáros káplánja.
4391. *Kordéra* ment minden keresete.
4392. Kordéra bocsátotta.
Az az: bitangra hagyta, hogy ki mit szeret belőle, az vegye.
4393. Kordéra veszi a dolgot.
Az az: fel sem veszi.
4394. *Kormány*: Csendes időn könnyü kormányt tartani.
A latin: In tranquillo quilibet gubernator est.
3395. Jobb a kormányzó hajótörés után.
4396. *Korom*: Másra kenni a kormát.
4397. *Korona*: Nem nyer a kémence mellett ülő koronát.
4398. *Korpa*: Ki a korpa közé elegyedik, megeszik a malacok. Ki magát a korpa közé keveri, megeszik a disznók.
Az az: Ki alávalók közé keveredik, magának tulajdonítsa, ha többe nem veszik, mint a mennyire maga magát becsülni látszik.
A latin: Furfure se miscens porcorum dentibus estur.
A német: Wer sich unter die Kleien mischt, den fressen die Schweine.
A francia: Il n'y a ni honneur ni gain,
À qui se prend à un vilain.
4399. Csak korpád legyen, könnyü ebet kapni.
4400. Ha korpám lesz, ebet mindig találok rá.
4401. Ki ebet akar tartani, korpája legyen.
4402. Meglehet fejni egy tál korpánál.
Igen fösvény, zsugori.
4403. Megfejnek még téged is egy tál korpán.
4404. *Korsó*: Ecetes korsó megtalálta dugóját.
4405. Elbúsul napestig tele korsó mellett.

4406. **Mi atyánk isten! nagy korsó.**
Részegesnek szava.

4407. **Gyakran látja a korsó fenekét.**

4408. **Beletekintett a korsóba.**
A német: Er hat zu tief ins Glas geschaut.

4499. **Inkább ólvasóját, mint korsóját felejti el.**

5410. **Az ezüst korsónak cserepe is jó.**

4411. *Korty*: **Ez csak száraz korty volt.**

4412. *Kos*: **Gyapjáért szokták a kost is megnyirni.**

4413. *Kosz:* **Megilleti Mátét a kosz.**

4414. *Koszorú*: **Bekötöm koszorúdat.**

4416. *Kotty* **belé szilvalé, téged borsollak.**
Két ételt főzött egy gazdasszony, egyikben kását magok számára, a másikban szilvát a cselédeknek. Midőn a kitálalt kását borsolá, rákottyant a szilvaléből valami; min megbosszankodván a gazdasszony, azt mondá: Kotty belé, talán azt akarod, hogy téged is borsoljalak. Használtatik pedig e közmondás, midőn többen együtt beszélgetvén, valaki a nélkül hogy a dologhoz sejtene valamit, ügyetlenül bele szól: akkor e közmondással leszokták hurítani az alkalmatlanul belekottyanót. Megfelel ennek a *latin:*
Si tacuisses, philosophus mansisses.

4416. *Kovács* **kovácsra irígykedik. (4323)**
A latin: Figulus figulum odit.

4417. **A kovács nem sokat ér fútató nélkül.**

4418. **Nem lesz abból kovács, a ki kalapácsot soha nem vesz kezibe.**
Az az: Senki nem születik mesternek, mindenhez gyakorlás kivántatik. Jól mondja.
A francia: À forger on devient forgeron.
A német: Singe, so lernst du singen.

4419. **Azért fogja a kovács a fogót, hogy a kezét meg ne égesse.**

4420. **Kovácsot illeti a kalapács.**

4421. **Kovácstól szenet venni.**

Nem tanácsos, mert magának is szüksége lévén rá, csak igen paprikás áron adja el, a mit maga is pénzen vesz, még akkor is a legjavát magának tartja s csak a rosszát adja tovább.
A német: Den Hafer von der Gans kaufen.

4422. *Kovász*: **Rossz kovászszal ritkán gyúrni jó tésztát.**

4423. *Kő*: **Két kő közül jön ki a liszt.**

Az az: Vitatkozás, egymáshozi zsurlódás által jutunk a tiszta szép igazsághoz, mert az által az indulatok meghiggadnak, a vélemények egyoldaluságaikból kivetköznek.

4424. f. **Elég egy kő száz varjunak is.**

4425. **Kőhez legyen mérve.**

4426. **Nagy követ vetett a kútba.**

4427. **Nagy követ mozdít.**

Az az: Nagy vállalatba fogott nehezen viszi ki.

4428, **A melly követ soksor hengergetnek, meg nem mohosodik az.**

E közmondás intés arra, hogy ha kinek valahol jól megy dolga, maradjon veszteg és ne mozdúljon.
A német: Wälzender Stein begraset nicht.
A francia: Pierre roulante n'amasse jamais.

4429. **Ki követ vet égre, s leesik fejére, nem jajgathatja sebét.**

Sirach mondása: Ki elveti a követ, annak fejére esik. (szintígy a arab).

4430. **Követ vét nálánál nagyobbal.**

A latin: Sus cum Minerva certat.

4431. **Köhents egyet, talán torkodra jő.**

Gondolkodj kevéssé, talán eszedbe jő a szó.

4432. *Köhög*, **mint a vén júh.**

4433. **Köhögés kántornak mindekor jó mentség.**

4434. { *Kölcsön* **helyébe kölcsönt adnak.**
{ **A kölcsönt vissza szokták adni.**

Ha mást bántasz, téged is bántanak.
A latin: Par pari referre.

4435. *A kölcsön* **korpa nem hájasítja a disznót.**

4436. Ha ellenséget akarsz szerezni, adj kölcsön.
Ha valakit elakarsz magadtól vadítani, adj neki pénzt kölcsön.
Kinek nincs ellensége, kölcsönözzön valakinek valamit, tüstént arra talál, ha kéri.

Plautus: Egy tálentomot adtam kölcsön barátomnak, s az egy tálentomon barátomat elvesztettem, s ellenséget vásároltam.

A francia: Ami au prêter, ennemi au rendre.

A német: Wer dem Freunde leiht, muß vom Feinde das Capital zurück fordern.

4437. *Köles*: Más köleséről verebet ver.

4438. *Költ*: Ki aprónkint költ, tovább beéri vagyonával.

4439. A ki nem költ, ollyan, mint a ki keres.

4440. Könnyen költi, kinek nem szakadt körme érte.
Nem kopott körme érte, könnyen költi.

4441. A ki többet költ, mint jövedelme, hamar szegénységre jut.

4442. *Kölyök*: Jó kölyökből válik a jó eb.

4443. Még az ebnek sem jó az első kölyke.

4444. Ez is a mi ebünk kölyke.

4445. *Könyörgés*: Legdrágább az, a mit sok könyörgéssel kell megnyerni.

4446. Könyörgéssel engesztelődik az ég, de nem nyilik a rabajtó.

4447. *Könnyebb* a baromemberrel megalkudni, mint a nememberrel.

4448. Könnyebb a békéltetés, mint a békélés.

4449. Könnyebb a bolhát, mint a halat megfogni.

4450. Könnyebb a fáról leesni, mint rámenni.

4451. Könnyebb a házasság, mint a gyermektartás.

A német: Heirathen ist leicht, Haushalten schwer.

4452. Könnyebb a kenyerezés, mint a szántás.

4453. Könnyebb a könyv, mint a pöröly. [tolgatni.

4454. Könnyebb a ló mellett gyalogolni, mint a szavakat fon-

A szavakat fontolva kimondani a bölcs szokta, de a ló mellett gyalogolni a bolondnak dolga.

4455. Könnyebb a mondás mint a visszavonás.

4456. Könnyebb a nőszés, mint a kétszerfőzés. (4450).

Könnyebb feleséget venni, mint eltartani.

4457. Könnyebb a pokolba menni, mint onnan kiszabadúlni.

4458. Könnyebb a szamárhátra, mint a paripára felkapni.

Azokról mondatik, kik minden dolognak könnyebb végét fogják.

4459. Könnyebb a tálba aprítani, mint belé keresni.

Az apja vagyonából bőven költő úrfiaknak szokták azt mondani.

A német: Verthun ist leichter, denn Gewinnen.

4460. Könnyebb a várat meggyőzni, mint magát. [moenia.

Ovidius: Fortior est, qui se, quam qui fortissima vincit

4461. Könnyebb a várat megvenni, mint megtartani.

4462. Könnyebb egygyel megalkudni, mint többel.

4463. Könnyebb elalunni, mint felkelni.

4464. Könnyebb másnak tanácsot adni, mint magának.

A német: Es kann mancher andern große Ratten, sich selbst aber kein Mäuschen fangen.

4465. Könnyebb táncolni, mint hegedűbe keresni.

4466. *Könnyen* ballag el a juh, de nehezen tér vissza.

4467. Könnyen él, { kinek mindene van.
4468. { ki kevéssel éri be.

4469. Könnyen éli világát, kinek sok a pénze.

4470, Könnyen felejtí ember más nyavalyáját.

4471. A mihez könnyen férünk, nem szoktuk nagyra becsülni.

4472. Könnyen gyűlt, könnyen hűlt.

A német: Wie gewonnen, so zerronnen.

4473. Könnyen hull az érett gyümölcs.

Az öreg embert hamar éri halál.

4474. Könnyen köpi markát, ha tolják szekere farkát.
4475. Könnyen megég a száraz forgács.
4476. Könnyen tenyész a jó fajta.
4477. Könnyen törik a cserép edény.
4478. Könnyen veszik fel, mint a búcsújárást.
4479. Könnyen vétkezik az ember egyszer, még könnyebben először.
4480. Könnyen volnék, ha volnék.
4481. Könnyen folyik a viz lefelé.
4482. Ki keveset főz, könnyen megeszi.
4483. Könnyen ugrálhat, ki az anyját megfogta.
Az anyát megfogni annyit tesz, mint magát jól megszedni vagy elsőségre kapni.
4484. *Könnyenhivés:* Könnyen megcsal a könnyenhívés.
A német: Wer leicht glaubt, wird leicht betrogen.
4485. Könnyü a borból ecetet csinálni.
4486. Könnyü a félénket megijeszteni.
4487. Könnyü a forgó szelet kergetni.
4488. Könnyü a holtat rágalmazni.
Mert a mint egy másik közmondás tartja: a holt senkinek sem dughatja be a száját.
A latin: Mortuo leoni et lepores insultant.
4489. Könnyü a jó szolgát igazgatni.
4490. Könnyü a kását megrágni.
4491. Könnyü a kis feslést bevarni.
4492. Könnyü a lágy követ faragni.
Az az: A jó hajlamu ifjat könnyü jóra nevelni.
4493. Könnyü a lágyba harapni.
Azokról mondják, kik minden dolognak könnyebb végét fogják.
4494. Könnyü a láncolt kutyával békét tartani.
4495. Könnyü a nagy égést toronyból szemlélni.

4496. Könnyü a pohár mellett vitézkedni.
A latin: Atticus in portu.

4497. Könnyü a ritka hajat megfésülni.

4498. Könnyü a szegényt megcsúfolni, de nehéz megruházni.

4499. Könnyü a tej alá morzsolni.

4500. Könnyü a vargának a feslés.

4501. Könnyü annak táncolni, kinek apja hegedült.
Az az: Könnyü annak jól élni világát, kinek apja herpegett.

4502. Könnyü asztag alatt búzakalászt szedni.

4503. Könnyü az ellenséget maga után hajtani.

4504. Könnyü azt végbe vinni, minek más jól megvetette az ágyát.

4505. Könnyü bunda alatt könnyü megfázni.

4506. Könnyü elélni, csak kenyér legyen.

4507. Könnyü elesni, de nehéz felkelni.

4508. Könnyü fát vágni, ha egyszer a bük leesett.

4509. Könnyü hajótörést partról szemlélni.

4510. Könnyü hat ökör után tolni az ekét.

4511. Könnyü játszani, mikor tök a tromf.

4512. Könnyü Katót táncba vinni, ha neki is kedve van rá.
A német: Wer gern { tanzt, / hört, } dem ist leicht { gefiedelt. / rufen. }

4513. Könnyü két hólyagon úszni.

4514. Könnyü legény könnyen ugrik.

4515. Könnyü ló után szekeret tolni.
Az az: Kinek van, az jó kedvből könnyen nélkülöz; mert a mint a *talmud* mondja: egészen más, ha kinek üres a kosara és éhes, más meg ha tele a kosara és jóllakott.
A francia: Il est bien aisé d'aller à pied, quand on tient son cheval par la bride.

4516. Könnyü mást inteni.

4517. Könnyü mást megítélni; de nehéz magát megismerni.
Catullus: Non videmus manticae, quod in tergo est.

4518. Könnyü megrühesedni.
4519. Könnyü, mint az ólom madár.
4520. Könnyü onnan venni, a hol van.
4521. Könnyü ott vitéznek lenni, a hol nincs ellenség.
A deák: Bella gerunt mures, ubi cattus non habet aedes.
4522. Könnyü pokolba lemenni, de nehéz feljöni.
A latin: Compendiaria res improbitas, virtus longa.
4523. Könnyü rontani, de nehéz épiteni.
4524. Könnyü a sántát elérni.
4525. Könnyü sebet ejteni, de nehéz meggyógyitani.
4526. Könnyü szárazról nézni a hajótöröket.
4527. Könnyü száz dúsnak egy arany.
4528. Könnyü szép időben hajót kormányozni.
4529. Könnyü Sz. Mihály lovát abrak nélkül tartani,
4530. Könnyü vékony vesszőből gúzst tekerni. (28)
Az az: Míg fiatal az ember, addig akár jóra akár rosszra könnyen hajlik, könnyü bírni természetével.
4531. A köntös pappá nem tesz senkit.
Az olasz: L'abito non fa il monaco.
A német: Das Kleid macht keinen Mönch.
4532. Gyakran a kopott köntös alatt derék bölcs rejtezik.
Némileg egyezőleg e közmondással *Bulwer* azt mondja: Büszke férfi, ki szennyes inget visel, mindég nagy hatásu tárgy a tudós világban: szellemileg igen biztosnak kell éreznie magát az embernek, hogy hanyagul öltözködni merészelhessen; csak nagy lángész vagy nagy tudós merészelhet szennyes öltözetben megjelenni.
Cicero: Saepe est etiam sub palliolo sordido sapientia.
A német: Unter einem schlechten Rock steckt oft ein weiser Kopf.
Az olasz: Spesse sott' habito vile s'asconde un cuor gentile.
4533. Jó a köntös mind télben, mind nyárban.
4534. Hosszú köntös port csinál.

4535. Nem igen szaggatom köntösét.

Nem húzom ruhájánál fogva magamhoz.
A latin szerint: Non scindo poenulam.

4536. Megfogta már az isten köntösét.

4537. Beinná a Krisztus köntösét is.

4538. Köntöst a testhez, tisztet a tehetséghez kell szabni.

4539. *Könyv:* Nincs olly hitvány könyv, kiből ember nem tatanulhat.

4540. *Köpönyeg:* Eső után köpönyeg.

A latin: Clypeum post vulnera sumere.

4541. Elmúlt esőnek nem kell köpönyeg.

4542. Arra fordítja a köpönyeget, à merre a szél fú.

A német: Den Mantel nach dem Winde hängen.
Az az: Oda hajul, mindég, hol épen kèdvezők a körülmények.

4543. *Köpül:* Addig köpült, míg kiköpülte szándékát.

4544. *Köröm:* Nem kívánnék körme közé esni.

4545. Köröm feketényit sem gondol vele.

4546. Körme közé csipte.

4547. Tiz körme után él.

4548. Körmére égett.

4549. Körmére pörköltek.

4550. Nehéz a körmét füléhez vonni.

Egy hazug úrnak okos inasa volt. Egyszr egy társaságban azt beszéli az úr, hogy egy szarvast lővén, egyszerre fülét és körmét lőtte el. Hogy lehet az? kérdék többen. Ugy történt az, felele az inas, hogy épen akkor körmével fülét vakarta a szarvas.

4551. Megütötte a körmét.

4552. Körmét vetni valamire.

4553. Jól megkopintották a körmét.

4554. Nehéz a körmetlennek fára hágni.

4555. Körmös kézbe akadt.
Szoros vigyázat alatt van, nem hagyják kirugni.
4556. Körömméreg bántja.
4557. *Körte*: Egy körte nem sok több medvének.
A latin: Pallium breve utrumque operire non potest.
4558. A vad körte is akkor legjobb, mikor megérik.
4559. *Körül hajas*, kottynyeles.
Azokat kik parókát viselnek, körülhajasoknak híjják a magyarok: mert fejökön körül lehet azt forgatni. A parókának farkát nyelésnek mondják, a szőlőnyelesről vévén a hasonlatosságot. Az illyen jött-ment külső emberkéket haszontalanoknak, söt henye életük miatt rosszra menendőknek is tartják a magyar emberek, főképen akkor, midőn hogy magokat elrejthessék és bátrabban kutyálkodhassanak, a parókának nyelét orrokra kottyantyák. (Dugonics).
4560. *Köszön*: A mint köszönnek, úgy fogadd.
A német: Guter Gruß, guter Danck.
4561. A köszönés senkinek nem szakasztja meg száját.
4562. Nincs benne köszönet.
4563. Ő ollyan mint a köszörükő, a vasat megélesíti, maga buta marad.
4564. *A köszvényes* ember okos szokott lenni.
Mert hogy veszteg kell ülnie, sokat gondolkodhatik.
4565. *Köt*: Ki mint köt, úgy old. (4207)
4566. Ki jól köt, jól oldoz.
4567. *Kötél*: Rosszul sodrott kötél magától is visszasodródik.
4568. Ott szakad el a kötél, a hol leggyengébb.
4569. Még kötelet sem vehet, mellyre akasztaná magát.
Felette szegény, egy pénznek sem ura.
4570. *Kövér* emberben ritkán látsz bölcset.
4571. A kövér has lomha.
4572. Kövér, mint a disznó.
4573. Kövér, mint a mangolica.
4574. Kövér, mint Sz. Márton lúdja.

4575. Kövér, { mint a felfútt lapoczka.
4576. { mint a hizlalt deszka.

4577. *Közel*: Akárhány mérföld, csak közel legyen.

4578. Közép: Legjobb a közép { rend.
4579. { szerencse.
4580. { út.

4581. { Boldogok, kik a közép úton járnak.
{ A közép út legbátorságosabb.

Szépen fejezi ki e gondolatot a *chinai* közmondás:

Két szélsőség közt fekszik az erény, ki túl ment a középen, nem tett jobban, mint ki odáig nem ért.

A latin: Medium tenuere beati.

A német: Mittelstand, glücklicher Stand.

Jelesen énekelt erről Horátius után *Virág Benedek*:

Boldogabbúl élsz, ha magasra nem vágysz,
Sem midőn a vészt okosan kérülöd,
Nem nyomod mindég közelebb az álnok
Partra hajódat.

A közép sorsu arany életében,
Ronda hajlékot nem akar lakásnak,
És irígylendő palotát sem ohajt
Józan eszével.

Több szelek rázzák az egekre nőtt fát;
A magas tornyok nehezebbet esnek;
A sebes villám meredek hegyeknek
Bércire csapdos. s a t.

4582. *Közmondás* nem hazugszólás.

A német: Sprichwort
Wahr wort.

4583. *Közös*: Se nem ritka, se nem drága, a mi közös.

4584. Ki községnek szolgál, egynek sem szolgál.

A német: Wer Allen dient, macht sich keinem verbindlich.

Az olasz: Chi serve al commune, non serve a nessuno.

4585. *Kristóf*: Sokszor elmondta a Kristóf imádságát.

Az az: Nagyon meggazdagodott. Sz. Kristóf imádságáról ugyan is azt tartották régenten, hogy ki azt minden nap reggel *ájtatosan* elmondja, azon nap elásott pénzre talál.

4586. *Krisztus* pallástját is beinná.
4587. Jobb a Krisztus-főzte, mint a Kristóf főzte.
Jobb a bor, mint a sör.
4588. *Kuckó*: Mindég a kuckóban ül, még sincs otthon.
Az az: Nincs helyén az esze.
4589. Ellehet vele egy kuckóban élni.
Igen békes jó emberről mondatik.
4590. *Kudarcot* vallani.
A német: Mit langer Nase abziehen.
A francia: S'en retourner avec son béjaune.
4591. *Kuhi*: Mondj kuhit.
Az az: Add meg magad, ne moccanj!
A latin: Tolle digitum.
4592. *Kukac*: Ha nagy volt is a kukaca, de kicsiny a legye.
4593. Kukacos szalonna, büdös vaj összeillenek.
4594. *Kukkot* égetni.
Kárt vallani.
4595. Egy kukkot sem szól.
4596. *Kulcs:* Nem minden kulcs nyit meg minden ajtót.
4597. A templomba sem az ember megy elsőben be, hanem a kulcs hangja.
4598. Kulcsát szívednek másra ne bízd.
4599. *A* klastrom kulcsát keresi, mint amaz alá néző apátur.
A latin: Bulbos quaerit.
4600. Rossz kulcsár az, ki szomjan meghal.
4601. *Kullog*: Lassan kullog, mintha epret szedne.
4602. *Kún*: Elkölt a kún a körösön.
Az az: Túl vagyunk a veszedelmen.
4603. Kún kötés.
4604. Kún-Miklós kertjéből élődik.
A piacról él.
4605. *Kunyhó:* Az alacsony kunyhóból is néha nagy ember támad.

4606. Embernek a maga kunyhója jobb más palotájánál.

4607. *Kupa:* Ez is ivott a kupai kútból.

4608. Kupáját se öblíti meg; fél hogy vize elfogy.

4609. *Kuporcol:* Ott kuporcol, mint a cigány.

4610. *Kurabarátság*, marha szaporaság hamar oda van.

4611. *Kurjongat*, mint a bécsi tyúkász az útszákon.

4612. *Kurta*, mint a barátgatya.
4613. *Kurta*, mint a nyúl farka.
4614. *Kurta*, mint a szegedi szoknya.

4615. Kurta nemes.

Alacsony sorsu nemes embernek gúnyneve.

4616. Kurta korcsma.

Kurta korcsmának mondatik, hol nem folyvást, hanem csak szakonként szoktak bort mérni.

4617. Mennél kurtább, annál kutyább.

4618. { Kapálj / Kapar } kurta, { lesz poltura. / pénzed lesz, fonj szajha, inged lesz. / s neked is lesz. (1401)

A latin: Dii laboribus omnia vendunt.

4619. *Kurucvilág* régen volt.

Akkor mondatik, mikor valami elmúlt boldog időt valaki ok nélkül emleget.

4620. *Kurva:* Kinek kurva a leánya, sok a veje.

4621. Kurvának, bábának szabad éjjel járni.

4622. Kurvatartás tékozlással jár.

4623. *Kút:* Rossz kút, a mellybe vizet kell hordani.

4624. *Kútfej:* A legnagyobb folyónak is kicsiny a kútfeje.

A német: Was groß werden will, muß klein anfangen.
Az olasz: Dal poco si viene all'assai.

4625. *Kutya* van a kertben.

Az az: Baj van, nem sejtett veszedelem fenyeget.

4626. A kutya egy koncért a predikációt is elhagyja.

4627. Kis kutya nagy konc.

4628. Mig a kutya sz...ik, elfut addig a nyúl.

Ha késedelmezel, elmúlik az alkalom s el nem éred, a mire szándékoztál.

A francia: Tandis que le chien pisse, le loup s enfuit.

A német: Während der Hund sch..., läuft der Hase in den Busch.

4629. Leforrázott kutya az esőtől is fél.

A német: Begossene Hunde fürchten das Wasser.

4630. Sok kutya nyúl halála.

4631. Kutya se teszi be maga után az ajtót.

Németül: Hunde und Edelleute lassen die Thür auf.

4632. A kutya néha jó kedvéből is ugat.

4633. Se kutya, se peták.

4634. Kutya farkassal össze nem szövetkezik.

4635. Köntös ujjába való kutya.

Máskép ölebecske.

Latinul: Melitaeus catulus.

4636. { Kutya ugatását elhordja a szél.
Ugat a kutya, de a szél elhordja.

4637. Sokat hízelkedik a kutya, de nem hisznek neki.

4638. Fekete kutya, tarka eb, mind egy ördög.

4639. Akár fehér, akár fekete, elég hogy kutya.

4640. A leláncolt kutya csak azt marja meg, ki hozzá közelít.

4641. Eb marad a kutya mindenkor.

4642. A koncot el nem ejti nyálazatlan a kutya.

4643. A kutya, ha asztalra húzod is fejét, asztal alá búvik.

4644. Ha a kutya meg nem marhatja az embert, a követ rágja.

4645. A kutya, ha más nincs a holtat ugatja.

4646. A kutya a maga viszhangját is megugatja

4647. Kutya után ugat a kutya, bár semmi oka ne legyen.

A német: Bellet ein Hund, so klaffen sie alle.

4648. A kutya is melegednék a tűznél, ha orrát nem féltené.

4649. Kutya után ugat a kutyó.

A német: Was vom Hunde kommt, bellt gern.

4650. A kutya ha megnem eszi is a dögöt, legalább körülheveri.

4651. Jobb élő kutya a holt oroszlánnál.

A német: Besser ein lebender Capuciner, als ein todter Pabst.

4652. Rosz kutya az, melly megugatja a maga vaszkát.

4653. A kutya el nem hagyja az ugatást.

4654. A kutya nem nyúl, ha mindjárt vörhenyes szine van is.

4655 Nem csak egy vörös kutya van a világon.

4656. Mintha csak egy tarka kutya volna a világon.

A német: Es giebt mehr als einen bunten Hund.

4657. Ha a kutyából egyet megütnek, szétmennek, a disznók pedig összeröhegnek.

4658. Nem lesz kutyából soha szalonna, ha megperzselik is.

4659. Szép volna, ha kutyák megbékülhetnének.

4660. Kutyának se jó az első kölyke.

4661. Ha a kutyának olly szarva volna, mint a mérge, senki se maradhatna mellette.

4662. Kutyának legkedvesebb falatja a dög.

4663. A félénk kutyának hasa alatt a farka.

4664. Kutyának kutyó a fia, kecskének gedő.

4665. Nem csak egy kutyának neve Fari.

4666. A kutyának csak eb a kölyke.

4667. Kutyát fogni.

E közmondásnak eredete Szirmay szerint az, hogy első Henrik, német császár, midőn a magyarok az elöde által vállalt évi adót követelték, azoknak az adó helyett egy rühös kutyát küldött, min a magyarok felindúlván, roppant sereggel Henrikre ráütöttek, de ettől olly hatalmasan visszaverettek, hogy a német irók tanusága szerint 50 ezer magyar elesett. Innen ha

valaki feltételét el nem érve kudarcot vallott, azt mondták, hogy „kutyát fogott". Sőt „kudarcot vallani" is annyi lenne, mint „kutyaarcot vallani."

4668. A melly kutyát éri a kő, az rivannik el.

A német: Wenn man unter die Hunde wirft, welchen es trifft, der schreit.

4669. A melly kutyát megakarnak ölni, veszett nevét költik. (1549)

4670. Nem szokás a kutyát megperzselni.

4671. Kis kutyától a macska sem fél.

4672. Ki kutyával hál, bolháson kél fel.

Németül: Wer mit Hunden schläft, steht mit Flöhen auf (szintigy angolul es olaszul).

4673. Kutyaábrázatból nem válik orca.

4674. Kutyahazugságnak eb a hitele.

4675. Kutya hitü.

4676. Kutyapecér nem nagy úr.

4677. { Kutya természetű.
Kutya vérü.

4678. Volt része a kutyaportióban.

Neki is kijutott az ütlegekben.

4679. Kutya tettnek, eb a jutalma.

4680. Tele van kutyasággal, mint a duda satrafékkel.

4681. Kuvasz szénán fekszik, de abból nem eszik, morog ehült ökörre.

Az irigyekről mondatik, kik másnál azt is rossz szemmel nézik, minek magok hasznát nem vehetik, nem élvezhetik.

Az olasz : Fare come il can dell'ortolano, che non mangia dei cavoli, e non lascia mangian altrui.

A francia: Etre comme le chien du jardinier.

4682. A melly kuvasz egyszer általúszsza a Dunát, másszor is megpróbálja.

Az az: kicsi vétekről nagyra lépni könnyü.

4683. *A külszín* szinte úgy tud hazudni, mint a száj.
A latin: Nimium ne crede colori.
A francia: Il ne faut pas juger sur l'etiquette du sac.

4684. *Küszöb*: Meggyöpösödhetik miattam küszöbe.

4685. Sok küszöböt nyalt { alfele. / az ő háta vége is. }

L.

4686. *Láb* alól eltétetni.

4687. Ha láb vagy, ne kivánj fő lenni.

4688. { Egyik / Fél } lába már a koporsóban van.

4689. Fél lába udvarban vagyon, fele a prédikáló székben.
A latin: Dextrum in calceolo, laevum vero in podoniptro

4690. Lábod alá nézz, s meglásd, kinek higyj.

4691. Szedd hónad alá a lábodat.
Az az: lódulj frissen.

4692. Egyik lábam meztelen, a másikon semmi sincs.

4693. Leütötték a lábáról.

4694. Lóggatja a lábát, mintha semmi dolga nem volna.
A latin: Canis tamquam Delum navigans.

4695. Az isten holt lábbal se forditson arra.

4696. Két lábnak egy a kaptája.

4697. Valakinek lába-kapcája lenni.

4698. Valakinek láb-mosléka lenni.

4699. Lágyan fogja.
Nem iparkodik, csak immel-ámmal lát a dologhoz.
4700. Lágyjára esett neki a sulyok.
4701. *Lakadalom*: Kész a lakadalom, de nincs menyasszony.
4702. Cifra lakadalom, ritka jutalom.
4703. Megesett neki a hideg lakadalom.
4704. *Lakatot* vetni valakinek szájára.
Annyit jelent, mint megvesztegetni valakit, hogy hallgasson.
4705. *Lakhely*: Kimérem a lakhelyét.
4706. *Lakoznak*, mint tótok a puhánkával.
4707. *Lakzi*: Száz temetés se ér egy lakzit.
A német: Hochzeit haben,
Ist besser als Todte begraben.
4708. *Lámpás*: Hogy a lámpás égjen, olajt kell rá tölteni.
4709. Jobb egy lámpás elől, mintsem hátul kettő.
4710. *Lánc* nem sánc.
4711. Ez ollyan lánc, mellynek sok szemei vannak.
4712. Nehéz láncban táncot járni.
4713. *Láng*: Nem messze jár a láng a füsttől.
Plautus: Flamma fumo est proxima.
4714. *Lankad*, mint a tökvirág.
4715. *Lap*: Ki a lapon fekszik, le nem hengeredik.
4716. *Lapát*: Lapáttal szórják neki.
4717. *Lasnakos*nak pokrócos a társa.
4718. *Lassu*: Már ő is csak a lassút járja.
4719. Lassan járj, tovább érsz.
Híres régi jelszavuk minden bölcseknek. A bolond egyenesen és rohanva indúl a cél felé, s csak mikor az előre nem látott akadályon megbotlott, akkor veszi magát észre, s ilylyenkor egész igazolása abban áll, hogy e nehézségre bizony nem is gondolt; ellenben a bölcs s a körülményeket fen-

tolgatva, ezekhez képest intézi lépéseit, s így lassan halad de annál biztosabban célt ér.

A latin: Festina lente.

A német: Eile mit Weile.

Az olasz: Chi va piano, va sano.

Az angol: Fair and softly goes far.

4720. *Lat*: Nagyot vetett a latba.

4721. Nem sokat nyom a latban.

4722. *Lát*: Nem bánom, ha soha sem látlak, csak meg ne vakuljak.

4723. Ha nem látom, fölveszem; ha látom, nem veszem fel.

Lyukas mogyoró.

4724. Mindenhez látó, semmivel sem bíró.

Ki mindenhez érteni akar, mindenbe belekap, semmihez sem láthat egész lélekkel, mindenben himpellér.

4725. Sem láttam, sem hallottam.

A latin: Neque dicta, neque facta.

4726. Egyik lator a másikra talált.

A latin: Convenerunt Attabas et Numenius.

4727. A ki lator, A ki latorral jár, } latrúl veszi hasznát.

A német: Mit gefangen, mit gehangen.

4728. A példás lator is szereti a jámbor nevet.

4729 Könnyü a latornak a latrot megismerni.

A latin: Furemque fur cognoscit, et lupum lupus.

4730. Világ latra.

A latin: Bipedum nequissimus.

4731. Vajki sok latorság szorúlt ő bele is.

4732. *Lázár*: Nagy isten Lázárja.

4733. *Lé* tartja a szolgát, szitok-átok a gazdát.

4734. Jutott neki a fekete lében. (4831)

4735. Mindent egy lében főz.

4736. Megtudja savát adni a lének.

4737. Jól feladta a levet.

4738. Megadták levét a koncnak.

4739. Feladta a levet, s elfeledte a koncot.

4740. Jól megborsozták neki a levet.

Az az : derekasan elverték.

4741. Egybeszűrték a levet.

A latin: Omnes compacto rem agunt, quasi in Velabro olearii.

A francia: Ils s'entendent, comme larrons en foire.

4742. *Leány;* Elég szép a leány, ha jó.

4743. Nem mind leány az, ki pártában jár.

4744. Nagy leány siralma.

4745. Mikor a leány egy szemével emezt kesergi, más szemével örvendezve tekint másra.

4746. Könnyen nő a leány, ha ágy alá vetik is.

4747. Fürge leány, mint a pereszlen.

4748. Legszebb a jó leány.

4749. A melly leány sok kérőn kiad, végtére is csak ahoz megyen, a ki elveszi.

Részben megfelelő a *francia:* Qui choisit, prend le pire.

4750. A jó leány farsang után is elkél.

4751. Kép alá való leány.

A processiókban a boldogságos szűz anyának képét szokták hordani a falunak legszebb leányai. Ugyan azért, ha valami szép leányról akartak szólani, azt kép alá valónak lenni mondották.

4752. Mennél munkásabb a leány, annál tisztább.

4753. Kérkedékeny leány, tudod táncban mint jár.

4754. Szép a leány ideig, huszonnégy esztendeig.

A német: Rüben nach Christtag, Aepfel nach Ostern und Mädchen über dreißig Jahr haben den besten Geschmack verloren.

4755. Úgy szép a leány, ha otthon ül s dolgozik.

A német: Ein gut Pferd sucht man im Stall, ein brav Mädchen in seinem Haus.

4757. Nyalka leány apáca, rongyos nadrág, nád pálca.

4758. A vén leány annyit ér, mint a megirott, de el nem küldött levél.

4759. Az okos embernek először leánya van.
Hogy aztán a fiut dajkálhassa.

4760. Leányszív, titkon hív.

4761. Jobb a szomszéd leányát egy bünnel, kettővel elvenni, semhogy az idegent egygyel sem.
A latin: Nota res mala, optima est.

4762. Ha elveszed a leányát, nézd meg elsőbb az anyját.

4763. Táncos leányból ritkán lesz jámbor asszony.

4764. Csúnya leánynak is szép a pénze.

4765. Gazdag leánynak böjtben is esik farsangja.

4766. Koros, szegény leánynak mindég rövid a farsang.

4767. Nem sokat lehetne feltenni olly leánynak szüzességére, ki mindég katonákkal jár.

4768. A túróra vizet öntenek, domikának mondják; a vén leányt is férjnek adják, s menyecskének híjják.

4769. Leányomot szidom, menyem is értse.

4770. Leányomnak szólok, hogy értsen róla a menyem is.
A latin: Percutitur catulus, ut sentiat leo.

4771. Könnyebb a leányt felnevelni, mint férjhez adni.

4772. { Leányágra szállt jószág egy a bitanggal.
Leányágra szállt jószágnak el kell veszni.

4773. *Leány vásár* tánccal végződik.

4774. Jó léc tart jó sövényt.
Az az: Jó fenyiték mellett jó erkölcs van.

4775. *Lecke:* Ritkán válik tudóssá, kire birsággal vetik a leckét.

4776. *Lefekvés:* Jobb a lefekvés, mint a henyélés.

4777. *Legény:* Könnyü legény könnyen ugrik.

4778. Szegény legény nem nagy úr.

4779. A menyecskés legény nem örömest házasodik.

4780. Sok érdemes legény, hogy értéke szegény, fogja az eke szarvát.

A német: Armuth und Hunger hat viel gelehrte Jünger.
A latin: Sunt musae mulae, famaque nostra fames.

4781. Szép a legény ideig, harmincnégy esztendeig.

Szépen mondja *Börne*: Az ember, mint Mohamed még negyven éves korában is lehet hőssé és országokat hódíthat, de a női történészek nézete szerint, a férfinak heroicus kora a harmincadik évvel végződik.

4782. *Légy* nem madár.

4783. Légyből is elefántot csinál.

4784. A legyet sem bántja.

4785. Légynek sem { tudna ártani. / vét.

4786. *Légyvíz*; Ki veszni indúlt, annak a légyvíz is árt.

Igen jó, békés ember.

4787. *Lehet*; A mint lehet, nem a mint akarjuk.

A latin: Ut possumus, quando ut volumus non licet.
A francia: On met ce qu'on veut dans un grand vaisseau, dans un petit ce qu'on peut.

4788. *Lejtő*: Szomorú neki a lejtő.

4789. Keserü kalodában a lejtő.

4790. Megjárta a lejtőt.

4791. Sajt és kenyér mellett is megjárják néha a lejőt.

4792. *Lelapult*, mint Komoróban Guta. (2793.)

4793. *Lélek*: Csak aludni jár a lélek belé.

Igen beteg, közel van a sírhoz.
A latin: Ad incitias redactus.
A német: Er pfeift auf dem letzten Loche.

4794. Lélekben járó dolog.

4795. Lelke rajta.

4796. **Oldala csontjához száradt a lelke.**
Soká kínlódik s még sem tud meghalni.
A latin: Cornicibus vivacior.
A francia: Avoir l'ame chevilleé dans le corps.

4797. **Ugyan hozzáaszott a lelke.**

4798. **Nincs annyi lelke, hogy ezt végbe vigye.**

4799. **Lelkéhez nem fér.**

4800. **Lelkén el nem viszi.**

4801. **Lelkére hagyja.**

4802. **Lelkére köti.**

4803. **Lelkére szól.**

4804. **Hamar, míg lelket érsz benne.**

4805. **Nehéz abba lelket önteni, kinek szíve elveszett.**

4806. **Alig tudtak lelket beléverni.**

4807. ***Lélekzés:* Egy lélekzés hevet és hideget nem vehet.**

4808. *Lelkiismeret:* A jó lelkiismeret nem fél száz prókátortól.

4809. Ezer tanu a jó lelkiismeret. (latin)
Sokrates kérdeztetvén, kik élnének bátorságban? azok felelé, kik öngonoszságuknak nem tanui.

4810. Nagy hóhér a lelkiismeret.
A német: Bös Gewissen, böser Gast,
Weder Ruhe noch Rast.

4811. A jó lelkiismeretnek nem kell itélőbíró.

4812. *Lencse*, borsó, kása { emberek táplálása. / istennek áldása.

4813. Nem mind lencse, a mi lapos.

4814. Lencseszem a csizmában nagyobb egy hegynél.

4815. *Rosszúl* fő a lencséje.
Rosszúl állnak dolgai.

4816. Ebül mérik a lencsét.

4817. *Lengyel* ország parasztok pokla; zsidók paradicsoma; lovak purgatoriuma.

Az angol: Angolhon a nők mennyországa; az inasok purgatoriuma; a lovak pokla.

4818. Lengyél László kis királyunk.

4819. *Lép*: Úgy nem lép a szádba az édes lép.

4820. Szedd el a lépet.

A latin: Fuge, dum licet.

4821. *Lepedő*: { Addig nyújtódzál, míg a lepedő ér. / Ne nyújtódzál tovább lepedődnél. } (szintígy az olasz).

A latin: Pro opibus tuis strue moenia.

A német: Strecke dich nach der Decke.

A francia: Il faut tailler la robe selon le corps.

E nagy fontosságu erkölcs-szabályt bár szívükre vennék mind azok kik tehetségüket, értéküket meghaladó szerepet játszani törekedvén, elébb utóbb vagy a bűn zsoldjába kell lépniük, hogy hamis állásukban magokat hamis uton fentarthassák, vagy kudarccal le kell a polcról lépniük, mellyre semmi cím által fel nem jogosítva felkapaszkodtak.

4822. *Lepel:* Csak alig húzza a leplet.

4823. *Lepény:* Elég egy lepény egy sütésre.

4824. *Lerázza* magáról, mint az eb a vizet.

4825. *Les:* Addig lesi-várja, hogy a tizet is elüti.

4826. *Léva*, Tátika lejtőt jár; de Csicsó is vendéget vár.

4827. *A levegő-égben* épít várat.

Kivihetetlen dolgokat tervez.

A német: Er baut Luftschlösser.

4828. *Levél:* Nem mozog a levél szél nélkül.

A latin: Non est de nihilo, quod publica fama susurrat, Et partem veri fabula semper habet.

4829. Ollyan levelet írok neki, nem teszi az ablakába.

4830. A leveles színben nehéz volna télben meglakni.

4831. *Leves*: Hátra van még a fekete leves.

Ezen közmondással azt akarjuk jelenteni, hogy a dolognak nehezebbik, legveszedelmesebb része, vagy is bunkós vége

még hátra van. Eredete pedig következő: 1685-ben az akkori nagyváradi török basa Tököli Imrét, a hires kuruc vezért minden zenebona nélkül elakarván fogatni, magához hítta ebédre s titkon megparancsolta szolgáinak; legyenek készen, hogy a mint az ebédnek vége lesz, Tökölit fogják meg. Tököli minekutána a pecsenyét megette volt, engedelmet kért s távozni akart. De a basa visszatartóztatta ezen szavakkal: várakozzék még egy keveset, mert még hátra van a *fekete leves*, az az a *kávé*. Ezt megiván Tököli, tüstént megfogatott s kötözve vitetett Drinápolyba.

4832. Elöntötte a levest.

4833. Ki sokáig eszi a levest, sokáig él.

4834. *Liba:* A libából is kitör a lúdméreg.

4835. Ártatlan libatermészet.

4836. *Liliom:* Szép a liliom, ha bár szaga rút is.

4837. *Liszt:* Elfogy a liszt, ha sok markon megy keresztül.

4838. *Lötyeg-fityeg*, mint a vén csákó a süvegen.

4839. *A ló* is megbotlik, noha négy lába van. (4909)

Az az: Okos ember is néha hibát tesz, s a mint a *Seneca* mondja: Errare humanum est.

4840. A ló kötőfékkel jár.

4841. A ló állva álmodozik.

4842. A hol ló nincsen, a szamár is elkél.

A latin: Si bovem non possis, asinum agas.

A német: Wenn man keine Jungfern hat, muß man mit Huren tanzen.

4843. Ha a ló rugdos, végy el az abrakból.

4844. Megröstül a jó ló is, ha nem abrakolják.

4845. Néha a jó ló is cigánykézre kerül.

4846. Egyszer megcserélt ló könnyen ismét cserébe megy.

4847. Nem csoda ha megbotlik a vak ló.

4848. Nem mindenkor nevet a vak ló.

A latin így szól: Non semper ridet Apollo, ezt egy fűzfa *deák* így fordította: nem mindenkor nevet a vak ló, melly *nevetséges* fordítás bohósága miatt a közmondások közé ment.

4849. Nagyobb a ló az istállónál.

4850. A röst ló sarkantyúval jó.

4851. A röst ló mindég jobban hízik.
Mert kiméli magát. Mondatik a rossz dolgos cselédről.

4852. A herélt ló is megcsikózik néha.
Mikor t. i. a Málé Petit leveti. [tanulhatják.

4853. Sok jó ló megszakad addig a hámban, míg erkölcsét ki-

4854. Visszafogta a ló száját.

4855. A vén ló is megröhögi az abrakot. (3996) [lembe.

4856. Ló szükiben alkalmasint nyargalhatni rajta Jeruzsa-

4857. Zabla nélkül a ló, soha sem lészen jó.
Az olasz: La briglia e il bastone fanno il cavallo buono.
A német: Pferd ohne Zaum, Kind ohne Ruth, thun nimmer gut.

4858. Bénna, sánta, kehes ló, szekeres lónak csak mind jó.

4859. Agg lóból { nehéz poroszkát csinálni. / nem válik poroszka. }

4860. A lónak fia csak ló lesz.

4861. Fáradt lónak farka is nehéz.

4862. Herélt lónak csak egy a lába. [vehetni többé.
Az az: Ha csak egy lába is eltörik, semmi hasznát nem

4863. Közös lónak túrós a háta.
Az az: Mit közösen bírunk, annak rendesen nem viseljük kellőképen gondját; mindegyik a másiktól várja, hogy tegye meg a teendőt, s így egyik rész sem teszi. *Communiter negligitur, quod communiter possidetur*, mondja a *latin*. [Herrn.
A német: Wer der Gemeinde dient, hat einen schlimmen
A francia: L'âne de la commune est le plus mal bâté.

4864. Lusta lónak korbács az abrakja.

4865. Lónak, lúdnak, leánynak nem jó hinni.

4866. A fogadott lónak rövidebb a mérföld.
Mert kíméletlenül hajtják s így hamarább érkezik.
A német: Gemiethet Roß und eigene Sporen machen kurze Meilen.

4867. A jó lónak zabla kell nem ostor.
4868. A tanúlt lónak nem kell sarkantyú.
4869. Nyomtató lónak nem kötik be a száját.
4870. A bélyeges lóra is felül a cigány. (2208)
4871. Lóról szamárra. (477, 1288)

A német: Vom Bett aufs Stroh kommen.
A francia: Devenir d' evêque meunier.

4872. Szürke lótól soha nem kérnek vámot.

De igen a gazdájától.

4873. A kinek lova nincs, {Bécsben / Budán} is gyalog jár.

A német: Gänse gehen überall barfuß.
A francia: C'est tout comme chez nous.

4874. Megválik kinek lova futósabb.
4875. Vak embernek lova nem igen hízik.
4876. Bolond lomba, ördög lova.

Játék neme a paraszt gyerekeknél. Levernek t. i. egy vastag fát, arra akasztanak keresztül egy vastag dorongot, két végére felülnek és így forgattatják magokat.

4877. Ha lovad nincsen, talpod készen legyen.
4878. Ha lovadat jól tartod, magadnak használsz.

A német: Giebst du deinem Vieh, so giebt es dir wieder.

4879. Jók a lovai, de a kocsisa rossz. (14).

Ollyanról mondatik, ki jeles tehetségeit rosszra irányozza.

4880. A kutyának nőjjön a fű, ha kidöglenek a lovak.
4881. Elragadták a lovak.

Az az: Jó szerencséjében elbízta magát.

4882. A hitvány lovakat leginkább szállja meg a légy.
4883. A lovat is azt ütik, ki legjobban húz.

A német: Das Pferd, das am besten zieht, bekommt die meisten Schläge.

4884. A lovat nem szőreert, hanem serénységeért szokták nagyra becsülni.
4885. A ki a serény lovat sarkantyúzza, cigánykézre szánta.

4886. Zabola, fék, ostor délceg lovat megtör.
4887. Herélt lovat talpáról szoktak fejni.
4888. Én lovat árulok, és te bele szúrsz. (4412)
4889. Jobb a lovat ellenség sövényéhez, mint maga karójához kötni.
4890. A jó lovat nem az ostor, hanem a zabola vezeti.
4891. Lovon jött, gyalog jár.
4892. Gyakorta agg lovon verik agyon a farkast.
4893. Rajta ül a lovon, s még is keresi.
4894. *Lócitrom.*
4895. Hamar lobban, mint a puskapor.
4896. Hamar lobban, mint a száraz szalma.
4897. *Lóca*: Egy lócán feküsznek.
4898. *Locs:* Minden lében locs. (3887)
4899. *Locsogás*: A sok locsogásban fehéret pök, mint a prépost.
4900. *Lóg*, mint az akasztott ember.
4901. *Lop:* A ki könnyen lop, könnyen felakad.
4902. A ki hamar kezdi a lopást, hamar felakad.
4903. Nehéz ott lopni, hol a gazda tolvaj.
A német: Einem Diebe ist nicht gut stehlen.
A francia: Fin contre fin n'est pàs bon pour doublure.
4904. Nem szeretnék vele lopni menni.
Arról mondatik, ki mindent kifecseg.
4905. *A lőcs*, ha görbe nem volna, nyújtó lehetne.
4906. Lassabban a lőcs árrával.
4907. Elébb állott a vas lőcscsel.
Valamit elcsent, orozva elemelített.
4908. *Lövő*: Minden hitvány lövő nyilára vet.
4909. *A lúd* is elesik egyszer a jégen. (4839)
A német: Kluge Leute fehlen auch.
A francia: Il n'est si bon tireur, qui ne manque.

4910. Tengeren innen, s tengeren túl csak lúd a lúd.

Az az: az útazás maga bölcscsé nem tesz senkit, s a ki miveletlen, tudatlan észszel világnak indúlt, miveletlenül tér rendesen honába vissza. Az utazás csak akkor hajt szellemi hasznot, ha kellőn kimívelt szellemmel indúlunk világot látni: akkor a meglévő szellem-kincset gyarapithatjuk, tapasztalásokat gyüjthetünk, s a hazánkban tapasztaltakat kiegészíthetjük; ha ellenben elegendő tárgyismeretet magunkkal nem viszünk, a legszebb tapasztalások is észrevétetlen vonulnak el lelkünk előtt; mert csak testi szemünk lát, lelkünk vak.

A német: Flög eine Gans übers Meer,
Käm' eine Gans wieder her.

A francia: Fou va à Rome, fou en revient.

4911. Legyen lúd ha fehér, együk meg, ha kövér.

Ráhagyó szólásmód, mikor valaki állításáról meg nem győződtünk, de nem akarunk vele pántolódni.

4912. Sok lúd disznót győz.

A latin: Ne Hercules quidem contrá duos.

4913. A ház héjjára hágott ludat többen csodálják, mint az oda hágott tyúkot.
A lúd csak egyszer hágjon is a házhéjra, többet teszen, hogy nem a tyúk sokszor.

A latin: Dat veniam corvis, vexat censura columbas.

4914. A ludat gágogni tanitja.

4915. Lúddá tenni valakit.

Az az: rászedni.

A német: Einem einen Bären anbinden.

4916. Nem kell lúdra szénát költeni, zabbal is meghízik.

A latin: Asino ossa das, cani paleas.

4917. Lúdra vesztegétsz szénát.

A latin: Ranis vinum praeministras.

4918. Ludak törvénye: kiki magának.

4919. Ludas asszony.

E névvel ama szókimondó személyeket szokták illetni, kik nem várhatván, hogy valamiről kérdeztessenek, mint a ludak, magoktól is megszólamlanak.

4920. Ludas ember első szól.

4921. *Lukács*: Megüti Lukács Fábiánt.
A latin: Tonitru imbrem antecedit,

4922, Szent Lukács iródeákja.
Az az: Ökör.

4923. *A lusta* asszony kárt vall mindenben.

4924. Lusta bivalnak vas villa a korbácsa

4925. Lusta Kati röst Ferkóval
Sürög forog egy korsóval.

4926. Lusta Kati röst anyának a leánya.

4927. A lusta kutya istállót keres.

4928. A lusta ló is farka előtt jár.

4929. A lusta ló megindítja ugyan a kocsit, de ismét abba hagyja.

4930. Lusta lónak korbács az abrakja.

4931. Lustább a disznónál, mert ez megveti alomját.

4932. Lustának a kenyér is kár.

4933. *Lustos*, mint a kenderáztató.

4934. *Lyuk*: Két lyuka van minden jó ürgének. (1620)

4935. Könnyü a kis lyukat bedugni.

4936. A rossz lyukból csak rossz bűz jön ki.

4937. Egy lyukból hideget meleget fú.

M.

4938. *Ma* nekem, holnap neked.
Németül: Heute mir, morgen dir.
Latinul: Hodie mihi, cras tibi.

4939. Mit ma végbe vihetsz, holnapra ne hagyd.

4940. A ki a mát adta, holnapot nem igérte.

4941. A ki a mát megérte, holnapról nem bizonyos.

4942. *Mac:* Nem mindenkor lesz ám mac, mac.

4943. *Macska* is szereti a halat, de kerüli a vizet. (3120)
A német: Die Katze möchte der Fische wol, sie mag aber die Füße nicht naß machen. (szintigy franciául és angolul).

4944. Igen jól lát a macska, noha lábát nyalogatja.
Keleti mondás: Tipeg-tipeg a lúd de körülhordja tekintetét.

4945. Nem hű szolga a macska a tejfeles fazékhoz.

4946. A macska egérről, a disznó makkról álmodozik.

4947. Alázatos macska nagyot ugrik.

4948. { Nincs itthon a macska, cincognak az egerek.
Mikor a macska aluszik, táncolnak az egerek,
A német: Wenn die Katze außer dem Hause ist, tanzen die Mäuse. (szintigy angolul és spanyolul).
A francia: Voyage de maitrè, nôce de valet.

4949. { Alázatos macska hamar elkapja az egeret.
Alamuszti macska hamarább elfogja az egeret.
Alattomos ember hamarább boldogul szádékában.

4950. Eltörte a macska szarvát.
Az az: csint tett.
A latin: Tesseram confregit,

4951. A jó macska tisztán tartja a kamarát.

4952. A királynak is szemébe néz a macska.

A német: Sieht doch wohl die Katze den Kaiser an (szintígy angolul).
A francia: Un chien regarde bien un évêque,

4953. Nekem is volt egy bölcs macskám, a csávába holt.

4954. A macskának még a kölyke is örömest egerész.
A latin: Cattorum nati sunt mures prendere nati.
A német: Was von Katzen kömmt, mauft gern.
Az olasz: Chi di gatta nasce, sorci piglia,
E se non piglia, non è sua figlia,

4955. Macskának kötél a kolbász, ha el nem éri.
Az az: mit az ember nem tud, azt csekélybe veszi. Ismeretes Esopus meséje a rókáról, ki miután soká egy magasról csüngő szőlőfürt után hiába kapkodott és minden ugrándozásai és ágaskodásai dacára el nem érhette, hosszu orral távozván, „nem érett meg, — mondá — nem szeretem a savanyú szőlőt."
A latin: Ars non habet osorem, nisi ignorantem.

4956. Alamuszli macskának nem kell nézni az alázatosságára, hanem az eleven ugrására.

4958. Alázatos macskának nagy az ugrása.

4958. Alánéző macskának nem kell hinni.

4959. Körmetlen macskának nehéz a fára hágni.

4960. A macskát sem költi fel álmából.
Békes ember, senkinek sem vét.

4961. { A macskát álmából nem jó felkölteni.
Nem jó az alvó macskát felkölteni. }
A német: Wecke die Katze nicht, wenn sie schlaft.

4962. A macskát nehéz volna rászoktatni, hogy az egerek vendégségében gyertyatartó legyen.

4963. Nehéz macskát egérről elszoktatni.
A latin: Naturam expelles furca, tamen usque redibit.

4964. A macskát ne állásáról, hanem ugrásáról itéld.

4965. Egerészni tanítja a macskát. (4914)
Az az: Hasztalan munkát tesz.

4966. A jó macskát bőreért megszokták nyúzni.

2967. Szerdékes macskát nehéz megjobbítani.

4968. Könnyü macskát egérre szoktatni.

4969. A macskafi örömest egerész.

4970. Az elvetett macskakölykök gyakran legtovább élnek.

4971. *A madár*, akárhová repül, mindig otthon van.

4972. A madár sem repül, míg szárnya nincs.

4973. Nem jó madár az, melly éjtszakán jár.

4974. A frís szabad madár, semmi intést nem vár, repül, a hova tetszik.

4975. Szerencsétlen madár a gyermek kezében.

4976. Minden madár úgy szól, a mint orra nőt.
Németül: Der Vogel singt, wie ihm der Schnabel gewachsen.
A latin: Aliud noctua sonat, aliud cornix.
Az olasz: Ogni uccello canta il suo verso.

4977. Jobban szereti madár a szabadságot, mint a kalitkában a vendégséget.

4978. Szomorú a madár, akármint kedvére tartsák a kalitkában.
Az olasz: E meglio esser uccello di bosco, che di gabbia. (szintigy franciául).

4979. { Hitvány madár, ki maga fészkét megrútitja.
Rossz madár, ki a maga fészkébe rútít.
Németül: Es ist ein böser Vogel, der in seinem eigenen Nest hofirt. (szintigy angolul).

4980. A vad madár is megszokja a kalitkarekeszt.

4981. Nem azé a madár, a ki elszalasztja, hanem azé, a ki megfogja.
4982. Nem azé a madár, a ki meglövi, hanem a ki megeszi.
4983. Nem azé a madár, a ki utána jár, de a ki megeheti.
A német: Der eine schlägt auf den Busch, der andere kriegt den Vogel. (szintigy angolul.)
Az olasz: Uno fila e un altro si veste.

4984. *Madara* szökött a lónak.
Az az: torokbetegsége van.

4985. *Tolláról* ismerik a madarat.

A német: Am Gesange erkennt man den Vogel.
A francia: A l'habit et au chant l'oiseau et au parler le bon cerveau.

4986. Madarat lehetne vele fogatni.
Áldott, csendes természetű emberekről mondatik.

4987. Néha madarat foghatnának vele, néha pedig ördög az éha.

4988. Ha madarat farkon kapnak és elszáll, elégedjék meg farka tollával.

4989. Könnyü ellőni a madarat, ha röptében egyenes utat tart.

4990. Minden madár ismeri a maga fészkét.
A német: Jedem Vogel gefällt sein Nest.

4991. A madarat nem hahotával szokták megfogni.
Cato: Fistula dulce canit, volucrem dum decipit auceps.
A német: Man wirft nicht mit Prügeln unter die Vögel, wenn man sie fangen will.
Az angol: To fright a bird, is not the vay to catch it.

4992. Ki madarat tart, ganéj a fizetése.

4893. Melleszti a madarat, { mellyet meg sem fogott. / mellynek repülését távol látta. }

4994. Kicsiny madárnak fészke is kicsiny.

4995. *A madarász* csak annyi eledelt hint, hogy a kelepcére csalhassa a vadat.

4996. Madár húsú.
A latin: Lucerna pinguior.

4997. Az egy madártejen kívül mindene meg van.
Az az: semmije sem hibázik, ha csak a mi a mesék világába tartozik, mint a madártej. Él e kifejezéssel tréfásan már az idősbik *Plinius* e mondatban.
Afflua divitiis omni virtute redundans,
Gallinae, ut fertur, lac reperire queas.
Egyebiránt van egy étel neme is, mellyet madártejnek hínak, melly tejsürü, tojás sárgája, cukor és vaniliából készül.

4998. *Madzag* nem kötél.

4999. *Mag:* A rossz mag mindenütt terem.

5000. A sok kis mag sokat tölt.
5001. Könnyen fogamzik az egészséges mag.
5002. Marokkal hintik a magot, nem vékával.
A latin: Manu serendum, non thylaco
5003. *Maga* maradt, mint varga a vásárban.
5004. Mit magad megtehetsz, másra ne bízd.
A német: Selbst gethan, ist bald gethan.
Ennius: Hoc tibi sit argumentum semper in promptu situm: Ne quid exspectes amicos facere, quod per te queas.
5005. Magadéval beéred, másra ne szorulj.
5006. Magadtól ne szánd.
5007. Ő sem engedi a magáét.
5008. Még a magáéval sem szabad.
5009. Magához von a keze.
5010. Magán áll a jó emberen, hogy gazdag legyen.
5011. A ki magának rossz, másnak sem lehet jó.
5012. Magának veti a hálót.
5013. Boldog ember, ki magánosan élhet.
Ovidius: Bene qui latuit, bene vixit.
(Ki jól el tudott a világ figyelme elöl rejtőzni, jól élt).
A német: Wer für sich lebt, lebt am besten.
5014. Mindent magára vesz, mint a ludas asszony.
5015. Csak magoknak vannak, mint az özvegy ürgék,
5016. Mindennél erősebb a magát meggyőző.
Salamon példabeszédei 16. 32. Derekabb a hosszútűrő a hősnél, s ki lelkén erőt vesz, a városhódítónál.
Az olasz: Se vuoi esser forte, vinci te stesso.
5017. A magafutatónak örül az űzője.
5018. Az idétlen magamentés, vádolás.
5019. Nincs olly kedvetlen magánosság, mint minden jóakaró nélkül élni.

5020. *Magas*: A ki magasra hág, nagyot esik.

A latin: Tolluntur in altum, ut lapsu graviore ruant.

A német: Wer hoch steigt, fällt tief.

Az arab: Ha isten a hangyát el akarja veszteni, szárnyakat [ád neki.

5021. A magasról nagyobat esik az ember,

5022. A ki magasról néz le, hamar megszédül a feje.

5023. *Magasztalás*: A fölöttevaló magasztalás és hazugság azon egy fának fajai.

A német: Wer ein Ding zu viel lobt, dem traue nicht.

5024. *Magda* Magdának Magda az egész világnak.

5025. *Magyar* anya szülte.

5025. b. Magyar ökör, német kutya, oláh disznó.

Az az: A magyaroknál legszebb ökröket találni, a németeknél legszebb kutyákat, az oláhoknál legszebb disznókat.

5026. Magyar volnék, ha idő volna hozzá.

5027. Elég sok az ember, de kevés a magyar.

5028. Nehezen felejti el a magyar a bosszút.

5029. Ha magyar kenyeret eszel, becsüld meg a magyart.

5030. Nem magyar tejet szopott.

5031. Rettegni, félni nem tud a magyar.

5032. A magyar szájból a német szó is magyarúl esik.

5032. i. Franciának hajpor, magyarnak jó bor.

5033. Magyarnak a kutyája se örömest veretteti magát.

Egy úrnak többféle kutyája, többek közt egy komondora is volt. Egyszer pálcát kezébe vévén, hogy a kutyák erkölcsét kitanulja, azokat egyenkint a pálcával elébb megütögette, aztán megsimogatta. A magyar komondorhoz érvén, ezzel szintigy akart bánni. De ez a pálca láttára fogait vigyorgatván, mérgesen úgy neki szökött az úrnak, hogy lábáról is leejtette. Ekkor tapasztalta, hogy a többi kutyával úgy bánhat, a mint kedve tart, de a magyar kutya a verést meg nem szenvedi.

5034. A magyarnak nem kell tolmács.

5035. Elég a magyarnak egy horkantás.

5036. Nem igy cselekedtek a régi magyarok.

5037. *Megemlegette* a magyarok istenét.

5038. **Könnyü a magyart lóra ültetni de nehéz leszállítani.**

5039. ***Magyar miskás* legény.**
Az az: derék legény.

5040. **Magyar miskásan lehordta,**
Az az: derekasan lehordta.

5041. ***Majom* is szereti a maga fiát.**

5041. ½. **A majom csak majom, ha arany ékességet visel is.**
A latin: Simia simia est, etiam si aurea gestet insignia.
A német: Affen bleiben Affen, wenn man sie auch in Sammt kleidet. (szintigy angolul).

5042. **A majom, ha legszebb is, még is csúnya.**

5043. **Kimutatja majom a menyasszonyságát.**

5044. **A majomnak is szép a maga fia.**
A német: Es ist keine Eule, die nicht schwöre, sie habe die schönsten Kinder,
Az angol: The crow thinks her own bird fairest.

5045. Nem illet majmot bársony ruha.
A latin: Simia in purpura.

5046. Majmot mulatásáért, medvét nevetségért tartanak az udvarban.
A német: Je ärger der Schalk, desto größer das Glück.
A francia: A mauvais chien, le queu lui vient.

5047. Majomszeretet.
A majom úgy szereti fiát, hogy ölelései közt gyakran meg is öli. Innen a szülők, kik gyerekeiket elkényeztetve erkölcsüket rontják, elölik, azok iránt majom szeretettel viseltetni mondatnak.

5048. Jó volna mákot vetni.
Akkor mondatik, mikor a társaságban egyszerre mindnyájan elhallgatnak. Vonatkozik pedig e közmondás arra, hogy a mákvetéshez különös csendes idő kívántatik. —Nem olly hamisan, de költőibben az orosz akkor azt mondja: angyal *repült a szobán* keresztül.
A német: Es ist gut Hafer säen.
A latin: Mercurius supervenit.

5049. *Makk:* Otthon sütni a makkot.

Otthon ülni, a világgal meg nem ismerkedni.

5050. Nem tudom, hol s kivel süti a makkot.

5051. *Makó*: Makóra készül.

Az az: utólja felé jár, közel a haláła.

5052. Makóra ment.

Az az: meghalt.

5053. *Mákog*, mint a nyúl.

5054. *Malac*: A hitvány malac makk alá jár.

5055. Egy malac nem csürhe.

5056. Tordai malac, melly seggel mén a válúhoz.

Esze-fordúlt, oktondi ember.

5057. Békés malacai egy ólban kilencen is elférnek.

Németül: Der gebuldigen Schafe gehen viele in Einen Stall.

5058. A hol malacot igérnek, zsákkal forgolódjál.

A német: Schenkt man dir die Kuh,
Lauf mit dem Halfter dazu.

5059. *Malom*: Szapora malom, sokat darál.

5060. A ki előbb megy a malomba, előbb önt a garatra.

A latin: Prior tempore, prior jure.
A német: Wer zuerst kommt, mahlt zuerst.
Az angol: First come, first served.
A francia: Les premier vont devant.
Az olasz: Chi prima giugne, prima pugne.

5061. Jól forog a malma.

Jó szerencséje van; de annyit is jelent, hogy: jár a szája.

5062. Ha vize nem lesz, megáll a malma.

Ne adj bort a dőrének, elhallgat.

5063. Maga malmára hajtja a vizet.

5064. Malmon, ifjú feleségen úntalan kell építeni.

5065. Malomban hegedül.

Az az: Hasztalan munkát tesz; mert a malomban a zörej miatt a zenesző meg nem hallik és igy hasztalan a hegedülés.
A német: In der Mühle ist übel harfen.

5066. **Két malomban őrlenek.** (3995)
Az az: Nem értik egymást; egyik hajsz, a másik csálére beszél.

5067. **Szerencsés malomban őrlött.**

5068. **Csikorog a malomkerék esőt kiált.**

5069. **Eleget fördik a malomkerék, még is fekete.**
A ki csúnya, hiába keni feni magát.

5070. ***Manó:* Még akkor a manó is gatyában járt.**

5071. ***Mar*: Ha ő mar, te is harapjad.**
A latin: Dentem dente rodere.

5972. ***Maradék:* Néha a maradék is elkél.**

5073. ***Maradék-pecsenye* bors porlében más étel.**

5074. ***Maragarádjába* menni másszor is.**
Akkor mondhatni, mikor valaki jó szerencséjét elhagyván, megbánja és vissza kivánkozik.

5075. *Marakodás:* **Kutya szokás a marakodás.**

5076. *Margit* asszony, deres ló, ritkán válik abból jó.

5077. Szeles Margit.
Szeleburdi ember.

5078. Szapora Margit beszédje.

5079. *Marha*: Szépen döglik a marha, olcsó lesz a bőr.

5080. Jó marhának könnyü vevőt találni.

5081. *Mária*: Ha Mária akarja, az aludt tej is elsül.

5082. *Marok*: Köpi a markát.
Arról mondatik, ki elbizakodva cselekszik, hogy nagy dolgot végbe visz.

5083. Még a Markalf históriáját sem hallotta.
A latin: Ne Aesopum quidem trivisti.

5084. *Márkus* vagyok, nem Lukács.
A latin: Davus sum, non Oedipus.

5085. *Márvány.* Sokat kell a márványt súrolni, míg sima lesz.

5086. *Más* nyomja a sajtót, s más issza a mustot.

A latin: Alter occidit apros, alter pulpamento fruitur.
A német: Der Eine hat die Mühe, der andere schöpft die Brühe.

5087. Nehéz más szájával enni, más szemével látni.

5088. Más a kengyel, más a lengyel.

5089. Kiki okosabb más dolgában, mint a magáéban,
Kiki másnak jobban tud tanácsolni, mint önmagának. Igen természetesen, mert a maga dolgában az önszeretet s a szenvedély is beleszólnak, ezek pedig mind a ketten igen nem jó tanácsadók, holott mások ügyét józan észszel itélgetjük.

5090. Más ember szerencsétlenségén senki sem sírja ki szemét.
A latin: Cito arescit lacrima in alienis malis.
A német: Man weint selten über eines andern Unglück.
A francia: Mal d' autrui n'est que songe.

5091. Mindenkor kövérebb más ember szalonnája.
Ovidius: Fertilior seges est alieno semper in agro,
Vicinumque pecus grandius uber habet.
A német: Anderer Leute Kühe haben immer größre Euter.

5092. Más házában szemes, magáéban vaksi.

5093. Boldog ember, ki a más veszedelmén tanul.
A latin: Felix, quem faciunt aliena pericula cautum.
Az olasz: Savio è colui, ch'impara a spese d' altrui.

5094. A mi másé, nem a tied.

5095. A mi másé, nem Tamásé.

5096. Ebé a másé.

5097. Hess el másé.

5098. Könnyü a máséból adakozni.
5099. Könnyü a máséból költeni.

5100. Ki a másét kivánja, a magáét is elveszti.
A latin: Camelus desiderans cornua, etiam aures perdidit.
E latin közmondás Esop következő mesejére vonatkozik: A szarvaiban büszkélkedő bikát látván, megirígylé a teve s hasonlót kivánt. Azért megjelenvén Zeus előtt, kérte, hogy adjon neki is szarvakat, de Zeus felingerelvén ellene, hogy nagy termete s erejével be nem éri, hanem még többet is akar, nem csak szarvakat nem adott, de hátából is elvett neki.

5101. Ne szemeld a másét, csépeld a magadét.

5102. Másét ne irigyeld.

5103. Nebántsdnak hijják a másét.

5104. Másnak világit, maga sötétben ül.

5105. Könnyü másokat megitélni, de a maga vétkét nehéz megismerni.

5106. A ki másra bámul, magáról elfelejtkezik.

5107. Mást kefél, maga legporosabb lévén.

5108. Mást rostál, maga lévén konkolyos.

5109. Mást fed, maga torkig ül bene.

Az illyenről az *olasz* azt mondja: Hasonló a baráthoz, ki a lopás ellen papol, s kámzsája alatt van a lopott liba.

A latin: Loripedem rectus derideat, Aethiopem albus,

5110. Mást simit, maga borzas lévén.

5111. Mást { tisztít, / vakar, } maga rühes.

A német: Andern flickt er die Säcke, die seinen läßt er die Mäuse fressen.

5112. Ha magad pondrós vagy, mást tetvesnek ne mondj.

Egy török fő ember igen csúnya létére nem kevésbé csúnya leányt kapott nőül, kit a menyekző előtt soha nem látott volt. A menyekző után azt kérdi a nő férjétől, kik azon megbizott barátjai, kiknek magát fátyol nélkül mutathatná. Mutasd magad a kinek tetszik—felel az udvariatlan férj,—csak engem kimélj meg csúnya arcod látásától. „Tűrjed csúnyaságomat“! rimánkodott a nő. „Nincs ahoz elegendő türelmem.“ válaszolt a férj. „Pedig még is nagy adag türelemmel kel birnod, szól viszont a nő, miután teljes életedben saját csúnya arcodat eltürhetted.“

5113. Ha magadat nem ismered, mást ne vizsgálj.

5114. *Másodikon* s harmadikon válik meg.

A latin: Posterioribus melioribus.

5115. *Maszlagot* evett.

Eszelős, bolond.

5116. *Mátyás* ront, ha talál; csinál, ha nem talál.
A német: Sanct Mattheis
Bricht Eis:
Findet er keins,
Macht er eins.

5117. Más Mátyás király; más Mátyás kovács. (4278)
A latin: Mysorum ac Phrygum termini discreti sunt.

5118. Megholt Mátyás király, oda az igazság.

5119. *A mécs* is maga magát emészti.

5120. Elaluszik a mécs, ha zsirja nem lesz.

5121. Nem mindenkor lesz olaj a mécsben.

5122. *Medve*: Nem jó kölykös medvének fiát faggatni.

5123. Medvét fogánk.
A nyomtatók és cséplők közmondása, midőn hirtelen az ágyásban kapja őket az eső és igy nedvet kap az élet.

5124. Lődd meg a medvét, aztán igyál a bőrére.

5125. Drágán árulja a medvebőrt, maga a medvét sem látta.

5126. Eleve alkuszik s iszik a medvebőrre.
A *német*: Man muß die Bärenhaut nicht verkaufen, ehe der Bär gestochen ist (szintigy angolul, franciául és olaszul).

5127. Kilenc medvefinak egy vad körte.
Akkor mondatik, mikor valamin sokan osztoznak, a mi egynek is kevés.

5128. Megjáratom veled a medvetáncot.

5129. *Megad*: Megadtak neki.

5130. *Megbánta*, mint a kutya, melly kilencet kölykedzett.

5131. *Megbecsüli*, mint Balázs a hurkát.
Balázs a tölteléket, mint a mi legjobb a hurkában, kiforditotta és az ebeknek dobta, maga a börét ette meg.

5132. Megbecsüli, mint a Somogyi gyermek a nadrágját.

5133. *Megcsodál*: Ha asszony volnék, eddig megcsodáltalak volna.

5134. *Megdicséri* maga magát.
A jó portékáról mondatik, melly dicséret nélkül is kimutatja magát.

5135. *Megérti*, kinek koszos a feje.

5136. *Megesik*: Mindegyiken megeshetik, mi egyen megesett.

5136. *j*. Egyszer eshetik meg, a mi soha sem volt.
A német: Was nicht ist, kann noch werden.

5137. / 5138. *Megesz*: Egye meg a {farkas / rozsda} belestül.
5139. Egye meg a lidérc.
5140. Egye meg a pondró, az is a nagyobbik.
5141. Egye meg a tót fene.
Mindmegannyi csúnya káromkodások, mellyeket a mívelt ember nyelvére venni is ovakodandik.

5141. *f*. *Megfog*: Meg sem fogta, már is melleszti. (5116)

5142. *Meghal*: Könyv nélkül tudja, hogy meg kell halnia.

5143. { *Meghúzza* magát, mint Guta a falu végén. / Mehúzta magát, mint Komoró végén a Guta. (2793) }

5144. / 5145. *Megijed*: Úgy megijedt, { hogy nagy péntekig sem jön észre. / hogy ha esztendő után eszébe jut, akkor is szalad. }

5146. Úgy megijesztették, hogy nevét is elfelejtette.

5147. *Megiszom*, ne talán holtom után lelkem a pohárszék körül zalámboljon.

5148. Ha megittad, add meg az árát.

5149. *Megjárta* Ungot, Bereget, Tolnát, Baranyát.
Az az: bejárta az országnak alsó és felső részét; mert Ung, Bereg felső részében, Tolna pedig és Baranya alsó részében van az országnak.

5150. *Megjobbítja* magát, mint a farkas-kölyök.

5151. *Megjő*: Meg is jöttem onnét, a hová mégy.

5152. *Megken*: Kend meg csak jól a tenyerét, megnyered.

5153. *Megkivánja*, mint a Nyalkai cigány teste csigázását.
5154. Meglesz az, borjunyúzó pénteken.
5155. Meglesz az, disznó nyíró Szombaton.
5156. Meglesz az, a törökök húsvétján.
Az az: Sohanapján.

5157. *Meglesz:* Ha meg kell lenni, legyen hamar.

5158. *Meglő*: Ezt ugyan meglőtte.

5159. *Megmosták* szappan nélkül.

5160. *Megokosodik* negyven esztendőre, mint a bajor.

5161. *Megörült*, mint a koldus, a fényes garasnak

5162. *Megpihen*, mint a toronyi gyerek a sirásban.

5163. *Megrázta*, mint Krisztus a vargát.

5164. *Megszappanozták*, mint a hetes vászont.

5165. *Megszokta*, mint a vén leány a pártát.
5166. *Megszokta*, mint a baka a talpalást.
5167. *Megszokta*, mint barát a lencsét.
5168. *Megszokta*, mint barátkukta a szennyet.
5169. *Megszokta*, mint cigány asszony a szikrát.
5170. *Megszokta*, mint cigány purdé a pőrölyt.
5171. *Megszokta*, mint cigány ló a korbácsot.
5172. *Megszokta*, mint cigány a lopást.
5173. *Megszokta*, mint disznó a pocsétát.
5174. *Megszokta*, mint farkas az orditást.
5175. *Megszokta*, mint juh a sót.
5176. *Megszokta*, mint lusta béres a henyélést.
5177. *Megszokta*, mint kutya a tengelynyalást.
5178. *Megszokta*, mint medve a vackort.
5179. *Megszokta*, mint rossz szolga a szidást.
5180. *Megszokta*, mint török a pipát.

5181. Megszokta eb az ugatást, el sem hagyhatja.

5182. Könnyen végzi, a ki megszokta.

5183. **Megszokta hal a vizet, ember a levegőt.**

5184. *Megszól:* **Mást szólasz meg, magad torkik ülsz benne.**
A latin: Aliorum medicus, ipse ulceribus scates.

5185. *Megszorult,* **mint az eb a gát között.**

5186. *Megvénhedik:* **A ki meg nem akar vénhedni, korán akasz-sza fel magát.**

5187. *Megverlek,* **mint a szekeres lovat.**

5188. *Megvonja* **magát, mint téli csiga hajlékában.**

5189. *Méh:* **Nem méh az, ki megszáll a dögön.**

5190. *Méhecske* **meg nem száll a dögön.**

5191. *Méltatlan:* **Becsületed' megsérted, ha a méltatlant kéred.**

5192. *Méltóság:* **Akár melly dicsőséges méltóság idővel meg-vénül.**

5193. **Gyakran a méltóság s hatalmas uraság a téren is tán-torog.**

5194. **Ha búban nincs fejed, élethez sincs kedved, tégy szert a méltóságra.**

5195. *Mende-monda.*
Hiába való hallom-mondom beszéd.
A francia: Chansons de Jeanne et de Paquette.

5196. *A ménló* **ritkán rugja meg a kancát.**

5197. **A vén ménló vagy megbénúl vagy megvakúl.**

5198. *Mennél* **nagyobb a személy, annál nagyobb a veszély.**

5199. **Mennél rosszabb a sütő, annál több cipót igér.**

5200. **Mennél tovább tart a világ, annál szemtelenebb.**

5201. **Mennél többet szentelik, annál rosszabb.**
Némileg megfelelő *Ovidiusnak* ama híres mondása:
Causa patrocinio non bona pejor erit.

5202. **Mennél vénebb, annál fösvényebb.**

5203. *Megy:* **Neki megy, mint a vak légy.**

5204. **Ugy megy, mint a parancs.**

5205. *Mennyi* az ember, annyi a tetszés.
A latin: Quot capita, tot sensus.
A német: Viel Köpfe, viel Sinne.
A francia: Tant de gens, tant de sens. (szintígy az angol).

5206. Mennyi ország, annyi törvény.

5207. *Mente:* Az effélét nem verik ki mente újjából.
Az nem olly könnyü.

5208. Akármint keféljék az avúlt mentét, nem lesz új belőle.
Az öreg asszonyokról szokták mondani, kik nagyon kenik-fenik magokat.

5209. *Mentség:* Kopasz mentség.

5210. *Meny:* Napad nem gondolja, hogy ő is csak meny volt.

5211. A leányának szólott, de menye is érthet belőle.
Az oláh: Üsd a nyerget, hogy érezze a szamár.

5212. Menyem nem leányom, vőm nem fiam.

5213. *Menyecske:* A férfi hóna alól ugrik ki a kövér menyecske.

5214. Menyecskés legény nem örömest házasodik.

5215. A menyecskének, ha mézből van is a napa, üröm keserüségü.

5216. *Menydörög:* Nem mindenkor üt be, mikor menydörög.

5217. *Menyhal:* Sokszor a menyhal helyett kigyót húzunk ki.

5218. *Menyország;* Minden szentnek vagyon menyországban helye.

5219. *Mer:* A ki mer, nyer.
A német: Frisch gewagt, ist halb gewonnen.
A latin: Audentes fortuna juvat.
Az olasz: Chi risica, rosica.
A francia: Qui ne risque rien, n'a rien.

5220. *A méreg* csak méreg arany karimás poharakban is.

5221. A méreg is orvosság módjával.

5222. A méreg kóstolással is megárt.

5223. Nincs ártalmasabb méreg, mint mellyet orvosság gyanánt adnak be.

5224. Nem minden méreg keserü.

5225. Még a bárányban is ben a méreg.

5226. Nem iszszák a mérget fa kupából.

5227. Fel lehet a mérget cukorban is adni.

5228. *Merész:* { Jobb egy merész száz félékenynél. Száz félékenytől sem fél egy merész.

5229. A vak merészség bolondságnak szele.

5230. *Mérföld:* Az ördög mérte azt a mérföldet, akkor is kötele elszakadt.

5231. *Mérgesebb* a darázsnál.

5232. *Mérgelődik:* Neki mérgelődött, mint a kanpulyka.

5233. *Mérsékeld* magadat mindenben.

5234. *Mérték:* Jól tud a mérték mellett szabni.

5235. *Mértékletes:* Jobb a mértékletes élet, mint az orvos.

5236. Ki mértékletesen él este, reggel a feje nem fáj.

5237. Mértékletesen élj, mert hamar elkél, a mit sokáig kerestél.

A német: Es ist eine Sache langsam erworben, und schnell verzehrt.
A latin: Labitur exiguo, quod partum est tempore longo.
Az olasz: Il denaro vien de passo, e va se ne di corso.

5238. A mértékletesség legjobb örökség.

5239. { A mértékletesség többet ér az orvosnál. Igen jó orvosság a mértékletesség.

A német: Mäßigkeit ist die beste Arznei.

5240. Mértékletlenségnek a barmok is határt szabnak.

5241. *Mese* mese beszédje.

5242. A fejtetlen mese legtöbb becsületet vall.

5243. Ennek a dolognak vagyon meséje.

5244. A jó mesés ritkán jó dolgos.

5245. *Mester:* Ha nem jó mester is jó, ha annak tartják.

5246. Nyomorúlt az ollyan mester, ki tanitvány nem volt.

5247. Nincs olly tökéletes mester, mellynél tökéletesebbet nem találhatnál.

Zeuxis, görög festő egy gerezdet festett, melly olly természethíven el volt találva, hogy a seregélyek rászállták és csipkedni kezdék. Erre Parrhasius kor-és művésztársa egy fátyolt festett és festményét Zeuxisnek bemutatván, ez a tábláról a fátyolt félre rántani akará, hogy a képet láthassa. Csalatkozását észrevévén, magát legyőzöttnek vallá; mert—így szólt —én a gerezddel csak az oktalan madarakat csaltam meg, te pedig engemet, ki magam is művész vagyok, birtál rászedni.

5248. A munka dicséri mesterét.

5249. A néma mesterektől sokat lehet tanúlni.

Néma mestereknek mondatnak a könyvek, minthogy szavukat nem hallatják, még is oktatnak.

5250. Bolond mesternek ritkán van okos tanitványa.

5251. Okos mesternek okos a tanitványa.

5252. A mesterember könnyen elszenvedhet maga mellett egy himpellért.

5253. A jó mesterember akárhol is el él.

A latin: Artem quaevis alit terra.

A német: Kunst geht durch alle Land.

5254. Olly mesterember, ki a koldusokkal jár haza a vásárról.
5255. Olly mesterember, ki vásár végeig iszik.

5256. A mesterembernek aranyos a keze.
A mesterembernek ha piszkos is a keze, még is aranyos.

A talmud mondása: Hét évig tartott az éhség s a mesterember ajtaján egyszer sem fordúlt meg.

A latin: Ars sua cuique pro viatico est.

5257. *A mesterség* addig áros, míg titkos.

5258. Jó a mesterség, de szerencse is kell hozzá.

5259. Könnyü a mesterség annak, ki tudja.

5260. A hol nem elég az erő, ott a mesterség álljon elő.

A német: Wo die Löwenhaut nicht reicht, muß man den Fuchsbalg annähen.

5261. Ne fogj hozzá, ha nem mesterséged.

5262. Kinek kinek a maga mesterségét kell tudni.

5263. Tudja mesterségét, mint a paszomántos.

5264. Minden mesterségnek arany a feneke.
Németül: Handwerk hat einen goldenen Boden.
A francia: Un métier est un fond assuré.

5265. Minden mesterségre megtanit a nyomorúság.

5266. *Mész*, bor, csuklya sok rosszat elfödöz.

5267. Az oltatlan mész felgyulad a nedvességtől.
A bor felgerjeszti a bujaságot.

5268. A kinek mesze nincs, sárral tapaszt.
Németül: Wer keinen Kalk hat, muß mit Lehm mauern.
A latin: Mola salsa litant, qui thura non habent.
Az angol: If we can't as we would, we must as we can. (szintígy olaszul).

5269. *A mészáros* nem könyörül a bárányon

5270. Nem kell a mészáros kutyának korpa.

5271. *Messze:* Olly messze jár töle, mint Bécs Budától.
5272. *Messze:* Olly messze jár töle, mint Makó Jerusálemtől.

5273. Messzeországot járt be, mint a tehénfark, egyik farpofától a másikhoz.
A német: Er ist so weit gereist, daß er immer noch gerochen, ob seine Mutter Kuchen buck.

5274. *A méz* maga magát nyalatja. / meg nyalatja magát.

5275. Hol a méz legédesebb, a fulánk legkeserűbb.

5276. Nem mind méz, a mi édes.

5277. A ki mézet akar enni, elébb a méhet ölje meg.
A latin: Qui e nuce nucleum esse vult, frangit nucem.
A német: Wer Honig essen will, darf die Bienen nicht scheuen.

5278. Ha mézet akarsz gyűjteni, a fecskefészket ne szenvedd házad körül.
Mert a fecskék elfogdossák s megeszik a méheket.

5279. **A ki mézet metsz, újjait nyalogatja.**

Ki mit kezel, bajosan állja meg, hogy valamicskét belőle magának el ne tulajdonítson.

***A francia:* Qui manie le miel, s' en léche les doigts.**

5280. {**Ha a mézet megszaglotta a medve, abban nem hagyja.**
{**A ki egyszer a mézet megizleli, nehezen hagyja el.**

***A latin:* Intestina canem semel adgustasse periculum est.**

5281. **A ki sok mézet nyal, keserűt is fal.**

Ezt az örömre alkalmaztatva igy foglalta versbe *Primóci Sz. Miklósi Aloys*:

Csak méhként izleld mézét a gyenge virágnak;
Mert ha mohó vágygyal rája rohansz, elölöd.

5282. **Üvegen által nyalat mézet.**

Hiú reményekkel táplálva rászed.

5283. **Mézes madzagot húzott a száján keresztül.**

Lekenyerezte és hálóba kerítette.

***A német:* Einem das Hälmlein durchs Maul ziehen.**

***A francia:* On lui a passé la plume par le bec.**

5284. } *Meztelen*, { **mint a kis ujam.**
5285. } { **mint az egér.**

***A latin*: Nudior leberide.**

5286. **Anyaszült meztelen.**

5287. **Merő meztelen, mint a hogy az anyja méhéből jött.**

***A latin:* Nudus ut ex matre.**

5288. ***Miatyánk:* Sok miatyánk, kevés vakarcs.**

***A német:* Viel Kinder, viel Vater unser; viel Vater unser, viel Segen.**

5289. **Még a miatyánkat sem tudja.**

***A latin*: Ne tria quidem Stesichori nosti.**

***A német*: Er kann kaum bis drei zählen.**

5290. ***Miénk:* Jobb a kevés édes miénk, mint a sok másé.**

5291. **Míg a világ és az örök.**

Az az: soha sem.

5292. **Nagy mihaszna.**

Nagyra serdült ifju, kinek még sem lehet valamire hasznát venni.

5293. *Miklós*: Magas Miklós mennybe néz.

5294. *Millyen* a dolgos, ollyan a bére.

5295. Millyen a jónap, ollyan a fogadj-isten. (5317)

Az az: Mint te velem, én is úgy veled.

M. tanár N. tiszttársához küldött, hogy adna neki vagy egy fél órára egy bizonyos könyvet kölcsön. N. tanár azt üzené vissza, hogy ő nem szokta könyveit házán kívül kiadni, hanem ha tiszttársa maga jőne, nála a könyvet akármeddig is használhatja. Téli idő lévén, nem sokára rá N. tanár, M. hez küld egy fuvóért, hogy kandallójában tüzet gyújthasson. Erre M. tanár legnagyobb nyájasággal azt üzeni, hogy ő nem szokta fuvóját házán kivül kiadni, de ha kedves tiszttársa maga jőne, nála a fuvót akármeddig is használhatja.

Az angol: Claw me, and I'll claw thee.

5296. Millyen a köpü, ollyan méh száll belőle.

5297. Millyen a mosdó, ollyan a medence.

5298. Millyen a munka, ollyan a jutalom.

A német: Wie die Arbeit, so der Lohn.

A francia: Tel travail, tel salaire.

5299. Millyen a ruhája, ollyan maga is.

5300. *Mindegy* fene.
5301. *Mindegy* guta.
5302. *Mindegy* ördög.
5303. *Mindegy* patvar.
5304. *Mindegy* pokol.
5305. *Mindegy* tatár.

5306. Mindegy neki, akár sütöd, akár főzöd.

5307. Mindegy, akár a tengerbe haljon az ember, akár a Dunába.

5308. *Mindentől* mindent mindenütt el ne végy.

5309. *Minő* az asszony, ollyan az ecet.

5310. *Minő* a *fája*, ollyan a gyümölcse.

A francia: Tels parens, tels enfans.

Az olasz: Ogni pianta serba della sua radice.

5311. Minő a gazda, ollyan a bor.
A német: Wie der Schenk, so das Getränk.
5312. Minő a görcs, ollyan legyen az ék is.
5313. Minő a Juda, ollyan a Judka.
5314. Minő a juhász, ollyan a bundája.
5315. Minő a kapta, ollyan a csizma.
5316. Minő a kérdés, ollyan a felelet.
5317. Minő a köszöntés, ollyan az elfogadás. (5295)
5318. Minő a legény, ollyan a gatyája.
5319. Minő a madár, ollyan a tojása.
5320. Minő a mag, ollyan a gyümölcse.
5321. Minő a mosdó, ollyan a kendő,
5322. Minő a pásztor, ollyan a juh.
5323. Minő a réz, ollyan a hang.
5324. Minő a tőke, ollyan a bor.
5325. Minő a vendég, ollyan a vendégség.
A latin: Qualis vir, talis honos.
A német: Nachdem der Mann ist, wird ihm die Wurst gebraten.
5326. Minő az anya, ollyan a leánya.
5327. Minő az esze, ollyan a leleménye.
5328. *Mirigybéka.*
Minden kicsinységért irígykedő, veszekedő.
5329. *Mocsok*: Inkább megtetszik a mocsok a tiszta ruhán, mint a fazékfogón.
5329. l. A mocskot ugyan kivehetni a selyem ruhából: de előbbi fényességét vissza nem adhatni.
5330. *Mód*: Van módja benne, mint Antalnak az ebütésben.
5331. Adjuk meg módját, mint a Páliak a csikóherélésnek.
A Páliak egykor csikót heréltek, melly a herélés közben megdöglött. Kérdés támadt arra köztük, valjon a döglött csikóra *szokás* szerint ráüssék a bélyeget? az öregebbik he-

lyesnek találá, hogy igen, mert — azt mondá — adjuk meg mindennek a módját.

5332. Megadja módját, mint Pap Péterné a májas hurkának.

5333. *Mogyoró*: Egy férges mogyorót sem adnék érte.

5334. A ki sokat válogat a mogyoróban, utóljára férgesre talál.

5335. *Mohón* esik rá, mint a disznó a makkra.

5336. *A molnár* akkor iszik legtöbb bort, mikor sok a vize.
Mert ha sok vize van a molnárnak, gazdagon őröl; ihatik is bort a jövedelméből.

5337. Mennyi molnár, annyi tolvaj.

5338. Molnárnak tolvaj a fia.

5338. m. Ha minden molnárt felakasztanának a ki lop, egész mesterség kiveszne.
A német: Müller, Schneider und Weber werden nicht gehenkt, das Handwerk ginge sonst aus.

5339. *Moly* a ruhát, bánat a szivet rágja.

5340. *Mond*: Ollyat mondok, hogy magam is megbánom.

5341. Ollyat mond, hogy eb se venné a fogára.

5342. Mondani és mívelni kétféle.
A latin: Dicere perfacile est, opus exercere molestum.
Az olasz: Dal detto al fatto v'é un gran tratto.
A francia: Promettre et tenir sont deux. (szintígy angolul).
A német: An Worten und ungenetztem Tuch geht viel ein.

5343. Egyet mond, kettő lesz belőle.

5344. Mondd ki magyarán, ne szuszogj.

5345. A mint tanúlta, úgy mondja.
A latin: Claudi more tenet pilam.

5346. Azt se mondja, hogy templom.

5347. Nem a ki mondotta, de mikép mondotta.
A francia: C'est le ton, qui fait la musique.

5348. Úgy mondta, a mint anyjától hallotta.

5349. Úgy mondta, a mint tanulta.

5350. Neki legyen mondva.

5351. Könnyü a mondás, de nehéz a visszamondás.

5352. *Mondola*: Ha mondolát akarsz enni, meg kell törnöd a tokját. (1558)

5353. *Morog*: Hadd morogjon Varga Pál, csak jó sarut varrjon.

Cicero: Oderint, dum metuant.

5354. *Mos*: Ha nem kezed szenye, ne mosd.

5355. *Mosdik*: Nem mosdik, a ki nem piszkos. (5008)

A ki mentegeti magát, mikor nem kérdezik, bizonyosan nem hiába teszi, kétség kívül rossz fát tett a tüzre.

5356. *Mosdatlan* kézzel nyúl hozzá.

5357. *Moslékot* a disznónak szoktak tartani.

5358. *Mosolyog*, mint a fazekas, mikor feldől.
5359. *Mosolyog*, mint a máté tehén borja.
5360. *Mosolyog*, mint a rimóci nyúl.
5361. *Mosolyog*, mint a Szentesi kutya a máléra.

5362. Nem mind javadat akarja, a ki reád mosolyog.

A latin: Fronti nulla fides.

5363. *Mostoha*: Csak egy mostoha volt jó, abba is bele szeretett a manó és hamar elvitte.

A német: Stiefmutter ist des Teufels Unterfutter.

5364. A ki mostoháját megsiratja, vagy nagy erkölcsü, vagy képmutató.

5365. Haszontalan panaszkodol mostohádnak.

5366. Mostohasiratásra vöröshagyma kell.

5367. *Mulat*, mint Kármancsi a kútban.

Kármancsi disznó torról nehéz fővel haza ballagván, száraz kútba (búza verembe) esett s reggelig ott maradt. Reggelre kelve szomszédai kihúzták és a kérdezkedőknek, hogy mit keresett a verembeu? „mulattam" azt felelé.

5368. *A munka* után jól esik a nyugvás.

A latin: Dulce est confecto rito labore quies.
A német: Nach gethaner Arbeit ist gut ruhen.

5369. Keveset adnak munka nélkül.

5370. Bécsben is számot tenne ez a munka.

5371. Emberé a munka, istené az áldás.
A német: Die Arbeit ist unser, das Gedeihen ist Gottes.

5372. A munka dicséri a mesterét.
A német: Das Werk lobt den Meister.
A francia: À l'ouvrage connait-on l' ouvrier.

5373. Szorgos munka felejteti a bujaságot.

5374. Kinek kinek munkája mutatja meg mivoltát.
A latin: Pictor tabellis comprobatur editis.

5375. Hasznos munkának nincsen fáradsága.

5376. Isten is munkára fizet.
A német: In Gottes großem Kram sind alle Waaren um Arbeit feil.
A latin: Dii facientes adjuvant.

5377. Madár a repülésre, ember a munkára született.

Marcus Aurelius Antonius elmélkedéseiben a munkásság szükséges voltáról következő nevezetes nyilatkozatot tesz. „Ha reggel nem örömest kelsz fel, magadat ezzel buzdítsd: emberi munkára ébredek föl. Kedvetlenül fogjak ahoz, a miért születtem, a minek kedveért világra jöttem? Vagy talán az rendeltetésem, hogy puha vánkosokon nyugodva ápoljam magamat? — De a nyugalom édesb! — Tehát csak édeskedni születtél s nem cselekvésre s erőnyilatkozatra. Nem látod-e a növények, madarak, hangyák, pókok, méhek hogy ékesitik magok helyén a világot? — Ha tehát emberi teendőidet tenni nem akarod, akkor nem sietsz azon rendeltetés felé, melly természetednek megfelel.

5378. A ki kerüli a munkát, nehezen tölti gyomrát.
Salamon mondása: Ki földét miveli, kenyérnek bővében [lesz;
De hiábavalókat üz az esztelen.
Paulus mondása: Ki nem dolgozik, ne egyék,
A német: Wer will mit essen, muß auch mit dreschen.
A latin: Qui vitat molam, vitat farinam.

5379. Kedvesb, a mihez munkával jutunk.

5380. Még a vadak is megszelidülnek munkával.
5381. Jobb izűn esik, a mihez munkával jutsz.
5382. A röst munkás jobban szereti a napot nyugtán, mint felköltében.
5383. A kinek szüleitől pénze maradott s el akarja vesztegetni, fogadjon munkásokat és ne üljön mellettök.
5384. *Mustármag.*

Igy neveztetik egy fűzvesszőből gúzsolt korbács, melylyel a köznép apró szentek napján egymást verni szokja e szavakat mondva: „keléses ne légy“.

5385. *Musztafa*, karafa, akasztófa, három gonosz fa.
5386. *Muzsika:* Nem hallottas házhoz való a muzsikaszó.

N.

5387. *A nád* sem indúl szél nélkül.
5388. Könnyü nád között sípot csinálni.
5389. Ki a nád között ül, olly sipot csinál, minőt akar.
A latin: Cui multum est piperis, etiam oleribus immiscet.
5390. Nem indúl a nádszál fúvás nélkül.
Az az: Minden felkapott hírnek van némi alapja.
A latin: Non omnino temere est, quod vulgo dictitant.
5391. Nádszálra támaszkodni.
Ollyanban bizni, ki magával is tehetetlen.
5392. *Nadrág*: Jó posztóból szabták a nadrágját.
5393. Kiporozták nadrágját, mint a lisztes zsákot.
5394. Kék nadrágra vörös folt.
5395. *Nagy*: Sok kicsiny viseli a nagy nevet.

A világ nagynak nevezi a szokatlan hatályu erőt, ha mindjárt nem jótékony irányú is, nagynak kürtöli a telhetlen dicsszomjat, habár jogtaposó nagyravágyása ezreknek boldogságát eltiporja is; de a józan ész, mellyet a habragyogvány meg nem vakít, kimondja kárhoztató, kicsinylő itéletét mind azon emberi igyekezetek felett, mellyek az igaz, szép és jó örök elveivel nem egyeznek. Igy válik idővel kicsinynyé, a mi nagynak mondatott és megfordítva. Elmésen mondja *Rochefoucauld*: A nagy urakkal úgy bánunk, mint azon gyerekkel, kivel játszunk, vállunkra veszszük, magasra emeljük: ő fejét forgatja, alig bír örömével; s mindenki körülte azt kiáltja: Milly nagy!

5396. Minden nagynak kicsiny a kezdete.

5397. Könnyű a nagynak nagyobbra menni.

5398. Mennél nagyobb, annál fagyosabb.

5399. Mennél nagyobb a személy, annál nagyobb a veszély.

5400. Bolondság embernek magánál nagyobbal követ vetni.

5401. A ki nagyot hág, nagyot esik.

5402. Nagyra iparkodjál, ha középszerüt akarsz nyerni.

A latin: Summum cape, et medinm habebis.

5403. Nagyra ment, mint Kandónénak fia.

Kérdeztetvén Kandóné, minő tisztségben lenne katonafia, azt mondá, hogy a mint hallja nagyra ment már, tisztségének neve *árba* végződvén, vagy káplár tehát vagy generál.

5404, *Nagybajáró* dologban nem kell hirtelenkedni.

5405. *A nagyravágyás* bőséggel szokott reggelizni és szegénységgel esteliz.

5406. *A nap* is beszolgál az árnyékszékbe, de azért meg nem mocskolódik.

5407. Egy nap nem esztendő.

4408. Egy nap nem a világ.

5409. Egyik nap a másiknak tanitványa.

5410. Egyik nap úgy világít, mint a másik.

5411. Még nem nyugodott le a nap.

Még fordulhat máskép is a dolog.
A német: Es ist noch nicht aller Tage Abend.

5412. Nem két nap csiped fel.

5413. Több a nap, mint a kolbász.
Nem tanácsos tehát egyszerre a holnapra valót is elkölteni, mert holnapra is kell.

5414. Kinek sok a dolga, nem hosszú annak a nap.

5415. Minden nap egy nap múlik.
Az olasz: Ogni dí ne va un di.

5416. Nem egy nap épült Buda vára.

5417. Nem minden nap { Jakab nap: / ragyog a nap.

5418. Az alkonyodó nap fáradtak pártfogója.

5419. Minden napnak tulajdon bibéje van.
A német: Jeder Tag hat sein Lieb und Leid.
A francia: A chaque jour sa peine.

5420. A napnak gyertyával világit.
Az az: Felesleges, hiábavaló munkát tesz.

5421. Kedves napok hamar folynak.

5422. { A napot nem költén, hanem nyugtán dicsérik. / Lemente után dicsérd a napot.
A német: Den guten Tag muß man am Abend loben.
Az angol: The evening crowns the day.
Az olasz: La vita il fine é'l di loda la sera.

5423. A napot akkor nézik legtöbben, mikor fogyatkozik.

5424. Az alkonyodó napot kevesen imádják.
A hanyatló szerencsének kevés követője.

5425. *Napa:* Nem alkuszik meg a napa menyével.

5426. Menyecskének, ha mézből is volna a napája, nem kedves.

5427. *A napfény* nem volna olly kellemes, ha a sötét éjtszaka föl nem váltaná.

5428. Süt a napfény, de a kenyeret még sem sütheti meg.

5429. Még a napfényben is homályt keres. (3858)

5430. *A narancsalmát* ha erősen facsarod, végre keserűt bocsát.

5431. *Négy* fal, négy szem közt sok történik.

5432. Megeshetik az négy királyok napján.

5433. *Néha:* Nem úgy néha, mint néha.
Az az: Válton változik.

5434. *Nehéz* istennel követ vetni.
A latin: Haud pugnare potest hominum cum numine quisquam.

5435. Nehéz a horgasból egyenest csinálni.
A latin: Lignum tortum haud unquam rectum.

5436. Nehéz ekeszarvval gazdaggá lenni.

5437. A mi nehéz, nem könnyű.

5438. A könnyű is nehéz a nem akarónak.

5439. Nehezebb kétszer kapálni, mint egyszer megházasodni.

5440. *Nem:* Ez a szó: „nem" rövid ige, de nagy gondot ád.

5441. *Nemakarásnak* nyögés { a helye. / a vége.
Az az: Ki kötelességét önszántából nem teszi, végre nyögve teendi.

5442. *Nemtalált:* Örömest hozzá nyúl a nem-találthoz.

5443. *Néma* halnak néma a fia.
A latin: Laconicae lunae.

5444. { Néma gyermeknek szavát anyja sem érti. / Némának anyja sem érti szavát.
Az az: Ki nem nyilatkozik, annak kívánsága szerint senki nem tehet.
A német: Schweigendem Mund ist nicht zu helfen.
Az olasz: La lingua muta é mal servita.

5445. Nehéz a némának szaván eljárni.

5446. *Nemes* volt, de elhordták fazekasok a földét.
Gúnyszó ama kiéhezett nemes atyafiakra, kiknek se földjük, se pénzük; erszényük üres, fejük tele az iparkodó parasztembert lenéző gőggel és dicsőségük világa a restauratio. — Ennek is vége van.
Az olasz: La nobilità poco si prezza, se vi manca la ricchezza.

5447. Fakó kocsi, kenderhám, nemes ember, szür dolmány.

5448. Nemesnek rút dolog, nemtelenül élni.

A német: Tugend vor allen Adel geht,
Adel mit Tugend nur besteht.
Az angol: Gentility without ability, is worse than plain beggary.
Az olasz: 'Gentil uomini son quelli, che fanno le cose gentili.

5449. *Nemeslevelét* is beitta.

5450. Sovány örökség, a puszta nemesség.

5451. Nemességét kutyabőrön, nem szivében hordozza.

5452. *Német:* Nem félti német a gatyáját.
Mert nincs.

5453. Az éhes németnek kecske-béka csibe.

5454. *Nemzet:* Nehéz egy nemzetet eltörleni.

5455. *Név:* Még a maga nevét se tudja.

5456. Nagy dolog, hogy a varga és a tót szégyenli nevét.

5457. *Nevelés:* A jó nevelés soha sem drága.

5458. A jó nevelés legjobb szokás.

5459. *Nevet,* mint a boltos kutyája.
5460. *Nevet,* mint a fakutya.
5461. *Nevet,* mint a fazekas, ha korongja kiugrik.

5462. Mindég nevet, mint fakutya az oltáron.

5463. A ki sokat nevet, keveset elmélkedik.
5464. A ki sokat nevet, nem sok esze van annak.

5465. Keveset van otthon, ki sokat nevet.

A német: An vielem Lachen, erkennt man den Hachen (Narren).
A *latin:* Per risum multum, poteris cognoscre stultum.
A francia: Plus on est fou, plus on rit.
Az olasz: Chi ride molto, è tenuto matto.
Az angol: Too much laughter discovers folly.

Németül: Ueber Hals und Kopf.
A latin: Citis quadrigis.

5502. *Nyakas*, mint a vad bika.

5503. A ki nyakas, fejes is.

5504. Az ördög is jobb volna, ha nyakas nem volna.

5505. A nyakas csak akkor hagyja el a nyakasságát, midőn lenyakazzák.

5506. A nyakasnak csak a hóhér törheti nyakát.

5507. A nyakas lónak nyakába hányják a kötelet.

5507. n. Néha a nyakasokat is nyakon kapják.

5508. A nyakasokat nyaklevessel kell hizlalni.

5509. A nyakassal az ördög se bír.

5510. A nyakas a fejhajtást meg nem szokhatja.

5511. *Nyál:* Foly a nyála rá, de nem kopik szája benne.

5512. *Nyalakodik*, mint az eb.

5513. *Nyárban* szaggatja a téli subát.

5514. { A ki nyárban nem gyűjt, télben keveset fűt.
A ki nyáron nem gyűjt, télen agg ebül bánkódik. }

Míg erőd engedi, ifjuságodban szerezz, hogy legyen vénségre, mit költened.
Ovidius: Dum vires annique sinunt, tolerate labores,
Jam veniet tacito curva senecta pede.

5515. *Nyárs:* Mint eszén kívül tombol a nyárspöngésre is.

5516. *A nyavalya* lóháton jő, gyalog megy el.

5517. Könnyen reá ragad a nyavalya, ki a beteg körül forgolódik.

5518. Egyik nyavalya a másikat ott éri.
A latin: Alio relinquente fluctu alius excepit.

5519. Megtanítja a nyavalya.

5520. *Megtanít* a nyavalya a jámborságra.

5521. *Minden* nyavalyának bokros az örvénye.

5522. Közönséges nyavalyát könnyebb eltűrni. (5595)
A latin: Commune naufragium omnibus solatium.

5523. *Nyélbe* sütni valamit,
Az az: Helyesen végre hajtani.

5524. Mind nyelestűl fokostúl.
A latin: Una cum ipsis manipulis.

5525. Nyelet csinálok én ebbe.
Találok én módot benne.

5526. N*yelv* apró tag, de sokat mozdíthat.
Kicsiny tag a nyelv és nagy dolgokat indíthat. (Jakob 3. 5,)

5527. A gonosz nyelv nagy tüzet gyújthat a házban.

5528. Nincs olly tilalmas, a hová be nem csúszna a nyelv.

5529. A gonosz nyelv bika alá is borjut tehet.

5530. Egész teste nyelv.

5531. A röst szolgának legfrisebb tagja a nyelv.

5532. Veszedelmes falat a nyelv,
Amasis, egyptomi király, Pittacusnak, a hét görög bölcs egyikének áldozati barmot küldött azon üzenettel, hogy abból neki a legjobb és legrosszabb falatot visszaküldje. — A bölcs a királynak az állat nyelvét küldte meg, azt jelentvén, hogy a nyelv a szerint, a mint jól vagy rosszúl élünk vele, legjobb vagy legrosszabb falat az emberben.

5533. Legnagyobb kárvallás a nyelvben.

5534. Nyelve legfrisebb az egész testében.

5535. Az ő nyelve sem ragadott inyjéhez.
Ő is tud ám szólani, nem némult meg.

5536. Pörög a nyelve, mint a förgettyű a száraz malomban.
5537. Pörög a nyelve, mint a kecskebogyó a jégen.
5538. Pörög a nyelve, mint a szélmalom.

5539. Pénzzel lekötve a nyelve.
Nehéz az ajándéktól nyelve, nem fordíthatja az igazság kimondására.
A latin: Bos in lingua.
A német: Man hat ihm das Maul gestopft.

5540. Soknak bölcsebb nyelve, mint a feje.
5541. Csoda, hogy eddig el nem kopott a nyelve.
5542. Nyelve cvedzője nem találhat a partra.
5543. Attól fél, hogy a nyelve megpenészedik, ha gyakorta nem hányja.
5544. Nem akarnék nyelve lenni.
5545. Ha esze nincs is, de van nyelve.
5546. Ha feje befér is az ablakon, de nyelve be nem férhetne.
5547. Esze híre nélkül pörög a nyelve.
5548. Be jó volna nyelve a szőlőbe.

Kerepelőnek.

5549. Úgy jár a nyelve, { mint a malomkerék.
5550. Úgy jár a nyelve, { mint a vén kofáé.
5551. Ugy hangzik a nyelve, mint az üres malom.
5552. Rózsa ajaka, tövis a nyelve.
5553. Többen veszték nyelvek által, mint fegyver által.
5554. Csomót kötött a nyelvén.
5554. o. Soha nyugta nyelvének.
5555. { Hallgass / Ne szólj } nyelvem, nem fáj fejem.

Az olasz: Bocca chiusa e occhio aperto
Non fa mai nessun deserto.

5556. Nyelvére csalhatjuk szivének járását.
5557. Jól felvágta nyelvét a bába.
5558. Két fog, két ajak zárta be a nyelvet, még is kiszökhetik rajta.
5559. Nem sajnálja nyelvét
5560. Jól megoldotta nyelvét.
5561. Jó, hogy két nyelvet nem adott neki az isten.
5562. Jól megedzette nyelvét.

5563. Szabadjába eresztette szabados nyelvét.
5564. Hegyet is mozdithat nyelvével.
5565. Egyszer veszi fontra, a mit százszor nyelvre.
5566. Jobb lábbal megbotlani, mint nyelvvel.
Németül: Lieber mit den Füßen gestrauchelt, als mit der Zunge.
5567. Ha kire nyelvvel tüzöl valamit, nehéz lefosztanod.
5568. *Nyer:* Zsidó is megverte fiát, mikor először nyert.
A német: Wer zuerst gewann,
Wird zuletzt ein armer Mann.
5569. A ki akar nyerni, annak fel kel tenni.
A német: Wer gewinnen will, muß einsetzen.
5570. *Nyereg:* Jobban csúszik ott a nyereg, mint a ló.
5571. Minden nyeregbe beleillik.
5572. Két nyerget ülni egy seggel nehéz.
Arról mondatik, ki két ellenkező felek közt, mindeniknek eleget tenni akar.
5573. *Nyereség:* Egynek nyeresége másnak vesztesége.
A német: Es ist selten ein Gewinn ohne des Andern Schaden.
5574. *Nyikorog*, mint kukoricamalom.
5575. *Nyilat* tompít, ki serpenyőt lövöldöz.
5576. *Nyom:* Se nyoma, se helye.
A latin: Nec vola, nec vestigium.
5577. Jelen a nyoma, a farkas mégis tagadja.
5578, Nyomába sem hághat.
A latin: Nihil ad Parmenonis suem.
5579. Bottal ütheti nyomát.
Az az: Megszökött s utól nem érhetni.
5580. Csak hideg nyomát, helyét hagyta.
5581. Meleg nyomát üzte, fel is találta,
5582. Ütheti már nyomát a menykő.

5583. *Nyomon* érte.

5584. *Nyomorúlt* az, kinek nem elég, a mi van.

5585. Hogy dolgod ne bánd, a nyomorúltat szánd.

5586. *Nyomorusság*: Megtanít a nyomoruság. (5519)

5587. Nagy mester a nyomoruság.

5588. Maga által szerzett nyomoruság sokkal terhesebb.

5589. Egyik nyomoruság ott éri a másikat. (5518)

5590. Hozzászokott a nyomorusághoz, mint a vén leány a pártához.

5591. Kurta az élet, de a nyomoruságokkal nagyon hosszabodik.

5592. A nyomoruság nyomoruságot szokta követni.

5593. A ki idején rászánja magát, könnyebben tűri a nyomoruságot.

A mi az embert olly különösen boldogtalanná teszi, nem egyéb mint az, hogy nem bir annak idejében magát elszánni nem szerencsésnek lenni. Ha egyszer odáig vagyunk, igényeink az élethez mérsékeltebekké válnak, s a megadás, ha egyebet nem is, legalább békét, megnyugvást s igy mégis némi boldogságot is szerez.

5594. Az előre látott nyomoruságot könnyebb elszenvedni.

5595. Könnyebben szenvedi ember a nyomoruságot, ha társai vannak. (5522)

A latin: Solamen miseris, socios habuisse malorum.

5596. Senki nem irigyli a nyomoruságot.

5597. *Nyugszik*: Csak nyugszik, mint a Somogyi gyermek.

Egy somogyi gyermek leesett egyszer a padlásról és szörnyet halt. Kijővén dolgára az anya, meg se gondolhatta fiának halálát, hanem azt hitte, hogy lenyugodott alunni; de aztán látta, hogy örökre elaludt.

5598 Ki mint fárad, úgy nyugszik.

5599. *Kit a nap* látott cifrán feljöttében, azt a nyújtólócán *hagyta* lementében.

A latin: Quem dies vidit veniens superbum, hunc dies vidit fugiens jacentem.
A német: Heute roth, morgen todt.

5600. Úgy nyujtódzik, mint az eb a pozdorján.

5601. *Nyujtózkodhatnék*, mint a Rimaszombati papné.

5602. *Nyúl* az agarat, szúnyog a madarat nem nézi bátran maga mellett.

5603. Nyúl farkán csomöt köt.

5604. A hol felnövelkedik a nyúl, ott szeret leginkább lakni.
A német: Wo der Hase gesetzt wird, ist er am liebsten.
A francia: Le lièvre revient toujours à son gîte.

5605. Nyúl után bottal hajtja az agarat.

5606. Véletlen { bokorban / erdőben } gyakran nyúl fekszik.
A latin: Grata superveniet, quae non sperabitur hora.
A német: Unverhofft kommt oft.

5607. 5608. Nem azé a nyúl, { a ki meglövi, hanem a ki megfogja. / ki azt a bokorból kiugratja, hanem a ki megfogja. }

5609: A ki két nyúl után indúl, egyet sem fog.
Németül: Wer zwei Hasen zugleich hetzt, fängt gar keinen.
Az olasz: Chi due lepri caccia, una non piglia è l'altra lascià. (szintigy franciául).

5610. Alig ha nyúl nem volt az apád.

5611. Búzában már a nyúl, farka se látszik ki.

5612. Mondhatni, nyúl volt futalékos apja.

5613. Hamar cselt vet az öreg nyúl.
Az az: az igazi utat ott hagyván, félre csap, hogy az agarakat megcsalja.

5614. Nem örülnek a nyulak, midőn az agarak fiadzanak.

5615. Mikor isten a nyulat teremtette, a bokorról is gondoskodott. (2760)

4616. Ki tudja ugrasztani bokrából a nyulat.

5617. *Nyulat kerget* és medvére talál.

5618. A nyulat bokrostul szokták lőni.

5619. Nyulat látánk, nem lesz jó szerencsénk.

Babonás hit, mellyet már a régieknél találunk.

A latin: Lepus apparens infortunatum facit iter.

5620. A ki két nyulat űz, egyiket sem éri. (5609)

5621. Hogyha nyulat oszlasz vagy ludat darabolsz, legjobb részt tarts magadnak.

5622. *Nyálszívó.*

Németül: Hasenfuß

5623. *A nyűg* nem menti meg a tilost.

5624. Elég nyűg az én rajtam.

Az az: elég baj és teher a nyakamon.

O.

5625. *Ó* bornak és leánynak nem egy áron iccéje.

5626. Nem oda {csap / üt}, a hová néz.

Egyiket dorgálja, hogy a másik értse. Meséje pedig e közmondásnak az, hogy egy kancsal mészáros a vágó fejszét egy levágandó ökör fejének méregetvén, a marhát-tartó segédnek, minthogy a mészáros szemét feléje forditva lenni látta, úgy tetszett, mintha fejére intézné a csapást, miért is azt kérdé a mestertől valjon oda akar-e ütni, a hová néz. A mészáros természetesen igennel felelt, mire segédje nagy ijedten a marhát eleresztette és elszaladt.

5627. Mind pereputyostul oda van.

5628. Régen oda van mind fészkestül, mind kukóstul.

5629. *Ohajt:* Ki mi felől semmit sem tud, azt nem is ohajtja.

A latin: Ignoti nulla cupido.

5630. *Ok*: Se oka, se foka nem volt.
5631. *Okos*, mint a bécsi kos.
5632. *Okos*, mint a nádi veréb,
5633. *Okos*, mint a Tordai malac.

Tordán egy sebesen hajtó kocsis egy útban alvó malacot taposott össze. A biró eleibe hajtatván, a malacnak gazdája ez eseten nyerekedni akarván, azt állítá, hogy a malac már egy esztendős volt. De a biró a malacnak annyi idejét lehetetlennek mondá, mert ha a tordai malac esztendős, van annyi esze, hogy a kocsi előtt felugorjon.

5634. Okos, mint a kecskeméti szél malom.

Ollyanról mondatik, ki mindég hallgat, hogy okos embernek lássék; mint a kecskeméti szélmalom, mellyet ritkán látott, hallott ember forogni. — Bezzeg kevés hasznát is látták.

5635. Az okos nem jár gondolom szerint.

5636. Az okos nem vár a szerencsétől.

5637. Az okos engedni szokott.

A talmud: Mikor két ember veszekszik, a ki előbb elhallgat, jobb házból való.

5638. Okos probálhatja meg az okost.

5639. Nem mind okos a ki tokos.

5640. Az okos néha az oktalannak is barátja.

5641, Az okos embert csak egyszer lehet megcsalni.

Egy valaki igy okoskodott és talán nem helytelenül: ha ki engem először megcsal, én emberséges ember vagyok, a csaló pedig gazember. Ha másodszor is megcsal, ő az emberséges ember, én pedig bolondja vagyok. Ha harmadszor is megcsal, méltók vagyunk mind a ketten, hogy a városból kicsapassunk; amaz mint országos gazember, én mint isten legostobább teremtése.

A német: Wer mich einmal betrügt, dem verzeih' es Gott; betrügt er mich wieder, verzeih mir's Gott.

5642. Okos többet fordít egy pénzen, mint más egy aranyon.

5643. Az okos ember, ha keveset szól is, sokat mond.

5644. Nem jót is jóra fordit az okos.

5645. Nem minden okos, a ki tanult.

5646. Szemhéj alatt is vigyáz az okos.

5647. { Okos ember kevésből is ért.
Kevésből is sokat ért az okos.
A talmud: Az okosnak intés, oktalannak rugás.
A francia: À bon entendeur demi mot.

5648. Sok egy házban két okos.
4649. Az okos ember mindenkor otthon van.
5650. Az okos embernek mindenhol kelete van.
5651. Kigyók, békák közt is bátran jár az okos.
5652. Nem volna kár a fejét besindelezni, olly okos.
5653. Egy hévvel, egy lével végez az okos.
5654. Okos embernek mester a neve.
5655. Az okos embert egy szaváról is lehet megismerni.
5656. Okos embernek nem kell ész.
5657. Az okos ott veti a vas macskát, a hol feneket ér.
5658. Okosé a világ.
5659. Okosnak való a pénz is.
5660. Az okosnak nem kell sokat szájába rágni. (5647)
5661. Az okosnak minden dolga szerencsés.
5662. Nem mindenkor hasznos felettébb okosnak lenni.

5663. { Okost ha küldenek, keveset szólnak neki.
Okost küldj, keveset szólj.

5664. Nehéz az okost megcsalni.
5665. *Okosság* vezérli az egész világot.
5666. Idővel gyarapodik az okosság.
5667. Okosság az embert ritkán hagyja el.
5668. Néha az okosság se használ.
5669. Az oktalan nem szenvedheti az okost.
5670. Oktondi: Másnak akar tanácsot adni, s maga oktondi.

5671. *Oláh* után szokik a disznó.

5672. Kitör belőle az oláhvér.

5673. *Olaj*: Nem mindenkor lesz olaj a mécsben.

5674. Olajt tűzre ne önts.

A latin: Ignem igni addere.

5675. *Olasz*, ravasz.

5676. mint a cigányhal.
5677. *Olcsó*, mint a polyva.
5678. mint a rossz hús.

5679. Olcsó húsnak híg a leve.

A mi olcsó, hitvány, nem sokat ér.

A német: Was wenig kostet, taugt nicht viel.

5680. Olcsón vették, olcsón adták.

5681. *Oldalköz*: Megrakta az oldalközt.

Az az: Tele tömte magát, felesen jóllakott.

5682. *Olló*: Ő is elhagyta az ollót s katonaságra állott.

A latin: Mutarunt armis remos, et nautica vincla.

5683. mint a szárnya szegett lúd.
5684. *Ollyan*, mint a teknőben ingó víz.
5685. mint a váltott gyermek.

Igen idomtalan.

5686. Ollyan, mint az ijesztő váz.
5687. mint ha koporsóból húzták volna ki.

5688. *Oltár*: Messze még a nagy oltár.

Az az: még nincs elérve a dolog, még sok van hátra.

5689. Az isten oltáráról is elvenné.

5690. Az oltárról is lopna.

5691. *Óra:* Egy óra sincs, melly mindennek egyiránt szolgáljon.

A latin: Bona nemini hora est, quin alicui sit mala.

5692. Még most veszi észre, hányat ütött az óra.

5693. *Szerencsétlen órában* született.

5694. Ha ma egy órát hiába elmulasztottál, holnap egész nap azt föl nem találod,

5695. Az órajárásból is megitélheted a' várost.

Hogy t. i. micsoda rendtartás legyen benne.

5696. *Orbán* ereszti a bogarait.

5697. Föltette az Orbán süvegét.

II. Ulászló koronáztatásakor 1490, a püspökök mindnyájan püspöki süvegökben állottak körülötte, kivévén Déci Orbánt, az akkori egri püspököt. Ennek ugyan is süvegét inasa részeg fővel utána hozván, részegségében a püspöki süveget ura helyett feltette. Innen kerekedett aztán, hogy, ha valaki nagyon felhágott a garatra, azt mondták; ez is föltette az Orbán süvegét.

5698. *Orca*: Nincs orcája, mint az ebnek.

5699. Bocskorbőr az orcája.

5700. Délben is éjszaki hajnal az orcája.

Az az: Vörös foltos orcája a bortól.

5701. *Orgazda és* tolvaj egy zsákba valók.

A német: Hehler ist so gut wie Stehler. (szintigy angolul)

5702. Az orgazdát nagyobbra becsülik egy singgel.

5702. p. *Óriás*: Csak nagy az óriás, ha völgyben áll is.

5703. *Orosz*: Nem mind orosz, a ki oroszkodik.

5704. *Az oroszlán* nem rabja annak, a ki tartja.

5705. Nem illik az oroszlán össze a rókával.

5706. A leborúltnak kedvezni tud az oroszlán.

5707. Alvó oroszlánnak jajgat a költője.

5708. A félénk oroszlánnak is hasa alatt a farka.

5709. Ne bántsd az alvó oroszlánt.

5710. Döglött oroszlánt a nyulak is nevetik.

A német: Ist der Löwe todt, so rauft ihn auch der Hase beim Bart.

5711. A döglött oroszlánt a szamár is rugdossa.

5712. Oroszlánt ijesztgetsz árnyékával.

5713. *Orr*: **Kong az orra, mint a váradi harang.**

5714. **Ollyan az orra, mint a bécsi torony.**

5715. **Borsot tört orrába.**

5716. **Tormát reszelt orra alá. (2561).**

5717. **Cinkét fogott az orra.**

Az az: hidegtől kékes vereslő orra.

5718. **Orránál tovább kell látni embernek.**

5719. **Orránál fogva vezeti.**

Híu igéretekkel ámitgatva visszaél az ember engedékenységével.

A német: Er führt ihn bei der Nase herum.

A francia: Mener par la barbe.

5720. **Mindent orrára vesz, mint a disznó.**

5721. **Az eb is haragszik, ha az orrát bántják.**

A latin: Habet et musca splenem.

5722. Föltartja az orrát, mint az érsek disznaja.
5723. Föltartja az orrát, mint a zámolyi borju.

Zámolyban, Győr megyében észre vévén egy gazda, hogy szénájában lyukat vágtak a marhák, a lyukba olly csaptató vasat tett, melly a marhának orrát megcsiphette, el se eresztette. Más nap reggel látta, hogy egy rugott borju tartja fen az orrát s ki sem húzhatja.

A német: Er trägt die Nase hoch.

5724. **Nehéz élő embernek orrát úgy elmetszeni, hogy meg ne érezze.**

Az az: Nehéz az okos embert megcsalni, mert a fortélyt hamar megsejti.

5725. **Felütötte az orrát.**

Megneheztelt.

5726. **Maga orrát még senki sem harapta el.**

5727. **Fölvágták az orrát, mint a tatár lónak.**

5728. **Még senkinek el nem haraptam az orrát.**

5729. **Orrod is mutatja, hogy hazug vagy.**

5730. **Ne üsd mindenbe orrodat.**

Németül: Er steckt seine Nase in Alles.

5731. Fogd meg az orrodat.
Németül: Nimm dich selber bei der Nase.
A latin: In tuum ipsius sinum inspuis.

5732. Orromat el nem haraphatom.

5733. Nehéz orrt fúni levest is hörpenteni.
A német: Niemand kann zugleich blasen und schlucken.

5734. Épen bizony Orrondinak tarhót.
Egy úrfinak, ki a tarhót igen szerette, inasa vólt Orrondi, ki a tarhót hasonlóképp szerette. De midőn az úrfi rajta kapta, orrát megütötte.

5735. *Ország*, világ az övé. [házája.

5736. Azon egy ország egynek számkivetés, másnak édes

5737. Veszett ország az, kit szamáron dúlnak.

5738. Se országa, se házája.

5739. Járja az országot, mint a csipkés tót.

5740. Az országutat is ellehet hibázni.

5741. *Orvos* és gyóntató előtt káros a titkolás. [megront.
Mert bajodat tökéletesen nem ismervén, fonák bánás által
A német: Dem Advocaten, Beichtvater und Arzte darf man nichts verschweigen. (szintígy olaszúl és franciául.)

5742. Az orvos, ha embert öl is, nem fél á hóhértól.

5743. Akkor van rosszúl az orvos, mikor mások jól vannak.
A chinai udvarnál tettek erről; mert ott az udvari orvosok, mihelyt a császár beteg lesz, fizetést nem húznak mind addig, mig csak egészsége tökéletesen helyre nem áll. Képzelhetni, hogy iparkodnak az orvos urak, hogy a császár az ágyat soká ne nyomja.

5744. Ha az orvos fél, kétségbe kell esni a betegnek.

5745. Az orvos avval boldogúl, ha nagy híre van.

5746. Nem mindenkor orvos az oka, ha meghal a beteg.

5747. Bolond, ki orvosát örökösévé teszi.
Az angol: That sick man does ill for himself, who makes his physician his heir.

5748. Orvosnak szabad embert ölni. (5742)

5749. Kegyes orvosnak pokol a helye (tálmud mondása).

5750. Beteg vigasztalja az orvost.

5751. Az orvost emberölésért ritkán idézik törvénybe.

5752. Fűben, fában adta isten az orvosságot.

5753. *Ostoba*, mint a borju.
5754. *Ostoba*, mint a ló.
5755. *Ostoba*, mint az ökör.
5756. *Ostoba*, mint a szamár.

5757. *Osztály*: Egyenlő osztály nem támaszt hadat.
A latin: Aequa divisio non conturbat fratres.

5758. Ott hagyta mint Sz. Pál az oláhokat.
Kiadott rajtok, velök nem boldogúlhatván.

5759. Ott is arat, a hol nem vetett.

5760. Ott is ás, a hova semmit sem tett.

5761. Ott csavarog, a hol valamit érez.

5762. Ott kapar, a hol szemre talál.

5763. Ott is talál, a hol senki se vesztett el valamit.
Az az: lop.

5764. *Otthon* lakjék, ki kedvére akar élni. Dach.
A német: Wer will meiden Ungemach, bleibe unter seinem
Az olasz: Chi vuol star bene, non bisogna partirsi de casa sua.

5765. Otthon ül mindég, mint a kotlós tyúk.
A latin: Domi pugnax more galli.

5766. Otthon parancsolj, másott hallgass.

Ö.

5768. *Öböl*: Nagy az öble, de vékony a dongója.

5769. *Ökör* húzza az igát, ló lakik jól a zabban. (5773)

5770. A fáradt ökör erősebben rakogatja lábát.

5771. Az ökör csak ökör, ha bécsbe hajtják is.

5772. Egy ökör, nem gulya.

5773. Ökör szánt a zab alá, de a ló eszi meg.

Egyiké a munka, másiké a gyümölcse; illyen a világ folyása, s mikor az háboríttatlan úgy mégy, akkor mindent jó rendben lenni mondanak.

A német: Dem Esel, der das Korn trägt, wird die Spreu.

5774. Nehezen tanul a vén ökör.

5775. Ha tudná ökör az erejét, nem törné fel nyakát az iga.

És a ló sem enné a zabot, melly alá nem ő szántott. —

5776. Idegen ökör hazafelé bőg.

A latin: Bos alienus subinde foras prospectat.

5777. Ha egy ökör neki veti magát a tiszának, a többi is utána úszik.

5778. A rőst ökör is nyerget kiván.

5779. Igyál ökör, tóviz.

5780. A vén ökör mélyebben hágdossa a sarat.

5781. Szomjú ökörnek zavaros viz is jó.

5782. Nyomlató ökörnek fel ne kösd az állát.

Az az: Tartsd, ha hasznát veszed.

5783. Ökörtől szamártanács.

5784. Ökörtől tanúl a tinó.

5785. Ökrök nélkül csak a göncöl szekere fordúl.

5786. *Nem* úgy keresik a hat ökröt.

A becsületes szülőknek intő szava, midőn fiaikat korcsmából tántorogni látják.

5787. Ökröt is azt tartják légjobban, a kit leakarnak vágni.

5788. Nem illet konyhaökröt, bot, kos, járomszeg.
A latin: Bos in civitate.

5789. Ökörnyállal takaródzik.

5790. { *Öl:* Ki sokat fog ölbe, keveset szorít.
Ki sokat ölel, keveset szorít. (453)
A német: Lang-zu-viel-an that wenig.
A francia: Qui trop embrasse, mal étreint. (szintigy olaszul).
Az angol: All covet, all lose.

5791. Öleli, mint a tót a hajnalt.

5792. *Az ördög* sem lakadalmaz örömest fehér személy nélkül.

5793. Ollyan az ördög, sokat igér, keveset ád.

5794. Beteg volt az ördög, barát akart lenni,
De hogy fellábbadott, vissza tudott menni.
A latin: Daemon languebat, monachus tunc esse volebat;
Ast ubi convaluit, mansit ut ante fuit.
Az angol: The devil was sick, the devil a monk would be;
The devil was well, the devil a monk was be.

5795. Az ördög leány is ördög anyától tanult.

5796. Nem olly rút az ördög, a mint irják.
A német: Der Teufel ist nicht so schwarz, als man ihn [malt.

5797. Az ördög is könnyen ül egy ideig láncon.

5798. Az ördög se szánt, se vet még is el él.

5799. Az ördög is úgy tartotta fiát, enni adott, s inni nem.

5800. Az ördög is szép volt hat ezer esztendők elött.

5801. Mindenütt ördög szabadjában lakik.

5802. Az ördög se hazudik maga gyalázatjára.

5803. Szegény az ördög, mert nincs lelke.

5804. Nem adnám egy süveg ördögért.

5805. Ördöggel { béllett.
határos.
Tele gonoszsággal, igen rossz ember.

5806. Ha ördöggel lakol, *ördöggé* kell lenned.

5807. Talán az ördöggel is el tudna lakni.

5808. Az ördögnek is kell néha gyertyát gyújtani.

Az az: A gonosznak is kell néha kedvezni.

A német: Dem Teufel muß man zwei Lichter anbrennen.

Azt is mondja a *német*: Hamis kutyának két darab kenyeret adnak.

A francia: Il faut savoir mettre une chandelle devant le diable.

5809. Ki az ördögnek szolgál, kínnal fizet neki.

5810. Ördögnek tartozott egy tállal.

5811. Az ördögök közt is a sánta leglatrabb.

5812. Ne féltsd az ördögöt a tóba halástól.

A német: Der Teufel bleibt mit seinem Geschlechte
Bis auf das letzte Gericht und Recht.

5818. Ördögöt fogott, azt is jó fülest.

5814. Ördög ebédre, farkas vacsorára hí.

Az ördög fentebbi közmondás szerint ugy tartja, hogy enni ád fiának, inni nem, a farkas meg inni ád neki, de enni nem.

5815. Az ördögfi is ördög atyától származik.

5816. *Öreg* embernek bor bogara, kása pecsenyéje.

A *német*: Ofen, Bett und Kanne,
Sind gut dem alten Manne.

5817. Elég egy öreg ember a háznál.

5818. Kedvetlen az öreg, ollyan mint a lánc, mellyet ha felvesznek is jaj, ha letesznek is jaj.

5819. Nehezen hal meg az öreg ember, mert az élethez nagyon hozzá szokott.

5820. Nincs olly öreg, ki tovább ne kivánjon élni

5821. Öregek vezérlik a hadat.

5822. Ki az öreget meg nem becsüli, jele annak, hogy öreg *lenni nem* akar.

5823. *Megbecsüld* az öreget.

5824. **Nehéz az öregnek a frisset eljárni.**

5825. **Öregebb az országútnál.**

Tréfásan az igen öregekről szokott mondatni.

5826. **Miképen tisztelted s becsülted te az öregebbeket, azont várhatsz fejedre.**

A német: Wers Alter niche ehrt,
Ist des Alters nicht werth.

5827. **A legjobb futót is eléri az öregség.**

5828. ***Öröl:* Ki mint öröl úgy süt.**

A latin: Ipsi testudines edite, qui cepistis.

5829. ***Öröm*, üröm csak betüben külömböznek.**

5829. q. **Az öröm nyomain jár a szomorúság.**

Plátó, midőn azt adja elő, mikép viselte magát Sokrates azon nap reggelén, mellyen mérget kellett vennie, többek közt a következőt is beszéli: „Minekután Sokratesről a láncok levétettek, — a mi rend szerint történni szokott volt azon nap, mellyen a halálra kárhoztatott rabon az itélet végrehajtatott — nyugodt lélekkel és arccal tanitványi közt leülvén, egyik lábát a másikra téve kedvtelve vakarni kezdte lábának azon részét, mellyet a lánc feltört. E csekély körülménytől alkalmat vőn a *gyönyör* vagy *öröm* természetéről szólani. „Milly különös, mondá, hogy az, mit az emberek gyönyörnek neveznek olly csodaviszonyban áll a fájdalomhoz, melly állitólag amannak ellenkezője. Mert ha együtt nem találtatnak is, de mihelyt az egyiket elértük azonnal a másikat is el kell fogadnunk, mintha elválhatatlan kapocs a kettőt összetartaná. Valóban ha Esopusnak ez eszébe jut, mesét alkot illy formát, hogy isten e két ellenséget összebékéltetni akará, de ez nem sikerülvén, egymás végibe akasztá őket, minélfogva az egyik megjelenvén, nyomban a másiknak azt követnie kell“.

5830. **Az öröm ösvényén búbánat is léptet.**

5831. **Pénteki öröm vasárnapi üröm.**

A francia: Tel qui rit vendredi, dimanche pleurera.

5832. { **Nem volt eddig olly öröm, melly után búgond nem következett volna.**
A búgonddal határos az öröm. }

A német: Keine Freud ohne Leid. (szintigy olaszul).

A latin: Post florem fructus, sequitur post gaudia luctus.
Az angol: After sweet meat comes sour sauce.

5833. A nagy öröm nem mindég ervesség.

5834. Öröm tartja a mennyországot is.

5835. Ha öröm nem volna, ég is pokol lenne.

5836. Öröm érezteti az emberrel az életet.

5837. A nagy öröm is megölheti az embert.

5838. Igen rövid az istenteleneck öröme.

Németül: Gottloser Leute Freude, währet eine kurze Zeit.
A latin: Cito improborum laeta in perniciem cadunt.

5839. A lóröhögés is öröm.

5840. Örömében bőrébe is alig fér.
5841. Örömében majd felvette a házat.
5842. Örömében majd megőrül.

5843. Örömében nem tud hová lenni, mint egy egeret fogó fiatal macska.

5844. Örömmel minden dolog könnyebben mén.

5845. Örömmel kerültünk össze, örömmel váljunk el.

Egy részeges ember magaviseletével addig nyomorgatta becsületes hitvesét, hogy halálra vált és immár haldoklolt. Részeges ura akkor bevitte hozzá a cigányokat és erősen hegedültetvén, táncra kerekedett. Az istenre kérte őt az asszony, hagyja legalább békével meghalni. Erre a részeges; édes feleség, hegedűszóval keltünk egybe, hegedűszóval váljunk el egymástól.

5846. Tele örömmel, mint a hólyag széllel.

5847. Örömnek szomoruság a vége.

5848. Örömnek tengerében evez.

5849. Az örömidők aranyidők.

5850. Örömországban neveltetett.

Öröm, vigasság egész élete.

5851. *Minden* nap örömnapja van.

5852. *Örömest* cselekszi az ember, a mi örvendetes..

5853. A mit örömest teszünk, nem esik nehezünkre.
5854. Örömest elmetszi, a hol megsült.
Az az: érti a maga hasznát.
5855. *Örsike:* Ha az Örsike meg a kalán nem volna, levest se tudnánk enni.
5856. Örül, mint a ludak, mikor az idegent kimarják.
5857. Örül, mint a másét elverte gúnár.
5858 Örül, mint a vizbe esett hal.
5859. *Örül*, mint a vizbe kárhoztatott rák.
5860. Örül, mint a vak kigyó a fiának.
5861. Örül, mint gyermek a bábnak.
5862. Örül, mint gyermek a vásárfiának
5863. Örül, mint kinek háza ég.
5864. Örül, mint kinek pénze nincs.
5865. Örül, mint kalitkában a csizik.
5866. Örül neki, mint Balázs a hurkának.
5867. Örül neki, mint oláh Geci a fél szemének.
5868. Örül neki, mint oláh Judka piros papucsának.
5869. Örül neki, mint tót gyermek a békasónak.
5870. Örül neki, mint vak koldus a fa gyümölcsének.
5871. Örül, mint tót a kurv' anyának.
Az t. i. szót nem értve, azt hitte, valami jót mondanak neki.
5872. A ki örül, van oka.
5873. *Örvvel* erős a kutya.
5874. *Ösvény*: Minden ösvények egy útra tartanak.
5875. *Ősz* fejnek süveget vess.
5876. Vagyon itt, mind őszi, mind tavaszi.
5877. *Össze*bújnak, mint a szegény ember malacai.
5878. Kukacsos szalonna, büdös vaj összeillenek.
5879. Összerühögnek, mint a bakonyi disznók.
5880. Összevész maga magával is.
5881. *Összezsug*orodik, mint a tengeri csiga a maga hajlékában.

5882. *Ösztöke*: Veszedelmes ösztöke ellen rugoldozni.

5883. *Ösztön* ellen ne rugdalódzál.

5884. Ötöl-hatol.

5885. Ötön venni.

Az az: öt körmével elrabolni.

5886. *Övé*: Ki engedné meg, hogy más turkálna az övében.

5887. *Özvegy*: Gazdag özvegy, még ötven esztendős korában se több harmincnál.

5888. Mikor az özvegy asszony egy szemével urát kesergi, más szemével mátkáját keresgeti.

Egy utazó utazásában egy igen szépen elkezdett, de csak félig készült emlékjelt látott ezen felirással. „Egy vigasztalhatatlan özvegy stb.“ „De miért nem végeztetett be e szép épitmény?“ Kérdé az utazó. „Az asszonyság, ki megkezdette épittetését, ismét férjhez ment, lett a felelet, s a költségek miatt pörbe keveredett az épitészszel.“

P.

5889. *Pácientia*, barátténc.

5890. *Pacó*: Nem lesz mindég pacó, pacó.

Az: az nem lesz mindég cirogatás, a keményet is elöveszik.

5891. *Pad*: Ki a pad alatt hever is, vetett ágyra ásitozik.

5892. Senki nem irigyli a pad alját.

5893. Ha a padon akarsz nyugodni, tanulj először alatta feküdni.

5894. *Pajta*: Puszta pajtából is ollykor bagoly repül ki.

Az az: bolondtól is jöhet néha egy egy jó gondolat.

5895. *Pál*: Tudja Pál, hol kaszál.
Tudja ő, mit csinál, nem olly ostoba, mint látszik.
A német: Er weiß, wo Barthel den Most holt.
Az olasz: Sapere a quanti di e san Biagio.

5896. Ez sem volt a Pál érsek udvarában.

5897. *Palack*: Szabad a patak, de nem a palack.

5898. Mihelyt a palackot látja, tüstént ihatnék.

5899. Ugyan jól megtudja fejni a palackot.

5900. *Pálcaverés:* Nem a pálcaverés, hanem a szelid intés, gonoszt jóvá tehet.

5901. *Pallos*: Két éles pallos nem fér egy hüvelybe.

5902. *Pálya*: Nem nyeri el a pályát, ki utjában horgot vet.

5903. *Panaszos*: Legjobb izü a panaszos étel.

5904. Néha a pányva is elszakad.

5905. Megeresztette a pányvát.
Az az: Nyelvelni kezdett.

5906. *Pap* elöl a pokolba, utána a község.

5907. Nem mind pap az, a kinek pilise van.
A latin: Multi sacerdotes et pauci sacerdotes

5908. Nem minden pap, ki hosszú ruhát kap.

5909. A pap is csak deák volt,

5910. Elég egy pap a templomban.

5911. Pap vagy kalap.

5912. Arany pap, fatanítás.

5913. Pap fék lovat, s ördög bűnös.
Ennyi mint: ő tette, másra keni.
A latin: Hoc calceamentum consuit Histiaeus, Aristagoras induit.

5914. Pap se lévén, papol.

5915. Pap hagyja az ünnepet, de maga nem tartja.
Mert a papnak ünnepnapon van legtöbb dolga az isteni *szolgálatban*.

Az olasz: Sono molti li predicatori che se stessi non ascoltano.

5916. Többen vigyáznak a pap életére, mint a miséjére.
5917. Pap a papot nem dézsmálja.
5918. A pap is csak azt dorgálja, a mit szeme lát, füle hall.
5919, Eljár a pap a kereszttel csendesen.
5920. Jó pap holtig tanul.

A latin: Senesco semper multa addiscens.
Az olasz: S'impara tanto, quanto si vive.

5921. A melly pap igen hallgató, ajtónállóvá teszik.
5922. Pap se papol kétszer egy predikációt.
5923. Pap paptól nem kér lélekpénzt.
5924. A pap is húsból áll és vérből.
5925. Minden van, csak pap nincs.
5926. Száz pap se parancsol neki.
5927. Nem mindenkor pap sajtja.

A latin: Non semper ridet Apollo.
A német: Es ist alle Tage Jag-tag,
Aber nicht Fasttag.

5928. A pap szolgája izzad, mikor eszik; fázik, midőn dolgozik.
5929. Elütötte a pap tyúkját.
5930. Pap zsákjának nincs feneke.
5931. Se papja se barátja.
5932. Ki papját, ki papnéját, ki pedig palástját.

Persius: Velle suum cuique est, nec voto vivitur uno.

5933. Papnak élünk, papnak halunk.
5934. Jó papnak jó a papnéja is.
5935. Papot barátságáért, kántort imádságért bérben nem tart az ember.
5936. *Följegyezd a napot, mellyen vertél papot.*

5937. **Ha bajod nincs, verj papot majd lesz.**

A német: Wer da will haben was zu schaffen,
Kauf sich eine Uhr,
Halt sich eine Hur',
Und schlag sich mit den Pfaffen.

5938. **Szabad papot lőcscsel megverni.**

5939. **Mért nem lett pappá?**

Ha valaki panaszkodik, hogy sok rajta a húzà-vona, azt mondják neki, mért nem lett pappá? mert akkor szabad volna a munkától.

5940. **Száz pappal is kiköt.**

5941. ***Papjószág* nem tartós.**

5942. **Néha a papné okosabb a papnál.**

5943. **Rossz örökség a pappénz.**

5944. ***Pápa* katonája.**

Gyáva katona.

5945. **Rómában volt pápát nem látott.**

Messze utazást tett, s a legnevezetesebbet megnézni elmulasztotta.

A német: Zu Rom gewesen und den Pabst nicht gesehen.

5946. ***Pápaszem*: Nem mind tudós ember az, kinek pápaszem függ az orrán.**

5947. **Nem jó mindent pápaszemmel nézni.**

5948. ***Papiros*: Eltűri a papiros, akarmit irsz rá.**

A latin: Literae non erubescunt.

A német: Das Papier ist gebuldig.

5949. ***Pápista* szinben van.**

Az az: halvány.

5950. **Nehéz a pápista varjút húsra szoktatni.**

5951. **Csald meg a pápistát, lopd el az olvasóját.**

5952. ***Papol*: A falnak papol.**

Az az: hiába beszél.

5953. **Elég egy templomban egy papoló.**

5954. **Ne szánd a papolót, egy miatyánkat se mond hiába.**

5955. *Papucsban* kezdeni, mezitláb végezni, nem viszi becsületedre.

5956. Kinél papucsra akadtak, annál mást is keresnek.

5957. *Parancsol*: Igen parancsol a jámbor más ember házánál.
A latin: Aedilitatem gerit sine populi suffragio.

5958. Ott parancsol, a hol nem fogadják szavát.

5959. Az erkölcsös ember is tekint a parancsolaira.

5960. Annak parancsolj, a kinek enni adsz.
A latin: Ubi paveris, impera.

5961. Otthon parancsolj.

5962. Nehéz annak parancsolni, ki elparancsolhat valakit.

5963. Ha parancsolni akarsz, szolgát tarts.
A latin: Emendus, cui imperes.

5964. Egész csordában ő az első parancsoló.
Nagy fajtalan.

5965. Ki sokat parancsolgat, keveset tesz.

5966. *Paraszt*: Nem paraszt az én házam.
Az az: nem jobbágytelken épült a házam.

5967. Néha a paraszt is vitéz.

5968. Ritka paraszt csalás nélkül.

5969. Ha a paraszt nem dolgozik, a jó barát meg nem hízik.

5970. A parasztok teszik a nagy fejedelmet.

5971. Mennél szebben kéred a parasztot, annál inkább elbízza magát.
A latin: Rusticus inflatur, nimium si saepe rogatur.
A német: Bittet man den Bauer, so schwillt ihm der Bauch.
A francia: Qui prie le vilain, se travaille en vain. (szintígy olaszul).

5972. *Parázna* a gyilkostól tanúl.

5973. Minden kenyér édes a parázna embernek.

5974. *Paréj*: Untig elég a paréj, de annál kevesebb a zab.

5975. Igen facsarja a paréjt.

5976. *Paripa*, fegyver, feleség nem közös jószág.

5977. A jó paripa is megbotlik néha.
A francia: Il n'est si bon cheval, qui ne brousse.

5978. Jó paripa mellett szépen jár a csikó.

5979. Jó paripa nem hajt az ebugatásra.

5980. Már hízlalt legyen a paripa, mikor mégy a táborba.

5981. Nehezen hízik az a paripa, kinek ura vak.

5982. A ki lator paripán ül, zabolából itat.

5983. *Párisgondba* esett.
Nem tud választani a sok szép közt.

5984. *Parlagon* terem a gaz.
Az az: Parlagon hagyott észben, ki nem mívelt elmében [terem a bün.

5985. *Párlúg:* Fejére telt a párlúg.

5986. *Párna:* A ki párnán akar feküdni, próbálja meg elébb szalmán.

5987. Nem zsák, párnahéj.

5988. *Parola:* Az oltár előtt adott parolát nem olly könnyü felbontani, mint a rossz varrást.

5989. *Párta:* Fejébe sült a párta.
Öreg leány, nem mehetett férjhez.

5990. Néha a jól felkötött párta is leesik.

5991. Nem mind leány az, ki pártában jár.
A pártaviselés fen volt a magyaroknál és a szüzességnek volt jelképe; ki azt letette, az egyszersmind szüzességét is elhagyta s akkor kontyot kellett kötnie.

5992. *Paszamánt:* Füléhez méri a paszomántot.

5993. *Pásztor:* Lágy pásztor alatt gyapjat hullat a farkas.

5994. Csak a pásztor vétke, ha tudta nélkül eszi meg a farkas a bárányt.

5995. Eben múlt pásztorság falu végén dögöt rág.
Ha a pásztoron kiadnak, ebén is kimúlik a pásztorság; akkor a szegény kutya nem döglött juh hússal lakozik, hanem a falu végén minden dögön rágódik.

A német: Kunst geht nach Brod.
A francia: A l'hopital les bons ouvriers, en dignité les gros aniers.

5996. *Patak*: Ha nagy vizbe nem akarsz halni, a patakot is kerüld.

Az az: A bünre vezető legkisebb alkalmat is kerülni kell, nehogy kis bünbe keveredvén, utóbb a nagyra is út nyílhatnék.

5997. *Patika*; Drága konyha a patika.

5998. *Patkóra* a vak is találhat, de tűre nem.

5999. *Pattog*, mint a cserfa a tüzön.
6000. *Pattog*, mint a tűzláng a tövisekben.

6001. Fedő alá a pattagó kásával.

E szavakkal hurogatják le az idétlen heveskedőt, kit magát is valami vétek terhel, s annyit jelent körül belől, mint „ne olly fennyen másokkal, mikor magadnak is van mit takargatni!“

6002. Nem pattogósabb tűzben a kukorica.

6003. *Pávamódra* sétál.

6004. *Pécs*: Németnek Bécs, magyarnak Pécs.

6005. *Pecsenye*: Ha pecsenyéd lehet, ne egyél fokhagymát.

6006. Nem esik porba a pecsenyéje.

Nem lesz haszon nélkül a fáradsága.

6007. Pecsenyeforgatással laktatja a szolgát.

6008. *Pecsét*: Pecsétet vittek reá.

6009. Nem minden pecsét alatt van az igazság.

6010. *Példa*: Nagy mester a példa.

6011. A tanitásnak szárnya a jó példa.

A német: Gute Exempel, halbe Predigt.
A latin: Longum iter est per praecepta, breve et efficax per exempla.
A francia: Les exemples excitent plus que les paroles.

6012. Jó a jó példa, ha nem követik is.

6013. Jó a rossz példa, de csak a jónak.

6014. Kár a jó házban valami rossz példa.

6015. A rossz házban is jó a jó példa.

6016. Szerencsés, ki más példáján tanúl.

6017. A szavak oktatnak, a példák kénszerítenek.
Latinul: Verba movent, exempla trahunt.

6018, Ha példák nem volnának, rosszak se lennének.

6019. Példákkal válik a jó.

6020. A rossz példán nem kell hímet varrni.

6021. Példát adni jóság, venni okosság.

6022. Néha a szép példát is rútúl fejtik. [vát fogadni.

6023. Jó példát ád a tyúk, de költött kácsái nem akarják sza-

6024. Példát szeret a világ.

6025. Minden példabeszédek annyi igazságok.

6026. *Penitencia*: Nagy a penitencia körüle, mint az egyszeri cigány körül.

6027. *Péntek:* { Elérte már szegényt a gyakor péntek. / A sok péntek elérte már. }
A latin: Senescit bos.

6028. Hosszabb a péntek, mint a szombat.
Tréfásan mondatik, mikor az asszonynak alsó szoknyája a felső alúl kinéz,

6029. Pénteki víg táncot, megevett malacot vasárnapi bú éri.

6030. *Pénz* vezeti a hadat.

6031. A pénz megszéditi a parasztot.

6032. Kerekes a pénz, hamar elgurdúl.

6033. Tartva tenyészik a pénz, költve vész.
A német: Das Geld ist gern, wo man es in Ehren hält.

6034. Tud pénz nélkül vásárolni.
Az az: tud csalni, lopni.

6035: Minden ember pénzre kiált.
A német: Geld! Geld! schreit die Welt.

6036. *Mindent meggyőz a pénz.*

A német: Geld [illegible] die Welt, [illegible].
A latin: Pecuniae omnia obediunt.
Az angol: Money commands all.

6037. Egy [illegible] szerzett pénz könnyen elköltetik.
A latin: [illegible] et bene parta.
A német: [illegible] im [illegible].

6038. [illegible] pénz [illegible].
A német: [illegible].

6039. A kamatos pénz egy tálból eszik emberrel.

6040. Ember pénz nélkül, vak bot nélkül.

6041. Könnyen jött pénz könnyen elköltetik.

6042. Pénz emberség, ruha tisztesség.

6043. Ha egy ház ára egy pénz volna is, de a kinek nincs meg nem veheti.

6044. Néha a törvényt is meggyőzi a pénz.

6045. Se pénz, se posztó.

6046. Nálunk is öt pénz egy garas.

6047. Egy pénzből, ha lehetne kettőt csinálna.

6048. Kinek pénze van, mindene van.

6049. Kinek pénze nincs, ne álljon a piacra.

6050. Kiveszi embert a pénz természetéből.
A latin: Quod index auro, id aurum homini.

6051. Minden híjával van az ember, ha pénze nincs.

6052. Több pénze, mint polyvája.

6053. Kinek pénze van, mindent végbe vihet.

6054. Pénze is penészes, hogy ne gunyája.

6055. Kinek mennyi pénze, annyi hitele.
A német: Groß Geld, großer Glaube.
A latin: Quantum quisque sua nummorum possidet arca, Tantum habet et fidei.

6056. Ne adj eszedben, csak adj pénzedben.
Martialis: Quod peto, da Cai, non peto consilium.

6057. Ha pénzed nincs, varga-torba mehetsz.
6058. Lesznek barátim, csak legyen pénzem.
6059. Pénzen eladja hitét.
6060. Pénzen menyországot is vehetni.
A német: Geld schließt auch die Hölle auf.
A francia: Le passe-partout d'un homme riche lui ouvre plus de portes, que celui d'un serrurier.
6061. Nincs jobb vásárlani, mint kész pénzen.
6062. Nem sokat adnak egy pénzen.
6063. Pénzért bécsbe hajtaná a tetűt.
Az olasz: Scorticarebbe un pidocchio per haverne la pelle. (megnyúzná a tetűt, hogy bőrét nyerje).
6064. Ma pénzért, holnap ingyen.
6065. Pénzért az apját eláruiná.
6066. Sehol sincs kevesebb becse a pénznek, mint a hol verik.
6067. Pénzt kérnek a korcsmán.
6068. Pénzen pénzt fordítanak.
6069. Ki a pénzt nem keresi, nem is becsüli.
6070. Ha teli zacskó pénzt mutatnak is, még sem adják ám mindjárt oda.
6071. Egész nap olvassa a pénzt.
6072. Lapáttal szórják neki a pénzt.
6073. Míg oda adja, hatszor is megolvassa a pénzt.
6074. Vékával méri a pénzt.
6075. Volt két pénzzel a vásáron, de nem adtak hármat érte.
6076. Pénzzel járják a vásárt.
A német: Geld macht den Markt.
6077. Pénzzel kell megkerülni a parasztot. (6031)
6078. Pénzzel sokan megvették a menyországot.
6079. A ki pénzes, kényes.
6080. *Nincs vétke* a pénzes embernek.

Mert a kicselkedők serege [illegible] a pén[illegible]
magyarázza a haszonért.

6081. Pénzes ládát, pincét jó csukva tartani.

6082. Pénzszennynyel piszkos a keze.

6083. *Perje*: Vetetlenül is terem a perje.

6084. *Péter-fejü*.

Önfejü, megátalkodott.

6085. *Péterke*: Kinek kinek az ő péterkéje fáj.

6086. *Piac*: Megtanít a piac mindent, [illegible].

6087. *Pilisben* nem látni szarkát.

6088. *Pipa*: Egy pipa dohányt nem ér.

6089. Csak pipát jött gyujtani.

6090. Pipával sem cserélnék meg vele.

6091. Pipaszóval.

Az az: dohányozva.

6092. *Pipe*: Sok pipe ludat győz.

6093. *Pipes-búbos*.

A pipis madár pipis szóval él, búbos is; ezen kivül járása peckes, hogy kevélynek lenni látszik, a miért is a rátartó peckes magaviseletüeket „pipes búbosok“nak mondják.

6094. *Piros*, mint a cseppentett vér.
6095. *Piros*, mint a karmazsin.
6096. *Piros*, mint a lisztes zsák.

6097. Piros tojásból kelt.

Az az: feltűnő szép.

6098. *Pirúl*: A ki pirúl, a vétett.

6099. Pirulás festéke a jó erkölcsnek.

Cato mondása: Jobban szeretem a piruló ifjut, mint a sápulót.
A latin: Color ingenuus movetur pudore.
A német: Wo Schaam ist, ist Tugend.

6100. *Pis* nem húgy.

6101. *Pislant*: Ollyanokat pislant, mint egy füles tallér.

6102. *Pislog*, mint az undvári nyúl a nyárson.

Hallván az undváriak, hogy a nyulat soha sem szokták a konyhában megölni, mert ha ezt cselekednék, azon éjjel viszszajőne s a tyúkokat mind leöldesné; otthon nevelt nyúlukat bőrétől megfosztván, elevenen nyársra húzták. A szegény állat kinjában szemét hunyorgatta, mit egy néző, ki a gyönyörü eljárást nem ismerte, csodának vett, s azt hiresztelte, hogy az undvári nyúl a nyárson is pislog.

6103. Pislog, mint a rimóci nyúl a kandallóban.

6104. *Pita* az idén a kenyérnek neve.

A pita mézes süteménynek neme a rácoknál. Példabeszédünknek értelme tehát az: az idén száraz kenyér mézes sütemény gyanánt esik szűk volta miatt.

A latin: Argenteo vomere aratum est hoc anno.

6105. *Pocok:* Szeretnék a pockot is, ha nem lopna.

6106. *Pofa:* Atyja szájából köpött pofa.

6107. Puffasztja a pofáját, mint az orgona síp.

6108. Két pofára eszik, mint a dolgos betyár.

6109. Két pofára eszik, mint a juhász bojtár.

6110. Fél pofára etet.

6111. *Pofoncsapás:* Ha a pofoncsapást elszenveded, máskor dorongot hoznak reád.

6112. *Pogácsa:* Sokrétű pogácsa istennek áldása.

6113. Nem csak az ezüst tálból, de a rongyos táskából is szednek néha vajas pogácsát.

Az az: A szegénynél is találkozik néha valami jó.

6114. *Pogány:* Az isten szánja meg a pogányt is.

6115. *Pohánka:* A megőrlött pohánkára kása nevet fognak.

6116. *Pohár:* Egy két pohár borban sok jó barát lakik.

6117. Ez a pohár bujdosik, éljen a szabadság.

6118. Könnyü a pohár mellett vitézkedni.

6119. Senki az istent nem látná többször, mintha a pohár közepében volna.

6120. Elitta a poharat, de a gyűrűt nem.
6121. A tele pohárnak tanácsán indúlni.
6122. { Hol a poharak csúsznak, a titkok sikamlanak.
Sikamlik a titok, a hol csúsznak a poharak.
A német mondás: Mikor a bor bemegy, a titok kijő.
A francia: Quand le vin entre, le secret sort.
6123. *A pók* a szép virágokból is mérget gyűjt.
6124. *Pókháló:* Nem nagy erő kell a pókháló-szakasztáshoz.
6125. A pókhálón megakad a légy, de azon a darázs keresztül vágja magát.
Az az: A kis bűnösök lakolnak, a nagyok keresztül bújnak és szabadon űzik latorságukat.
6126. *Pokol:* A poklot a vak koldus is láthatja. [volna.
6127. Nincs olly hely a világon, honnét a pokolba út nem
6128. Pokolban is esik néha napján egy vásár.
6129. Pokolban is esik egyszer egy ünnep.
A latin: Semel in omni vita cuique arridet fortuna.
6130. Nincs pokolból szabadulás.
6131. Pokolnak tágas az útja.
6132. A pokolnak útját szembekötve is feltalálni.
Schiller: Rieder führen tausend Stege,
Keiner führt zum Tag zurück.
Virgilius: Facilis descensus averno. Miről egy ujabb latin költő, *Hoffmann Frídrik* következő epigrammát készitett.
Est via, qua petitur Styx atra, facillima plane:
Nam clausis oculis itur ad antra Stygis.
6133. Pokolra kelt, mint a csöglei könyörgés.
6134. Se pokla, se menyországa.
6135, *Polc:* Senkinek sem tetszik az alsó polc.
Az az: Kiki akar úr lenni.
6136. Polcot igér másnak, holott a kenyérben alig vágja fogát.
6137. Felült a polcra.
6138. Ne vágyj a polcra, s le nem esel onnét.

6139, Mindenik nagyobb polcra ohajtozik.
6140. *A polgár*, és a paraszt között csak a fal van közben,
6141. A ki polyvát rostál, nem szolgálja meg a napszámot.
6142. *A pompa* költséggel jár.
6143. A nagy pompa erszény koporsója.
6144. A legkisebb pompa is elég nagy költség.
6145. Úri pompa, koldus konyha nem egyez a tisztességgel.
6146. *Pondrós* nem hiában fickándozik.
6147. *Ponciustól* Pilátushoz ment.
6148. *Ponyra* hada.
Cigányok serege.
6149. *Por*: Porában se kapták.
6150. Maga fejére vakarni a port.
6151. *Póráz:* Mind egy pórázon futnak.
A latin: Eadem cera.
6152. Hosszú pórázra eresztette.
Az az: kénye, kedve szerint hagyja cselekedni.
A német: Die Zügel schießen lassen.
6153. *Portéka*: Vásár nékül is elkél a jó portéka.
Az angol: Good ware makes quick market.
A német: Gute Waare lobt sich selbst.
6154. *Pórul* járt.
6155. *Posztó:* Rosz posztó neki.
6156. *Pózna*: Nyir póznával póználja fejét.
Az az: Megőszült.
6157. *Pör:* Jobb kárt vallani, hogy sem pörbe indulni.
A latin: Numum quaerit pestilens, duos illi da, et ducat sese.
6158. Hosszú pörön biró a nyertes.
6159. Pörrel kezdi, patvarral végzi.
6160. A pört pénzen el nem adhatják, meg sem vehetik.
6161. *Pösz: Még* akkor a pöszt szösznek mondták.

6162. *Predikáció*: Rövid predikáció, hosszú kolbász tetszik a parasztnak.

Németül: Kurze Predigten und lange Bratwürste haben die Bauern gern.

A latin: Sacra celerius absolvenda.

6163. Üres gyomornak nem kell predikáció.

6164. *Pribék* ellen nincsen pecsétes levél.

6165. *Próba:* Elébb próbára, aztán munkára.

Előbb próbálgatás által módját ejtsd a dolognak, aztán fogj hozzá.

6166. Kiállotta a próbahetet.

6167. *Próbál:* A ki nem próbál, se nem nyer, se nem veszt.

A német: Wagen gewinnt, wagen verliert.

A francia: Qui ne risque rien, n'a rien.

6168. *Próféta*: Senki sem próféta hazájában.

6169. *Prókátor*: Ha nem aranyozod prókátorod markát, későn jutsz pörödhez.

6170. Fogadatlan prókátornak ebszar a fizetése.

6171. A prókátorok szája arany vagy ezüst kulcscsal nyilik.

6172. Henyélő prókátort nem szeret a pörös.

6173. *Prücsök:* Gyönge prücsöknek is szava hangos.

6174. *Pulyka*: Pulykát vágtak, kedves vendég jött.

6175. *Púpos*: Kiről tudja, hogy púpos, annak szeméből is olvassa a világ, hogy púpos.

6176. *Puska*: Rossz puska, mellynek fogása nincs.

6177. A fölöttébb megtöltött puska hamar elszakad.

6178. Nem sült el a puskája.

Nem sikerült neki, a mire törekedett.

6179. Az én puskám sem bodzafa.

6180. Akkor keres puskát, mikor elrepült a varju.

6181. *Elfogyott* a puskapora, mint a Nagy Idai cigányoknak.

A Labancok ellen igen vitézül viselték magokat a Nagyidai cigányok, úgy hogy az ellenségnek kudarcot vallva vissza

kellett vonulnia. Azoknak elmenése alkalmával a cigányok elbizakodásukban fenyegetésekre is fakadtak s azt találták mondani: Köszönjétek labancok, hogy puskaporunk kifogyott. Ezt a labancok megértvén, visszafordúltak és a cigányokat rútúl elpusztitották. Ennek keserves emlékezetére mai napiglan is meg van még a siralmas nagyidai nóta.

6182. Puskaporgyújtásra elég egy szikra.

6183. *Puszta*, mint a szedett szőlő.

R.

6184. *R-á, rá*, mond rá, ha nem hiszi, fogd rá.

6185. Rá rá kezdi, mint Bosnyák a táncot.

6186. *Rab*: A rabnak két panasza van: egyik a fölszabadulás ellen, másik a büntetés ellen.

6187. A tömlöci rabság nem csak nyomoruság, de nehezebb a halálnál.

6188. *Ragad* mint a kullancs.

6189. *Ragad* mint az enyv.

6190. Ugy ragad az emberre, mint a tót szó.

6191. Ragadós, mint a tót fene.

6192. *Ragadozó*, mint a kapzsi eb.

6193. *Rajkó*: A {béna, cigány} rajkó is kedves az anyjának. (290)

6194. *Rajtaér*: A kit egyben rajtaérnek, többet is reá gyanítanak.

6195. *Rajtakap*: Átkozott szem volna, ki rajta nem kapna.

6196. **Rajta marad, mint Fintán az akasztófa.**
Ibrányi uraságot Szabolcsban meglopta Finta s rajta kapatván, akasztófára itéltetett; azomban Finta elállott az akasztófa elől és igy rajta maradt az.

6197. *Rák:* Hogy a rák a vetésre ne menjen.
A latin: Ne quid respublica detrimenti capiat.

6198. Megbüntette a rákot, vizbe vetette.

6199. *Rákevésben* sok a munka, kevés a haszon.

6200. *Rákhátón* / *Ráklábon* jár.
Igen késedelmes. Illyenfélékről a magyar azt is szokta mondani: jó volna halálnak.

6201. *Rámába* szedték.

6202. *Ráncos,* mint a szász csizma / mint a vén pofa.

6203. Ráncos, mint a gallér, kerekes, mint a tallér.

6204. Olly ráncos a pofája, mint a Somogyi pendely.

6205. *Rása:* Ugyan farára illik ám a rása.

6206. Úgy rászáradt, hogy a kutya se nyalja le róla.

6207. *Rátartja* magát, mint az Adorján kutyája.
6208. mint a cigány mikor éhes.
6209, mint a két fülü szatyor.
6210. mint a mécses cserép.
6211. mint az olajos korsó.

6212. *A rátótiak* agyon ütötték a ketyegő fenét.
A sok bohóságok közt, miket a rátótiakra ráfognak, azt is beszélik, hogy egyszer egy rátóti ember egy zseb-órát talált. Összeültek a rátótiak és tanácskoztak, miféle szerszám lehet az. Akkor egy közülök véletlen füléhez vivén az órát s ketyegését hallván, úgy megrémült, hogy ijedtében az órát elcsapta és így szerencsésen agyon ütötte a ketyegő fenét.

6213. A rátótiak borsón odább tolták a tornyot.

6214. A rátótiak a toronyról legeltették a füvet.

6215. *Ravasz* annak minden porcikája.

6216. Ravasz ravaszra akadt.
6217. Addig ravasz az ember, mig eleven.
6218. Oláhkodó ravasz.
6219. Ravasz, mint a zsidó görög.
6220. Ravasz ravaszszal könnyen megalkuszik.
6221. Talál a ravasz rést magának.
6222. Feltekerje az eszét, ki a ravaszszal felakar tenni.
6223. A ravaszszal ravaszúl kell bánni.
6224. Ha erő nem használ, ravaszsággal hozzá. (5260)
6225. *Reá illik*, mint a disznóólra a cserépfedél.
6226. *Reám jött*, mint a sebes cső.
6227. *Reggel*: A ki jó reggel kel, aranyat lel.
6228. Reggeli órának, szép piros hajnalnak, arany vagyon szájában.

A német: Morgen-Stunde hat Gold im Munde.
A római: Aurora musis amica.

6229. Kitört a régi belőle.
6230. { *Régi* irás, / Régen irták, } elkopott.

A római: Antiquiora Jovis dyphtera loqueris.

6231. Nem minden jó, a mi régi.

Fontenelle a régiségről azt mondja: Azért magasztaljuk a régieket, hogy a korunkbelieket gyalázhassuk.

6232. Régi jó — oh régi jó.
6233. Régi rege.
6234. Bornak, aranynak, hitnek a régie jó.
6235. Régibb az országútnál.
6236. Régtől fogva gondolkodik már.
6237. A régiséget senki sem ette még meg csontostul bőröstül.
6238. *Rekesztés* madárnak, oltalom leánynak.

6239. *Reméll*: Holtig reméll az ember.

Schiller mondása: Beschließt er (der Mensch) am Grabe den müden Lauf,
Noch am Grabe pflanzt er — die Hoffnung auf.

6240. Mind addig reméll életet a beteg, míg a lélek benne vagyon.

A latin: Aegroto dum anima est, spes est.

6241. *Remény:* Nehéz a hosszas remény.

Egy fiatal ember Mátyás király udvarában tisztségért esedezett. Az udvarnokok szokás szerint csupa reményekkel tartották, de ügye csak nem ment előre. Ezt észre vévén az ifju, egyenesen magához Mátyás királyhoz folyamodott. Itt tagadó választ nyervén, ezt az ifju víg arccal megköszöné és távozott. A király nem tudván mire gondolni különös viseletét a fiatal embernek, vissza hivatta és azt kérdezte tőle, mit köszönt meg ez előtt. Felséged jóakaratját köszöntem meg, felelé az ifju; mert az udvarnokok közel két esztendeje már csupa reményekkel tápláltak; Felséged bizonyossá tett, hogy a kivánt hivatalt meg nem nyerhetem, most tehát más kenyeret keresek. Megtetszett ez Mátyás királynak és az ifjunak boldog pályát nyitott.

6242. Kinek reménye van, nádszálra támaszkodik.

6243. A reménylevest kiki feladhatja a szegénynek.

6244. *Reménység* ha rád néz, édesebb hogy sem nádméz, biztat jövendő jókkal.

6245. A reménység olly íz, ki elfogy mint a viz, és hamar meg keserít.

A római: Spes alit et fallit.

Reményeinkkel úgy vagyunk, mint ama arab, ki egyszer soha nem látott jégre akadván, azt gyémántnak vélte és tarisznyájába gondosan eltette. Mikor forró éghajlatu hazájába visszatérve kincsét előakarta venni, többé még csak a vizet sem találta.

6246. Reménység tartja az embert.

A latin: Spes bona dat vires, animum quoque spes bona firmat.

6247. Reménység, nyereség nincsen mindég egy vágásban.

6248. Reménységgel könnyebbedik a szenvedés.
. *A német:* Es ist kein süßer Leiden, denn Hoffen.

6249. *Rénes:* Száz kis pénz egy rénes.

6250. *Rengőre* hágni.
Az az: Paráználkodni.

6251. *Rés:* Elég egy kerten egy rés. [kálla.

6252. *Rész:* Sok részben áll az ő dolga, mint a Tóbiás sza-

6253. *Részeg* ember még az eget is bőgőnek tartja.
A német: Er sieht den Himmel für eine Baßgeige an.

6254. Bort sem ivott, s már is részeg.

6255. Részeg ember előtt { az isten is kitért.
6256. { terhes szekér is kitér.

6257. Nehéz a részeg ember szájára lakatot vetni.
A latin: Arcanum demens tegit ebrietas.

6258. Józan a mit gondol, részeg arról csahol.

6259. A ki részeg korában vét, bűnhődjék józan korában.

6260. Akár a részeg németnek beszélj, akár annak.

6261. Nehéz józanon visszadni az embernek orrát, mellyet részeg korában elharapott valaki.

6262. Ki részegen lop, akadjon fel józanon.

6263. Ki részeggel veszekszik, nem otthon valóval veszekszik.

6264. A részegnek késön virrad, hamar alkonyodik.

6265. Részegesnek a bor édes anyja' teje.

6266. *Részegség*, kurvaság együtt járnak.

6267. *Reszket* érte, mint a farkas a kis csikóért.

6268. *A retek* reggel méreg, délben étek, este orvosság.

6269. A ki retket eszik, kétfelől hurutol.

6270. *Rétes:* Kevés zápfogára egy nagy tepsi rétes.

6271. *Retteg*, mint a nyárfa levél.

6272. *Rév*: Az ő révén költ el.
6273. *Révész*: A hajó törés után okosabb a révész.
6274. *Rigó*: { Örül a rigó, felel neki a szajkó.
Igen örvend a rigó, neki felel a szajkó. }
6275, *Ripsz-rapsz*, csak az én zsákom teljék.
Németül: Ripš Rapš, in meinen Sack;
Der andere habe, was er mag.

6276. *Ritka*, mint a fehér holló.
6277. *Ritka*, mint a kopasznak haja.
6278. *Ritka*, mint a kakuk a mezőn.
6379. *Ritka*, mint a szegény ember búzájá.
6280. *Ritka*, mint a szent korcsmárosné.
6281. *Ritka*, mint a szúnyogháj.
6282. *Ritka*, mint a téli napfény.

6283. *Ritka*, asszony fenyegetés nélkül.
6284. *Ritka*, bárány kullancs nélkül.
6285. *Ritka*, bocskor ták nélkül.
6286. *Ritka*, búza konkoly nélkül.
6287. *Ritka*, cigány hegedü nélkül.
6288. *Ritka*, cigány csere nélkül.
6289. *Ritka*, csere csala nélkül.
6290. *Ritka*, Éva Ádám nélkül.
6291. *Ritka*, galamb epe nélkül.
6292. *Ritka*, gazdag kevélység nélkül.
6293. *Ritka*, gazda bú nélkül.
6294. *Ritka*, hajdú garabonca nélkül.
6295. *Ritka*, huszár paripa nélkül.
6296. *Ritka*, kasza próba nélkül.
6297. *Ritka*, kocsi zörgés nélkül.
6298. *Ritka*, koldus bot nélkül.
6299. *Ritka*, krajcár piszok nélkül.
6300. *Ritka*, leány szerelem nélkül.
6301. *Ritka*, madár pár nélkül.

Ritka,
magyar adta nélkül.
magyar bajusz nélkül.
mese hazugság nélkül.
molnár lopás nélkül.
nadrág tányér nélkül.
oláh öv nélkül.
öreg morgás nélkül.
pendel bolha nélkül.
pityere szag nélkül.
révész gorombaság nélkül.
rózsa tövis nélkül.
szent próba nélkül.
tolvaj bicsak nélkül.
varju kár nélkül.
vásár lopó nélkül.
vásár bicskás nélkül.
zsák folt nélkül.

A mi ritka, kedves.
A latin: Quod rarum, charum.

Róka a rókát igen ismeri.

Egyik róka akarja a másikat megcsalni.

Róka a rókát meg nem csalhatja.

Minden róka a maga farkát dicséri. (1143)
Kinek kinek a magáé tetszik legjobban.
A német: Jeder lobt das Seine.

Róka a rókával { hamar összebarátkozik. / könnyen megalkuszik.

A róka csak szőrét, nem bőrét változtatja.
A német: Alter Fuchs ändert wohl das Haar, aber nicht den Sinn.

Róka beszél szájából.

A róka is csak addig jó, míg látják.

Tudja a róka farkát csóválni.

A ki csóválja róka-farkát, nem kerüli el a csavát.

6330. Ritka róka kerüli el a csávát.
A német: Alle listigen Füchse kommen endlich beim Kürschner in der Beize zusammen.

6331. Nem ravasz a róka, ha kicsáválják.

6332. Félti róka a farkát.

6333. Szaladj róka, inadban az igazság. [ne kerüljön.

6334. Nincs olly megaggott ravasz róka, melly utóljára kézre

6335. A hol sok a róka, kevés a nyúl.
Mert a róka azokat elszokta ragadozni.

6336. Talál a róka rést magának.

6337. Hol láttad, hogy róka szántson.

6338. Észre nem veszed, róka van előtted,

6339. Róka koma, kutya sógor.

6340. Róka most a világ; bölcs a praktikában.

6341. Rókább a rókánál.

6342. Fáradt rókának farka is nehéz.

6343. Rókának róka a fia.

6344. Ritkán vész el maga dögében a róka.

6345. Egy rókának nem lehet két bőrét húzni.

6346. Rókát rókán kell fogni. (6233)
A látin: Ars deluditur arte.
A francia: À trompeur trompeur et demi.

6347. Meg sem fogta a rókát, már is nyúzza.

6348. Rókát nyúz.
A német: Er hat den Katzenjammer.

6349. Rókát szopott. (6357)
Az az: Ravasz, csalárd.
A latin: Astutam vapido gestat sub pectore vulpem.

6350. A ki rókát tart, ravasz tyúkászt tart.

6351. Nehéz a rókát kétszer tőrbe ejteni.

6352. Nehéz az agg rókát tőrbe ejteni.

A német: Ein alter Fuchs kommt nicht leicht ins Garn.
A római: Annosa vulpes haud capitur laqueo.

6353. Rókával béllett, farkassal prémzett.

6354. Rókával forgott.

6355. Nehéz a molyhos rókabőrt kicsávázni.

6356. Rókamajorné.

6357. Rókamállat szeret mente béllésének.
A német: Er hat den Schalk hinter den Ohren.

6358. *Rokka*: Kitették a rokkáját.
A német: Man hat ihm den Stuhl vor die Thür gesetzt.

6359. *Rokonom* a kas, barátom az erszény.

6360. *Rókus* kobakja.
Edény, mellyből ki nem fogy az ital.

6361. *Róma*: Ki Rómába nem szándékozik, keveset tudakozódik annak utjáról.

6362. Nem minden ember mehet Rómába.
A latin: Non cuivis homini contingit adire Corinthum.

6363. *Rosta*: Vak, ki a rostán által nem lát.
Erről illy verseket írt *Baróthi Szabó Dávid*:

Megbetegüle nagyon boriszák Borbála. 'S azomban
 Égnek (im illyen szók közt) emeliti kezét:
Szent isten! nyavalyámat ha meggyógyítod ez egyszer,
 Szűnni ha testemben engeded ezt a hevet;
Nem fog látni szemem valameddig száz napot égen;
 Mind addig, fogadom Jehova! bort nem iszom.
Fellábbad, fogadást hogy tett Borbála: töródik
 És fortélyt (ne mi bút hozna a fejére) kohol.
Rostát fog. Sürü lyukain a napra tekintget.
 És: égen—úgy mond—nézd imhol a száz nap! igyunk.

6364. Rostával vizet merít.
Hiába, hasztalan fárad.
Az olasz: Far la zuppa nel paniére.

6365. Mást rostál abból, mivel maga gazos. (6379)

6366. *Rossz* a rosszat, hamar megismeri.

6367. Ott is terem a rossz, a hol nem vetik.

A német: Unkraut wächst in Jedermanns Garten.
A francia: Mauvaise herbe croît toujours.
Az angol: Ill weeds grow apace.
Az olasz: Erba mala presto cresce.

6368. Nem mind rossz az, a mi szokatlan; nem mind jó, a mi [régi.
6369. Ragad a rossz, mint a bojtorján.
6370. Néha a rossz ember legszerencsésebb.
A német: Je ärger der Schelm, je besser das Glück.
Az angol: The more knave, the better luck.
6371. Rossz a rosszal, de rosszabb a rossz nélkül.
6372. A rossz birája lehet a rossznak.
6373. A rossz ember ott is terem, a hol nem vetik.
6374 A rossz ember hamar megijed.
A latin: Degeneros animos timor arguit.
6375. Rossz is gyülöli a rosszat.
6376. Akkor legrosszabb a rossz, midőn magát jónak tetteti.
A német: Der Böse ist nie schlimmer, als wenn er fromm thut.
6377. A rossz is megjavúl, ha rosszat többé nem tehet.
6378. A rossz maga magát emészti, mint a rozsda.
6379. Maga rossz, még is mást rostál.
6380, Elébb találkozik húsz rossz, mint egy jó.
6381. A föld nem hord annál rosszabbat.
6382. Némelly embereket soha nem emlegettek volna, ha rosszak nem lettek volna
6383. Rosszat a rossz is feladja.
6384. A rosszat a vak is szemre vetheti.
6385. Ha annyi rosszat nem látnánk, nem cselekednők.
6386. Könnyü a rosszat rosszabbnak tenni.
6387. Nehéz a megaggott rosszat jóra fordítani.
6388. Két rosszból a kisebbiket válaszd.
6389. Magától is megtanulja ember a rosszat.
A latin: Malae naturae nunquam doctore indigent.

6390. Rosszat kiki könnyen, de a jót nehezen szokta megtanúlni.
6391. Mester nélkül is megtanulja ember a rosszat.
6392. Nem kell a rosszért szomszédba menni.
6393. Rossznak ne hagy, jónak ne keress.
6394. A rossznak kevés ára-becse.
6395. Sok a rossznak mentsége.
6396. Talán pecsétes levéllel szabadíttatott fel a rosszra.
6397. Elébb fordúl rosszra, mint jóra a dolog.
6398. A ki ártatlan, vessen a rosszra követ. [lett volna.
6399. Ha rosszúl esik a dolog, kiki azt mondja: nem úgy kel-
6400. A rosszaság nem tartós eledel.
6401. *Rovás*: Sok van már a rováson, leróják.
6402. Kinek kinek van valami a rováson.
6403. A rovásról se rónak le mindent egyszerre.
6404. *Rózsa* is tövis közt virágzik.
6405. A mikor nyílik a rózsa, akkor kell szakasztani.
Menyegzői közmondás.
6406. A rózsa is szép és jó illatu, de bükős a tüskéje.
A német: Keine Rose ohne Dornen.
A francia: Il n'y a point de si belle rose, qui ne devienne gratte-cu
6407. A rózsa sincs tövis nélkül.
6408. Igen szép a rózsa, még sem kevély.
6409. Nem szúr maga a rózsa, hanem a melette lévő.
6410. A rózsa is addig szép, míg fiatal.
6411. Rózsához az illat, szűzhöz a szemérem hozzá termett.
6412. A terepes rózsák is apró bimbóból erednek.
6413. Idővel levele is lehull a rózsának.
6414. *Sértö tövisek* közt szedik a szép rózsát.

6415. **A ki rózsa-ágyat vet magának, félhet a tüskétől.**

6416. **A rózsaágyban is félhetni a tövistól.**

6417. **Rózsaszedés tövissel jár.**

6418. **Ki tövistől félti kezét, ne fogjon rózsaszedéshez.**

A német: Wer Rosen bricht,
Die Finger sticht.

6419. ***Rőf*: Rossz rőffel mérni.**

Rossz vélekedéssel lenni valaki iránt, azt gyalázni.

6420. **Tudja rőfének az árát.**

6421. ***Röst* a jóra, friss a nem jóra.**

6422. **Röst arra is, hogy büdös lábát megmossa.**

6423. **Röst a tollfosztásban is megszakad.**

6424. **A röst a mennyországba sem iparkodik.**

6425. **Arra is röst, hogy ágyát megvesse.**

6426. **A röst nem szereti az iskolázást.**

6427. **A röst kétszer jár.**

Az olasz: Il servitore pigro per non fare un passo ne fa [due.

6428. **A röst embernek sok ünnepe van.**

A latin: Desidi semper feriae.

6429. **Röst, mint ördög a jóra.**

6430. **Röst, mint a papok szolgája.**

6431. **Röst, mint a kolompos.**

Egyszer a ménes közé ütött a menykő és a kolompos lovat agyon ütötte. Midőn azt kövérsége és delisége miatt mindnyájan sajnállanák; ne sajnálják, mondá a csikós, mert meg nem érdemli: harang a nyakán, még sem harangozott a menykő ellen a lusta. (Dug).

6432. **Röst mint a Rőt szamara.**

Rőt nevü gazdának olly röst szamara volt, hogy ha egy két lépést tett, azonnal lefeküdt, fel sem kelt, ha csak jól meg nem botozták. A hogy gazdája erről némileg már elszoktatta volt, megrakta sóval, és egy folyón átkénszeríteni akarta, hogy a sót, az arra ott várakozó embereknek kézbesítse. Azomban a szamár, a mint a viz közepére jött, szokása sze-

rint ledült. Urának és a túlsó parton várakozók sok kurjantásai után fölkelvén, észre vette, hogy terhe tetemesen megkönnyebbedett, minthogy a sónak nagy része a vizben elolvadt. Ezt gazdája megbosszúlni akarván, banya taplóval és spongyiával rakta meg a szamarat és így kénszerítette ismét az előbbi vizen átkelni. A szamár ismét szokása szerint levetette magát a viznek közepette. Senki egy szót nem szólott neki, végre magától felkelni akarván, nem birta felemelni terhét és ott veszett. (Dug).

6433. Röst, mint a metszett bika.

6434. Mondja a röst: eleget dolgoztam már; de nem mondja: [eleget ettem már.

6435. A röstnek még szája se gyors.

A latin: Semper feriae sunt inertibus.

6436. Egész nap jár a röst, lába után még sem lát az ember valamit.

A német: Dem Faulert geht die Arbeit von der Hand, wie's Pech von der Wand.

6437. Röst szolgának pálca a bére.

6438. A röst többet fárad. (6427)

6440. *Röstelli* az imádságot.

6441. Röstelli, mint a ravaszdi mester az evést.

6442. *Rövid*, mint a nyúlfark.

6443 A rövid szó hamályos szokott lenni.

Horatius: Brevi esse laboro, obscurus fio.

6444. *Rúd:* Rád jár a rúd.

6445. { Már kiáll szekere rúdja.
Kifelé áll már a rúd.

6446. Kifelé fordították szekere rúdját.

Az az: kiadtak rajta, eligazították.

6447. A rúd talyigára hosszú, szekérbe rövid.

6448. *Rug:* Nagyot rugott rajta, mint Dajka Imrén az agár.

Dajka Imrének lova megdögölvén, sikerült neki szép agarát egy kutya kedvelőnek száz forinton eladni, melly pénzen új szebb lovat vett, mint az előbbi volt s így az agár *nagyot rugott rajta*, az az: nagyban segitette.

6449. Ruha tisztesség, pénz emberség.
A talmud: Otthon a név, idegen helyen a ruha szerez tiszteletet.
A német: Kleider machen Leute, Lumpen machen Läuse.
Az orosz: A ruha szerint fogadják, esze szerint bocsátják el az embert.
A tót: Millyen az öltözet, ollyan a tisztelet.

6450. A ruha folttal tart.

6451. Szokás a ruha, nem szükség.

6452. Jobb a foltos, mint a semmi ruha.

6453. A hosszú ruha sok szégyent eltakar.
A német: Kappe, Kleid und Kolt
Decken manchen Schalk
Az olasz: La veste cuopre gran difetti.

6454. Senkit a szép ruha bölcscsé nem teszen.
A latin: Habitus non facit monachum. (szintigy franciául és olaszul).
A német: Kappen machen keine Mönche.

6455. Ugy áll rajta a ruha, mint ha vas villával hányták volna rája.

6456. Nem árt a két ruha télben.
A latin: Bonum est duobus niti anchoris.

6457. Ki minden ruháját felveszi nem fázik.

Egy szegény ördög kemény téli időben utazván, összetalálkozott egy nagy úrral, ki épen vadászaton volt. „Hogy van az, hogy te nem fázol illy könnyű ruhában?" kérdi dideregve a vadászó úr az utast. Ez kezét kebléből a levegőbe nyujtván, mintegy vizsgálgatá, valjon csakugyan olly nagy hideg van oda kint. „Valóban kemény idő van uram, de én még sem fázom. Adjon az úr egy forintot s én megmondom titkomat." A mint a pénzt markában érezte, „lássa az úr — azt mondá oktató hangon—hogy az ember ne fázzék, ezt csak a ruha teszi, ha az úr is minden ruháját veszi fel, mint én tettem, akkor bizonyosan meg nem fázik."

A német: Jeder friert, darnach er Kleider hat.

6458. A ruhának is szokni kell az emberhez.

6458. r. Ha a rút rútúl beszél, hasonló az ördöghöz.

6459. Rút apának ritkán szép fia.

6460. Hiába szépitik, a mi rút.

6461. A mi rút, csak rút az.

6462. Szép a rút is, ha tetszik.

6463. A rútból lehet cifrát csinálni, de nem szépet.

6464. Minden szem a rúton akad meg.

6465. *Rühes*: Egy rühes júh egész nyájat megveszteget.
Az az: Ragadós a rossz példa.

6466. Mennél rühesebb, annál jobban vakaródzik.

6467. Ki rühessel hál, megrühesedik.

S.

6468. *Sáfrány*: Megérezte a sáfrány illatját.

6469. *Saját*: Jobb embernek a kevés saját, mintsem a sok másé.

6470. *Sajt* és kenyér két tál étel a szegénynél.
A német: Käs' und Brod,
Besser als bitterer Tod.

6471. Bezzeg sajt, nem túró.
A fogatlanoknak mondják, kik a sajtot nehezebben rágják, mint a túrót.

6472. A sajtban nem jó sokat enni.

6473. Semmi rosszabb a sajtnál.
E közmondással Galeotus bizonyitása szerint gyakran élt Mátyás királyunk is, s igazi értelme az: a semmi sokkal rosszabb a sajtnál vagy máskép: sokkal rosszabb ha valakinek épen semmie sincs, mintha legalább sajttal jóllakhatik.

6474. Lipsi [illegible] hogy [illegible]
A görög: [illegible]
Az olasz: [illegible]

6475. A sánta lábat nehéz eltitkolni.

6476. A ki sántával lakik, sántikálni tanul.
A rosz társaság, romlásra vezet.

6477. *[illegible]* [illegible]

6478. *Sár* fazékra sár fedő.

6479. Inkább vetném sárba.

6480. Kivonta lábát a sárból.

6481. Megállja a sarat.

6482. A sárt sárral csapják vissza.

6483. Sárcsépelő cselédek.
Az az: Békák.

6484. *Sárga* üveg mindent sárgának láttat.

6485. *Sark*: Sarkára hágtak.

6486. Könnyü sarkából kivetni.
Könnyü megnyerni, véleményéből kiforgatni, itéletét vele megváltoztatni.

6487. Sarkával fenyegeti az ellenséget.
A latin: Cavum pedis ostendit.

6488. *Sárkánytejen* hizott.

6489. *Saru*: Kiki jól tudja, hol nyomja saruja. (716)

6490. *Saroglyában* hagyták.

6491. *Sas*: Többet ér a vén sas az ifju bagolynál.

6492. Sok sasnak egy fészken nehéz megalkudni.

6493. Sast tanitasz repülni.
Azt tanítod, ki jobban tud nálad.

6494. *Sátoralj*: Egy sátoraljaiak.

6495. *Sátorfa*: Hord el a sátorfát.

6496. Kikopott a sátoros ünnepekből.
Az az: Igen vén, élemedett ember.

97. *Saul* a prófétâk között.
A latin: Anser inter olores.

98, *Seb*: Ha begyógyul is a seb, de megmarad a helye.
A német: Auch geheilte Wunden lassen Narben zurück.

99. Nincs nehezebb seb, mint a kit rokon kéz ejt emberen.

00. Hátúl van sebe, vitéz katona volt.
Bökő szó a félénk, futó katonára.

01. Könnyü a sebet ejteni, de nehéz meggyógyitani.

02. Fátyollal törlik a sebet.

03. Nem lehet minden sebet egy írrel gyógyitani.

04. *Sebes*, mint az isten nyila.
05. *Sebes*, mint a menykő.
06. *Sebes*, mint a nyil.
07. *Sebes*, mint a ráró madár.
08. *Sebes*, mint a szél.

09. *Seg:* Nem lehet egy seggel két nyerget ülni.

10. *Segít*: Magával tehetetlen, s mást akar segiteni.
A latin: Mus non ingrediens antrum, cucurbitam fer ebat.

11. *Segrestyés*: Néha misét sem hall a segrestyés.

12. *Se* ki se be, mint Tót Janó a lakadalomba.

13. *Selypes* a selypest hamar és jól érti.

14. *Semmi* se lett belőle mint a tót' fiából.
Egy tót fiát a szomszéd faluba akarván keresztelésre vinni, őt tarisznyájába erősen bele dömöcskölte s hátára vetette. Csikorgó tél léven, a gyermek megfagyott. A mint a paphoz megérkezett, a gyermeket tarisznyájából kivévén s meghorgadt ujjait látván, csak azért sajnállotta halálát, mert a mint újjai mutatták, jeles dudás lett volna belőle. De ime most, úgy mondá, semmi sem lett kedves fiamból.

15. Azt hallottam felőle, semmi sem lett belőle.

16. Nehéz a semmiből teremteni.

17. Kinek semmije nincs, semmit el nem veszt.
A latin: Absque re qui vadit, res sibi nulla cadit.

6518. **A kinek semmije sincs, nem sokat tékozolhat.**

6519. **Semmin vették, mert nincsenen árulgatták.**

6520. **Nesze semmit, fogd meg jól.** (görög).

6521. **Jól lakott a nagy semmivel.**

6522. **Még is talál, mit seperjen a maga háza előtt.**

A német: **Kehr vor dein' Haus. Darnach guck nach Andere aus.**

6523. ***Seprő*: Rossz seprő el nem vész a háztól.**

6524. **Új seprő jól seper.**

A német: **Neue Besen kehren gut.** (szintígy angolul és olaszul).

A francia: **Il n'est rien tel que balai neuf.**

6525. ***Seregély*: Minden seregély három szemet visz el a szőlőből.**

6526. ***Sereghajtó*: Nem mindenkor igaz, hogy sántít a sereghajtó.**

6527. ***A serényt* nem kell nógatni.**

3528. *Serhának* bizonyos martalékja.

6529. *Sétál*: Ugy sétál, mint a kunok ebe a homokon.

6530. *Siet*, mint a borbély, hogy késön ne járjon.

Egy kényén neveltetett ifju történetből feje bőrét egy kevéssé felkarcolta, és tüstént borbélyért szalasztotta inasait. Elérkezvén a borbély s a karcolásnak csekélységét látván, tetette magát, mintha a sebet igen veszedelmesnek találná: ugyan azért parancsolta az úrfi inasának, szaladjon a borbélyműhelybe s hozza el iziben az írt, különben az úrfi meg is halhatik. Erre az úrfi azt mondá, hogy a haláltól nagyon tart. Én is, felele a borbély, attól tartok, hogy az úrfinak feje hamarébb meggyógyúl, mint az orvosság elérkezik.

6531. Siet, mint a talpa égett eb.
6532. Siet, mint a kecske a zanót után.
6533. Siet, mint ha török volna a hátán.
6534. Siet, mint ki panaszra megyen.
6535. Siet, mint varga a vásárra.

6536. A ki igen siet, későbben végzi dolgát. (4719)

6537. A sietségnek társa a hiba.
6538. *Sík:* Vigyázz, ha a síkon jársz.
6539. *Sikátor:* Ki a sikátorokon kódorog, hírhallgató.
6540. *Siketnek* mondasz mesét.
Az az: Hiába beszélsz az ostobának, nem érti.
A latin: Canere in asini aures.
6541. *Síkos:* Nem csak a síkosan esik el az ember.
6542. *Sima,* mint a milling.
6543. *Sima,* mint a nyúlszár.
6544. *Sima,* mint a padlat.
6545. Sima száju.
6546. *Simon* biró hajtja a lovakat.
6547. Eljött Simon-Judás, jaj neked pőre-gatyás.
Simon-Judás napjával be zokott állani a tél, a mikor aztán a pőre-gatyásnak foga vacogása és didergése kezdődik.
A német: Sanct-Simon Jüd'
Bringt den Winter unter die Lüd.
6548. *Sing:* Ki a singet ellopta, a rőföt is nála keresik.
6549. *Síp:* Fald beljebb a sípot.
6550. Sípot ajándékoz, hogy lovat nyerjen. (6474)
6551. *Sípol:* A mint sípolsz, úgy táncolok.
6552. *Sí-rí,* mint a pogány gyermek.
6553. *Sí-rí,* mintha sással metszenék az alfelét.
6554. Sírás, asszonyi fogás. (419. 431.)
6555. Az örökös sírás alattomban való nevetés.
6556. Nem mindenkor használ a sírás.
6557. *Skárlát,* granát, nyust.
Léva, Táta Sust.
6558. *A sobrák* ember még azt is siratja, a mit megeszik.
6559. *Só:* Kevés a só a sótartóban.
Az az: kevés esze van,
6560. Nem sok kő sót esznek meg együtt.
Az az; Nem lesz soká együtt-maradásuk.

6561. *Sóval* jó a káposzta.

6562. Mások is sóval sóznak.

6563. *Sovát-borsát* megadta.

6564. *Sodor*: Kijött a sodrából, mint a vásárhelyi madzag.

6565. *Sógor*: Sok sógor, sok dárda.
A latin: Affines quot habes, habes tot hostes.

6566. Sógorság, komaság, nem nagy atyafiság.

6567. *Sok* van annak, ki többet nem kíván.

6568. Sok só ételben, sok szó asszony szájában nem jó.
A talmud: Három dolog van, melly sokban rossz, kevésben jó: a kovász, a só s a megtartóság.

6569. Sok kell néha, hogy elégnek mondjuk.

6570. Ártalmas a sok.

6571. Nincs olly sok, mi el nem kél, ha nem kímélik.
A német: Es läßt sich wohl ein Kaiserthum verzehren.

6572. A sok sem tarthat örökké.

6573. Nem sok, a mi nem elég.

6574. A sok nem használ, a kevés nem árt.

6575. Sokáig élni, s meg nem vénhedni, nagy mesterség.

6576. Sokáig tartott, mint a Rákóci lakadalom.
Ez a Rákóci első Ferenc név alatt Erdély fejedelme volt. Felesége Ilona, leánya volt Zrínyi Péternek, kit első Leopold császár több összeesküttekkel együtt kivégeztetett. Hogy Ilonának fejéből a nyomoruságnak emlékezetét kiverhesse, Rákóci Ferenc egész hat hónapig tartotta lakodalmát. E házasságból lett aztán ama híres Rákóci Ferenc, kinek tetteivel tele van a magyar és erdélyi krónika.

6577. Sokat a kutya farkára se lehet kötni.

6578. Sokat a szamár is leráz.

6579. Sokat a szekér se bír. (436)

6580. *Sokat* a teve sem bír.

6581. *Sokat* az ördög se győz.

6582. Nehéz sokat eltűrni.

6583. Nem egy ember mondhat sokat és jót.

6584. Ki sokba kap, keveset végez. (453)

Tapasztalásból meritett intés különösön azoknak, kik többféle-tudománynyal egyszerre foglalkozván, fenékig behatolni egybe sem képesek, a miből rendesen a „mindenből valami, egészben semmi“ féle úgy nevezett jó társasági tudományosság keletkezik, melly saloni bábúk mulattatására igen célszerű lehet, de valóságban egy bakmát sem ér. — A ki tanúl, az pályájának minden stadiumán erejét egészen s osztatlanúl az előtte lévő tárgynak szentelje, s ne hagyja magát semmi ollyasmi által elszóratni, mi a tárgy természete szerint csak később következhetik. Ez elvben több okszerüség van, mint ama ellenkező tanmódszerben, melly a növendéket mindég következendő pompás dolgok idétlen előrántása által buzgóbb előhaladásra serkenteni és csodákat mivelni hisz.

6585. Sokba telik, a mit nagyra becsülünk.

6586. A sokból a mennyit akarsz, a kevésből a mennyit lehet.

6587. Sokból áll a sereg.

6588. Lehet a sokból keveset is venni.

6589. Lehet a sokból választani.

6590. Sokhoz látó, semmivel bíró. (5684)

6591. Nehéz sokkal megalkudni.

6592. Sokkal biró, semmihez látó.

6593. Sokkal parancsoló, semmivel bíró.

6594. Soknak sok kell.

6595. Néha a soknak fele is elég.

6596. Van soknál is több.

6597. *Somfa* kenet.

6598. Somfánál főz.

Az az: szegényesen, mert a somfa igen rossz tűzrevaló.

6599. *Sommag* az, nem fog alá való.

6600. *Sor*: Sorban jár, mint a Tabáni biróság.

6601. *Sovány* helyen bocsátott ki.

6602. *Sötét*, mint a pokol.
A latin: Cimmeriae tenebrae.

6603. A sötétben minden fehér feketét mutat.

6604. *Suba*: Nem tudom, suba-e vagy ködmön.
A latin: Navis aut galerus.

6605. *Sulyok*: Fejére esett a sulyok.

6606. Messze veti a sulykot.
Az az: Nagyot füllent.
A német: Er schneidet tüchtig auf.

6607. *Suskás*: Igen suskás.
Hunyoczkás legény.

6608. *Sült*: Nem azé a sült, a ki forgatja (5971).

6609. *Sütés*: A kétszeri sütés a [illegible] is [illegible].

Sz.

6610. *Szabad* neki, mert ez a mestersége.

6611. Az szabad, a mi illik.

6612. Még magammal sem vagyok szabad.

6613. A mi egynek szabad, másnak nem szabad.
A latin: Ista non eadem licent, quae aliis licent.

6614. A szabadság drágább az aranynál.

6615. Jobb a szabadság az aranynál.

6616. *Szabó*: Szentnek hijják azt a szabót, kinél folt nem marad.

6617. *Szag*: Az étek szagáért pénzhanggal fizetnek.

6618. Ha nem látta is magát, megérzette szagát.

6619. *Száj*: Nagy száj nagy falatokkal telik.
6620. Sok a száj, kevés az őrlött.
6621. Mi haszonnal ütöd szádat, ha nem érzi.
6622. Szája veri meg az asszonyt.
6623. Záratlan kapu {a cseléd / a gyermek} szája.
Mert mindég nyel-fal.
6624. Mindég jár a szája, mint az üres malom.
Az illy fecsegőről az arab azt mondja: Ha szája elhallgatna, segge szólna.
A francia: Sa langue va, comme un cliquet de moulin.
6625. Torda hasadéka a szája.
Az az: Igen nagy, telhetetlen száju.
6626. Nagy a szája, mint a bécsi kapu.
6627. Nehéz, minden embernek szája kérőjét eltalálni.
6628. Elhibázta a szája.
Az az: füllentett.
6629. Úgy jár a szája, mint a kereplő.
6630. Mindent szájába vár.
6631. Mint ha szájából pökte volna ki.
Olly nagy a hasonlatosság köztök.
6632. Száját megaranyozták.
Pénzen fogadott prókátorról mondatik.
6633. Nem lehet minden embernek száját bedugni.
A latin: Arbitrii nostri non est, quid quisque loquatur.
A német: Der müßte viel Mehl haben, der aller Leute Mäuler verkleben wollte.
6634. *A* ki más szájával eszik, nem szokott jóllakni.
Az az: Ha akármiben célt érni akarunk, ne bízzuk másra a dolgot, hanem lássunk magunk hozzá.
A francia: Qui s'attend à l'écuelle de autrui, dîne souvent par coeur.
6635. *Egy szájból* hideget és meleget fúni. (4542)

Az az: Viseletét a körülményekhez szabva jól, és rendesen egykép cselekedni, a mint a viszonyok épen parancsolják. Kölcsönöztetett pedig e szólásmód Esópusnak következő meséjéből:

Egy ember barátságot kötvén a Satyrral, együtt evett vele. Tél lévén és hideg, az ember kezét szájához vitte, és belefújt. A Satyr kérdésére, hogy miért teszi ezt, felelé: Hideg vette kezeimet melengetem. Kissé később meleg ételt hozatván, az ember szájához vitte és fújta. Amannak ujabb kérdésére, hogy miért cselekszi, felelé: Az ételt hűtöm. Erre a Satyr: De már most fel is mondom a barátságot neked, ki azon egy szájból majd meleget, majd hideget fújsz.

6636. Fél szájjal szólani valamiről.

6637. Szájnak, nem szemnek szokták főzni.

6638. Annyit a szájnak, a mennyire erszényed engedi.

A spanyol: Gobierna tu boca segun tu bolsa.

6639. *Szajkó:* Hiába viszik a szajkót a templomba, csak mátyás marad az.

6640. *Szakács:* Kedvesb ételeket főz idegen szakács.

6641. { Mindennek kérőjére nem kotyvaszthat a szakács.
Nincs olly szakács, ki minden embernek szája ízén tudjon főzni.

6642. Az idegen szakács jobb ízű levest főz.

6643. Nem mind szakács, { ki a kalánt kezébe fogja.
kinek kezében a nagy kanál.
kinek nagy a kése.

A német: Nicht alle, die lange Messer tragen, sind Köche.

6644. Sok szakács közt sótalan a leves.

6645. Sok szakács elsózza az étket. (461)

Németül: Viele Köche verderben den Brei. (szintígy franciául).

6646. A jó szakács ritkán hal meg éhen.

6647. Ha szakács vagy, kalánt fogj, mi közöd az oltárhoz?

6648. A szakácscsal, kulcsárral nem jó haragot tartani.

Mert éhen, szomjan marad az ember.

6649. *Szakácsné:* A vén szakácsné is megfőzi a jó levest.

6650. *Szakáll:* A nagy szakáll senkit tudóssá nem teszen.

A latin: Si promissa facit sapientem, quid obstat. Barbatus possit quin caper esse plato?

A német: Wenn der Bart den Philosophen macht, so kommt der Geißbock auch mit in die Gesellschaft.

Az olasz: La barba non fa il filosofo.

6651. Más szakállára iszik.

Hitelben iszik.

6652. Szabad szakállára bocsátani.

Szabad önállásra hagyni.

6653. Megbecsülte szakállát.

6654. Szakállomba kapott.

Az az: Becsületemet támadta meg. A szakáll t. i. a keleti népeknél a férfi fődísze, úgy hogy a megnevelt szakáll elő-kelő szabad emberre, a lemetszett szakáll pedig szolgaságra mutat.

6655. Adnak szakállomra.

Az az: becsületemre.

6656. Szakállomra veszem.

6657. Szabad szakállra élni.

6658. Bár lófárkból csinálj szakállt magadnak.

6659. *Szala* hala, Szala rákja, Szala szép asszonya.

6660. *Szalad,* mintha föld égne alatta.

6661. *Szalad,* mintha tatár korbácscsal lennének utána.

6662. *Szálfa* nem erdő.

6663. *Szálka:* Nem kell minden szálkából gerendát csinálni.

6664. A szálkát más ember szemében meglátod, a gerendát pedig a magadéban nem látod. (sz. írás)

6665. *Szállás:* Tavaszkor minden bokor szállást ád.

6666. *Szalma:* Ha illy drága a szalma, hogy lészen a széna?

6667. Szalmát csépelni.

A német: Leeres Stroh dreschen.

6668. Csak szalma kopjával szurkál.
6669. A szalmapörnye könnyen elalszik.
6670. Szalma sarkantyúja van.
6671. Szalma férfi megérdemel egy arany asszonyt.
6672. Nem szalmaszál, hogy elhányd.
6673. Szalmaszálat se tesz keresztül.
Békés, jó ember, senkit nem bánt.
6674. Szalmatűz hamar fellobban, de azon hamar oda va
6675. Szalmatűznek szene is hitvány.
6676. *Szalonna*: Akármint pörzsölják, nem lesz abból lonna.
6677. Ez volna szalonna az egér fogára.
6678. Kukacos szalonna, büdös vaj összeillenek.
6679. Az ó szalonna jó a háznál.
6680. Ó bor jó és új szalonna.
6681. Jobb egy újnyi szalonna a káposztában mint semm
6682. Mindenkor kövérebb a más ember szalonnája.
A latin: Aliena nobis, nostra plus aliis placent.
6683. Hiába fáj fogad az úri szalonnára.
6684. A szalonnát ha egyre füstölik is, nem válik belől relye.
6685. A káposztából kifelejtette a szalonnát.
6686. Megkezdették a szalonnát, reá is járnak.
6687. *Száma* sincs, mint Kis Ilus fiának.
6688. Számba se veszi, mint kerten a rést.
6689. Kimaradt a számból.
6690. *Szamár* állott a ló elibe.
6691. A szamár { aranylant mellett is szamárnótát ordí / aranylanton is szamárnótát peng.
6692. *Minden szamár a maga terhét tudja, milly nehéz.*

6693. Szamár is kedves, a hol ló nincs.

6694. A szamár nagyobbra becsüli a szalmát, mint az aranyat.

Az az: Nem kell a jót vesztegetni ollyanra, ki nem érti és kedvét inkább hitványságokban találja.

A német: Was soll der Kuh Muskat, sie frißt lieber Haferstroh.

Az olasz: Le perle non sono fatte per minuali.

6695. A szamár is oroszlánnak látszik a tudatlanoknál.

A latin: Asinus apud cumanos.

6696. Sok szamár visel bársony nyerget.

6697. Elszenvedi szamár a verést, csak adjanak enni.

A latin: Asinus esuriens fustem negligit.

6698. Nem érti szamár a szép szót.

6699. Nehéz a szamarat kutyaságra tanitani.

6700. Minden szamár maga terhét érti.

6701. Rivásáról ismerik meg a szamarat.

6702. Igen kell szamárnak hegedűszó.

A latin: Asino fabulam.

6703. Nem szamárra való a kantár.

6704. Nem lehet a szamárra asztagot rakni.

6705. Nem illet szamárt vörös nyereg.

A latin: Bovi non conveniunt clitellae.

6706. Megismerni szamárt rivásáról.

A latin: Alia voce Psittacus, alia coturnix loquitur.

6707. A szamár fejet nem szokták megszappanozni.

6708. Szamárrivás, ebugatás nem messze ér.

6709. Már többször is hallottam én szamárrivást.

6710. *Számtalan*, mint a por.

6711. *Szánás bánás* isteni áldomás.

6712. *Szándék:* Szegény ember szándékát boldog isten vezérli. — Ember teszi a szándékot, isten a ki rendeli.

Salamon példabeszédei 16. r. 9. v. [illegible], Isten intézi lépteit.

A német: Der Mensch denkt, Gott lenkt.

A francia: L' homme propose et Dieu dispose.

6713. Nem kell cégért kötni titkos [illegible]kutaknak.

6714. *Szánom*, bánom, de meg nem állom.

6715. Szánom, de nem bánom.

6716. *Szánt:* A ki nem szánt, gazt arat.

6716. f. *Szántani* lehet rajta.

6717. Nem tud az én ekémen szántani.

6718. Szántatlan földet pörje bírja.

A római: Neglectis urenda filix innascitur agris.

6719. *Szántóvető* embernek a jövő esztendőben áll minden gazdagsága.

6720. *Szapora*, mint az ebkapor.
6721. *Szapora*, mint a sáska.

6722. *Szappanozás:* A jó szappanozás fél borotválás.

Az az: A megfeddés után könnyü bánni az emberrel.

6723. *Szar:* Senkinek maga szara nem olly büdös mint a másé.

6724. Szarnak, kárnak nem találkozik ura.

6725. A ki szart akar enni, tartson kanalat.

Arról mondatik, a ki minden eszközt kölcsön kér s be nem szerzi magának, a mi szükséges.

6726. Szarkirálynak csúnya a mestersége, de szép a haszna.

6727. *Száraz*, mint a rőzse.

6728. A száraz fa mellett a nyers fa is elég.

6729. Mind a vízig szárazon.

6730. *Szarka:* Sokat akar a szarka, de nem birja a farka.

6731. Csörög a szarka, vendég jön.

6732. Sokat csörgő szarka vendéget mond: honnan? a merre áll farka.

6733. *Szárny:* A kinek szárnya alatt nyugszol, azt tiszteljed.
A latin: Arbor honoretur, cujus nos umbra tuetur.
A német: Man ehrt den Baum um des Schattens willen.

6734. Megnyirták a szárnyát.

6735. *Szarv:* Hegyes szarv megtonkúl.

6736. Nagy a szarva, csekély az értelme.

6737. Leütötték a szarvát.
Az az: Megtörték hatalmaskodását. Ugyan is a bika, néha a kecskeszarv is a keletieknél a hatalom jelképeül szolgál, s kivált a vas szarv legyőzhetetlen hatalmat jelent.
A francia: On lui a bien rabaissé son caquet.

6738. Hegyes szarvu ökörnek letörik a szarvát.

6739. *Szarvas:* Nehéz helyt van a szarvas az erdőben, s az írás a káptalanban.

6740. Jó, hogy mindennek szarva nincs.

6741. Nehéz a futó szarvast elérni.

6742. *Szász:* Hadd a lább jó szász, mert nem a babodban találtál.
A latin: Iube acta proclivia, non emin inter centauros versaris.

6743. *Szatyor:* Két pénzes szatyornak két pint bor az áldomása.

6744. *A szeg* sem menne fején, ha csizmába nem vernék.

6745. Csak {kiáll / kitetszik} a szeg a zsákból.

6746. Szeget szeggel.
Az az: A millyen fegyverrel rád üt valaki, ollyannal csapd vissza. Ha durvasággal akarnak rajtad kifogni, te se élj selyem eszközökkel, hanem vedd elő a vastag végét; ha róka farkát csóválja ellened, te is eszeden járj, s ravaszság ellen ravaszságot téve gyöngébb oldalánál kerüld meg ellenedet. — *Jason* és *Socin* két híres prókátor a 15-dik században gyakran vitatkoztak jogkérdések felett. Egyszer Jason magát ellene által erősen sarokba szoríttatva érezvén, hirtelen feltalálja magát és rögtönöz egy törvényt, melly ellenének állí-

tását kiforgatja. De Socin is megérzi a pecsenye szagát és eszébe jutván, hogy *szeget szeggel* kell kiütni, mint elly hirtelen ellenkező törvényt kohol, mellyel ellenfelét megcáfolja. Jason ki illy törvényről soha mit sem hallott, felszólítja Socint, hogy mondja még, honnan merítette a felhozott törvényt. Mire Socin: „Épen a mellett a törvény mellet található fen, mellyet az elébb te idéztél."

A német: Wurst wider Wurst.
A francia: Chou pour chou.

6747. Kíméli a szeget, elveszti a patkót.

6748. Nagy szeget ütött a fejembe.

6749. Nehéz a fa szeggel vas szeget kiverni.

6750. *Szegedre* dohányért, Debreczenbe pipáért.

6751. *Szegény* a száraz földön is elalszik.

6752. Hol a szegény úr akar lenni, ott vész.
Phaedrus: Inops potentem dum vult imitari perit.

6753. Mindenütt szegény, a ki szegény.

6754. Szegény ember hamar megolvashatja malaczait.
Mert kevese van.
A német: Armuth greift nie fehl.

6755. A szegény ember étele helyett is alszik.
A latin: Vulpi esurienti somnus obrepit.
A német: Arme Leute schlafen für wohl essen.

6756. Szegény ember nem nagy úr, a mie van, ahoz nyúl.

6757. Nem mind szegény, ki kopott köntösben jár.

6758. Szegény ember az, kinek nincs miről adózni.

6759. A szegény embernek kevés pártfogója.
Az olasz: Le ragioni del povero non pesano.
A német: Keine größere Sünde in der Welt, als arm seyn.

6760. Szegény embernek nincs kenyere, még is ebet tart.

6761. Eleget élt a szegény, ha hamar oda lett.

6762. Szegény, mint a böjti dudás.
6763. Szegény, mint a templomba szorúlt egér.
6764. Szegény, mint a tetű.

A német: So arm, wie eine Kirchenmaus.
A francia: Pauvre, comme un peintre.

6765. Szénán is álmodozhatik a szegény.

6766. Mindenütt bátorságos a szegény.
Mert nincs mit féltenie.
A latin: Pauperi pax in obsessa via.
A német: Armuth ist eine gute Ringmauer.

6767. Szegény ember vizzel főz.
A német: Arme Leute kochen mit Wasser.

6768. Szegény háztólösztövér, { malac. / szalonna.

6769. Holmiát a szegény könnyen számba szedi. (6754)

6770. A szegény husvét napján is fekete vasárnapot ül.

6771. A szegény ember marhája hizlalja a gazdagot.
Az olasz: La gallina è del povero, e il ricco se'la mangia.
A német: Armuth ist des Reichen Kuh.

6772. Nincs nagyobb bolond mint a szegény.
Helyesen mondja *Ovidius:* A szegényeket legelősször okosságuk hagyja el, s a dologgal értelmük és tanácsuk is távozik.
Az olasz: Chi non hà, non sà.

6773. Egy hibázik szegényben.

6774. Szegényből lett gazdagot az ördög sem tűrheti.

6775. Könnyü a szegényen kockázni.

6776. Szegényen élni, s gazdagon halni, esztelenség.

6777. A szegényért is megholt Krisztus.

6778. Szegénynek ajtaját nem őrzi a manó.

6779. Nincs a szegénynek féltő marhája.

6780. Nehéz a szegénynek tisztre hágni.
Ovidius: A tanácsház szegénynek be van zárva, a gazdagság tiszteletet hoz.

6781. A szegénynek egy pénz is olly kár, mint a gazdagnak száz.

6782. Szegénynek szerencséje is szegény.

A latin: Tenuis fortunae hominibus dii semper largiuntur tenua.
A német: Arme Leute, arme Küche.

6783. A szegénynek se pénze, se hitele.

6784. Senki sem barátja a szegénynek.
A latin: Infortunati procul amici.
A német: Arme Leute kennt Niemand.

6785. Senki sem irigyli a szegénynek sorsát.

6786. Szegénynek szegény a barátja.

6787. Szegényt az ág is húzza.
Ovidius: Pauper ubique jacet.
A német: An der Armuth will jeder die Schuhe wischen.

6788. Kutya is a szegényt hamar megugatja.
Az olasz: Povertà fa viltà.

6789. A kevély szegényt a manó is csodálva nézi.
A scót: A proud heart in a poor breast has muckle dolour to dree.

6790. Könnyü a szegényt kinevetni, de nehéz megruházni.

6791. A szegényt akárhol is megnyomoritják, de a gazdagnak borban veszik vérét.

6792. Könnyü a szegényt reménynyel táplálni.

6793. Könnyebb a szegényt megszánni, mint jóltartani.

6794. *Szegénység:* Nagy akadály a szegénység.
Terentius: Paupertas onus est et miserum et grave.
A német: Armuth wehe thut.

6795. Az embernek oldalán is kifakad a szegénység.

6796. Mindent kigondol a szegénység.
A latin: Egestas ingeniosa.

6797. Nem mindenkor gyalázat a szegénység.
A bajor: Armuth ist keine Schande, aber ein leerer Sack steht nicht gut aufrecht.
Az olasz: Povertà non è vizio (szintigy a francia és az angol).

6798. Nagy arcapirulás a szegénység.

6799. Nem is él, hanem a szegénységgel bajlódik.

6800. Szegénységet, betegséget nem lehet titkolni.

6801. Egyszerre szégénységet és vénséget nehéz eltűrni.

6802. Néha a szegénység dicsőséges.

6803. *Szégyenkő:* Kiállitották a szégyenkőre.

6804. *Szék:* Két szék között { a földön maradt. / hamar földre ül az ember. / pad alá esett. } durch.

A német: Wer auf beiden Stühlen sitzen will, fällt oft

A francia: Entre deux selles le cul à terre.

6805. *Székely* fortély.

A latin: Argiva calumnia.

6806. A székely a pokolba is elmegy, csak megfizessenek.

6807. *Szekér:* Magától is elmegy a szekér, csak hájas legyen a kerék.

6808. Megy a szekér, ha hájozod.

6809. Nőtelen szekér.

A talyiga gúnyneve.

6810. Csikorog a szekér, n egitta a kocsis a háj árát.

6811. A melly szekér meg nem vár, azután nem kell futni.

6812. Nincs olly rakott szekér, mellyre több nem fér.

6813. { Kinek szekere farkán ülsz, annak nótáját dúdold. / Kinek szekerén ülsz, az énekét hallgasd. }

A német: Wessen Brod ich esse, dessen Lied ich singe.

A latin: Cujus edis panes, illius et aspice nutum.

6814. A ki más szekere farkán ül, nem oda megy, hová akar, hanem hová viszik.

6815. Ha szekered nincsen, talpad készen legyen.

6816. Az én szekerem farkán ül.

A latin: In aere meo est.

6817. *Szekérhez* vesszőkas. (1230)

6818. **Sok darab fa kivántatik egy szekércsinálásához.**

6819. ***Szekrény*: Üres a szekrény.**

Az az: nincs esze, bolond.

6820. ***Szél* ellen hugyozni.**

6821. **A szél fuvatlan nem indúl.**

6822. **Nem jó szél fú felőle.**

Az az: Rossz hir támadt felőle.

6823. **Szél a tölgyet le dönti, de a náddal nem bir.**

Mert a nád enged és hajlik és igy a szél dühét kikerüli.

Az olasz: È meglio piegarsi, che scavezzarsi.

(Jobb hajolni, mint töretni.)

A német: Besser ist Nachgeben, als zu Schaden kommen.

6824. **Szél tudja, hol nyugszik szunyog.**

6825. **Az erős szél megtromfolja a tornyot is.**

6826. **A szél sem fúhat mindég kedvére.**

6827. **A jó szél szombaton megáll.**

6828. **Szeleken horgászni.**

Az az: Hasztalan munkát tenni.

6829. **Széllel él.**

Nincsen mit ennie.

6830. **Széllel bélelt a mentéje.**

6831. **Kiki jó széllel indul a partról.**

6832. **Szeleld meg, ha dohos, mint a Vajkai asszony a lisztet.**

Egy Vajkai asszonynak megdohosodván a lisztje, elpanaszolta baját szomszédnéjának. Ez azt javasolta neki, hogy szelelje meg, az az tegye ki a levegőre. De a Vajkai asszony nem úgy értette, hanem fogja magát és megszeleli a lisztet olly formán a mint a búzát szokták, és igy a mi még kevés jó volt is benne elvitte a szél, a rossza a ponyvára lehullott.

6833. ***Szeleskedik*, mint a vitorla a ház tetején.**

6834. **A melly szélvész hirtelen támad, hirtelen el is szokott enyészni.**

6835. ***Szelid*, mint a galamb.**

6836. ***Olly* szelid, hogy még az evése sem keserü.**

6837. ***Ha már* fujdogál a szellő, nem sokára beáll a tellő.**

6838. Feltették szellőzni.
Az az: Felakasztották.

6839. *A szem* mindent lát, csak magát nem.

6840. A mit a szem nem lát, a szív hamar felejti.
A német: Aus den Augen aus dem Sinn. (*szintigy* angolul).
A latin: Qui procul est oculis, procul est a limine cordis.

6841. A rossz szem az erkölcsöt is gáncsnak nézi.

6842. Több szem, többet lát.
A német: Vier Augen sehen mehr als zwei. (szintigy franciául.)

6843. Szembe-mondás nem emberszólás.

6844. Szeme sem áll { isten igazában.
6845. { jóra.

6846. Helyén költ a szeme.
Az az: szemes, ovatos ember.

6847. Nem ott költ a szeme.
Az az: Nincs tehetségében, hogy végbe vigye.

6848. Szép a szeme, de ördög a szive.

6849. Néha a házfalnak is van szeme.

6850. A mit a szeme meglát, keze ott nem hagyja.
A német: Er hat lange Finger, die finden ehe man verliert.

6851. Szeme úgy jár, mint a ráró madárnak.

6852. Koppan a szeme, mint a kálvinista varjunak.

6853. Úgy áll a szeme, mint a döglött bikának.

6854. Felnyílt már a szeme.

6855. Felakadt a szeme, mint a dézmabáránynak.

6856. Az volt ám a szeme széke.

6857. Mindjárt kiszedem a szeme szőrét.
Az az: Mindjárt átesem rajta, elvégzem.

6858. Megszedte a szeme szőrét.
Az az: Rászedte, megcsalta.

6859. Ritkán jó ember az, ki másnak nem mer önmagába nézni.

6860. Maga szemében a gerendát nem, másében a szálkát meglátja.

6861. Felnyisd a szemed, ha mit akarsz.

6862. Csak azt hidd, a mit szemeddel látsz.

6863. Szemet hintenek, hogy a madarat megfogják.

6864. {Kitolták / Kitörlették} a szemét.

Az az: Kicsiséget ajándékoztak neki s avval elidézték.

6865. Kiki maga szemével lát.

6866. Többet hisznek a szemnek, mint a fülnek.

A latin: Oculis magis habenda fides, quam auribus.
A német: Es ist besser den Augen, als den Ohren glauben.
A francia: Les yeux ont plus de crédit, que les oreilles.

6867. Szemre főre tekintenek.

6868. *Személy:* Mennél nagyobb a személy, annál nagyobb a veszély.

6869. Nincs olly szép személy kiben valami gáncs nem volna.

6870. *Szemérem:* Hol a szemérem, ott a becsület.

A latin: Custos virtutum verecundia.

6871. Szemérmes deáknak hiu a táskája. (4329)

Hesiod mondása: Nincs hasznára szegénynek a szégyenlősség.
A német: Es wird kein blöder Hund feist.
A latin: Verecundia inutilis viro egenti.

6872. Szemérmes, mint mennyasszony.

A latin: Xenocratis modestiam superat.

6873. Szemes kocsis, szemes ló, kerék számra igen jó.

6874. Szemesnek való a játék, vaknak az alamisna, cigánynak a vak ló.

6875. *Szemfüles:* Elől hátul szemfüles.

6876. Ki szeméten növekedik, mást is rühesnek vél.

6877. Más szemetén él, mint a Toldi Miklós-lova.
6878. A szemetet soha ki nem seperhetni egészen.
6879. Néha a házban a szemetet is elszenvedik.
6880. A szemétnek is kell egy kis helyet engedni.
6881. A kisöprött szeméttel nem jó a hirt is kihordani a házból.
6882. *Szemtelen*, mint a légy.
6882. ő. Szemtelennél szemtelenebb is lehet.
6883. *Szén*: Maga fejére kaparja a szenet.
A latin: Chius dominum emit.
6884. *Széna*: Szentelt széna nem hizodalmas.
6885. Jó renden van a szénája.
6886. Szénégetőnek tökén a szeme.
Kiki maga dolgáról örömest gondolkodik.
6887. *Szent*, { Nem minden szent, ki templomba ment. / Nem mind szent, a ki bejár a templomba. }
6888. Feltette Szent Anna kontyját.
Az az: Megrészegedett.
6889. Kiverte orcáját sz. Antal tüze.
6890. Szent irásból jönnek az eretnekek.
6891. A sok szent János áldásában elszakadt a dolmánya.
6892. Gyakran megjárta a sz. János pohara.
6893 Sok szent Márton ludja kelt már el azóta.
6894. Megrugta a szent Mihály lova, soha ki nem gyógyúl.
6895. Nehéz meggyógyitani a sz. Mihály lovának rugását.
6896. Szent Péter szakálla.
Korcsmacégér.
6897. Lehet a szentelt vizzel is rosszra élni.
6398. A szárnyatlan ezüst szenteket is elszárnyaltatja.
Az az: lop.

6899. A szentséggel is visszaélhet az ember.

6900. Szenved, mint a farmatring.

6901. Szenvedéssel adják a böcsületet.

6902. *Szénvonó* nem nevetheti a pemetet.

6903. *Szeny:* Rajta hagyta a keze szenyét.
Jól megpákolta, emberül megverte.

6904. Szép és jó nem kis csoda.

6905. A szép asszony a szemnek paradicsoma, az erszényének purgatóriuma, a léleknek pokla.

6906. Csak addig szép akármi, mig szebbet nem látni.

6907. Ha a szép szépen szól, még egyszer ollyan szép.

6908. Szép azoknak a kik nem értik.

6909. Elég szép, a ki ép és jó.

6910. Ha ő szép, a légy is madár.

6911. Annak szép a rút, a ki szépet nem látott.

6912. A ki szép, sirtában is szép.

6913. Ritka a szép és nem kevély.
A latin: Fastus inest pulchris, sequitur superbia formam.
A német: Schönheit, Stolz und Uebermuth
Deckt gewöhnlich nur ein Hut.

6914. Nem mind szép az, a ki cifra.

6915. A szép is utóljára rút.

6916. A mi igen szép, közel van a cifrához.

6917. Senkinek a szép nem szakasztja meg száját.

6918. Nincs olly szép, kiben gáncsot ne találjanak.

6919. A rózsa is addig szép, mig fiatal.

6920. A szép nem mind végig szép.
A német: All Ding ist nur eine Weile schön.

6921. Szép volt ötven esztendő előtt.

6922. Szép valamit szoktak oda hinteni, hova a tört rakják.

6923. Hires a szép.

6924. Szép a szépet hamar ráveheti.

6925. Szép síp-szó. (3808)

Ezt a közmondást *csalogatónak* mondják. Ki ezt tízszer egymásután hiba nélkül el tudja mondani, azt megdicsérik, mint olly embert, kinek nyelve helyén van.

Szép:

6926. mint az eleven kép.
6927. mint füvön a harmat-gyöngy.
6928. mint a hajnal.
6929. a légy az aludt tejben.
6930. a kifordított hurka.
6931. mint a piros rózsa.
6932. mint a ragyogó csillag.
6933. mint a tavaszi reggel.
6934. mint a túlsó sor az innensőhez képest.
6935. mint a virágos kert.
6936. mint liliomok közt a piros rózsa.
6937. mint pünkösdkor a bimbójából kinyiló rózsa.

6938. Kilépett a szépek seregéből.

6939. A szépen még a rongy is szépen áll.

6940. A szépért és jóért messze kell fáradni.

A német: Nach braunen Kirschen steigt man hoch.
Virgilius: Alba ligustra cadunt, vaccinia nigra leguntur.

6941. Almának is a szépét kötik fel.

6942. A rút is szereti a szépet.

6943. Könnyü a szépet szépen lefesteni.

6944. Sokan imádják a szépet.

6945. Akárki is szereti a szépet.

A görög: A mi szép, kedves is az.

6946. A szépet és jót, ha többször mondod is, nem szerez unalmat.

6947. Nincs olly rút, ki magát szépnek ne tartsa.

6948. Szépnek szép a barátja.

6949. Szépnél szebb is találkozik.

6950. Ha a szépnél szebb nem lenne, a szép magát [illegible].

6951. A széppel szépen kell bánni.

6952. A ló is szépre nyerít.

6953. A szépről szépen szoktak szólani.

6954. *Szépség* a jósággal istennek nagy adománya.

6955. Szépség és jámborság ritkán járnak egy nyomban.

6956. Szépség és gazdagság, hamar múló jószág.

A latin: Divitiarum et formae gloria fluxa et fragilis.

6957. Nincs kedvesebb, se rövidebb a szépségnél.

6958. A szépség se tart örökké.

6959. Nem állja meg szerdék a nyársat.

6960. Szerdéken próbálják a macskát.

6961. *Szerecsent* mosdat.

6962. Sok szerecsen-borsot törtem az orra alá.

6963. *Szerelem* és az uraság nem szenvednek társat.

A német: Lieb und Herrschaft.
Leid't nicht Gesellschaft.

A francia: Amour et seigneurie, ne veulent point de compagnie (szintígy az angol és az olasz).

6964. A bölcset is megvakítja a szerelem.

Általánosabban versbe ezt így foglalták:

Nem lát a szerelem,
Nincs nála értelem;
Nem néz ifjat, sem aggot.

6965. Nem mindenkor édes gyökér a szerelem.

6966. Szerelem és harag nem igaz birák.

Mert a mint a *Talmud* mondja: A szerelem rendet bont, a gyülölet is rendet bont.

6967. Nem igen jut annak a szerelem eszébe, kinek sok foglalatossága van.

A latin: Cedit amor rebus, res age tutus eris.

Az olasz: Assidua occupatione impedisce la tentatione.

6968. Olly könnyen áll neki a szerelem, mint a köbentés.

6969. A felettébbvaló szerelem nem sokat külömbözik a bolondságtól.
6970. Ravasz a szerelem, arany békóval jár.
A deák: Amantes amentes. (szintígy a francia és az olasz).
6971. Szerelmet, hurotot nehéz eltitkolni.
Az angol: Love aud cough' cannot be hid.
A német: Liebe und Rausch schauen zum Fenster hinaus.
6972. *A szerencse* sokaknak nagy vesztükre szolgál.
A latin: Indulget fortuna malis, ut laedere possit.
6973. A jó szerencse anyja a kevélységnek.
A német: Es ist nichts stolzeres als eine volle Tasche.
A francia: L'abondance est voisine à l'arrogance.
6974. Kinek kinek pillant néha a szerencse.
6975. Jól táncol kinek hegedűse a szerencse.
Az olasz: Assai ben balla, a chi fortuna suona.
A német: Wem des Glück pfeift, der tanzet wohl.
A francia: A beau gagner, à qui la fortune rit.
6976. Mennél nagyobb a szerencse, annál kevesebbet hidj neki.
A latin: Maximae cuique fortunae minime credendum.
A német: Zugroßem Glück ist nicht zu trauen.
6977. A legnagyobb szerencse legnagyobb félelem.
A német: Wenn das Glück groß ist, muß man Unglük fürchten.
A latin: Fortuna magna non caret formidine.
6978. A bátor szivekkel { jár a szerencse. / szerencse társalkodik. }
A római: Audaces fortuna juvat, timidos repellit.
A német: Frisch gewagt, ist halb gewonnen.
6979. A vastag reménységü embert is megejti a szerencse.
6980. Néha levetősdit is játszik a szerencse.
6981. Markában a szerencse.
6982. Üzőbe vette a szerencse.
6983. Ugyan reád foly a jó szerencse.
6984. Veszett szerencse az, a hol megszünik a reménység.
6985. Bal kezén hordozza a szerencse.
6986. Sima farku a szerencse, hol futja, hol kergeti az embert.

Apelles kérdeztetvén, miért rajzolta ülve a szerencsét? mert, úgy mond, helyt állani nem tud.

6987. Legjobb a közép szerencse.

6988. Ritkán bánik a szerencse halkkal az emberrel.

6989. A szerencse ritkán elégszik meg egy csapással.

6990. Ritkán jár a szerencse kevélység nélkül. (6973)

6991. Ritka nagy szerencse kis kevélység nélkül.

6992. Forgó a szerencse, nincs állandó kincse.

A német: Das Glück ist kugelrund
Es trifft wohl manchen Pudelhund.
A latin: Vultus fortunae variatur imagine lunae;
Crescit, decrescit, in eodem sistere nescit.

6993. Jövő és menő vendég a szerencse.

A német: Das Glück ist ein Geber und ein Nehmer.
A latin: Dat quodcunque libet, fortuna, rapitque vici
Irus et est subito, qui modo Croesus erat.

6994. A szerencse próbálva jó.

6995. A kit igen gyöngéltet a szerencse, végre elbolónd

6996. A szerencse mind felülősdit, mind levetősdit szo
játszani.

A német: Was das Glück hält, das es will werfen.

6997. Jobb egy marok szerencse, mint egy köböl ész.

A német: Ein Quentlein Glück ist besser, denn ein P
Weisheit.

6998. { Világi szerencse, változó Velence.
Szerencse Velence.

Az az: Véletlen, hirtelen jő néha a szerencse. Eredet
dig e közmondás Velence városának hirtelen felépülés
midőn az Attila győzelmes fegyvere elől megfutamodott
velencei mocsárok közt hamarjában letelepedtek.

6999. A szerencse nádszál, könnyen eltörik.

7000. Meddig tart szerencséd, addig barátid is.

A latin: Diligitur nemo, nisi cui fortuna secunda.
A német: Wenn einer Glück hat, so hat er auch Freund

7001. Nincs szerencséje hozzá, mint cigánynak a búza
téshez.

7002. Senkinek sincs szerencséje gallérjához kötve.

7003. Nem varrta gallérjához szerencséjét.

7004. Mindenki önszerencséjének kovácsa.

Az emberen áll a körülményeket munkásság által maga javára felhasználni és magát, ha nem is az események, de a szerencse urává tenni, olly formán, hogy megelégedésünket nem a külsikertől — melly kétes — függesszszük fel, hanem a helyes eljárástól.

Németül: Ein jeder ist seines Glückes Schmied. (szintígy franciául).

Az angol: Every man is the founder of his own fortune.

7005. Nagyobb szerencséje, mint maga.

7006. A szerencsének ajándéka álomkincs.

7007. Első szülöttje a szerencsének.

7008. A szerencsének üstökébe kapott, nem kopasz hátúljához kapdosott.

7009. Síkos sarka van a szerencsének.

A német: Glück und Glas, wie bald bricht das.

7010. Ne vágyj olly szerencsére, mellyet el nem birhatsz.

7011. A csupa szerencsére támaszkodni vakmerőség.

7012. Tud valamit a szerencséről szólani.

7013. Úgy dicsérik a szerencsét, a mint szolgál.

7014. Könnyebb megtalálni, mintsem megtartani a szerencsét.

A latin: Fortunam citius reperias, quam retineas.

A német: Glück läßt sich finden, behalten ist Kunst.

Az angol: Fortune is easily found, but hard to be kept.

7015. Nem jó a szerencsét megbosszantani.

7016. A szerencsét üstökön kell fogni.

Az az: Élni kell a jó alkalommal, s nem kell használatlan elszalasztani.

A német: Wem das Glück den Finger reicht, der soll ihm die Hand bieten.

Az angol: When fortune knocks, be sure to open the door.

7017. Jól megragadd a szerencsét, igen csúszó.

7018. Vagy élek, vagy halok, szerencsét próbálok.

7019. Az a szerencsét meg nem tudja becsülni, ki csak egyszer is szerencsétlen nem volt.

7020. Tarts a szerencsétől, ha nagyon hízelkedik.
A latin: Fortuna cum blanditur, captatum venit.

7021. *Szerencséltet:* Ki nem szerencsélteti magát, nem vitéz.

7022. *Szerencsés* órában született.

7023. Szerencsés ház, mellyben a szalonna megavasodik.

7024. Ki szerencsés, annak kapanyél is elsül.
Az arab a szerencséről azt mondja: Vesd a Nilus folyamába, ki jő és halat hoz a szájában.
A német: Wer's Glück hat, dem kälbern die Ochsen.

7025. A szerencsés gazdasszonynak tyúkja nagyobbat tojik, mint a szerencsétlennek lúdja.

7026. Szerencsés gyermek, kinek az apja elkárhozott.

7027. A szerencsésnek kiki társa akar lenni.

7028. Sok irigyei vannak a szerencsés embernek.
A latin: Fortunae comes invidia.
A német: Glück bringt Neider.
Az olasz: Dove è richezza, ivi è invidia.

7029. Elég szerencsésen iparkodik, kinek a szerencse semmi akadályt nem tesz.

7030. *Szerencsefüre* talált.

7031. Noha nem is kereste, rátalált a szerencsefüre.

7032. *A szerencsétlen* gazdasszonynak tyúkja is kevesebbet tojik, mint a szerencsésnek jércéje.

7033. Csak az szerencsétlen, ki szerencsétlenségét el nem tűrheti.

7034. A ki szerencsétlen, bottal is agyon lövi magát.

7035. Eleget élt a szerencsétlen, ha hamar megholt is.

7036. Senki nem fogadja barátul a szerencsétlen embert.

7037. A ki egyszer szerencsétlen, az egyenesen is eltörik a lába.

A latin: In plano frangit, cui sors est invida, plantam.
A német: Wer Unglück soll haben, der stolpert im Grase,
Fällt auf den Rücken und bricht sich die Nase.

7038. *Szerencsétlenség:* Nem jár társ nélkül a szerencsétlenség.

A német: Unglück kommt selten allein.
A latin: Nulla calamitas sola.
Az olasz: Le disgrazie son come le ciriegie, una tira [l'altra.
Az angol: One misfortune comes on the neck of an other.
A francia: Un malheur en améne un autre.

7039. Sok szerencsétlenség eshetik egy szempillantásban is.

7040. A sok szerencsétlenség idő előtt megvénheszti az embert.

A latin: Mala senium accelerant.

7041. A szerencsétlenségben legjobb a víg elme.

A latin: Bonus animus in re mala dimidium est mali.

7042. Nem kell a szerencsétlenségért követet küldeni.

Mert magától is eljő.
A latin: In proclivi mala.
A német: Unglück kommt ungerufen.

7043. *Szeret*: A ki szeret, sebbe esik.

7044. Ki mit szeret, azt félti.
7045. Ki mit szeret, szép az annak.

7046. A ki igazán és vigyázva szeret, hallgatását is érti kedvesének.

7047. Kiki mit szeret, arra vonódik.
7048. Kiki mit szeret, kedves az annak.

A római: Quisquis amat ranam, ranam putat esse Dianam.
A német: Ein Jeder hält seine Braut für die schönste.

7049. Kit valaki szeret, arra sok szemet vet.

7050. Szereti, mint eb a gereben nyalást.
7051. Szereti, mint eb a macskát.
7052. Szereti, mint kecske a kést.
7053. Szereti, mint ördög a tömjént.
7054. Szereti, mint zsidó a keresztet.

7055. Szereti, { mint a galamb a tiszta buzát.
7056. { mint medve a mézet.
7057. Úgy szereti, mint szeme fényét.
7058. Diót törne a homlokán, úgy szereti.
7059. Szeretik egymást, mint a kutya s macska.
7060. A mit sokan szeretnek, nehéz megőrizni.
7061. A szeretet jobbára csak kettő között áll meg
7062. Kétféle szeretet nehezen fér össze.
7063. Csak addig tart a szeretet, mig nem üres tál
A latin: Cupidinum cremena porri folio vin
7064. Az igaz szeretet, nem érzi a munkát.
7065. Nem méregből ered a szeretet.
7066. *Szeres*: Nagyobb a szerzed-meg a koncnál.
7067. *Szerszám*: Vén szerszám.
7068. *Szerzet*: Micsoda új szerzet ez?
A latin: Qui modus equitum?
A német: Was ist denn das wieder für eine
7069. *Szid*: A ki mást szid, maga vétkezik.
7070. Szidja, mint a bokrot.
7071. *Szí*: Magába szija, mint a tapló a tüzet.
7072. *Szíjas*, mint a telekes bocskor.
7073. *Szikra*: Kicsiny szikrából gyakran nagy tű
A latin: Parva saepe scintilla magnum e dium,
Az olasz: Egy szeg miatt elvész a patkó, elvész a ló, a ló miatt elvész a l
7074. *Szilvalé:* Csoszsz elé szilvalé, téged is meg (4416)
7075. *Szin*: Legszebb szin az elpirulás.
7076. A hamis szin ritkán igazúl.
7077. *Szép* a szine, de szebb a szive.
7078. *A szint* szinnel szinezd.

7079. Nem szives, a mi szines.

7080. *Szita*: Van itt minden, kis szita, nagy szita.

7081. Új szita szegen függ, azután pad alatt is hever.

A német: Altes klappert, Neues klingt.

A francia: Tout noveau, tout beau.

7082. Szitán látott aranynak, délutáni kézfogásnak rovás a díja.

7083. *Sziv*: A hálaadó szív sok jótéteményt várhat.

A latin: Beneficia plura recipit, qui scit reddere.

A német: So du zu vergelten weißt,
Jeder gern dir Gutes erweist.

7084. Szive másott, nyelve másott jár.

7085. Nem jár egy nyomban szíve nyelvével.

7086. Szárába szálott a szive.

Az az: Elvesztette bátorságát s lábára bizta magát. Egy katona fennyen hánytorgatta vitézségét; azomban próbára kerülvén, futásra vette a dolgot. Kérdezték akkor tőle, hová tette bátor szivét, mellyel annyit dicsekedett? „Lábomba szállott" felele a katona. *Homér* leirván a görögök rettegését, midőn Hectort meglátták, hasonló kifejezéssel él. (Jlias 15 könyv 280. vers).

A latin: Animus decidit in pedes.

7087. Nincs szive, hanem csak zúzája.

7088. Nem kap rajta sem szive, sem szeme.

7089. Kínek mi szivében, kitetszik szemében.

Cicero: Vultus indicat mores.

A német: Das Auge ist des Herzens Zunge. (szintigy franciául és olaszul).

7090. Ha ablakkal beéred, kaput ne nyiss sziveden.

7091. Szived hire nélkül kezet ne adj.

7092. Szivednek kulcsát másra ne bizd.

7093. Kivették a szivét.

Ezt főképen a bikákról és kakasokról szokták mondani. Bika bikának szivét első veszekedés után annyira kiveszi, hogy a legyőzetett bika a gulya felé sem mer többé közelgetni. (*Dug*).

7094. A bánatos szivet akármi-azó szóle is megkeseríti
A latin: Ad calamitatem quilibet rumor valet.

7095. Egy szív, egy lélek.
A francia: Ce sont deux têtes sous un bonnet.

7096. *A szó* nem fér zsebbe.

7097. Agg szó, de igaz.

7098. A szó be nem töri embernek fejét.
A latin: Verba cutem non laniant.
A német: Er muß lange reden, ehe er mir ein Loch Kopf redet.

7099. A melly szó az erdőben zeng, azon echo vissza (5295)
A német: Wie's in den Wald hinein schallt, schallt e der heraus.

7100. Nem szivből eredt az ajakon nőtt szó.

7101. Sok szó nem jó, sok pénz jó.

7102. Ajakon termett és nem szivből gyökeredzett szó.
Illy szóról elmésen mondja az olasz: A szólónak sz szülemlett szó, a hallgatónak fülében hal meg.

7103. A kin a szó nem fog, bottal neki.

7104. Szép vigasztaló szó orvos-szer a betegnek.

7105. Szép szó az ellenséget is megbékélteti.

7106. A szép szó pénzbe nem kerül.
A német: Was schadet ein gut Wort, braucht man nicht zu kaufen.
Az angol: Good words cost nothing.

7107. Módjával ejtett szó, enyhíti a fájdalmat.

7108. Meghajtja a jó szó.

7109. Sem szó, sem tartomány.

7110. Könnyen kiesik ember szájábúl a szó.

7111. Kezes-lábas szó.

7112. Keveset használ a szó, hol a kéz nem segít.
A szóhősökről elmésen Erasmus: A melly gyermeke *mar* kezdenek beszélni, azok későbben kezdik el a j igy, ki készebb a szólásra, rendesen restebb a cselek

7113. Szó, a mi szó, de azért még nem való.

7114. Egy szó, mint száz.

A latin: Cui fides est, fidem servat.
A német: Ein Wort ein Wort, ein Mann ein Mann.
A francia: Honnête homme ne manque jamais de parole.
Az angol: An honest man's word, is as good as his bond.

7115. Még a jóhoz is szó fér.

7116. A szép szó megbékélteti az embereket.

Plutarchus mondása: Azt mondják nem tarthatni meg a farkast fülénél fogva, de a népet és a közönséget fülöknél fogva kell leginkább igazgatni.
Az olasz: Le buone parole ungono, le male pungono.

7117. Sok szó, kevés só.

A római: Flumen verborum, gutta mentis.

7118. Ingyen ád a szóban.

7119. Szóból ért az ember,

7120. Szóból szó jő.

7121. A szép szóért botot, keményért kalácsot nyerhetsz paraszt embertől. (5971)

7122. Szóért szót adni nem sokba telik.

A német: Was schadet ein gut Wort, brucht man's doch nicht zu kaufen.

7123. Nincsen nyele a szónak, hogy megmarkolhassuk.

Keleti közmondás: A szónak, mellyet még ki nem mondottál, te vagy az ura; ha egyszer ajakadon kirepül, a less uraddá

7124. Az egyszer kimondott szót nem lehet zsebbe elrejteni.

A római: Semel emissum volat irrevocabile verbum.
Az olasz: Le parola non s' infilzano.
A német: Ist das Wort heraus, so ist es eines Andern.
A gondatlan fecsegőkről a Holsteini azt mondja: A szó kiszalasztva, a szamár bent maradt.

7125. Nem tanácsos minden szép szónak hinni.

7126. Szép szónak nem szegik szárnya.

7127. Minden szónak társa van.

7128. Nincs könnyebb a szónál.

7129. A szót elfújja a szél.

Azért az okos puszta szóra igen keveset hajt.

A német: Ein Wort ist ein Wind.

7130. {Fontra veszi / Megrágja} a szót.

7131. A ki szót nem fogad, könnyü azzal bánni.

Mert csak a' vesszőt kell elővenni.

7132. Meg nem érdemli a szót.

7133. Könnyü a szót megforditani, mert nem terhes szekér.

7134. A szép szót nem veszik pénzen.

Angolul: Good words cost nothing.

7135. Az elhenyélt időt, elvesztett becsületet, kimondott szót, múlt szépséget vissza nem térithetni. (7634)

7136. Tele van szóval, mint a duda széllel.

7137. Szép szóval szokták a szeretetet megszerezni.

7138. Egy szava száz parancs.

7139. Szép a szava, de ördög az ebe.

A latin: Aliud in titulo, aliud in pixide.

7140. Szép a szava, mint a méz.

7141. Nagyobb a szava, hogy sem maga.

7142. Olly kellemetes a szava, mint annak az erdei fülemülének, melly a bárányokat nyaggatja.

7143. Sok jámbor szava, isten szava.

Az az: Szent a közvélemény, ha a jobbaknak, értelmesbeknek szaván alapszik; mert benne a kor jobb szelleme nyilatkozik. Általánosabban és kevésbé igazán *a latin*: Vox populi, vox dei.

7144. Ura légy szavadnak.

Az az: megtartsd szavadat.

7145. Soha egyenesen nem állnak szavai.

7146. Ökröt a szarván, embert a szaván szokták fogni.

7147. Egyik szavát a másikkal öli.

7148. A becsületes ember meg nem szegi szavát.

7149. Megszegi a szavát, mint a puska a kovát.

7150. Dézsmálni kell szavát.

Az az: Csak válogatva lehet hitelt adni szavának.

7151. Kitetszik szavából, kinek fajzatja.

7152. *Szoba:* Egy a szoba a kemenczével.

A latin: Amicorum omnia communia.

7153. *A szokás* { második természet. / természetté válik. / új természetet önt az emberbe.

A szokás ollyan mint a levegő, mellyben élünk, mozgunk és vagyunk; akaratunk ellen is magunkba fogadjuk és nem vesszük észre, csak midőn másféle levegő környez, másnemű szokások körébe jutottunk.

A latin: Consuetudo est altera natura.

7154. Fában is megvan a szokás.

7155. Az ó szokás újjal üzetik el.

Erasmus mondása: Szeget szeggel verünk ki, szokást szokással kell meggyőzni.

7156. Jó szokás gazda a háznál.

7157. A rögzött szokás megköti a józan értelmet.

A francia: Quand le bon ton parait, le bon sens se retire.

7158. A szokás megkönnyíti a nehéz munkát is.

7159. Jó szokás, melly sokáig tart.

7160. Ha a halál szokás, nem tudni ki szokhatta meg.

7161. Ifju szokás, öreg gyakorlás.

A német: Jung gewohnt, alt gethan.

A római: Quod nova testa capit, inveterata sapit.

7162. Régi szokás, régi erkölcs.

7163. A jó szokás tartja az országot.

7164. A régi szokás törvénynyé válik.

Igen: mert a mint *Börne* szépen mondja: Ha ostoba, gyáva vagy *megvesztegetett* birák régi szokás vagy elkopott törvény

gyűjteményekből megmutathatják, hogy hasonló [illegible] emberek mindég hasonló igazságtalansággal élnek, [illegible] igazságnak mondják.

A német: Gewohnheit will [illegible] werden.

7165 A járás is szokásból áll.
7166. A német is szokásból eszi a levest.
7167. Az asszony is szokásból fekszik le a betegágyba.
7168. Szokásból is lehet házasodni.
7169. A rák is szokásból jár vissza.
7170. A tyúk is szokásból kapar.
7171. A nap is szokásból kél fel.
7172. Tetű is szokásból { lakik a ráncban.
7173. { van a var alatt.
7174. Szokásból nyirik meg a bajuszt is.
7175. A ló is szokásból rugdos.
7176. Kati is csak szokásból táncol.
7177. Kutya is szokásból ugat.
7178. A szokásért is felakasztják az embert.
7179. Nehéz a régi megrögzött szokást elhagyni.
7180. Jobb a törvényt felbontani, mint a régi szokást elhag[yni].
7181. *Szokatlan:* Nem mind rossz, a mi szokatlan.
7182. *Szokik:* Ki minek szokik, azzal él.
7183. Ki nem szokja, nem nyalja.
7184. Szokni kell a jóra.
7185. Meg kell szokni, ha nem szoktad.
7186. Szokomat szökömmé változtatják.
7187. Neki szokott, { mint farkas a nád erdőnek.
7188. mint fecske a repdeséshez.
7189. mint hetes vászon a sulyokhoz.
7190. mint molnár a dézsmának.
7191. mint pöndöl a sáfránynak.
7192. mint rossz gyermek a vesszőnek.

7193. Reám szokott, mint az úr borára.

7194. Ki mihez szokott, könnyü az annak.
A német: Gewohnheit hat leichte Bürde.

7195. A ki mihez szokott, ott akad meg szive.

7196. Ki mihez szokott, azt holtig el nem hagyja.

7197. A mihez szokott a Jancsi, azt cselekszi a János is. (7161)

7198. Mihez Pörke szokott, Örzsi el nem felejti.

7199. Nem szokta, mint deák a kapát.
7200. Nem szokta, mint hajdú a kapát.

7201. A ki mint szokta, úgy ropja.
A latin: A teneris assuescere multum est.

7202. A mint szokta, úgy fogta.
7203. A mint szokta, úgy marta.
7204. A mint szokta, úgy mondotta.

7205. A lófarkot is lehet lefelé szoktatni.

7206. Szokva tanul szólani a szarka is.

7207. Medvefi szokva megy a mézre.

7208. *Szól*: A kiről minden szól, kell abban valaminek lenni.

7209. Sokat láss, hallj, keveset szólj.
7210. Ne szólj szám, nem fáj fejem. (5555)
A deák: Tace, vives in pace.
A német: Wer will haben gut Ruh,
Der höre, sieh und schweig dazu.
Az olasz: Odi, vedi e tace,
Se voi vivere in pace.
Confucius mondása: Hallj sokat, hogy kevesebbet kétkedjél; figyelj saját szavaidra, hogy soha feleslegest ne mondj; akkor ritkán hibázol. Láss sokat, hogy a történők nem tudása által bajba ne keveredjél. Őrködjél tetteid felett és ritkán lesz bánatod.

7211. Szóld el szóld, túl lötték s ide áll az ajával.
A római: Alia Menecles, alia Procellus loquitur.

7212. Ki sokat szól, keveset mond.

7213. Mást szól meg, maga torkig úszik benne.

7214. Sokat szólani és okosan, ritkán jár együtt. [illegible]

Az olasz; Molto è ben parlare [illegible]

7215. Akárki mit szóljon, csak te jámborul élj.

7216. Úgy szólsz, { mint a jól érlött.

7217. { mint a ki jóllakott.

7218. *Szolga* sokat halljon, tudjon; keveset szóljon.

7219. A szolga is talál, kinek parancsóljon.

7220. A ki szolga, nem úr az.

A német: [illegible]

Az olasz: O servi, come servo, o fuggi, come [illegible]

7221. A ki jó szolga nem volt, nem lesz abból jó úr.

7222. Dologra szegődik a szolga.

7223. A melly szolga sok mesét tud, ritkán jó dolgos.

7224. A rossz szolga nem fülén, hanem hátán által tanul.

Az az: A rossz szolgát kötelessége teljesítésére [illegible] szép szó, hanem az ütleg viszi.

7225. Ha rést a szolga, ösztövér a marha.

7226. A melly szolga elfelejt ebédet enni, megérdemli a jó vacsorát.

7227. Szökött szolga jót nem mond uráról.

7228. Csak addig kedves a szolga, mig hasznát vehetik.

7229. Ha szolga vagy, két pofára egyél.

Az az: Hamar verd be az ételt, aztán lásd dolgodhoz.

7230. Ha szolgáddal játszol, társul fogadod.

7231. Ki szolgáját gyöngélteti, fejére neveli.

Mint minden emberi viszonyban, úgy különösen a cselédekkeli bánásban a középút a legbiztosabb; szerfelett kedvezni a cselédnek épen olly veszedelmes, mint túl a mértéken szigorúnak lenni. *Plato* bölcs oktatásai ez ügyben a következők: Az embernek lehetőleg nyájasnak és jónak kell lennie cselédjei iránt: mert nem egy cseléd jobban gondoskodott uráról mint saját gyermekei és testvérei, és nem csak hogy vagyonát megovta, de életét is megmentette. De ha mit a cselédeknek

meghagysz, azt parancsolólag tedd: nem inteni kell őket, mint a gyermekeket, hanem kötelességükre komolyan kénszeríteni. Nem szabad tréfálnod velük, mert az által az engedelmességre csökkenősebbekké tétetnek; ezt többen saját kárukra tapasztalták, kik cselédjeiket túlzott elkényeztetés által elkapatták. Általában, ki szolgái és szolgálói iránti viseletében nem hibáz, minden erényekre képes."

A *német:* Wer seinen Knecht zärtlich hält, zieht'nen Junker draus.

7233. 7234. Szökött szolgának { hot a fizetése. / nem jár fizetése.

7235. Szakállos szolgának szó a vereségre.

7236. A szó is vereség a {jó / régi} szolgának.

7237. Rossz szolgának legrosszabb tagja a nyelve.

7238. Rossz szolgának minden órán telik esztendeje.

7239. Könnyü a jó szolgát igazgatni.

7240. Dolgozni tartják a szolgát.

A latin: Servo non est otium.

7241. *Szolgálat*: Visszatetszik a nemes elmének a szolgálat.

A latin: Acerba est homini ingenuo servitus.

7242. *Szolgáló*: Hol a szolgálók cifrák, dologtalan a gazdasszony.

7243. *Szomju*: Szomjunak kezébe illik a pintes korsó.

7244. A szomjas embernek kevés vigasztalás az üres korsó.

7245. Szomjuság ellen ital az orvosság.

7246. Szomjuságnak orvossága a kancsó.

7247. *Szomorkodni* gyarlóság, kétségbeesni bolondság.

7248. *Szomorú* dallosnak szomorú a dallja.

7249. Ha a szomorú bújában megrészegszik, búsabb lesz, ha feljózanodik.

7250. *Szomorúbb a bús* tengernél.

7251. Szomorú dolog senkit meg nem bántani, még is ellenségre találni.

7252. Elég egy szomorú egy házban.

7253. Olly szomorú, hogy magát is megunnája.

7254. Egy szomorú, két bús, három halálkép.

7255. Szomorú, mint a fancsali feszület.

Fancsalban, egy Abaúj megyei tót faluban feszületet csináltattak a falusiak. Kérték pedig a faragót, hogy a képet ne főmeghajtva s halva, hanem élő ábrázattal csinálja. Elkészülvén fel is állíttatván a feszület, a rákövetkező éjjel olly égi háboru lett, hogy az egész falu határát elverte a jég. Reggelre kelvén a szomoru idő, egybe gyültek az esküdtek és magok közt ezen iszonyatos kárnak valóságos okáról tanakodtak. Azt mondá a lelki pásztor, hogy ennek nem más az oka, minthogy ama látó feszület gonoszságukat látván, reájok e büntetést rótta. Ezt hallván a falusiak, a lelki atyának híre nélkül a feszületnek szemét kitolták, és azt más feszületekkel egy formára vették. Ez alkalommal pedig a feszületet úgy összerombolták, hogy rajta az emberi ábrázatnak semmi helyét nem hagyták, minek következtében ugyan csak szomoru képet mutatott a fancsali feszület.—Ezt a közmondást a rút ábrázatu emberekre is alkalmaztatják mások, különösen azokra, kiket a himlő összeszaggatott, ezeket is fancsali feszületeknek nevezik (Dug).

A francia: Triste, comme un bonnet de nuit sans coiffe.

Szomorú,
7256. mint az anyját elvesztette magzat.
7257. mint a dércsipte dohány.
7258. mint a havázó ősz.
7259. mint a kotlós tyúk.
7260. mint a megszedett szöllő.
7261. mint levele vesztett fa.
7262. mint a sír mellett állók.
7263. mint a tél.
7264. mint böjtben a korcsma.
7272. mint jó hitvesét vesztette férj.
7273. mint őszszel a légy.
7274. mint várát vesztette basa.

Az olasz: Pare un ebreo ch' abbia perduto il pegno.
A francia: Triste, comme un aveugle, qui a perdu son baton.

5. Szomorú munka { a gazdagot fösvénynek látni.
6. Szomorú munka { kevély koldust látni.

A rabbik mondása: Négy dolog elszenvedhetetlen: szegény, ki kevélykedik; gazdag, ki eltagadja, hogy az; vén ki parázna, és elöljáró, ki felülkerekedett a közönségen.

7. Szomorúnak sírása, szíve könnyebbülése.
8. Nehéz szomorúnak, bánatos orcának víg kedvet mutatni.

A latin: Difficile est triste fingere meute jocum.

9. A szomorút nem vigasztalják hirtelen.
0. *Szomorúság:* Tűrhetetlen szomorúság a kebles háború.
1. Akarat ellen is kitetszik a szomorúság.
2. Szomorúsággal telik ez emberi élet.
3. *Szomszéd:* Rossz dolog a rossz szomszéd.

A német: Böser Nachbar, täglich Unglück.
Az olasz: Tanto basti la mala vicina, quanto la neve marzolina.

4. Irígy a szomszéd szeme.

A latin: Inimicus et invidus vicinorum oculus.

5. Egyik szomszéd kiveti, a másik felszedi.
6. Legjobb szomszéd a jó sövény.
7. Szomszéddal jó házat fedni.

Az az: Jó a más segitsége.

8. Nem kell azon örvendeni, ha a szomszéd háza ég.

Mert — mint *Horác* mondja — magadén a sor, mikor a közelebbi fal ég már.
Tua res agitur, paries dum proximus ardet.

9. Tanulj a szomszéd háza üszögén.
0. Jaj annak, kinek török és zsidó szomszédja.
1. Mindég gazdagabb a szomszéd vetése.
2. Szomszéd tehenének nagyobb a tölgye.
3. A szomszéd tyúkjának nagyobb a tojása.

Az az: A másé az embernek mindég jobban tetszik; mint a magáé.

A latin: Aliena nobis, nostra plus aliis placent.

7294. Rossz szomszédja van neki.

Arról mondatik, ki magát dicséri.

7295. Maga dicséri magát, mert nem látja szomszédját.

A német: Die Nachbaren sind fern, er muß sich selbst loben.

7296. Jobb a jó szomszéd sok rossz atyafinál.

A német: Besser Nachbar an der Wand,
Als Freund und Bruder über Land.

Az olasz: A good neighbour, a good morrow. [olasz).

A francia: Qui a bon voisin, a bon matin. (szintígy az

7297. Csak addig maradsz békességben, míg a szomszédod akarja.

Ezért is egy *keleti* mondás azt tartja: Minekelőtte házat bérelsz, kérdezd: kik lesznek szomszédid; minekelőtte útnak indulsz, kérdezd; kik lesznek társaid; minekelőtte beszélsz vagy irsz, kérdezd; kik fognak hallgatni s olvasni.

7298. Kit a török meg akar átkozni, rossz szomszédot kíván neki.

7299. Szomszédságban megesik az összezördülés.

7300. *Szop:* Addig szopta-nyalta, míg elcsábította.

7301. *Szoptatóra* ne tekints, hogy ha annak teje nincs.

7302. *Szorgalmatos* ember nem mulat holnapra.

7303. *Szótalan,* mint a bálvány.
7304. *Szótalan,* mint a fa.
7305. *Szótalan,* mint a hal.
7306. *Szótalan,* mint a néma.

7307. *Szőlő:* Érett szőlő éretlennel megy egy csöbörbe.

7308. Holdvilágnál meg nem érik a szőlő.

7309. Nem sok dudaszó, hanem sok kapa termeszti a szőlőt.

7310. Gazda kapálja a szőlőt, kurv'anya a vendégnek.

Egy csizmadia vendégséget adván, azt hagyta meg egyik legényének, hogy a borra vigyázzon. Ez a gazdának jó bort adott, a többieknek alább valót. Ezt midőn szemére hányták az eltakarodott mesteremberek, azt mondta a legény: gazda kapálta a szőlőt, kurv'anya kendnek.

7311. *Szőre* mentiben simogasd a barmot.
7312. Szőre van a szeméremnek.
7313. Ha nincs szőre, vagyon bőre.
A római: Si non potest aere, luat pelle.
7314. Szőrén-szálán elveszett.
7315. *Szösz:* Talál ő mindég fonni való szöszt és szőni való [fonalat.
7316. *Szú:* Kicsiny a szú, de elég kárt teszen.
7317. *Szúnyog* elefánt ellen.
7318. Kanál vizben is elveszhet a szúnyog.
7319. Az éh szúnyog jobban csip.
A német: Hungrige Mücken beißen schlimmer.
7320. Sznúnyogból tevét csinál.
7321. Szúnyognak csöbörrel vérét nem vehetni.
7322. Szúnyogot megszűri s a legyet elnyeli. (Sz. írás).
7323. Szúnyog csipésben is meghalhat ember.
7324. *Szurok:* A ki szurokkal bánik, megmocskolja kezét.
Németül: Wer Pech angreift, besubelt sich die Hände.
7325. Megetették vele a szurkot.
7326. A ki szurkot forgat, megszurkosodik. (7324)
7327. *Szusz:* Alig győzi szuszszal.
7328. *Szuszog:* Ne szuszogj, mondd ki magyarán.
7329. Szuszogva jár, mint a villám.
7330. *Szűk:* A ki szűkön vet, szűkön arat.
A német: Was man an der Saat spart, verliert man an der Erndte.
7331. *Szükség* idején a gyáva is megbátorodik.
7332. Nagy dolog a szükség.
A latin: Ingens telum necessitas.
7333. A szükség beteg ágyadból is kiugraszt.
7334. Szükség *választja* meg az embert.
A latin: Vir in discrimine apparet.

7335. A szükség ismerteti meg a [illegible].

7336. Ha a szüksrg beköszön az ajtón, a szeretet [illegible] az ablakon kiugrik.

A német: Wenn die Armuth zur Thür eingeht, fliegt die Liebe zum Fenster hinaus. (szintígy az angol).

7337. Megtanitja a szükség a [illegible] dolgozni.

A német: Noth lehrt den Bären tanzen.

Az olasz: Bisogno fa [illegible].

7338. A szükség okossá teszi az embert.

7339. Rohadt szőlő, dőlt gabona, tavali [illegible] szükséget.

7340. A szükség faragta az isteneket is.

7341. Megtanit a szükség imádkozni.

A latin: Optimus orandi magister necessitas.

A német: Noth lehrt beten.

Az olasz: Chi è in necessità, [illegible].

7342. Legnagyobb szükségben legközelebb az isten.

7343. A mire szükséged nincs, egy pénz is sok érte.

7344. Nincsen a szükségnek szabott törvénye.

A deák: Necessitas frangit legem.

A német: Noth hat kein Gebot, vagy Noth bricht Eisen.

Az angol: Necessity has no law.

7345. *Szüleidnek* átka ostort fonhat nyakadra.

7346. A jámbor szüléknek is gyakran feslett fiuk.

7347. A ki született, meg is kell annak halni.

Anaxagoras hírt vévén fiai haláláról: tudtam, mondá, hogy halandókat nemzettem.

7348. *Szür*: Másnak szür, maga szomjan marad.

7349. Szür hozz fát, palást rakj tüzet, bunda nyugodjál.

7350. Szürben szedett pénzecskéjét kamukában elitta.

7351. *Kinek* nem szüre, ne viselje.

Az az: Kit nem illet a szó, ne vegye magára.

7352. Kitelték a szűrét.
Az az: Eligazították.

7353. Szűr dolmán, vagy dolmán szűr mind egy.
A német: Eine Kiste und ein Schrein,
Eine Bache, und ein Schwein,
Ein Ochse und ein Rind.
Sind alle Geschwisterkind. [but one thing.
Az angol: Goose aud gander aud gosling are three sounds
A francia: C'est bonnet blanc et blanc bonnet.

6354. *Szüret*: Jókor jösz, elkölt a szüret.
A latin: Post bellum auxilium.

T.

7355. *Tacskó*: Mint a tacskót ugyan felfütyészik.

7356. *Tagad*: Törvényben tagadás jó.
A latin: Si fecisti nega. vagy
Sceleri nunquam defuit oratio.

7357. A világ tagadva szaporodik.

7358. *Takács:* Három takács egy ember. [szény.

7359. *Takarékosság*: Késő a takarékosság, mikor üres az er-
A német: Sparen ist zu spät, wenn man im Beutel auf der Nath, und im Faß auf dem Boden hergreift.

7360. *Tál* s fazék összezörgölődnek, hogy ne az emberek.

7361. *Talál*: Ha találtam, kondítom.

7362. *Talp*: Ha szekered nincs, talpad készen legyen.

7363. *Tamás* vagyok benne.
Az az: kételkedem benne. E szólás-mód Sz. Tamás apostoltól vette eredetét, ki midőn Krisztus feltámadását másoktól hallotta, hinni nem akarta.

7364. Nem mindég fú a vak Tamás. (2435)

Azt a zordon szelet, melly éjszak-kelet felől fú, sok Tamásnak nevezik. A mondatnak értelme pedig az, hogy ha egy ideig rosszúl folynak ügyeink, nem kell azért kétségbe esnünk, mert jobbra is fordulhat még.

7365. *Tanács*: Jó a jó tanács, ha késõre is.

7366. Nem fog vénen a ravasz tanács.

7367. Telik a tanács, de izzaszt a munka.

7368. Nem használ a tanács, ha nincs követője.

A latin: Consulendum et consiliis parendum.

7369. Hat puszta falut eltart tanácsával.

7370. Nem kell a bölcset tanácscsal terhelni.

Elmésen és igazán mondja *Rochefoucauld*: Egy egy hamisb bánás nincs, mint a tanácskérés és tanácsadás. A ki kéri, azt látszik mutatni, hogy tekintettel van barátja itélete iránt, holott őt csak arra szoritja, hogy javallja szándékát, s legyen kezesévé cselekedetének. Ellenben a ki tanácsot nyujt, buzgó s maga hasznát nem néző szívességgel látszik fizetni akarni a benne vetett bizodalmat; pedig inkábbára mindég a maga hasznát vegy dicsőségét keresi a nyujtott tanácsban.

7371. A hitvány tanácsnak néha kövér a vége.

7372. Adnak tanácsot, de nem kalácsot.

Az illy üres tanácsról a *spanyol* azt mondja:
Consejo sin remedio es cuerpo sin alma.
(tanács segedelem nélkül, test lélek nélkül.)
A német: Rathen ist leichter, denn helfen.

7373. Hamar tanács, hamar bánás. (3043)

7374. Könnyebb tanácsot adni, mint erszény pénzt.

7375. Tanácsot ne adj, ha nem kérnek.

7376. Könnyü másnak tanácsot adni, nehéz magának. (5089)

A latin: Facile cum valemus, recta consilia aegrotis damus:
At si tu hic sis, aliter sentias.

7377. Magára háramlik az, ki másnak gonosz tanácsot ád.

A latin: Malum consilium consultori pessimum.

7378. A ki másnak rossz tanácsot ád, maga fejére száll.
7379. Tanácsra szó, harcra erő kell.
A latin : Verba in consilia, valet in certamine robur.
7380, Tanácsra hallgass, időtől várj.
7381. *A tánc* bolondnak való.
Cicero : Nemo fere sobrius saltat, nisi forte insaniat.
7382. Nem illik étel előtt a tánc.
7383. Három a tánc.
7384. Török tánc.
Talpütlegek.
7385. Nem sokat hajt a tánc a konyhára.
7386. Eljárta menyasszonyi táncát.
7387. Néha reggel tánc, este pedig lánc.
A latin: Accidit in puncto, quod non speratur in anno.
A német : Unverhofft kommt oft.
7388. Nem illik a barátnak táncot járni.
7389. Táncos leányból ritkán válik jó asszony.
A német : Wenn die Keuschheit zum Tanze kommt, so tanzt sie auf gläsernen Schuhen.
7390. Táncos Miskolciak.
7391. *Tanitó :* Serény tanitónak kemény a neve.
7392. *Tanitvány* se volt, még is tanit.
7393. A jó tanitvány sem mindjárt mester.
7394. *Tanu* : A maga ügyében senki sem hiteles tanu.
7395. *Tanul :* Ki mit tanul, abban gyakorolja magát.
A latin : Oportet restum ducere, qui didicit.
7396. Szerencsésen tanul, ki más kárán tanul.
7397. Maga is tanul, ki másokat tanít.
A római : Docendo discimus.
7398. Akármit is tanulva tud az ember.
A latin : Dicendo dicere discunt.
7399. Hosszu a tanulás, rövid az élet. (görög).
A latin : Ars longa, vita brevis.

7400. A tanult ember holta után híres.
A latin: Si post fata venit gloria, non propero.

7401. *Tapodtanyira* se lehet vele elmenni,

7402. *Tapogat*: Jól tapogat.
Közel jár a dologhoz, majd kitalálja.

7403. Ott tapogatja, a hol nem fáj.

7404. Tapogatva jár, mint róka a jégen.

7405. *Tar* gyermeknek megnyől még a haja.

7406. Láttam egyébkor is ágon tar varjut.
Az az: Nem újság előttem.

7407. *Tárház*: A tömött tárház is apródonkint elfogy.

7408. *Tarka*, mint a szárcsamony.

7409. Tarkabarka, {mint az isten madara.
7410. Tarkabarka, {mint a szarka farka.

7411. *Társ*: Nem jó társ az, a ki mindent maga fölfal.

7412. Ebet szőréről, madarat tolláról, embert társáról.
A német: Willst du einen kennen, sieh mit wem er umgeht.

7413. Kinek társa van, ura van.

7414. Embert a társáról megismerheted.
A francia: Dis moi qui tu hantes, et je te dirai qui tu es.

7415. *Tart*: Nem tarthat örökké, mint a Lévai kemence.
A Lévai birák Pestről hozattak egy kemence-állitót, ki a város házánál felállitotta a drága kemencét: de azon éjjel le is dőlt. Kérdőre vonatván a mester, ő csak azt felelé, hogy hisz nem tarthatott örökké, de a birák bérét is ahozképest szabták.

7416. *Táska*: A zsiros táskából szép pogácsa esik ki.
A latin: Saepe etiam est olitor valde opportuna locutus.

7417. Két táskára szerződött.
Az az: Koldusbotra jutott.
A római: Ad manticam res rediit.

7418. *Tatár* étel, török tánc, magyar adta ördög tánc.

Valamik itt emlegettetnek, mind megannyi büntetések. Tatár étel, korbács: török tánc, talpverések, mellyekkel a törökök élnek, midőn jobbágyaikat büntetik: az adtát a magyar hányja; ördög láncnak pedig azon öreg szemű bilincsek mondatnak, mellyekkel a tolvajokat ékesiteni szokták.

7419. Mi a tatár!

Csodálkozás szava.

7420. *Tavali*: Alkalmas tavaliban.

A latin: Inter senes puer.

7421. *Téglát* szapul.

A latin: Aethiopem lavat.

7422. *A tehén* csikót ellett.

7423. Egyik tehén a másikat nyalja.

7424. Tudjuk, micsoda tehén alatt szopott.

Nagyot játszó alacson származásuról mondatik.

7425. Jaj annak a háznak, hol tehén bikának jármot vethet nyakába.

A tót: Szerencsétlen ház az, hol a kakas hallgat és a tyúk szól.

A spanyol: Con mal esta la casa, donde la rucca manda al espada. (Rosszúl van a ház, hol a rokka parancsol a kardnak.)

7426. Minden tehén maga borját nyalja.

7427. Valamelly tehén sokat bőg, kevés tejet ád az. (szintigy tótul).

A latin: Altissima quaeque flumina minimo sono labuntur.

7428. Derék dolog, három tehén csorda.

7429. A kinek tehene nincs, kecskét fejjen.

7430. Tehenet nyergelsz.

A latin: Galeam tibiae aptas.

7431. A fekete tehénnek is fejér a teje.

A német: Ist die Kuh noch so schwarz, sie giebt immerdar weiße Milch.

7432. *Teher*: Könnyü a nagy teher is, ha sokan emelik.

7433. Az egyenlő teher senkinek nem szegi nyakát.

7434. *Kiki maga terhét érzi.*

7435. *Teheti*, s teszi.

A latin: Sit pro ratione voluntas.

7436. Tehetsége felett senki nem köteles.

A latin: Ultra posse nemo obligatur.

A német: Ein Schelm thut mehr als er kann.

7437. *Tej:* Az annyai tej legédesebb.

7438. Kitetszik idején, melly tejből lessz a túró.

A latin: Urit mature, quod vult urtica manere.

7439. Ha a tejfel ikrádzik, rajta a köpűvel.

A német: Man muß das Eisen schmieden, so lang es heiß ist.

7440. Ha felhörpölte a tej felét, igya meg a savóját is.

7441. A kit a tej megégetett, a túrót is megfújja [illegible]

7442 A tejnek nincs fenékig föle.

7443. *Tékozlónak* ruhája végre koldus táskája.

7444. *Tél* után tavasz lesz, felhős után föld derül.

A latin: Post nubila phoebus, vagy:
Ver hiemem sequitur, sequitur post triste serenum.

A német: Auf Regen Sonnenschein.

A angol; Cloudy mornings turn to clear evenings.

Az olasz: Dopo il cattivo ne viene il buon tempo.

7445. A tél tél, de a szél szél.

7446. A tél mérgessége elébb utóbb kiüt.

7447. Télben két szakács, egy kulcsár, nyárban két kulcsár, egy szakács.

Az az: Télben többet eszik, nyáron többet iszik az ember.

7448, Más is télben csinál házat.

7449. Télben kenyeredet, nyárban ruhádat el ne hagyd.

7450. Télben szalonnáját, nyárban bundáját el nem hagyja az okos.

A francia: Quand il fait beau, prend ton manteau,
Quand il pleut, fais ce que tu veux.

Az olasz: Nè di state, nè di verno non andar senza mantello.

7451. *Meg* nem eszi a farkas a telet.

7452. Telhetetlen, { mint a barátzsák.
7453. Telhetetlen, { mint a pokol.

7454. *Teli* van, mint a bécsi bolt.

7455. *Temetés:* Pompás temetés, pénzvesztegetés.

7456. Száz temetés sem ér egy lakzit.

7457. *A templom* falához kapaszkodik, de nem fogódzhatik.

7458. A templon mellé kápolnát guggaszt az ördög.
Káldy: A hol az istennek templomot építenek, az ördög örömest kápolnát rakat; s hol nagy ájtatosságot lát, örömest babonát vet közbe.

7459. A ki a templom mellett lakik, jobbára utólsó a szent egyházban.

7460. Lehet a templomban is rosszat tenni.

7460. t. Ki a templomhoz közel lakik, legutólsó benne.
A német: Je näher die Kirche, je später hinein.
A francia: Près de l'eglise, loin de dieu.

7461. A templomhoz közelebb a segrestye, mint a bíró háza.

7462. Nem mind szentek azok, kik a templomba járnak (szintígy olaszul).
A latin: Non omnes sancti, qui calcant limina templi.

7463. *Tengely:* Megakadt a tengelye.
A latin: Aqua ipsi haeret.

7463. u. Tengelyt üttetni vele, nem volna tanácsos.
Tengelyt üttetni annyi mint összekapni valakivel.

7464. *Tenger:* Nem lehet tenger viz nélkül.
A latin: Citius in navi cadens a ligno exciderit.

7465. Tengerben keres vizet.
A latin: Insanus medio flumine queris aquam.

7466. Tengeren, kis vizen máskép kell hajókázni.

7467. Ki a tengeren jár, nem léphet alkura a szelekkel.
A német: Wer auf der See ist, hat den Wind nicht in der Hand.

7468. A ki nem tud imádkozni, menjen a tengerre.

Egy tengerész veszedelemben illyképen imádkozott: istenem nem szoktalak terhelni kérésimmel; ... ben először járulok elibéd imádságommal, hallgasd meg könyörgésemet, ments meg és én soha többé ... imádsággal.

7469. Nem lehet a tengert kanállal kimerni.

Csekély eszközökkel nagy vállalatba fogni nem ...

7470. *Tengődik*, mint Toldi Miklós lova a szeméten.

7471. *Tinta* és penna a szégyent nem tudja.

A római: Literae non erubescunt.

A német: Das Papier ist gedultig.

7472. *Tenyér:* Pöki a tenyerét.

7473. Nincs gyümölcsösebb föld a szegények tenyerénél.

7474. Kend meg a tenyerét, meglátod elnyered.

A latin: Placatur donis Jupiter ipse datis.

A német: Wer schmiert, der fährt.

7475. *A természet* kevéssel megelégszik.

A német: Die Natur ist mit Wenigem zufrieden.

7476. Kitör belőle a természet.

7477. A mit a természet nem adott, néha megkinál vele a szerencse.

7478. Nehéz a természetnek rendet s módot szabni.

A latin: Nunquam efficies, ut cancri recte incedant.

7479. Nehéz a természet ellen rugdalódzni.

A latin: Quem fortuna pinxerit nigrum, hunc non ... sum aevum candidum reddere potest.

7480. *Test:* Házi ellenség a test, fris a rosszra a jóra re...

Gregorius: Hiába győzzük meg a külső ellenséget, ... bensőknek kedvezünk.

7481. Csak teste és lelke van.

Az az: Igen szegény, semmie sincs.

A latin: Codro pauperior.

7481. v. *Tesz*, mint a villám, hallgat, mint a föld.

7482. Mi van mit tenni, mikor meg kell tenni.

7483. *Tetézve* visszaadta a csapott vékát.

7484. *Tetőtől* talpig ember.
Az az: Igen derék ember.

7485. *Tetszik*: Nehéz mindennek tetszeni.

7486. Kinek hol nem tetszik, máshová kivánkozik.
A latin: Bos alienus subinde foras prospectat.

7487. Ki magának tetszik, másnak nem tetszik.
A latin: Temneris multis, si tui amator eris.

7488. *Tett*: Az ember tetteit csak a tekintete is elárulja.

7489. *Tetü* a biborban is megnevekedik.
7490. Mennél hitványabb a tetü, annál jobban csip.

7491. Serkéből lett tetü jobban csip. (6774)
Az az: Koldusból lett úr leggőgösebb, legkiállhatlanabb. Kit a szerencse felkapott, rendesen magának, tehetségének tulajdonítja azt, mi a vak történet müve, és félvállról, megvetéssel néz régi bajtársaira, nekik tulajdonitva, a mi talán nem kevésbé a viszonyok következménye.
A francia: Il n'y a rien de plus orgueilleux, qu'un riche qui a été gueux.
Az angol: Set a beggar on horseback and he'll ride a gallop,

7492. *A teve*, ha rühes is, többet elbir, mint az egészséges szamár.

7493. Egy tikmony-sültig meglesz.
Az az: hirtelen, igen hamar.

7494. *A tilalmas* mindenkor jobb izü.

7495. *Tinó*: Tanulj tinó, ökör lesz belőled.
A német: Lerne was, so kannst du was.
A latin: Discat qui nescit, nam sic sapientia crescit.

7496. *Tiped-tapod*, mint a tojó galamb.
Arról mondatik, ki mindig totoláz, mintha serénykednék és nincs semmi látatja.

7497. *Tisza*: Ki a tiszából nem ivott, nem tarthatja magát valóságos magyarnak.

7498. *Tiszt*: A mi tiszted, ahoz tartsd magadat.

7499. Ha felvetted a tisztet, el is járj benne.

A latin: Contribulus factus serva ordinem.

7500. *Tiszta*, mint az ákavita.

7501. *Tiszta*, mint a galambszedte búza,

7502. *Tiszta*, mint a hetedik ég szellemmadárja.

7503. A tisztaság és a csinos viselet az emberben második egészség.

7504. *Tisztel*: Magát tiszteli, ki mást tisztel.

A latin: Honor est honorantis, non honorati.

7505. Ha nem szinte tisztesen, legalább eszesen.

7506. *Tisztség*: Nehéz a tisztség ész nélkül.

7507. *Tisztít*: Mást tisztít, maga rühes.

7508. *Tisztviselés* gonddal jár.

A római: Fasces sunt fasces.

A német: Würden sind Bürden.

7509. *Titok*: Nincs olly titok, melly idővel ki ne nyilatkozzék.

7510. Orvos és gyóntató előtt káros a titok.

A francia: Au confesseur, au médecin et à l'avocat, on ne doit cacher aucun cas. (szintígy az olasz és az angol).

7511. Nem titok az, a mit két ember tud.

7512. Soha nagy titkodat, titkos tanácsodat, asszony orrára ne függeszd.

7513. Titkot királyoknak vagy a nagy uraknak nem jó mindjárt befújni.

7514. Nem okosság a titkot ellenségnek kijelenteni.

7515. Ha magad kimondod a titkodat, hogy kivánod, hogy más azt elhallgassa.

Negyedik Henrik francia király háborura késztült, de senki nem tudta, ki ellen. A kiváncsi udvaroncoknak egyike végre egyszer a királylyal magában lévén, neki bátorodik és megkérdezi. — „Tudsz-e hallgatni“, kérdi viszont a király. „O bizonyosan, felséges úr! „Én is“, szól a király, és ott hagyja a faképnél.

7516. Részegre, gyermekre, asszonyra a titkot ne bizzál.

7517. Néha a titok-elrejtés többet ér a szólásnál.

7518. Föld is kiokádja a titkolt dolgot.

7519. *Titulussal* élni s jószágot nem bírni, igen csekély méltóság.

A latin: Titulus sine vitulo.

7520. *Tojás* parancsolgat az anyának.

7521. A tojás a tyúkot tanítja.

A német: Das Ei will klüger sein als die Henne.
A francia: Les oisons mènent paître les oies.

7522. A tojás is csak egyszer törik el.

7523. Két tojásnak egy pohár bor a közepe.

7524. Minden tojásnak van széke.

7525. A ki a tojást szereti, a tyúk kotákolását is szenvedje.

7526. Megette három szégyen nélkül a tojást.

Régenten szokásban volt, hogy mikor valami leányhoz leány-néző ment, tyúktojást főztek és azt a legény elibe tették. Azt ennek három szégyen nélkül kellett megennie. Elsőben azt kellett neki kitalálnia, híg-e vagy kemény a tojás, mert ha a híg tojást kemény gyanánt vagy a keményt híg gyanánt bontotta fel, első szégyene volt. Másodszor mikor megsózta és felkeverte s valami kifolyt a tojásból, második szégyene volt. Harmadszor annyi kenyeret kellett szelnie, hogy épen beérte vele s meg is ette vele a tojást, másként ez lett volna a harmadik szégyene (Dug).

7527. Főtt tojásból nem sok csirke kél.

7528. *Tokorcsra* ment ecetet őrleni.

Tokorcsón sok vad gyümölcs termett, de kevés gabona; azért a szomszéd helységekből gabnát vittek oda ecetnek való vad gyümölcsöt cserélni rajta; innen a ki oda vitte a gabonát, arról mondották, hogy Tokorcsra ment ecetet őrleni.

7529. A törött tojást a kovács se forrasztja össze.

Az az: Ha az öreg ember utólja felé van, minden orvosi mesterség sem tartja meg a lelket benne.

7529. w. *Toll:* Más tollával dicsekedik.

7530. Meg nem [illegible] ember a [illegible].

7531. *Tolongattak*, mint az esztrengára hajtott juhok.

7532. *Tolvaj*: Rajta van a pénzen a király képe, még is ellopja a tolvaj.

7533. Nem tolvaj, hanem csak szurkos a keze.

7533. r. Addig jár lopni a tolvaj, míg felakasztják.

7534. Nem egy úton beszél tolvaj a vallatásban.

7535. Kegyelmes tolvajnak hegyes nyárs az alfelébe.

7536. Házi tolvajtól nehéz őrizkedni.

7537. A hamar tolvajságnak, hóhér a megállítója.

A német: Je größer eines Diebes [illegible], je [illegible] er sich sein [illegible].

7538. A madarak között is vagyon tolvajholló.

7539. *Tombác*: Egy tombácon faragnak.

7540. *Torban* énekelni és vendégségben sírni illetlen.

7541. *Torkosság*: Rövid torkosság, hosszú főfájás.

7542. *Torma*: Jó a torma, de ha a tűzhelyen terem, káros.

7543. A tormába esett féreg azt gondolja, hogy nincs annál édesebb gyökér.

7544. Tormaféreg.

7545. *Torok*: Vigyázz, torkom, ne hibázz.

7546. Lator a torok.

Azért nem kell a szónak hinni.

7546. ɏ. Kis lyuk a torok, de egész falut elnyelhet.

7547. Torkára forrott.

Az az: Lakolnia kellett azért.

7548. Száraz toroknak üres korsó.

7549. *Tót* nem ember.

A kurucjárásban ide tova nyargalódzván a kurucok, egy *tót* embert vettek üldözőbe, ki nagy sebesen szaladt előre. *Utána* a kurucok azt kiáltották: „megállj ember!“ Mire amaz

szaladásközben azt felelte: „nem vagyom én ember, mért én tót vagyom,“ s avval még jobban előre hányta a görcsöket. (Dug).

7550. Tót adta, tót elvette, tót eb adománya.

7551. A tót is megnyugszik, mikor leesik a fáról.

7552. Tótágast áll.

Az az: fején áll lábbal felfelé.

7553. Tót ház.

Katona tanyának gúny neve.

7554. Tótnak korsó, németnek koporsó.

7555. Adj szállást a tótnak, { majd határt mutat. / kiver a házból. }

7556. { A tótnak vad alma fügéje. / Tótnak kökény a bora, vad alma fügéje. }

7557. Tóttal tótul kell szólani.

7558. *Tő:* Tővel-hegygyel hányták össze.

A latin: Scopae dissolutae.

7559. *Tök* is este virágzik.

Annak szokták mondani, ki este kap olly dologhoz, mellyet nappal is véghez vihetett volna.

7560. Tök fejü.

A latin: Cucurbitum caput.

7561. Tök filkó.

7562. Csak a tököt sem tudja a túrós ételtől megválasztani.

7563. Tökre hányja a bojtorjánt, hogy bele akadjon.

Hiába való, hasztalan munkát tesz.

7564. *Tökkolop* vagy tanácsház.

7565. *Tőke:* Égett tőke fekete, árva borju, nincs anyja.

7566. *Tőgy:* Eltaláltad szarva közt a tőgyét.

7567. *Tölgy:* Későre válik a tölgy, de annál tartósabb.

7568. Nehéz a nagy tölgynek megszáradtát várni.

7569. *Tölgyfa:* A magas tölgyfa is csak kis makk volt valaha.

7570. *Töm*: Azt is tömi, a mi már kihull.

7571. *Tömjény*: Nem épen tömjény, ha jó szagú is.

7572. A hol tömjény nincsen, liszttel is véghez mehet az áldozat.

A német: Man muß zuweilen aus der Noth eine Tugend machen.

7573. *Tömlő*: Arany tömlőből is csak szél, a mi kijő.

7574. *Tömlöc*: Nem jó kvártély a tömlöc.

7575. A hosszas tömlöcnek akasztófa a vége.

7576. *Tönk*: Nagy tönk van a farán.

Olly leányról szokták mondani, a kinek sok jószága van, vagy kire nagy örökség vár.

7577. *Tőr*: Két éles tőr nem fér egy hüvelybe.

Az az: Nem jó két indulatos embernek együtt lenni, mert engedni egyik sem tudván, hamar összevesznek.

7578. *Törik*, szakad, meg kell lenni.

7579. *Török* Bálint szolgál.

A latin: Thericlei amicus.

7580. Nincs török a hátunkon.

Az az: Nincs semmi, mi rendkívüli sietésre késztene, nem kell úgy rohanunk.

7581. Ki a törökkel a gyepre.

7582. { *A törpe* csak törpe, ha a bércen áll is.
Nem nagy a törpe, ha szintén hegyen áll is.

7583. *Törvény*: { Sok a vétek, a hol sok a törvény.
Sok törvény, sok vétek.

A német: Je mehr Gesetz, je mehr Übertretung.
A deák: Legum copia justitiae inopia.

7584. A legjobb törvény legrosszabb erkölcsökből származik.

7585. Törvényben nem jó a hamisság.

7586. Törvénynek viasz szokott lenni az orra.

7587. Nem mindenkor tollal, hanem gyakorta fegyverrel is írják a törvényt.

588. A törvénytétellel nem kell igen sietni.
589. *A törzsök* csak törzsök, akármint csinogassák. (5041. j)
590. Jó törzsök nem csúfolhaja a tőkét.
591. A törzsök is szép, ha felöltöztetik.
592. Sokszor húzta nagy bőjtben a törzsököt.
Azzal ijesztik a leányt, hogy ha farsangon férjhez nem megy, bőjtben törzsököt kötnek utána.
593. *Tövis*: Kitetszik tövis a zsákon.
594. Tövisbe lépett.
595. Nem terem a tövisen füge.
596. Tövisen keres szőllőt.
A latin: Vellera quaerit asini.
597. *Tréfa* a maga helyén jó.
598. Felében esett a tréfa.
Az az: Drágán megfizette a tréfát.
599. Ez már fele sem tréfa.
600. Jó a tréfa, de nem mind { végig. / éltig. / holtiglan.
601. Nem minden tréfa esik talpra.
602. Kinek élete teljes tréfa, nem teljes ember.
603. A szüntelen tréfa határos a hazugsággal.
604. Szapora tréfa, meddő okosság.
605. Abban termékeny az okosság, kiben szaporátlan a tréfa.
606. Tréfából is meglehet az igazat mondani.
607. Ollykor tréfából is megmondja az ember az igazat.
Az olasz: Tal si burla, che si confessa.
608. A tréfának fele valóság szokott lenni.
609. Torkába verték a tréfát.
Meglakoltatták ostobaságáért.
610. *A trombita* némellynek örökös hírt, némellynek hallottas nótát fú.

7570. *Töm*: Azt is tömi, a mi már kihull.

7571. *Tömjény*: Nem épen tömjény, ha jó szagú is.

7572. A hol tömjény nincsen, liszttel is véghez mehet az áldozat.

A német: Man muß zuweilen aus der Noth eine Tugend machen.

7573. *Tömlő*: Arany tömlőből is csak szél, a mi kijő.

7574. *Tömlöc*: Nem jó kvártély a tömlöc.

7575. A hosszas tömlöcnek akasztófa a vége.

7576. *Tönk*: Nagy tönk van a farán.

Olly leányról szokták mondani, a kinek sok jószága van, vagy kire nagy örökség vár.

7577. *Tőr*: Két éles tőr nem fér egy hüvelybe.

Az az: Nem jó két indulatos embernek együtt lenni, mert engedni egyik sem tudván, hamar összevesznek.

7578. *Törik*, szakad, meg kell lenni.

7579. *Török* Bálint szolgái.

A latin: Thericlei amicus.

7580. Nincs török a hátunkon.

Az az: Nincs semmi, mi rendkívüli sietésre késztene, nem kell úgy rohanunk.

7581. Ki a törökkel a gyepre.

7582. { *A törpe* csak törpe, ha a bércen áll is.
Nem nagy a törpe, ha szintén hegyen áll is.

7583. *Törvény*: { Sok a vétek, a hol sok a törvény.
Sok törvény, sok vétek.

A német: Je mehr Gesetz, je mehr Übertretung.
A deák: Legum copia justitiae inopia.

7584. A legjobb törvény legrosszabb erkölcsökből származik.

7585. Törvényben nem jó a hamisság.

7586. Törvénynek viasz szokott lenni az orra.

7587. Nem mindenkor tollal, hanem gyakorta fegyverrel is írják a törvényt.

7588. A törvénytétellel nem kell igen sietni.

7589. *A törzsök* csak törzsök, akármint csinogassák. (5041. j)

7590. Jó törzsök nem csúfolhaja a tőkét.

7591. A törzsök is szép, ha felöltöztetik.

7592. Sokszor húzta nagy böjtben a törzsököt.

Azzal ijesztik a leányt, hogy ha farsangon férjhez nem megy, böjtben törzsököt kötnek utána.

7593. *Tövis*: Kitetszik tövis a zsákon.

7594. Tövisbe lépett.

7595. Nem terem a tövisen füge.

7596. Tövisen keres szöllőt.

A latin: Vellera quaerit asini.

7597. *Tréfa* a maga helyén jó.

7598. Felében esett a tréfa.

Az az Drágán megfizette a tréfát.

7599. Ez már fele sem tréfa.

7600. Jó a tréfa, de nem mind { végig. / éltig. / holtiglan. }

7601. Nem minden tréfa esik talpra.

7602. Kinek élete teljes tréfa, nem teljes ember.

7603. A szüntelen tréfa határos a hazugsággal.

7604. Szapora tréfa, meddő okosság.

7605. Abban termékeny az okosság, kiben szaporátlan a tréfa.

7606. Tréfából is meglehet az igazat mondani.

7607. Ollykor tréfából is megmondja az ember az igazat.

Az olasz: Tal si burla, che si confessa.

7608. A tréfának fele valóság szokott lenni.

7609. Torkába verték a tréfát.

Meglakoltatták ostobaságáért.

7610. *A trombita* némellynek örökös hírt, némellynek halan-tas nótát fú.

7611. *A tromfot* tromffal szokták elütni.
A német: Trumpf wider Trumpf.
A francia: Chou pour chou.
Az angol: A Rowland for an Oliver.

7612. *Tud* hozzá, mint a Bajesi asszony a kávé-főzéshez.
Ennek egy úri ember kávét adván, hogy főzze meg, az bab gyanánt megfőzte, kitálalta és úgy elébe tette.

7613. Tud hozzá mint bagoly az Ave Máriához.
7614. mint a tik az ábécéhez.
7615. mint a tik a regéhez.
7616. mint a vak a himvarráshoz.
7617. mint kocsis az orgonához.
7618. mint tyúk a takonyvágáshoz.
7619. mint hajdú a harangöntéshez.

7620. Tud hozzá, mint Lantos a tiz parancsolathoz.
Bölcsőjétől fogva, egész koporsójáig tanították Lantost a tiz parancsolatra; de meg nem tanulta. Mert, ha annak csak nevét is hallotta, nem volt erő, melly őt helyben tarthatta volna. Ha utját tudta volna, illyenkor talán a világból is kiszaladt volna. (Dug).

7621. Többet tud, mint szalonnát sütni.

7622. Azt sem tudja, tök-e vagy túrós étel.
Cicero: Ne umbram quiden ejus novit.

7623. Csak annyit tud ember, mennyit elmondhat.
A római: Tantum scimus, quantum memoria tenemus.

7624. Ki mit tud, abban gyönyörködik.
A latin: Qua in re aliquis clarus est, ad eam properat.

7625. Azt is tudja, hányat tojt a biró tyúkja.

7626. Úgy tudom, mint az öt újjomat.

7627. *Tudatlan*, mint a szamár.

7628. Egyik tudatlan hamarább megérti a másikat. (6513)

7629. A tudatlanok közt könnyü bölcs nevet szerezni.
A latin: Inter indoctos etiam corydus sonat.

7630. A tudatlanok előtt kiki mutogathatja magát.

7631. *Tudatlanság:* Nagy gyalázat embernek a tudatlanság.

7632. *Tudomány:* Jó utitárs a tudomány.

Az arab: A tudomány elébbvaló a kincsnél; az téged őriz, holott a kincset neked kell őrizned. A kincs azonkép apad, a mint használod, míg a tudomány annál inkább szaporodik, minél többet élsz vele.

7633. A tűz és tudomány eledelt kiván.

7634. Nagy építőmester a tudomány, néha a szegénynek is palotát rak.

Az olasz: Vale piú il poco che l'huomo sà, che il molto che il ricco hà.

7635. Sokat tudni, s önnön magát nem tudni, igen veszedelmes tudomány.

7636. A hol sok a tudomány, sok a titok.

7637. Nincs a tudománynak röst ágyban fekvése.

7638. Fáradsággal adják a tudományt.

A latin: Gaudent sudoribus artes.

A német: Man bricht die Kunst nicht vom Zaume.

7639. A ki miben tudós, abban gyanós.

Ki maga valamiben bűnös, abban a dologban másról is gyanakodik.

A német: Es sucht keiner den Andern im Sack, er habe denn selbst darin gesteckt.

7640. *Tudós* becsülete, ifjak ébresztése.

A latin: Honor alit artes.

7641. A tudós is talál, mit köszörüljön eszén.

7642. Ollyan ő a tudós emberek közt, mint a lúd a hattyúk közt.

7643. *Tulipán*: Szép a tulipán, de nincs illatja.

7644. *Tulipán–panna*.

Csúfneve olly férfinak, ki minden asszonyi dolgokba belekottyan.

7645. *Tulok*: A ki itten tulok, talán Bécsben sem lesz csacsi.

7646. Egyenetlen tulkok. (1763)

7647. *Túllötték*, s ide áll az ajával.

Egy rosszból másba.

A latin: De calcaria in carbonariam.

7648. *Túr*-gyúr.

7649. *Turba*: Ellopták a turbát, de nálam a kulcsa.

A római: Nucleum amisi, reliquit pignori putamina.

7650. *Turkál* a becsületes emberben, mint a jóllakott disznó a makkban.

7651. *Túróval* jó a rosz káposzta is.

Túró név alatt disznó értetetik, mint a melly orrával turkál. Akármilly rosz is a káposzta, csak abba disznó húst jól rakjanak, jó válik belőle. Azt akarja pedig e közmondás jelenteni, hogy akármi is, csak minden hozzávaló meg legyen neki, jóvá válik.

7652. *Tus*: Ez nem nagy tus.

Ez nem valami nagy tett, mellyel nagyon sátorozni lehetne.

7653. Nincs tű közöttünk, hogy össze ne férjünk.

7654. Mintha tűkön ülnék.

Olly nyughatatlan vagyok.

7655. Megjárták a száz tű hosszát.

7656. A ki egy tűt ellop, végre ökröt is próbál.

7657. A tűt mindenkor ott hagyd a munkában, a hol végzed.

7658. *Tüdö*: Eljön az idő, mellyben megázik a tüdő.

7659. *Tűhegy*: Nem külömb, mintha tűhegyen ülnék. (7654)

A latin: In acie novaculae.

7660. Egy tűhegyre szedi beszédét.

7661. Egy tűhegyre van szedve orcája.

7662. *Tükör*: Nem mindenkor tükör az oka, ha csunyát mutat.

7663. A tükör azt mutatja, a mi előtte vagyon.

7664. *Tűrés*: Keserü a tűrés, de édes a gyümölcse.

7665. Ennek csak tűrömolaj az orvossága.

Az az: Itt nincs segitség, ezt csak tűrni kell.

7666. Nem minden fán terem a tűrömolaj.

7667. *Tüske*: Őtet is kiszúrta a sok tüske.

7668. Mintha tüskén ülnék. (7645)

7669. Ne menj a tüskére, ha sarud nincs.

7670. *Tűzről* pattant ember.

Nyájas a tűz.

Nincs a tűz füst nélkül, se a füst tűz nélkül.

A francia: Il n'y a point de feu sans fumée.

A tűz is böjtön bagzik.

Se tűz, se viz meg nem tartja.

Tűzbe jőni.

A német: In Harnisch gerathen.

A francia: Prendre la chèvre.

Tüzet nem jó tűzzel oltani.

Latinul: Ignis non extinguitur igne.

Égő tüzet gerjeszteni.

A latin: Calcar addere currenti.

A ki a tűzhez közel jár, megégeti magát.

A ki a tűzhez közel vagyon, könnyen melegedhetik.

A ki a tűzhez közel áll, { hamar megpörköli ruháját. / könnyen megpirúl. }

Együtt tették a tűzhez, együtt emészszék.

A tűznél több fazék is felforr.

Tűzre ne önts olajt.

A latin: Ignem igni addere.

Tűzzel vassal rajta van.

Tüzes, mint Illyés szekere.

Tűzhelyen fő a szerelem.

Ty.

7687. *Tyúk:* A vak tyúk addig piszkál, míglen szemre talál.
A német: Blinde Henne findet wohl auch ein Korn.
Az angol: A blind man may perchance hit the mark.

7688. Ha a sast látja, lelapúl a tyúk.

7689. A kié a tyúk, a tojás is azé.

7690. Lám a tyúk is kikaparná.

7691. A szelid tyúk hamar meglapúl.

7692. A melly tyúk sokat kodácsol, keveset tojik. (7427)
A latin: Audax ad opus est plerumque ignavissimus.

7693. Jobb a tyúk csirkéstül.

7694. A tyúkokkal fekszik le.

7695. A tyúkfi is lelapúl, mikor kányát lát.

7696. A tyúkmony is megáll az asztalon, ha betöröd a csúcsát.
Az az: Módjával sokat lehet végbe vinni. Egyébkint e közmondás Columbus ama híres ötletére vonatkozik, mellyel egyszer vendégség felett fölfedezése fitymállóit elhallgattatta. Asztal felett épen tojás hozaték föl, midőn a vendégek közül többen felfedezését ollyannak mondák, hogy azt más is tehette volna. Columbus ekkor tojást kezébe vévén, ócsárlóitól azt kérdé: ki tudná e tojást hegyével felállítani? Mindnyájan megkísérték, de senkinek sem sikerült. Ekkor Columbus a tojást asztalhoz ütvén, felállítá. — „Hisz ezt mi is megtehettük volna!“ — kiáltának mindnyájan. Igen! — felelé Columbus — most miután láttátok, hogy én mikép teszem. Igy van felfedezésemmel is.

7697. A tyúkmony okosabb akar lenni a tyúknál.
A német: Das Ei will klüger sein als die Henne.

7698. Hosszára szelt kenyér hígan sült tyúkmonyhoz.

U.

7799. *Uborkafa:* {Fölhágott / Fölkapott} az uborkafára.
Az az: Polcra jutott s elbizta magát.
A francia: Il tient le haut du pavè.

7700. *Udvar:* Habzó tenger az udvar.
A német: Wer zu Hofe sein will, muß bald oben, bald unten liegen.

7701. Ha hoztál bejöhetsz, ha nem, ki maradhatsz, azt mondják az udvarban.
A latin: Clauditur oranti, sed panditur aula ferenti.
A német: An den Hof darf man nicht mit leeren Händen kommen, sonst wird man ausgeschlossen.

7702. A nagy udvarokból is mentek menyországba.

7703. A nagy udvarokban ritka az egyesség.

7704. Nagy udvarokon nehéz remete életet élni.

7705. Pázsitos udvaron lakik a szegénység.

7706. Az udvari élet keserü falatokat is ád.

7707. Az udvari élet nem csak borsos levet, de kenyérhajat is ád.

7708. Udvari lé, panaszos kenyér.

7709. A ki mód nélkül udvari, nem udvari.
A német: Zu höflich wird tölpelig.

7710. A görbe kezüt szeretik az udvariak. (7691).

7711. *Ugrál*, mint a kecskebak.

7712. *Ugrik*, mint a fött rák.

7713. *Úgy* van, mint az eb a láncon.

7714. Úgy vagyunk, mint a jégen álló.

7715. *Úgy vannak*, mint az eb a macskával.

7716. Az „úgy“ és „nem“ rövid igék, de nagy gondot ad
7717. *Újj*: Csak kis újja is többet ér.
7718. Újjadra vonhatod, mint a gyürüt.
Igen csendes, békeszerető ember.
7719. Ha újjadat mutatod, kezedet kéri. (szintúgy [illegible])
Az az: Telhetetlen, soha ki nem elégited.
A latin: Digito ostenso rapitur manus.
Az angol: Give him an inch, and he'll take an ell.
7720. Újjadat is megszopnád utána.
7721. A mit egy újjal bedughatsz, ne várj többet oda.
7722. Az embernek újjai sem egyarányosak.
Az az: jók között rossz is van.
7723. Nem szoptam újjamból.
Nem magam költöttem, a mit mondok.
A német: Ich habe es nicht aus den Fingern gesogen.
7724. Valakivel újjat vonni.
Az az: Összekapni, ellenségeskedni valakivel.
7725. Kinek újját kapja, annak karját is kéri.
7726. *Újság*: Minden újság kedves.
A latin: Grata novitas.
A német: Neugekommen, willkommen.
A francia: Tout nouveau, tout beau.
Az olasz: De novello tutto è bello.
7727. *Undi*: Az Undiak keresztül úszták a hajdinát.
7728. *Ungvári* bor, Beregi búza, Nyíri makk nem tes
séget.
7729. *Unszolás*: A gyakor unszolás indítja a gyermeke
7730. *Úr*: Hamar lehet valaki úr, de későre jó.
7731. Lehet nagy úr, ha Lázárnak híjják is.
7732. Nem úr az, a ki senkit úrrá nem tehet.
7733. Nem mind úr, ki oldalba szúr.
7734. *Nincs* olly nagy úr, ki meg nem szorúl.
7735. *Nem* lesz azért nagyságos úr, ha cigány annak

6. Ha magad ura lehetsz, ne vágyj más konyhájára.
A latin: Alterius non sit, qui suus esse potest.
7. Az ebet is megbecsülik uráért.
8. Nem mind igaz, a mit nagy urak fillentenek.
9. Nagy urak kedve nyúlháton jár.
A német: Großer Herren Huld und Nelkenwein verriecht [über Nacht.
0. Urak kérése parancsolat.
A latin: Precibus minas reguliter addat.
0 ȝ. A nagy urak keveset adni szégyenlenek, sokat adni pedig nem akarnak.
1. Nagy urak fingjának tömjénszaga van.
2. Az urak vesznek össze és a jobbágyok haját tépik ki
A német: Wenn sich die Herren raufen, müssen die Bauern die Haare herleihen.
3. Nagy urakkal nem jó cseresznyét enni, mert magjával meglövöldöznek.
4. Nagy urakkal nem jó tréfálni,
A latin: Porro a jove atque fulmine.
5. Urak asztala.
A latin: Dubia coena.
6. Föld ütötte agyon az urát.
Házasságon kívül gyermeke lett.
7. Az urat a szolgától nem a természet, hanem a szerencse választja.
8. A ki urával pöröl, isten annak orvosa.
Mert a mint a *latin* közmondás tartja: Deorum liberi invulnerabiles sunt.
9. A nagy úrnak szolgája is kevély.
0. Nehéz két úrnak szolgálni.
A német: Niemand kann zwei Herren dienen.
1. A nagy úrnak is találkozik ura.
2. Úrrá lett, nem néz a lencsére. (görög)
3. *Ki nagy úrral pöröl*, könnyen tarisznyát leł.

7754. *Uraság* dolga, ki maga házánál lakhatik.
7755. Nem bolondság az uraság.
7756. Valaki megszakad az uraság dolgán, ollyat börtönséggal fizetnek ki.
7757. Az uraságot könnyü megszokni, nehéz elhagyni.
7758. *Úszó*: Sokszor a jó úszó is belehal a vizbe.
7759. *Út*: Ott az út, hol a kerékvágás; akár fel, akár alá.
7760. Gyakorta a közel út igen veszedelmes.
7761. Utat mutatnak neki.
7762. Majd bevágom az utját.
7763. Útnak, szónak { nincsen vége. / nem érni végét.
7764. Ha útnak indultál, törd a hol csapontos.
7765. Uton igazság, itthon barátság.
7766. Az egyenes uton is lehet örvényes.
7767. Útas embernek nem nagy teher a kenyere.
7768. Nem utavesztett, ki utjára talál.
7769. Akkor jó utazni, mikor mind elől, mind hátul elegen mennek.
7770. Ki az utazókkal eszik, áldozik.
7771. A ki útfélén épit, sok mestere van annak.

Szintúgy a német: Wer an den Weg baut, hat viel Meister.
Az olasz: Chi fa la casa in piazza, ò la fa alta, ò la fa bassa.

7772. *Útfut*, minden házhoz befut.
7773. Úti cifra, házi ronda.
7774. *Uti-füvet* tett a talpa alá.

Az az: Odább állott, elszökött.
A francia: Faire Gille.

7775. Nincs nehezebb a könnyü utiköltségnél.

'6. Legjobb utitárs a tele erszény.
'7. Egy ékes szóllású uti-társ jobb a hat lovas hintónál.
'8. Jó uti társaság és nyájas barátság jobb hat lovas hintónál.

A német: Auf der Reis'ein guter Gefährt',
Ist so gut wie ein Pferd.

Az angol: Good company in a journy, is worth a coach.

Ü.

9. *Üdvözül*: Könnyü annak üdvözülni, kinek isten a barátja.

Az az: Kinek hatalmas pártfogói vannak, könnyen előmegy.

0. *Üget*, mint a bőjti boszorkány. (963).
1. *Ügy*: Kinek nem jó ügye, azt ki ne fecsegje.
2. *Ügyes*: Az ügyes ember leneveti az ügyetlent.
3. *Ül*: Úgy ül, mint macska a sövényen.
4. Úgy ül a székében, mint a Tömördi bíró.
5. *Üres*: A hol üres, ne keress.

Egy tolvaj éjtszakának idején egy szegény ember házába tört és ott kotorázott; mire a házi gazda felébredvén, szerencsétlen gondolat—úgy mondá—éjtszaka ott keresni, a hol én fényes nappal sem találok semmit.

6. Üres, mint az orgonasip.
7. Az üres edények inkább konganak.

Az az: Minél tudatlanabb valaki, annál szájasabb.

8. *Üres hordó legjobban hangzik.*

7789. **Üres kamrának bolond a gazdasszonya.**

7790. **Üres a felső vár, nincs otthon a gazda.**

Az az: Üres a feje, nincs esze.

7791. **Tele van üressel.**

7792. *Üszögös:* **Kevés jó válik az üszögös búzából.**

V.

7793. *Vacsorál:* Úgy kell vacsorálnunk, hogy megtudja i is; legyen vendég, legyen egy pár trombitás is.

7794. *Vad:* Nem vadra való.

7795. *Vadász:* Jó vadász, rossz gazda.

7796. Mindig vadász, de keveset fog.

7797. Kikerülne belőle, egy vadász és egy nyúlhajtó.

7798. Sokat fárad vadász, ritkán szárad halász, úgy keresi nyerét.

7799. Vadász-ebéd.

Hamarjában s leginkább sültekből álló kurta falatozá

7800. *Vádlás:* Ha a puszta vádlás elég, elég sok ártatlan rül a hóhérkézre. [magá

7801. *Vádol:* Még senki nem vádolja, s már is mente

805. Elfogy a vagyon, ha reá nem keresnek.
806. *Vágyódik*, { mint a kecske a zöld ágra.
807. { mint a leány a házasságra.
808. *Vaj:* Mit árt a vaj a bélesnek?
809. Csak vajasát szereti a kásának.
810. *Vak* is talál ollykor egy garast.
811. A vak is talál néha egy patkót.
812. A vak is lát néha, álmában.
813. Néha a vak tovább lát a szemesnél.

Sok pénze lévén egy vak koldusnak, azt allatomban a mezőre kivitte és elásta. Ezt komája észrévévén, még azon nap kiásta. Rövid idő múlva kincséhez menvén a vak koldus, mivel azt helyén nem találta, mindjárt komájára esett a gyanuja. Hogy pénzét visszanyerje, komájához megy és jó kedvet színelve, azt mondja neki, hogy miután rövid idő óta szép pénzecskét összekaparított, adjon neki tanácsot, hová tegye, hogy biztos helyen legyen. A koma kapván a jó alkalmon, azt javasolja, hogy oda tegye, a hová többi pénzét eltette. Ezt helybe hagyván a vak, a koma azonnal mezőre siet és az ellopott pénzt helyére vissza teszi, hogy a többit is kezéhez kaparítsa. Ott találván pénzét a vak, felvette és komájának háza előtt elmenvén, „a vak—úgy mondá—most továbbra látott a szemesnél."

814. Vak nem veszi hasznát a tükörnek.
815. Vak nevet kancsalt.
816. Vak vezet világtalant.
817. A vak koldusnak is alamizsnán a szeme.
818. Vak veréssel verni.

Az az: Megszólni valakit.
A latin: Calculo mordere.

819. Nem használ a vaknak, hogy elei láttak.
820. A vaknak, ha sok is az aranya, még is nyomorúlt.
821. Vakok között sanda a király.

Sandának ollyan mondatik, ki igen keveset lát nappal, *este felé* semmit se.

7822. Vaktól utat kérdez.

7823. *A vakondak* mutat utat a szemesnek.

7824. *Vakar*: Kiki ott vakarja, a hol viszket.

A német: Wer sich getroffen fühlt, der zupft sich bei der Nase.
A francia: Qui se sent galeux, se gratte.
Az olasz: Chi si sente scottar, tiri a se i piedi.

7825. Ott is vakarja, a hol nem viszket.

7826. Még ott is vakarod a fejedet, a hol nem viszket!
Fenyegető szó.

7827. Dobd el barát a vakarót.
A latin: Fur ablatum restituitur.

7828. *A vakarcs* ki akar tenni a kenyeren.

7829. *Vakoskodik*: Délben vakoskodik.

7830. *Valami*: Jobb valami, mint semmi.

7831. *Valamint* s valahogy, de kitölté azért.
A latin: Cum ramento reddidit.

7832. *Vallás*: Három rossz vallás van a világon: kárvallás, szégyenvallás, búvallás.
Hasonló szójátékkal él a *német*: Es giebt vier Schlimme Nüsse: Betrüb-nuß, Bekümmer-nuß, Beschwer-nuß, Aerger-nuß.

7833. *Válogat*, mint a rossz lencse a vizben.

7834. Válogat benne, mint a vad körtében.

7835. Csak eleinte válogat az ember a szilvában, aztán a férges is elkél.

7836. Ki sokáig válogat, végre semmit sem kap. (5334)
A francia: Qui refuse, muse.

7837. *Válogatós* medvének a vackor is jól esik.

7838. *Változtat*: A mit nem lehet változtatni, legjobb azt elfelejteni.

7839. *Vám*: A mit a vámon nyert a harmincadon elvesztett.

7840. *Puszta* malmon, száraz gáton vámot nem vesznek.

A német: Wo nichts ist, da hat der Kaiser das Recht verloren. (szintígy a francia s az angol).

7841. *Van:* A mi vagy, a légy.
A német: Sei, was du sein willst.

7842. Van annak, a ki meg nem iszsza.

7843. Van, mit aprítania a tejbe.
Az az: Vagyonos ember.

7844. *Vár:* Üres a felső vár, nincs otthon a gazda.
Az az: Üres fejü, nincs esze.

7845. Könnyü az olly várat oltalmazni, mellyet nem vínak.

7846. Egyik várban haragusznak, a másikban fügét mutatnak.
Hiábavaló fenyegetések.

7847. Kiszöktek a felső várból. (7844)
A latin: Vacuam habitat.

7848. *Vár:* Várja, mint a varju a dögöt.
A latin: Si vultur es, cadaver expecta.

7849. Mint az éhező farkas, úgy várja.

7850. Várt leány várat nyer.

7851. *Várakozni:* Nagy uraknál, malomban, révben várakozni kell.

7852. *Várakozás:* Nincs nehezebb a várakozásnál.

7853. *Várás:* Késöbbre győzhetni a várást, mint a várost.

7854. Lehet nagy várással várakat is venni.

7855. *Varga* a vargát gyűlöli.
A latin: Figulus figulo invidet, faber fabri.

7856. Igen tud a varga lovat patkolni.

7857. Okos varga.

Egy nagy uraságu ember sok városi urakat hivatott ki közel falujába ebédre. Kihivatta a városi vargát is, kinek komája vala. Ebéd felett az úri gazda megakarván komájához is szivességét mutatni, őt polgári mód szerint erősen kínál mindennel. „Amazokat az urakat kinálja komám uram, — mond a varga, — nekünk elég eszünk van kínálás nélkül is *jóllakni.*

7858. Egy varga nélkül megesik a vásár.

7859. Varga ne tovább a kaptánál.

Az az: A mihez nem értesz, abba bele ne szólj.

Apelles egy képet festvén, azt a piacra kiállította. Tódúltak a nézők a híres művész munkáját nézni; a többek közt egy varga is befúrta magát, ki első látásra a képen egy hibát lelt. Egyik bakancson ugyan is egy fűzőlyukkal kevesebb volt mint a másikon. A gáncsot hallván Apelles, a képet haza vitette és a hibát megigazította. Más nap az igazitást látván a varga, elbizta magát és a kép más részeit is oktalanul birálgatni kezdé; ekkor Apelles az idétlen gáncsoskodásokat megúnván, „varga — azt mondá — a kaptánál ne tovább!"

A latin: Ne sutor ultra crepidam.

A német: Schuster bleib bei deinem Leisten.

7860. Ha varga vagy, ne mondd ötvösnek magadat.

7861. Vargához viszi a csoroszlyát élesíteni.

7862. Vargának ritkán van jó saruja.

7863. Isten köztünk, ne említs vargát.

7864. Nem illeti vargát a lópatkolás.

7865. Vargabetüt csinálni.

Az az: V alaku kerülő-utat tenni.

7866. Soha nem volt, nem is lesz vargakésnek hüvelye.

7867. Hadd morogjon Varga Pál, csak jó talpot csináljon.

A latin: Oderint dum metuant.

A német: Laß die Hunde bellen, wenn sie nur nicht beißen.

7868. *Vargautcában* a posztószél szűken találtatik.

7869. Szűk a vargautcában még a posztószél is.

7870. A vargaságot sem lehet egy nap megtanúlni.

7871. *Varju:* Egyik varju nem vágja ki szemét a másiknak. (3390)

A latin: Cornix cornici nunquam confodit ocellum.

7872. Esőt károg a varju.

7873. Néha a varju is elég szépen károg.

7874. Hol láttad varjunak sólyom fiát.

7875. Ő is látott karón tar varjut.
Megtudja ő is a feketét a fehértől választani.
A latin: Album et nigrum novit.

7876. Sokszor láttam ágon tar varjut.
Semmi ujságot nem mondasz.

7877. Fél a varjutól, hogy ki ne krákogja az elásott pénzét.

7878. Varjuhúst sem evett, még is krákog.

7879. *Varr*: A mit ma varrt, holnap visszafejti.

7880. A rossz varrást fejti.

7881. *A vas* is elkopik sokára.

7882. Mennél jobban hevítik a vasat, annál jobb acél.

7883. Hidegen veri a vasat.
Nincs látatja fáradozásának.

7884. A ki vasat eszik, lánczot szarik.

7885. Vas kemence s iszonyú rabság.

7886. Vas kalapos.
Gúnynevük azon fontolva haladó kálvinista papoknak, kiknek egy új eszmét kalapácssal se verhetne fejükbe az ember.

7887. Ott vesd a vasmacskát, hol feneket érhetsz.
Az az: Élj az alkalommal, ha adódik, ne szalaszd el a szerencsét.
A latin: Accipe quam primum, brevis est occasio lucri.

7888. Vas napokra jutottunk.

7889. *Vásár*: Kettőn áll a vásár.
Az adón, és a vevőn.

7890. Ritka vásár tolvaj nélkül.

7891. Szabad a vásár.

7892. Akkor jösz, mikor már meglett a vásár.
A latin: Machinas post bellum affers.

7893. Kinek káros, kinek hasznos a vásár.

7894. *Vasárnap* font fonál sokáig el nem tart.

7895. Szomoru nap, fekete vasárnap.

Fekete vasárnapnak nevezik a két héttel húsvét előtt eső vasárnapot, melly szomoru napnak mondatik, minthogy akkor kezdődik Krisztus szenvedésinek emlékezete.

7896. *Vászon* táblára kitételni.

Az az: Világra lenni, születni.

7897. Mártva szépül a vászon.

7898. A hetes vászon nem válik tizenkettessé.

7899. *Vederből* csöbörbe hágott.

Az az: Kis bajból nagyobba került.
A latin: Ab equis ad asinos.

7900. *Vég*: A jó vég köti koszoruját a munkának.

A francia: Le fin couronne l'oeuvre.
A német: Ende gut, Alles gut.
A chinai azt mondja: Ki előtt tiz mérföldnyi út van, kilencet csak felének vegye.

7901. Könnyebb végbe vinni azt, a minek más vetette meg az ágyát.

7902. Mind végig, mind végig.

7903. *Véka*: Könnyü a vékát lecsapni, de nehéz belekeresni.

7904. *Vékony*, mint a szőrszál.

7905. *Vékony*, mint a selyem szál.

7906. *Velő* nélkül született.

7907. Nincs veleje, mint a giliszténak.

7908. *Vén* asszony fellobban, mint a puskapor.

7909. Vén embernek kása a pecsenyéje, bor a patikája.

A német: Ofen, Bett und Kanne,
Sind gut dem alten Manne.

7910. Vén, mint maga az óperenciás.

7911. Néha a vén asszonynak is piszenik.

7912. Vén rókát, vén verebet, vén parasztot nehéz megcsalni.

7913. Vén embernek morgás a szokása.
7914. Vén korában is megtetszik, ki millyen volt ifju korában.
A latin: E culmo conjicere spicam.
7915. Vén bába ördögnek hadnagya.
7916. Vén embernek bor a levese, kása a sültje.
7917. Nincs utálatosabb, mint élni kezdő vén.
7918. A vén szakácsné is megfőzi a jó levet.
7919. A vén leány mindenre későn érkezik.
7920. Rosszabb a vén asszonyt, mint a vén kulyát ingerelni.
7921. A vén ember mindenben lassu, csak a koporsóhoz járásában fris. (7932)
7922. A vén leány, ha férjhez megy, egybe vén asszony lesz belőle.
7923. A vén birka eléli a téli takarmányt, kikeletkor hal meg.
7924. Sok szomorú társai vannak a vénnek. (7934)
7925. A vénnek esze, s az ifjunak ereje sokat tehet.
A latin: Vota senum, consulta virorum et facta juvenum.
A német: Der Jungen That, der Alten Rath,
Der Männer Muth, sind immer gut.
Az olasz: Fatti di giovani e consigli di vecchi.

7926. *Vendég*: Régen várt vendég legkedvesebb.
7927. Reggeli vendég nem marad délig.
A reggeli vendég alkalmas délig;
Ha délen érkezett megmarad estvélig
Ha estefelé jön, nem távoz reggelig;
A ki továbbra vágy, nem igen szenvedik.

7928. Ha vendéged van, meg ne edd magad a javát.
7929. Hivatlan vendégnnk ajtó megett a helye.
A latin: Stabit post valvam non invitatus ad aulam.
A német: Ungebetene Gäste sitzen hinter der Thür.

Az olasz: Chi va alle nozze e non è invitato, se ne parte svergognato.

7930. Harmadnapi vendégnek coki a neve.

A német: Dreitägiger Gast,
Ist eine Last.

A francia: L'hôte et le poisson en trois jours sont poison.

7931. Nem vendégséghez való a veszekedés.

7932. *A vénség* más dologban lassan jár, csak a koporsóhoz siet. (7920)

7933. {Elég nyavalya a vénség.
A vénség kész betegség.

A német: Alter ist ein Spital, das alle Krankheiten aufnimmt.

7934. Sok szomorú társakkal szokott a vénség járni.

A német: Alter kommt mit Mancherlei.

7935. Kelletlen vendég a vénség.

A latin: Multa senem circumveniunt incommoda.
A német: Alter ein schweres Malter.

7936. *A vér* és pénz legdrágább.

7937. Nagyra szokott vágyni az igazi nemes vér.

7938. Csak nem válik vizzé a vér.

Az az: Csak kitör az atyafiság, a szeretet, a hajlandóság.

7939. *Veréb*: Nem fél a veréb a kőből faragott botos embertől.

Az az: Okosat árnyékkal nem lehet megijeszteni.

7940. Jobb ma egy veréb, mint holnap egy túzok.

A német: Ein Sperling in der Hand ist besser, denn zehne auf dem Dache.
Az angol; One bird in the hand, is worth two in the busch.

7941. Ha a verebek a kazalra szoktak, a láz se verheti le őket.

7942. Sült veréb nem repül senki szájába.

A német: Tauben fliegen einem nicht gebraten ins Maul.

7943. Verebek vannak a süveg alatt.

Ezt a közmondást olly fiatalokra szokták alkalmaztatni, kik süvegüket le nem veszik a becsületes ember előtt, mintha verebeket rekesztettek volna süvegük alá és ezért nem merik levenni, hogy a verebeket ki ne eresszék.

7944. Már a verebek is kicsiripelték.
Horatius: Lippis et tonsoribus notum.
A német: Es wissens alle Kinder auf der Gasse.

7945. Száz esztendős kan verébnek hátul van a szeme.

7946. *Verekedik*: A ki verekedni akar, könnyen botot talál.

7947. *Verem*: A ki másnak vermet ás, maga esik belé, nem más. (Sirach 27. 29.)
Németül: Wer Andern eine Grube gräbt, fällt selbst hinein.
A francia: Qui croit guiller Guillot, Guillot le guille.
Az angol: Harm watch, harm catch.

7948. *Verődik*, mint a tőrbe esett madár.

7949. *Verőfény*: Fogas verőfény.
Mikor csikorgó hidegben nap süt.

7950. A ki verőfényen jár, észre se veszi mikor barnúl meg.

7951. *Vert* viszen veretlent, agya-feje töretlent.
Az az: Más vétett, más bűnhödik.

7952. Meg van verve, mint a zsúp.

7953. *Vesz*: Nehéz attól venni, kinek eladó szándéka nincsen.

7954. A ki venni akar, ócsárolja a portékát.
Az olasz: Chi biasima, vuol comprare.
A latin: Malum est, malum est, dicit omnis emptor.

7955. *A veszedelem* mutatja ki az embert.

7956. A ki magát kétszer a veszedelemre adja, a szerencsét ne vádolja.

7957. A ki szereti a veszedelmet, nyaka szakad belé.

7958. *Vész*: Ki veszni indúlt, könnyü annak elveszni.
7959. *Vész*: Ki veszni indúlt, annak légy-viz is árt.
7960. *Vész*: Ki veszni indúlt, annak a szél is árt.

7961. A kinek veszett neve indúlt, a szél is árthat annak.

7962. *Veszekedik*: A ki ebért, gyermekért veszekedik, pad alá bújjék.

7963. *A vessző* nem töri csontját gyermeknek.

A német: Wie gesät, so geschnitten.

7967. *Vét:* Sokakat senki sem emlegetne, ha nem vé volna.

7968. Ha a mennyit vétünk, annyit menykövezne, a tág ben egy menykő se lenne.

7969. *Vétek* ugyan, de ember szokott vétkezni.

Seneca: Errare humanum est.
A német: Irren ist menschlich.
Az olasz: Chi fa, falla.

7970. Úgy ragad a vétek, mint az enyv.

7971. Első vétek bocsánatot érdemel.

A latin: Prima peccata.

7972. A mi egynek vétek, másnak se erkölcs.

7973. Minden vétek talál magának vendégorcát.

7974. A kis vétek otthon temérdek, nagy ott kin.

7975. Senki sincs vétek nélkül.

Horatius: Vitiis nemo sine nascitur, optimus ille,
Qui minimis urgetur.
Az olasz: Ogni legno ha il suo tarlo.
A német: Jeder hat seinen Zwickel.

7981. Vétektitkolás félig megbocsátás.

7982. *A vetekedésnek* veszekedés a vége.

A latin: Aemulatio contentionum comes.

7983. *Vetés* előtt aratsz.

7984. A koránvaló vetés sokszor megcsal.

7985. Ritka vetésnek szegény az aratása.

7986. *A vétkes* pirúl.

7987. Vétkesnek a büntetést csendesen kell tűrni.

Catónak jelszava volt, inkább jó tettekért hálát nem kivánni, mintsem hogy vétke büntetlen maradjon, s mindenki vétkét megbocsátani, csak önmagának soha.

7988. *Vidra:* Nem minden patakban találsz vidrát.

7989. *Víg:* Nem lehet annak víg órája, ki vígabbat kiván.

7990. *Vigyáz*, mint górén a pásztor.

7991. A mi előtted van, arra vigyázz.

7992. *Vigyorog*, mint a gerebencsináló.

7993. Ki mindenkire vigyorog, senkit nem szeret.

7994. *Világ* hátán nincs mása.

7995. A világ tagadva szaporodik.

7996. Későre múlik, noha hamar változik a világ.

7997. Nem galambkosár a világ.

7998. Eltart a világ egész végig.

7999. Azt sem tudom, van-e világon avagy nincs.

A latin: Non novi natum.

8000. Azé a világ, ki élheti, azé a menyország, a ki elnyerheti.

8001. Nyakába venni a világot.

8002. *Vince:* Ha fénylik Vince, telik a pince.

A német: Um Vincenzen Sonnenschein,
Füllt die Fässer mit Wein.

8003. *Virág:* Kerteletlen virág tolvajkézre kerül.

8004. *A kertetlen* virág hamar elhervad.

A latin: Ut mores sunt, ita fortuna respondet.

8011. *Visszafogni* a ló száját.

A latin: Vertere vela.

8012. Könnyü még visszamondani.

A római: Spongia medebitur.

8013. Vissza-nem-hozom fejében vitte el.

Az az: Ellopta.

8014. *Viszket:* Kinek hol viszket, ott vakarja.

8015. *Vitéz* a poharak közt.

8016. Nem vitéz, a ki bolondúl vész.

8017. Kevély vitéz, hamar vész.

8018. Szent Gergely vitéze.

Az az; Szinre vitéz, de nem félelmes a haragja. U
Sz. Gergely napján régenten a kisdedek katonásdit játs
s a várost körüljárták vagy lovon, vagy némellyek
Útközben játszották a vitézt, villogtatták kardjaikat, d
kit nem bántottak.

A latin: Miles scenicus.

8019. Vitézek, mint Berta kutyái.

Midőn Bertának juhait öldösé a farkas, a kutyák a l
tejére szaladtak és onnan ugattak reá.

23. A viz szagától is irtódzik.
24. Könnyen folyik a viz lefelé.
25. Köszönje meg a viz, ha megmosdol benne.
26. Viz hátán nyulat ne less.
27. Ez nem jó viz az ő malmára.
28. Leghamisabb viz az asszonyok könyhullatása.
29. Ez a viz más malmot hajt.
30. A viz is örömestebb jár a szokott uton.
31. Elöl tűz, hátul viz.
A latin: Inter sacrum et saxum.
A német: Er steckt zwischen Thür und Angel.
32. A vizbe addig ne lépj, mig követ nem látod.
33. A vizbe haló ember a habhoz is kap.
34. Nálunk is vizben főznek.
35. Zavaros vizben jó halászni.
Aristophanesnek „lovagok“ cimű vigjátékában Kleon népkolompos fogásait a kolbászkereskedő igy festi: „Úgy cselekszel te mint a halászok, mikor angolnákat fogni mennek; azok míg nyugszik a viz nem fognak semmit; de mihelyt fel s alá kavarták a pocsolyát, iziben kerül valami. — Úgy te is, ragadozol, mikor a várost felzaklattad.
36. Vízben lévén szomjuhozik.
37. Mély vizbe vetetted hálódat.
38. Ha vize nem lesz, megáll a malma.
39. Ha vize van, bort iszik; ha vize nincs, vizet iszik.
Molnár.
40. Vizet sem tud zavarni.
41. A tiszta vizet is megszüri, hogy zsirt találjon benne.
42. Minden vizet maga malmára térit.
43. Csizmájában sem szereti a vizet.
Az iszákosról mondatik.
44. *Igyál vizet*, s nem fizetsz.

8045. Nincs a viznek rakoncája.
A latin: Iucundissima navigatio juxta terram, ambulatio [juxta mare.
8046. Viznek öregében fogják a nagy halat.
8047. Akárminő viznek legjobb a csendese.
8048. Meglásd, hogy vizre ne vigyen.
8049. Fris vizre viszi, szomjan hagyja.
8050. Veszteg álló viznek, hallgató embernek nem kell hinni.
A deák: A cane muto et aqua silente cave tibi.
A német: Stumme Hunde und Stille Wasser sind gefähr- [lich.
8051. *Vizitallól* nád terem az orrodban.
8052. Számba veszi a vizkortyokat.
8053. Vizi hús.
Tréfás elnevezése a halnak.
8054. *Volna*: Jó volna, ha volna.
Egy szép, de szegény fiatal ember beleszeretett egy vagyonos kisasszonyba, s hogy könnyebben megkaphassa, azt hazudta, hogy neki is két jószága van, az egyiknek neve *Jó-volna*, a másikat *Ha-volná*-nak hijják. Minekután a menyegző megvolt, akkor vette észre a menyasszony, hogy urának két jószágából nem élhetne úgy, mint maga egy falujából.
8055. *Volt*, de nincs.
8056. Volt, de elkölt.
8057. A volt ám, a mi volt.
8058. Voltért nem ád { a cigány.
8059. { a zsidó.
A német: Habegehabt ist ein armer Mann.
8060. *A völgynek* lassan, a hegy maga megtanit.
8061. *Vörhenyeges*, mint a fürjmony.
8062. *Vörös* ember ritkán jó, de ha jó, igen jó.
A német: Roth Haar ist entweder gar fromm oder gar bös.
8063. Ritkán szokott a vörös szakállu emberben jó lenni.
8064. Vörös, { mint a Júdás haja.
8065. { mint a szegszárdi bor.

Z.

6. { *A zab* kenyér is jó annak, ki hozzá szokott.
   A ki zab kenyérhez szokott, jó izüen eszi.

7. Nem kell zab kenyér, hol készen van a fehér kalács.

3. Szúrja a zab a seggét.
   Az az: Igen jó dolga lévén, elbizakodott.
   A német: Es sticht ihn der Hafer.

9. Bolond, ki egy zab-szemért a lóba bújik.

0. *Zabállás*: Sokat megölt a zabállás. (2071)

1. A ki sok zabálló csötörtököt tart, hosszu böjtre szorúl.

2. Nincs ám minden nap zabálló csötörtök.

3. *Zabola*: Neki eresztette a zabolát.

4. *Zákányos* ember.
   Az az: Részeges ember.

5, *Zápfog*: Egy zápfogra is kevés.

6. *Zápor*: Nehéz a záport meggátolni.

7. *Zavarosban* halászni. (8028)

8. *Zörög*, mint a fatarisznya.
   Egy bohó fából csináltatott magának tarisznyát, s lopni ment vele a vásárba. Midőn fakanalakat s más kemény jószágokat hányt belé, a zörgés elárulta őtet. Kivették belőle a holmit, a fatarisznyát pedig fejéhez vágták azon szavakkal: most zörög igazán a fatarisznya.

9. Mindég zörög, mint a törött fazék.

0. *Zuhog-puhog*.

Zs.

8081. *Zsák*: Rátalált a zsák foltjára.
Zsák meglelte foltját.

A latin: Dignum patella operculum.

8082. Mennél öblösebb a zsák, annál későbbre telik.
8083. Hosszú zsák könnyen feldől, kurta felfordúl.
8084. Nem jó az ó zsákba új búzát tölteni.
8085. Zsákban macskát nem árulok. [a mint szivemen van.

Az az: Nem himezek hámozok, hanem kimondom kereken,

8086. Nehéz tudni, mi legyen a bekötött zsákban.
8087. Ugyan kileszünk ám félig a zsákból.
8088. Egy avitt zsákbúl két új tarisznya. [osztoznak

Arról mondatik, mikor a csekély vagyonú atyafiak meg-

8089. Kiki a maga zsákját hordja a malomba. (szintigy olaszul)

A német: Jeder muß seine Haut selbst zu Markt tragen.

Az angol: Let every tub stand on its own bottom.

8090. Elválik hány zsákkal telik.
8091. *Zseb*: Könnyebb a zsebedben a tevét elrejtened.
8092. Én sem dugom zsebembe a kezemet.
8093. *A zsidó* is szereti Máriát a körmöci aranyon.
8094. Zsidó vecsernye.

Igen módatlan, fülfájó ének.

8095. Egy faluban zsidóskodnak.
8096. *Zsiók*: Nem étették azt zsiókkal, hanem korpával.
8097. *Zsiros*, mint a juhászbunda.
8098. Ki sok zsirost eszik, elcsapja a hasát.
8099. Sokszor a zsiros táskából ugrik ki a szép kalács.
8100. *A zsobrák* ember még azt is sajnálja, a mit megeszik.
8101. *A zsoltár* számát se tudja, még is előre énekel.
8102. Jól kihúzza a Zsuki hajnalt.

A latin: Endymionis somnum capit.

Toldalék:

8103. *Ábrázat:* Nincs maga ábrázatja rajta.
Az az: Nagy búbánattól képéből kikelt.

8104. *Ad*: Ha adhatsz, maradhatsz.

8105. Senki sem adja azt, a mie nincs.

8106. A mit ott adnak, megeheted kés nélkül.

8107. Könnyü adni abból, a mi nem kell.

8108. *Adós*: Senki sincs, ki valamivel adós ne lenne.
Az az: Senki sincs hiba nélkül.

8109. A rossz adós rosszabb a farkasnál, mert annak bőrére se lehet valamit tartani.

8110. *Adósság:* Addig nem kéred az adósságot, míg oda vész.
A latin: Optima nomina non apellando fiunt mala.

8111. Szalma adósságnak pörnye az interesse.

8112. *Ajándék:* Kettőt nem szoktak kalendáriumba írni; az ajándékot és titkot.

8113. *Ajtó:* Tegye be az ajtót, ki utól marad.

8114. *Akar*: Ki mit nem akar, talál okot benne.

8115. Akar is valamit, nem is.

8116. *Áldás*: Annyi az áldás rajta, mint az égi harmat.

8117. *Alkalmatosságnak* kopasz a hátulja. (31, 160)
Azért ha arcul kinálkozik, ragadd meg; mert ha elszalasztottad, hátulról meg nem fogod.

8118. *Az álomban*, a szerelemben nincs lehetetlenség.

8119. *Ángy*: Ha ángyamnak bajusza volna, bátyám uram lenne.

8120. *Apáink* ették meg az egrest, s a mi fogaink zsibbadnak. (sz. irás.)

8121. *Bán*: A ki bánja, vegye el róla,
A ki szánja, tegyen róla.

8122. *Baranya:* Egész Baranyai embert csinált belőle.

8123. *Barát:* Az lesz baráttá, ki más módon el nem élhet.

8124. *A barátság* lóháton jár a bolonddal.

8125. *Bászli* ember.

8126. *Békeség:* Pénzen is meg kell venni a békeséget.
A latin: Ut habeas quietum tempus, perde aliquid.

8127. *Beteg:* A betegnek kevés is sok.

8128. *Bojtorján:* Akármint hányod tökre a bojtorjánt, nem ragad reá.
A latin: Uter tingeris, sed mergere nemo valebit.

8129. *Bolondnak*, bolond a szava is.
A latin: Stultus stulta loquitur.

8130. *Búsúlok* vagy örvendek, egy a fizetésem.

8131. *Csapózsinór:* Néha a csapózsinór is külébb üt.

8132. *Csikó:* Ha a csikót hamar fogod be, hamar elrontod.

8133. *Danolnak*, mintha a házat fel akarnák venni.

8134. *Deák:* Énekel elöbb a deák, aztán kap alamizsnát.

8135. A szükség vagy katonát vagy barátot tesz a deákból.

8136. Semmit sem tud deákul, noha eleget járt az iskola mellett.

8137. *Eb* a varga bor nélkül.

8138. *Édes:* Az édesre örömest jár a légy.

8139. *Ég:* Mintha égből vetette volna isten.
A latin: Drachmae grando.

8140. *Ejt:* Ne bánd, ha jól ejtetted.

8141. *Él:* Hamar meghal, ki késöre kezd élni.

8142. *Eláztat:* Valakit eláztatni.
Az az: rút vádakkal beárulni.

8143. Messze ellátszik, mint a Kecskeméti gatyás fa.

8144. *Elszélednek*, mint az ütést halló kutyák.

8145. *Enyém:* Jobb az enyém egy, mint a másé kettő.

8146. *Érik:* A mi hamar érik, hamar elfogy.
8147. *Erszény*: Könnyü az erszény, ha üres.
8148. *Ért*: Ki a dolgot érteni nem akarja, visszamagyarázza.
8149. *Esik*: A ki nagyot esik, nehezen kel fel.
8150. *Eső*: A kora eső hamar kiszárad.
A német: Frühregen und Frühgäste bleiben selten über Nacht.
8151. Késő esőnek nagyobb a sara.
8152. *Ész*: Jobb a jó ész, mint a nagy ész.
8153. *Eszik*: Ki mint eszik, úgy dolgozik. (3023)
8154. Ki frisen eszik, frisen él.
8155. *Eszköz*: Isten is eszköz által cselekedik.
8156. *Far*: Ma farral kellett felkelnie az ágyból.
A mogorva rossz kedvüekről mondatik.
8157. *Fityeg* annak, a kinek van.
8158. *Fog*: Ollyat beszél, hogy még az eb sem venné fogára.
A latin: Asini mortes narrat.
8159. Mintha a követ vernéd, annyit fog rajta.
8160. *Fogadás*: Csak addig áll fogadásának, míg az ajtón [kilép.
A latin: Jurata lingua est, animus injuratus.
8161. Megfordítja fogadását, mint a zsákot.
8162. *Foltogatás*: Veszett dolog az, mikor már foltogatásra jutott a dolog.
A latin: Qui medice vivit, miserrime vivit.
8163. *Föld*: Inkább akarok földetlen földre menni.
A latin: In Aegypto optarim esse potius.
8164. *Futó*: Nem kell a futónak nógatás.
8165. *Fű*: A míg isten nem akarja, fogóval sem vonhatják ki a füvet, de mikor ideje van, vas pőrölylyel sem verhetik be.
8166. *Gál*: Isten jónapot Gál bíró.
8167. *Gazda*: Rossz gazda, ki a maga házára egy szeget faragni nem tud.

8174. *Gyíklesö.*

Ama kis kardokat, mellyeknek a fitogtatásni hasznuk nincs, gyíklesőknek csúfolták az igazi m (Dug.)

8175. *Hallgat,* mint a hal.
8176. *Hallgat,* mint a kő.
8177. *Hallgat,* mint nagy hétben a harang.

A latin: Magis mutus, quam piscis.

8178. *Hangya*: Bár siessen a hangya, még is későn é

8179. *Hányja*-veti fejét, mint a legyes ló.

8180. Hányja-veti magát, mint lépes madár.
8181. Hányja-veti magát, mint Magyar Balázs lova.

8182. *Haragban* van, mint Varga Ferenc az inasával.

A gazda ostoba, az inas bolond volt.

8183. *Használ*, mint agárnak az örü.

8184. *Haza*: Jobb a hazáért meghalni, mint bec élni.

8185. *Hét*: Nála is gyakran több a hét a nyolcznál.

8189. *Hittel* szokták megcsalni az embert, játékkal a gyermekeket.

A latin: Viri jurejurando, pueri talis fallendi.

8190. *Horgas*: Nehéz a horgasból egyenest csinálni.

8191. *Hegyest* hugyozik.

A hegyke elbizottakról mondatik.

8192. *Hűl*-hevűl.

8193. *Idö*: Nem az idő szabja magát mihozzánk, hanem mi szabjuk magunkat az időhez.

A latin: Ad amussim applica lapidem, non ad lapidem amussim.

8194. *Igérni* uraság, megadni emberség.

8195. *Igyekszik*: Ki míre igyekszik, módot talál abban.

8196. *Illik*: Nem illik szép ábrázathoz rút cselekedet.

8197. *In*: Leütötték ináról.

8198. *Isten*: Tudja ám az isten, ki lopta el még a kis fejszét is.

8199. *Iszik*, mint a bécsi német.

8200. *Jó*: Ha mindnyája jó volna, nem lenne tarka a világ.

8201. *Jámbor*: Elég sok az ember, de kevés a jámbor.

8202. *Júdás*: Apostolok közt is volt egy Júdás.

8203. *Kép*: Más léte, mint képe.

8204. *Késő*: A mihez későbbre kezdenek, későbbre végzik.

8205. Későn ér mindenre, mint a vén leány.

8206. Néha a későnek kora megbánása.

8207. Későbbre száll el a gólya, mint a veréb.

Az az: A nagy testü lassubb, mint a kicsiny.

8208. *Kész*: Szeret a készhez ülni.

8209. *Kevély*: Nem mind kevély, a ki parancsol.

8210. *Kis* ember nagy bottal jár.

8211. Kisebbik gazda.

Igy neveztetik a gazda fia vagy öcscse.

8212. Kisebbik uram.

Igy nevezi a nő férjének öcscsét.

8213. *Kora* magzatnak kora haszna.

8214. *Köldök*: Egész nap köldökét vakargatja.

Az az: Egész nap henyél, mit sem tesz.

8215. *Könnyebb* a szamárhátra, mint a paripára felkapni.

Az az: Könnyebb juhásznak lenni, ki szamáron jár, mint gazdának, ki paripán lovagol.

8216. *Köz*: Ha valamihez közöd nincs, igazságod sincs.

8217. *Kurta*: Nem arra kurta a búzába.

8218. *Láb*: Szedd előre lábod.

8219. Sáros lábom se törülném hozzá.

8220. *Lackó*: Felült Lackó.

Igy gúnyolja tréfásan a magyar paraszt azon mezei munkást, ki nap és dolog hevétől bágyadtan a munkára ráunt.

8221. *Lát*: Jobbak lennénk, ha annyit nem látnánk.

8222. Ha látják, tréfa; ha nem látják, valóság.

8223. *Lé*: Csapja a levet.

Az az: szépet tesz, hizelkedik nőnek.

8224. Sok leánykérőnek több száma, mint haszna.

8225. *Legény*: A legjobb legény is csak a gazdával jó a műhelyben.

8226. *Ló* halálában siet.

8227. Nem használ a jó ló, ha a kocsis nem jó.

8228. *Lovagnak* mondja magát, de a kenderből se tetszenék ki.

8229. *Ludas*: Előbb szól a ludas asszony.

8230. *Madár* látta { cipó. / kenyér.

Igy nevezi a paraszt azon kenyérdarabot, mellyet a tarisznyában útról vagy mezőről hozott, midőn avval gyermekének kedveskedni akar.

8231. *Magyarország*: Legjobb elsőbben magyarországban, azután menyországban.

8232. *Más*: Nincs könnyebb, mint másban hibát találni.

8233. Már a mász, ha nem csúsz.

Ezt a közmondást e helyett szokták mondani: de már az más.

8234. *Ménló* mellett a kanca falja fel az abrakot.

8235. *Mond*: Azt se mondta: { befellegzett. / eb vagy kutya.

8236. *Nagy*: Valaki nagy, vagy sógora vagy komája.

8237. *Nem-ett*: Megsokasodott a nem-ett, senki se bir vele.

8238. *Nyelv*: Elcsuszamodott a nyelve.

Az az: fillentett.

8239. Botlik a nyelve egész tövig.

8240. *Oda* fut az ember, hová a többi tódul.

8241. *Ollyan*, mint a váltott gyermek.

Az az: Csúnya, idomtalan.

8242. *Oszt*: Könnyü annak osztani, kinek apja keresett.

8243. *Otthon*: Mindenütt jó, de otthon legjobb.

8244. *Ökrön* dederunt, szamáron tulerunt.

8245. *Ördög*: Pofon csapta az ördögöt.

Az az: Kimondta az igazat.

8246. Az ördögöt is betudná meszelni.

Olly nagy ravasz.

8247. *Öröm*: Drágán szerzett öröm, ürömmé válik.

8248. *Pap*: Urak a papok.

8249. A papnak példás élete predikácio.

8250. Papot tanítja a mester vecsernyét mondani.

8251. *Pénz* a pénznek apja.

Az az: Pénz pénzt szerez. Ha tiz forintot valami hasznos vállalatban megfordítsz, lesz belőle tizenkettő, ha a tizenkettőt újra megforditod, lesz belőle tizennégy és fél stb. Minél többet birsz megfordítani üzletedben, annál többet szerezhetsz

8255. Élre veri a pénzt.

8256. A lidércet imádja, csak pénzt hozzon.

8257. Ott a pénznek legkevesebb becse, a hol verik.

8258. Ki pénzes, kényes.

8259. *Régen* megetted, a mitől meg kell halnod.

8260. Régen volt az, talán nem is igaz.

8261. *Rí* kezéből a munka.

Az az: Röstül teszi dolgát.

8262. *Róka:* Kitetszik farka a rókának, akármint dugdo

8263. *Rossz*: Tilalmas fegyverrel örömest jár a rossz.

8264. *Rovás*: Elvesztette a rovást.

Terhes asszonyokról mondatik, kik a szülésnek ide téveszteték.

8265. *Sár:* A mai sár illik, de a tegnapi sár nem illik a mára.

8266. *Serte*-pertél.

8267. *Sétál*: Könnyü annak sétálni, kinek más dolga nin

8268. *Só*: Kinek savával élsz, főttét megdicsérd.

8275. Reszket szeg a falban, ha a házba bejő.
Nagy tolvajokról mondatik.
8276. *Szél* kerekedik, alig ha nem akasztottak.
8277. *Széna*-e vagy szalma?
Az az: Jó sikere volt-e a dolognak, vagy rossz.
8278. *Szenved:* Isten fia volt Krisztus, még is szenvedett.
8279. *A szerelem* és esztelenség csak névben különböznek egymástól.
8280. Szerelem, méltóság egy székbe nem férnek. (6963)
8281, *Szólj*, ha kell; hallgass, ha nem kell.
8282. *Szolga*: Idővel válik a szolga.
8283. *Szomszéd*-falat, jobb darab. (7291—93)
8284. A szúnyogban is hájat keres.
8285. *Tánc*: Járd a táncot, a mint húzzák.
8286. *Tankó:* Ne légy tankó, ha eszeddel élhetsz.
8287. *Tej*: Van mit morzsolni a tej alá.
8288. *Telik:* Ott telik, a hol van.
8289. *Természete* ellen van, mint rabnak a siralomház.
8290. *Tesz:* Ő is csak ollyan: tedd ide, tedd oda.
8291. *Tetű:* Nem szükség a tetvet a ködmönbe rakni, magától is belemász.
A latin: Improbitas, si laudetur, intolerabilis fit.
8292. Til-túl,
8293. *Tilalmas:* Néha a kasza a tilalmasba is belevág.
8294. *Torzom*-borz.
8295. *A tót* meg ne lássa, mert szemed kiásssa.
8296. *Törvény:* Kinél laksz, annak törvényével élj.
8297. *Török:* Fejére telt a török átok.
Midőn 1686ban a törökök magyarországnak nagy részéből kiűzettek, mondják, kogy ezt az átkot mondták fejünkre: Verjen meg benneteket isten rosszabb szomszédokkal, mint a micsodások mi voltunk. — — (Dug).

8298. *Tud:* Azt is tudja, mit sugott Mátyás király feleségének.

8299. Fele is sok volna, a mit tudni akar.

8300. *Újj*: Meggyógyúl az újja, míg megházasodik.

8301. *Ujonc*: Jó katona mellett szivet vesz az ujonc.

8302. *Ujság* hasamba, hideglelés bokorban.

A torkosok mondása, midőn éretlen gyümölcsöt enni akarnak és hidegleléssel fenyegetik őket.

8393. *Ünnep:* Minden nap ünnepe van.

8304. *Vak:* Mit használ a vaknak, hogy az apja látott.

8305. Ne félj a vakságtól, míg engem látsz.

8306. *Vénebb* a tiz parancsolatnál.

Szala szent Lászlói asszony második házasságra kelvén, és próbatét végett papja előtt megjelenvén, a tiz parancsolatot elmondani nem tudá. Kérdé a pap csodálkozva: Hogy mehettél először is férjhez, mikor még a tiz parancsolatot sem tudod? Jaj uram! — felelé az asszony — mikor én először férjhez mentem, még akkor híre sem volt a tiz parancsolatnak.

8307. *Verboválónak*, cigánynak, kalmárnak nem kell hinni.

8308. *Vérszemet* kapni.

Neki bátorodni.

8309. *Vétkezik*: A ki ritkán vétkezik, könnyebben bocsánatot nyer.

A latin: Impune peccat, cum quis peccat rarius.

8310. *Vigyázz!* mert egyszer egymásután futunk, de te leszesz az első.

8311. *Világ*: Sokat igér a világ, de keveset ád.

8312. *A viz* is méreggé válik benne.

8313. *Zsák*: Sok a zsák, kevés a búza.

Nevezetesb sajtó-hibák mind a két kötetben.

Első kötet.

lap		*sor*	*hiba*	*igazítás*
XXVI.	felülről	17	Péter	Pál.
19	—	19	vizelletre	árnyékszékekre.
24	alólról	15	szójáratossá	szójáratosakká.
38	—	5	megakarnának	megakarnák.
44	felülről	12	szász	száz.
52	alólról	11	fölséget	fölséged.
89	felülről	13	simii	simili.
101	—	14	egytermémészetüek	egytermészetüek.
127	—	4	megijesztetétk	megijesztették.
137	—	5	akart	akarta.
167	—	1	há	ha.

Második kötet.

232	—	1	bem	ben.
245	—	10	baruß	barauß.
248	—	4	s	a
267	alólról	5	holtat	holdat.
271	—	1	bölcs s a	bölcs a
275	—	8	lejöt	lejtőt.
389	felülről	9	a légy sat.	mint a légy sat.
—	—	10	a kifordított sat.	mint a kifordított sat.
392	alólról	17	baß eß will	baß will eß.

